

Andrew Ek. Några skeden i hans liv som missionär, predikant och nödhjälpsarbetare.

Roland Gäreskog

Andrew Ek

Skrifter utgivna av
Insamlingsstiftelsen för pingstforskning
Nr 17

Roland Gäreskog

Andrew Ek

Några skeden i hans liv som missionär, predikant och
nödhjälpsarbetare

INSAMLINGSSTIFTELSEN FÖR PINGSTFORSKNING instiftades år 2004 av pingstpastor Bertil Carlsson och hans fru Anna-Britta Carlsson. Stiftelsen har till ändamål att främja akademisk forskning om den svenska Pingströrelsen och förvaltas av Pingstförsamlingarnas skol- och kursverksamhet (PSK). Stöd till fonden kan ges genom dess bankgiro nr: 5851-6899.

Copyright: Roland Gäreskog 2015

Utgivare: Insamlingsstiftelsen för pingstforskning, www.pingst.se

Omslag: Eric Ekman

Bild: Andrew Ek kring år 1930

Foto: Johan Westin, Sollebrunn

ISBN 978-91-979159-6-0

ISSN 2000-0006

Tryck: Stema Print AB, Forserum 2015

E-publication: www.pingst.se

Innehåll

1. Inledning 7
2. Barn- och ungdomsåren 13
3. Omvänd och andedöpt i Los Angeles 17
  - Händelser åren 1904–1906 med koppling till pingstväckelsens utbrott 17
  - Andrew Eks erfarenheter 27
  - Missionärer från Azusa-missionen 36
  - Resan till missionsfältet 39
  - Azusa-missionen som organisation 45
  - Reflektion 52
4. Predikant i Sverige 57
  - Några intensiva månader 62
  - Johnson/Jansson 70
  - Göteborgstiden 71
  - Reflektion 92
5. Missionär i Kina 99
  - Tiden som missionär 103
  - Revolutionen 107
  - Tillbaka till Sverige 113
  - Reflektion 115
6. Hjälparbetare och predikant i Sverige 119
  - Andrew Ek och Frank Bartleman 119
  - Föreståndare för Filadelfiaförsamlingens värmestuga 121
  - Resepredikant i den unga Pingströrelsen 123
  - Reflektion 129
7. Nödhjälpsarbetare i Wien 131
  - Filadelfiaförsamlingen engagerar sig 132
  - Hjälpinsatsen i Wien vintern och våren 1920 136
  - Sommaren 1920 i Sverige 141
  - Tillbaka i Wien 143
  - Lewi Pethrus besöker Wien 155
  - Verksamheten i Wien förändras 156
  - Tillbaka i Sverige 159
  - Syndafallet 162
  - Om insamlade medel och utgifter för hjälpaktionen 168
  - »Experimentet Wien« 175
  - Reflektion 182

8. Resepredikant utan hemvist	189
Sommaren 1921	189
Predikant i Amerika åren 1921–1922	196
Maria Eks ansvar för familjen	202
Predikant i Finland åren 1922–1924	204
Predikant i Amerika åren 1924–1927	216
Tillbaka i Sverige	220
Reflektion	227
9. Åren 1930–1965	233
Resepredikant inom Pingströrelsen	233
Relationen till Lewi Pethrus	239
Familjen	246
Uppbrottet	246
Källförteckning	249
Personregister	255

1. Inledning

Den internationella pingstväckelsens vagga stod i Los Angeles våren 1906. Flera svenskar var på plats redan under väckelsens första månader. En av dem var Anders Gustaf Johansson Ek – eller Andrew Johnson som han kallade sig vid den här tiden. Han återvände samma år till Sverige och till att börja med fortsatte han att använda sig av namnet Andrew Johnson. Så småningom övergick han till namnformen Andrew Ek, men skrev under många år inte sällan Andrew Johnson Ek, förmodligen på grund av sina kontakter med USA. Efternamnet kan vid något tillfälle en kort tid efter hans återkomst till Sverige, ha uppfattats som Jansson. I varje fall kom han under åtskilliga år ibland att omtalas under detta namn, främst under år 1907, därefter mer sporadiskt. Jag har med några få undantag valt att använda efternamnet Ek.

I Los Angeles blev Andrew Ek övertygad om att han hade en gudomlig kallelse att bli missionär och det var som sådan han sent på hösten 1906 kom till Sverige och blev en av pionjörerna inom den svenska pingstväckelsen. Hans inflytande blev emellertid inte långvarigt, vilket bland annat berodde på att han inte hade någon större fallenhet att leda och att han inte var eller blev någon framstående förkunnare. Under större delen av sitt yrkesverksamma liv försörjde han sig emellertid som resepredikant.¹ Han avled år 1965. Kutym inom Pingströrelsen var att man i en årsbok tog in korta minnesrunor över »hemgångna« predikanter och missionärer. Även en lekman som gjort sig uppmärksam inom rörelsen kunde få en minnesruna. Publikationens fullständiga titel det aktuella året var *Julens Härold. Förlaget Fildelfias årsbok 1966*. Redaktörer var Lewi Pethrus och Göran Strömbeck. Den senare utförde merparten av det redaktionella arbetet, men Pethrus hade sista ordet. Mer bemärkta pastorers och missionärens liv skildrades i artikelform, men till dem räknades inte Andrew Ek av redaktörerna trots hans pionjärinsatser – en minnesruna fick räcka:

---

¹ Titeln *resepredikant* förekom ganska sällan inom Pingströrelsen under de första årtiondena för att sedan öka något. Oftast användes den för pastorer som inte längre ansvarade för vården av en församling, men som besökte olika platser för att predika. Dessa valde ibland att kalla sig *väckelseevangelister*, särskilt om de höll s.k. väckelse-serier. Andrew kallade sig omväxlande för resepredikant, evangelist och missionär.

Pastor Andrew Ek var född 1878 i Skövde. Han kom till tro i Los Angeles 1904 och återvände andedöpt till hemlandet, där han 1906 var predikant i Skövde och 1907–1908 i Göteborg. Därefter tillbragte han tre år i Kina som missionär på egen sold jämte sin hustru, tills ohälsa tvang dem att resa hem. Från 1914 tjänade han Filadelfia i Stockholm, främst vid räddningsmissionen, 1916–1921 vid hjälpverksamheten i Österrike. I predikogärningen verksam till bortåt 1950-talet. – Död i Mariestad den 14 sept. 1965. (*Julens Härold* 1965 s. 135)

Uppgifterna är, som vi kommer att se, inte helt korrekta.

Denna skrift är ingen biografi över Andrew Ek – jag har funnit alltför få uppgifter om honom för att kunna sammanställa en sådan. Framställningen har begränsats till att fragmentariskt skildra några skeden i hans liv som predikant, missionär och hjälparbetare samt förhållanden som kan vara av intresse i de aktuella sammanhangen. Uppgifter om honom har hämtats från ett inte särskilt omfattande källmaterial som utgörs av notiser och artiklar i olika tidningar och tidskrifter, texter i ett fåtal böcker, två mindre anteckningsböcker som Andrew Ek och hans hustru Maria har efterlämnat,² brev ur Lewi Pethrus arkiv vid Riksarkivet samt protokoll från pingstförsamlingarna Filadelfia i Stockholm och Filadelfia i Mariestad. Intervjuer med äldre medlemmar i Mariestadsförsamlingen och med barnbarn kompletterar det nedtecknade eller tryckta materialet. Kopior på avsända brev som har bevarats i Lewi Pethrus brevarkiv är i allmänhet inte undertecknade. Det går därför inte alltid att avgöra vem som har författat ett enskilt brev. De flesta har dessutom redigerats och skrivits ut av församlingsexpeditionens sekreterare utifrån ett utkast eller efter diktamen.

Följande fem kapitel utgör skriftens kärna:

- **Kapitel 3: »Tiden i USA«** – från år 1904 då Andrew Ek blev omvänd till sommaren 1906 då han blev utsänd som missionär till Jerusalem, en resa som emellertid avbröts.

Det primära källmaterialet med avseende på Andrew Eks liv och leverne i USA utgörs huvudsakligen av texter eller uttalanden av

---

² Båda anteckningsböckerna innehåller huvudsakligen uppräknningar av namn och adresser. I Andrew Eks anteckningsbok, som han tog i bruk år 1910, finns endast 16 sidor med texter, bl.a. om väckelsen i Los Angeles. Maria Eks anteckningsbok var från början en handskrivnen sångbok som hon sannolikt fick överta år 1919. Hennes anteckningar är fragmentariska och svåra att sätta in i ett sammanhang.

honom själv och endast i liten utsträckning av texter i vilka andra berättar om honom. Vi skulle inte haft någon kännedom om vad som gjorde att han aldrig kom fram till Jerusalem om inte en baptistmissionär hade fått en reserapport publicerad i en missionstidskrift.

- **Kapitel 4: »Predikant i Sverige«** – från hemkomsten till Sverige hösten 1906 till hösten 1910.

Andrew Ek skrev under denna tidsperiod ganska många rapporter till tidskrifter i Sverige, USA och Storbritannien, men avstod som de flesta andra rapportörer och redaktörer inom pingstväckelsens olika grenar att skriva något om interna problem. De ger emellertid, tillsammans med vad dagstidningar skrev under väckelsens första månader, information om platser som han kortare eller längre tid vistades på, samt upplysningar, om än knapphändiga, om hans verksamhet. Till dessa källor ska läggas referat från konferenser i Tyskland och Storbritannien där han citeras. En typ av källmaterial som jag av tidsskäl har gått förbi är protokoll, annonser och predikoturer samt årsberättelser från baptistförsamlingar i de delar av landet som han besökte under tidsperioden.

- **Kapitel 5: »Missionär i Kina«** – från utresan som ägde rum hösten 1910 till återkomsten till Sverige vintern 1913.

Ett fåtal rapporter från Andrew Ek publicerades i *Närkes-Bladet* och *Svenska Tribunen*. Han nämns också i en artikel av en annan missionär. Kapitlet redovisar vad som skrevs om och av honom – inklusive hans egna kortfattade anteckningar – och kompletteras med information om de missioner som möjligen hade någon koppling till honom.

- **Kapitel 7: »Nödhjälpsarbete i Wien«** – från slutet av år 1919 till våren 1921.

Här utgörs det primära källmaterialet i allt väsentligt av rapporter som publicerades i *Evangelii Härold* – Filadelfiaförsamlingens i Stockholm veckotidning. Protokoll, årsberättelser och kassaböcker från Filadelfiaförsamlingen ger viss information, men protokollen är i de flesta fall kortfattade och ger inga upplysningar om eventuella diskussioner innan besluten fattades. Det finns dessutom beslut som inte protokollfördes. Efter att Ek kommit tillbaka till Sverige våren 1921 utslöts han från Filadelfiaförsamlingen på grund av äktenskapsbrott under sin tid i Wien. Filadelfiaförsamlingens led-

ning försökte mörklägga omständigheterna kring och följderna av detta syndafall. Andrew Ek och Lewi Pethrus torde ha utväxlat flera brev under Eks vistelse i Wien, men endast ett finns bevarat i Lewi Pethrus brevarkiv. Brevet är emellertid en vidimerad avskrift av originalbrevet.

- **Kapitel 8: »Resepredikant utan hemvist«** – från försommaren 1921 till försommaren 1929, då Andrew Ek, efter många misslyckade försök att bli medlem i Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, fick församlingsledningens medgivande att tas upp som medlem i Filadelfiaförsamlingen i Mariestad.

Källmaterialet till detta kapitel utgörs huvudsakligen av brev ur Lewi Pethrus brevarkiv. Flertalet av Andrew Eks brev syftar till att bli återupptagen som medlem. Sannolikt skrev han dessa brev utifrån vad han vid de aktuella tillfällena bedömde skulle vara gynnsamt för honom och de speglar inte nödvändigtvis de faktiska förhållandena på ett balanserat sätt.

Kapitlen har med hänsyn till källmaterialet getts olika karaktär och struktur. Genomgående förekommer ett påfallande stort antal ord som indikerar osäkerhet. Det har emellertid inte kunnat undvikas med hänsyn till det källmaterial som stått till buds.

Två forskare – Jan-Åke Alvarsson och David Bundy – har publicerat mer omfattande texter om Andrew Ek. Alvarssons material ingår i *Om Pingströrelsen ... Essäer, översikter och analyser* (2014), och Bundys i sin avhandling *Visions of Apostolic Mission. Scandinavian Pentecostal Mission to 1935* (2009). Texterna om Ek gäller tidsmässigt åren omkring pingstväckelsens utbrott och för Bundys del även den tidsperiod då Ek var engagerad i nödhjälsarbetet i Wien. Trots att Alvarsson, Bundy och jag har använt samma källmaterial vad gäller sakupplysningar har vi ibland kommit fram till olika uppfattningar om vad som hände, vilket givetvis inte är märkligt. En anledning är att det primära källmaterialet är synnerligen begränsat och inte sällan svårt att tyda, en annan, och kanske viktigare, är författarnas erfarenhet och kännedom (i vid mening) om de aktuella förhållandena. I ett längre avsnitt redovisar jag hur jag förhåller mig till ett urval av Bundys texter, där skillnaderna inte har att göra med erfarenhet eller förtrogenhet.

Formsaker

Citat återges i allmänhet ordagrant. Ett fåtal har emellertid redigerats något, vilket anges i en fotnot. Dessutom har några triviala skiljeteckenfel korrigerats. Vidare har uppenbara feltryckningar rättats i brev som är skrivna på skrivmaskin. För att underlätta läsningen har i några fall tillfogats en läsanvisning eller »[!]« efter en felstavning. Stor och liten bokstav i början av citat har ibland ersatts av liten respektive stor bokstav. I en mening som innehåller ett citat kan det förekomma konstruktioner av typen: *han* före citatet övergår till *jag* i citatet. Manuella radbrytningar i citat har ibland ersatts med tankstreck.

Uppgifter om flyttningar som hämtats från kyrkobokföringen markeras genom att orden *inflyttning* och *utflyttning* används; den fysiska flyttningen ägde inte alltid rum vid tiden för de datum som anges i inflyttnings- och utflyttningslängderna.

Ibland skrivs inte ordledet *församlingen* ut i sammanställningar med Elim, Filadelfia etcetera. När Filadelfia och Filadelfiaförsamlingen skrivs utan Ortsbestämning är det Stockholmförsamlingen som avses.

I Filadelfiaförsamlingens *diakonmöten* under tidsperioden 1919–1929, deltog såväl diakoner som äldste, vilka kollektivt kallades *bröderna*. I dessa möten behandlades främst administrativa frågor; de andliga svarade de äldste för, men gränsdragningen varierade från tid till annan. När man mer specifikt syftade på deltagarna i ett diakonmöte användes ibland benämningen *diakonerna* i stället för *bröderna*, vilket även görs här.

Amerika används liktydigt med *USA* och *Kanada*.

För några fotnotsreferenser har placeringen bestämts av att fotnotens text inte ska vara uppdelad på två sidor.

I personförteckningen anges födelseår och dödsår för en del av de personer som nämns i denna skrift.

I kapitel 4 förekommer flera kinesiska geografiska namn. Något enhetligt transkriberingssystem har inte använts – källorna har fått styra. Ibland tillfogas emellertid en alternativ transkription eller benämning.

I hänvisningar till följande tidskrifter används förkortningar:

- *Brudgummens röst*: BR
- *Närkes-Bladet*: NB
- *Byposten*: Bp
- *Pentecostal Testimony*: PT
- *Confidence*: Conf
- *Pfingstgrüße*: Pg
- *Dagens Nyheter*: DN
- *Svenska Tribunen*: SvT

- *Evangelii Härold* («Härolden«): EH
- *Foursquare Crusader*: FC
- *Församlings-Vännen*: FV
- *Glöd från altaret*: GFA
- *Los Angeles Times*: LAT
- *The Apostolic Faith*: ApF
- *The Bridegroom's Messenger*: BrM
- *The Household of God*: HoG
- *Trons Segrar*: TS
- *Wecko-Posten*: WP

2. Barn- och ungdomsåren

Anders Gustaf Johansson föddes i Skövde den 13 februari 1878. Hans föräldrar var slaktarmästaren Johan Adolf Johansson och dennes hustru Eva Lovisa Andersdotter.³ Gustaf var makarnas tredje barn, men de två första hade dött i tidig ålder. Han växte upp tillsammans med två systrar som föddes 1880 och 1887. De förhållanden som rådde under Gustafs barndom var besvärliga. Fadern dömdes tre gånger till straffarbete.⁴ Han avled i augusti 1887 i kronisk njurinflammation. Gustaf var då nio år. Två år senare flyttade han till sin morbror i Jönköping.⁵ Denne drev en rörelse för tillverkning av nycklar. Sannolikt fick Gustaf arbeta där. Han återvände till Skövde vid 14 års ålder, konfirmerades våren 1893 och arbetade sedan på olika ställen i trakterna omkring staden, bland annat som dräng vid Töreboda gästgivaregård, men också hos sin morbror i Jönköping. Hösten 1895 tog han värvning vid Svea andra artilleriregemente i Stockholm (fjärde batteriet); han sökte sig således inte till något av Skövdes tre regementen. Han förband sig att tjänstgöra tre år på regementet. I utflyttningslängden från Skövde är han antecknad som »betjent«. Som soldat antog han släktnamnet Ek.

När Gustaf hösten 1898 blev fri från sin tjänst vid regementet bosatte han sig i Adolf Fredriks församling i Stockholm. Redan efter någon

---

³ Underlaget för detta kapitel har främst hämtats från kyrkobokföringen och olika arkiv i Stockholms stadsarkiv, däribland Stockholms rådhusrätt, Avd. 4, Protokoll, A1A volym 162, dom n:r 44 år 1901, samt Landsarkivet i Vadstena om »fångvårdsanstalten i Jönköping« arkiv 01868.

⁴ »Den 21 April 1881 vid Skövde R.R. dömd för 1^{sta} resan stöld till 4 m 12 dagars straffarbete och förlust af medborg. förtroende i 2 år öfver strafftiden. [18]84 29/3 dömd för 2 res. stöld till 1 år 14 dagars straffarbete. Fri den 6/2 1885. Den 9/4 1885 för tredje resan stöld och våld dömd till 2 års straffarbete och förlust af medborgerl. förtroende i 6 år utöfver strafftiden samt för våldet till 50 kr. böter eller, i saknad af tillgång till dessa böter, ytterligare 4 dagars straffarbete absolverad i Mariestad 30/3-[18]86« (Skövde stadsförsamling AI:15 s. 210). Texten är svår att läsa och det första ordet »förlust« är insatt i stället för ett helt oläsbart ord, R.R. står för Rådhusrätt och »absolverad« står för »fullgjord«. Gustafs far är antecknad som dräng innan han 1872 flyttade in till Skövde från en gård utanför staden, och sedan som arbetskarl. Efter hans död antecknades framför makans namn »Slagtare Johans enka«. År 1891 flyttade mor och barn till tomt 48, där Eva Lovisa var bosatt till sin död i februari 1919.

⁵ Jag har inte kunnat spåra morbrodern.

månad flyttade han hem till Skövde. Tiden där blev inte lång – den 10 mars 1899 fick han flyttningsbetyg till Kungsholms församling i Stockholm, men först den 4 december 1899 gick han till pastorsexpeditionen med sitt betyg, och då till den i Hedvig Eleonoras församling. I inflyttningslängden noterades att han saknade betyg för perioden 10 mars–4 december.

I Stockholm tog han anställning hos en byggmästare som murarelev. Han arbetade sedan som murare fram till omkring den 1 november 1900 då han under en kortare tid fick en tillfällig anställning som magasinsträng. Därefter sålde han på provisionsbasis livförsäkringar åt försäkringsbolaget Valand, men det tycks inte ha gått så bra. Han letade förvävas efter något annat arbete. Han bodde tillsammans med en två år äldre man i ett rum hos en arbetarfamilj med tre barn. Rummet låg i ett gårdshus på Östermalm med adressen Grefgatan 30.

Arbetslösheten och den uteblivna provisionen från Valand gjorde att han snart inte hade pengar till vare sig mat eller hyra. December månads hyra hade han kunnat betala efter att ha pantsatt en kostym för vilken han fick de 15 kr som behövdes.⁶ På något sätt hade han fått mat, men i början av januari 1901 var läget akut.

Under hösten hade han arbetat i ett hus på Östermalm och anmodats av sin förman att göra en nyckel för att komma in i de då obebodda lägenheterna. Nyckeln hade han behållit och i den nöd han befann sig i blev frestelsen för stor. Vid två tillfällen – den 10 och 16 januari använde han den för att komma in i en lägenhet där en löjtnant bodde. Båda gångerna tog han kläder som han pantsatte och fick 5 kr vid vardera tillfället. Pengarna gick till mat. I slutet av månaden hade han ännu inte betalat hyran och beslöt sig därför att göra ännu ett inbrott, den här gången hos en ingenjör som bodde på Östermalm. Det skedde den 25 januari och bytet blev två ringar som värderades till drygt 100 kr. Gustaf var bekant med ingenjörens jungfru som han besökt vid »olika tillfällen«. Han kan ha fått se eller låna hennes nyckel och tillverkat en kopia. Ringarna belånade han för drygt 50 kr.

Gustaf hade anlitat tre pantbanker. Till den första uppgav han rätt namn och adress, till den andra att han var »skrifvaren Gustaf Ek

---

⁶ Gustafs värdfamilj kan ha haft en lägenhet på två rum och kök med en månadshyra på 40 kr. Han och hans rumskamrat fick tillsammans betala 30 kr i hyra. Hyresnivån för en tvårumslägenhet Stockholm var i snitt mer än dubbelt så hög som i exempelvis Linköping. Om han dessutom fick mat kostade det honom ungefär 45 kr i månaden.

boende i huset No 10 Fleminggatan«, och till den tredje att han var arbetaren Gustaf Johansson med adress Grefgatan 30, det vill säga rätt adress. Han hade inte ansträngt sig för att försvåra att bli upptäckt.

Detektivkonstaplar som fick i uppgift att spåra förövaren misstänkte Gustaf eftersom han brukade besöka ingenjörens bostad och den 28 januari grep de honom i hans inackorderingsrum och förde honom till en polisstation. Löjtnanten tycks inte ha noterat att han var bestulen förrän den 31 januari och när han då anmälde stölden berättade han att han trodde det var Gustaf, eftersom han visste att denne hade arbetat i lägenheten under hösten och kunde ha haft en nyckel dit.

Gustaf häktades och rättegång hölls vid två tillfällen, den 7 och 14 februari. Han lämnade detaljerade upplysningar om brotten och erkände det han anklagades för, med undantag för en beskyllning att han skulle använt en »falsk nyckel« för att komma in i löjtnantens lägenhet. Det framgår inte av domen vad som låg bakom Gustafs invändning.

Den 14 februari 1901 dömdes han av Rådhusrätten i Stockholm »för 1a resan stöld« till straffarbete i nio månader, samt ett års förlust av medborgerligt förtroende efter avtjänat straff. »Avgången« från fängelset bestämdes till den 9 september. Straffet blev sålunda i praktiken kortare än nio månader. Detta berodde på att han tvingades bo i ensamcell, men med detta följde att han fick »åtnjuta« ett avdrag på strafftiden med 25 %.

Gustaf placerades på Kronohäktet Långholmen, varifrån han tillsammans med nio andra fångar flyttades till Länsfängelset i Jönköping, dit de anlände den 7 mars. Vid inskrivningen hade han 1 krona och 6 öre samt kläder med mera som värderades till 25 kr. Följande »signalement« antecknades för Gustaf: »168 cm lång, ordinär vikt, blå ögon, brunt hår, rak näsa, ovalt ansikte«.

Under fängelsetiden fick han arbeta, men vad just han var sysselsatt med finns inga uppgifter om. Fängelset i Jönköping fick beställningar från företag och enskilda personer, och för sina insatser fick fångarna »arbetsersättning«. ⁷ För Gustafs del uppgick denna till 17 kronor och 40 öre, vilket var något lägre än vad den genomsnittliga ersättningen

---

⁷ Exempel på arbeten som berättigade till arbetsersättning var »polering av skrivbord« 1 krona och 50 öre, »skomakeridagsverken à 75 öre«, och »stenslipning à 75 öre« per dag. Dominerade gjorde arbeten åt en fabrik som tillverkade tändsticksaskar. Vad arbetet bestod av är oklart men hundratusentals askar levererades från fängelset varje år. Ett tusen askar gav en förtjänst på 30 öre.

uppgick till (räknad per månad). Under fängelsevistelsen tog han ut 5 kronor och 40 öre, varför han fick ut 13 kronor och 18 öre när han lämnade fängelset kl. 8 på morgonen den 9 september 1901.

Fångarna fick ta emot besök – Gustaf påfallande ofta: 60 av de 186 dagar han var fängslad. Detta berodde sannolikt på att hans morbror med familj bodde i staden.

Att Gustaf förlorade sitt medborgerliga förtroende var en följd av att han hade dömts till straffarbete. Det orsakade säkert inte några större bekymmer för honom, men hade han behövt begära ett prästbetyg under den tid han inte åtnjöt god frejd hade förhållandet tagits upp i betyget.⁸

Jag har inte funnit några uppgifter om hur Gustaf försörjde sig och var han bodde efter frigivningen, men han kan ha stannat kvar i Jönköping. Enligt domen skulle han efter frigivningen »förpassas« till sin hemort, det vill säga till Stockholm. Han hade rätt att få en järnvägsbiljett dit, men det finns ingen anteckning om att han fick det, vilket talar för att han stannade kvar i Jönköping. Han kanske fick arbeta hos sin morbror eller fick hjälp av honom att få ett arbete i staden. Någon inflyttning till Jönköping från Stockholm finns emellertid inte noterad, men Gustaf var inte så noga med att anmäla sina flyttningar.

Gustaf bestämde sig, antagligen redan under tiden i fängelset, att han skulle lämna Sverige och resa till Amerika. En resa till New York kostade som lägst ca 100 kr, men han behövde också pengar till mat under resan och till uppehälle under den första tiden i USA. Arbetade han hos sin morbror ingick mat och husrum i lönen, varför han antagligen fick en kontantlön på 10 öre per timme efter skatt. Arbetade han ca 50 timmar i veckan, måste han arbeta 20 veckor för att kunna betala biljetten.

Den 5 oktober 1902 avreste Gustaf från Stockholm med båt till USA och med Chicago som resmål. Det hade varit billigare att resa från Göteborg om han hade bott i Jönköping. Efter en tids vistelse i Jönköping hade han alltså begivit sig till Stockholm; kanske hade han fått löfte om arbete där.

Möjligen påverkades Gustaf av den emigrantvåg som kom år 1901. De närmaste åren före sekelskiftet hade antalet utvandrare till icke-europeiska länder, främst USA, legat på nivån drygt 10 000 per år. År 1901 utvandrade omkring 24 500 och året därpå ca 33 400. Något flyttningbetyg tog han inte ut; han emigrerade således inte.

---

⁸ Den som innehade en offentlig tjänst drabbades dock av avsked.

3. Omvänd och andedöpt i Los Angeles

Den 19 oktober 1902 landsteg Andrew Ek i New York. Om han fortsatte till Chicago är osäkert, men slutmålet blev Los Angeles. Dit kom han i december 1903. Där blev han omvänd och hans liv fick en ny inriktning. Efter att den internationella pingstväckelsen hade brutit ut våren 1906 engagerade han sig i den verksamhet som etablerades vid 312 Azusa Street och som kom att bedrivas under namnet *The Apostolic Faith Mission*.⁹ Redan ett par månader senare lämnade han staden för att resa till Jerusalem som missionär.

I detta kapitel redogörs utifrån ett flertal källor för händelser som har ett samband med väckelsens utbrott och tidiga utveckling. Framställningen är fragmentarisk. Den täcker tidsperioden 1904–1906 och skildrar främst förhållanden som är av intresse för berättelsen om Andrews liv. Osäkerheterna i källmaterialet är emellertid många och särskilt gäller det för händelserna under den närmaste tiden före och efter den 9 april 1906 – väckelsens födelsedag. Det är svårt att avgöra vilka uppgifter som är korrekta och vilka som innehåller felaktigheter exempelvis på grund av minnesfel eller att de har sina rötter i de myter som otvivelaktigt spreds efter väckelsens utbrott. I allmänhet påpekas inte och diskuteras inte dessa osäkerheter här (se dock s. 52).

Kapitlet redovisar också vad Andrew själv har berättat om sin tid i Los Angeles och från sin resa till sitt missionsfält. Det innehåller dessutom ett kort avsnitt om Azusa-missionens utveckling fram till år 1913 och något om förhållandet till andra missioner.

Händelser åren 1904–1906 med koppling till pingstväckelsens utbrott

I Los Angeles fanns vid sekelskiftet 1899/1900 åtskilliga församlingar och grupper inom helgelse rörelsen med medlemmar som längtade efter ett djupare andligt liv. Nästan alla av dessa hade sina rötter inom

---

⁹ Jag skriver i fortsättningen *Azusa-missionen* eller *Azusa Street*, när jag syftar på *The Apostolic Faith Mission*.

metodismen, vilket innebar att de strävade efter eller redan hade upplevt fullkomlig helgelse (»*entire sanctification*«). Nästa steg var för många att bli uppfyllda av Anden för att få kraft att motstå synden och leva ett rikare och djupare andligt liv. De flesta kallade nog denna upplevelse för andedop och den var inte sällan omvälvande. Första baptistförsamlingen i staden påverkades av väckelsen i Wales som började hösten 1904 omkring den unge väckelseevangelisten Evan Roberts. Andepuffyllelse var ett viktigt element i hans förkunnelse. Baptistförsamlingens pastor, Joseph Smale, besökte Wales och försökte sedan stimulera sin församling att bedja om en liknande väckelse i Los Angeles. Efter några månader ville en majoritet i församlingens styrelse se en återgång till det som hade varit, varför Smale beslöt att lämna sin tjänst och grunda en egen församling, *The New Testament Church*, där man bad om en omvändelseväckelse men också att pingsten skulle komma till Los Angeles.

En grupp som längtade efter en andeutgjutelse fanns inom stadens andra baptistförsamling (*The Second Baptist Church*), en afroamerikansk församling. Gruppen hade bildats efter att en medlem i församlingen, Julia W. Hutchins, hade börjat undervisa om helgelse och andedop. Gruppen växte och till slut bad församlingens pastor att hon skulle lämna församlingen. Nio familjer följde henne. I denna grupp fanns Mattie och Edward Lee, Ruth och Richard Asbery (ibland Asberry) samt Neely Terry, kusin till Richard, personer som jag återkommer till.

Under en kortare tid tillhörde Hutchins grupp en gemenskap, *The Household of Faith*, vilken leddes av William F. Manley och vars medlemmar främst kom från olika metodistiska samfund.¹⁰ Verksamheten var förlagd till ett tält som rests ett par hundra meter söder om makarnas Asberys hem. Hutchins grupp lämnade snart Manleys verksamhet

---

¹⁰ Uppgifterna om helgelsepredikanten William F. Manley och hans verksamhet är tämligen sparsamma och svåra att kombinera. Han var känd »*for his many tent revivals around the Los Angeles area*« (Sanders s. 82). Möten hölls t.ex. våren och sommaren 1905 i själva staden och sommaren 1906 i Pasadena, ca 16 km nordost om Los Angeles centrum. Möten hölls också i en rymlig sal i ett hus vid Spring Street, förmodligen under senhösten 1905. Troligen var Manley bosatt i Oakland från slutet av år 1905 då han blev pastor i en församling eller kyrka som kallade sig *The Household of God* och som han varit med och grundat. Manley var också redaktör för en tidning med samma namn som gavs ut i Dayton (Ohio) 35 mil sydost om Chicago. När Manley flyttade till Oakland tog A.H. Post, som tidigare hade varit baptist, ansvar för verksamheten, som enligt denne bedrevs i ett litet tält i Pasadena.

och startade en egen i ett eget tält, men omkring årsskiftet 1904/1905 flyttades mötena till Ruth och Richard Asberys hem vid 214 North Bonnie Brae Street. Man möttes på måndagskvällarna och samlingarna inleddes med att man sjöng gospels framför huset. Redan i februari 1905 var hemmet för litet för mötesverksamheten och en lokal hyrdes vid Santa Fe Street, ca 6 km sydost om Asberys hem. Gruppen organiserade sig till en församling, som anslöts till en afroamerikansk kyrka, *Southern California Holiness Association*, med rötter i metodismen. Expansionen fortsatte, men Hutchins ställning som ledare försvagades; flera av medlemmarna hade börjat predika vilket orsakade splittring på grund av att de företrädde skilda lärouppfattningar. Det fanns också en viss opposition inom församlingen mot att ha en kvinna som pastor. Själv var hon vid den här tiden angelägen om att få avsluta sin tjänst, eftersom hon sedan länge planerat att bli missionär i Liberia. Hon menade att hennes ersättare skulle vara andedöpt för att kunna leda medlemmarna in i ett djupare andligt liv.

Neely Terry hade under en vistelse i Houston (Texas), fått kontakt med en afroamerikansk predikant, William J. Seymour. Hon lyckades övertyga Hutchins om att denne var rätt person. Seymours andliga hemvist i Houston var inom *the Apostolic Faith Movement*, en helgelse-rörelse med Charles F. Parham som grundare och ledare.¹¹ I slutet av januari 1906 fick Seymour en kallelse från Hutchins och en tid senare en biljett eller pengar till resan.

William Seymour, Charles Parham och Lucy Farrow. William Seymour var född år 1870 i staten Louisiana. Föräldrarna hade varit slavar. Han fick en katolsk uppfostran, men besökte sannolikt då och då i tonåren en baptistkyrka som låg nära familjens bostad. År 1895 flyttade han till Indianapolis, över 100 mil från sin hemort, och anslöt sig där till en afroamerikansk metodistförsamling. Denna lämnade han emellertid ganska snart på grund av att han menade att Jesus skulle komma tillbaka före tusenårsriket, en uppfattning som inte överensstämde med kyrkans doktriner. Dessutom bejakade han gudomliga uppenbarelser exempelvis i form av drömmar och syner, företeelser som inte tillordnades något värde av kyrkan. Under sin tid som metodist kom Seymour i kontakt med en helgelse-rörelse och blev aktiv i den.

---

¹¹ *Apostolic Faith* står för en uppfattning att det som gällde för kyrkan under apost-larnas tid skulle gälla även i modern tid.

Där förkunnades jämställdhet utan hänsyn till ras eller kön. Han deltog år 1900 i en bibelskola i Cincinnati (Ohio), där han utöver studium av Bibeln fick undervisning i grammatik, retorik, rättstavning, läsning och musik. Under sin vistelse i staden drabbades han av smittkoppor och förlorade som en följd av denna sjukdom ett öga och fick ett artificiellt. Han menade att Gud hade låtit detta ske för att han inte hade hörsammat en kallelse att bli predikant. Nu var han emellertid beredd att följa kallelsen men till att börja med inte som representant för någon speciell kyrka eller församling. Åren 1903–1905 vistades han huvudsakligen i Houston, men gjorde resor till olika platser, bland annat till Jackson (Mississippi), där han kom i kontakt med Charles H. Mason, som vi återkommer till (s. 47). En livslång vänskap uppstod mellan dem.

Charles Parham hade som lärare i sin bibelskola i Topeka (Kansas) i början av år 1901 tillsammans med elever vid skolan fått uppleva andedop med tungotal. Detta hade skett efter en tid av bön och fasta och ett intensivt studium av bibeltexter som relaterar till andedopet. De hade kommit fram till att tungotal var tecknet på att man var andedöpt, något som Parham i fortsättningen kom att hävda i sin förkunnelse. Han började så småningom i olika städer hålla möten – kampanjer – i vilka omvändelse, helgelse och andedop förkunnades. I juni 1905 kom han till Houston i Texas. Där lärde han känna Lucy Farrow – en afroamerikansk kvinna med auktoritet, och enligt Parham en »*very light colored woman*« (Robeck 2006b s.48)¹² – som var ledare för en oberoende helgelseförsamling i staden. Parham rekryterade Farrow som kokerska till sitt team under vistelsen i Houston. När han tillsammans med teamet drog vidare i mitten av augusti, accepterade hon att följa med, nu som barnsköterska (»*nanny*«) för hans barn. Hon överlät då vården av sin församling till Seymour. Det var under denna tid som Neely Terry träffade honom. Farrow blev andedöpt under den tid hon arbetade för Parham, och när hon återvände till Houston tillsammans med teamet i mitten av oktober berättade hon för Seymour om sitt andedop. Båda besökte sedan regelbundet Parhams möten, och snart längtade Seymour efter att bli andedöpt med tungotal; Seymour hade dessförinnan menat att han blev andedöpt när han hade blivit helgad. Parhams möten var segregerade – de svarta fick sitta eller stå längst ner i salen. Han tillät inte att svarta och vita samtidigt sökte andedopet vid altaret,

---

¹² Afroamerikaner med ljusare hudfärg gynnades inte sällan av dem som sympatiserade med segregationen.

vilket hindrade Seymour att gå fram. Hans agerande kan till viss del förklaras av Texas stränga segregationslagar.

Farrow hade, när hon kommit tillbaka till Houston, föreslagit sin församling att den skulle bli en del av Parhams rörelse, vilket den också blev. Seymour arbetade sedan parallellt med Farrow som pastor i församlingen. Vi kan förutsätta att Parham utfärdade pastorslicenser till dem.

I december flyttade Parham sitt högkvarter till Houston, där han vid nyåret 1905/1906 inledde en sex veckor lång bibelskola. Den var avsedd endast för vita, men han gjorde, efter påtryckningar från Lucy Farrow, ett undantag för Seymour som fick sitta utanför ett fönster (eller utanför dörren i en korridor när det regnade) och lyssna. Parham uppskattade Seymour och planerade att denne skulle verka bland afroamerikaner i Texas.

Seymour var således elev vid bibelskolan när kallelsen kom från Los Angeles. Parham ville inte att han skulle anta kallelsen, men gav snart med sig. Flyttningen innebar att Parhams rörelse fick ett fäste i Los Angeles. Som tecken på att Seymour var en av hans predikanter eller äldste bar denne en knapp på sitt kavajslag med särskilda kännetecken, och blev lovad att få sig tillsänt knappar till de äldste och evangelister («*workers*») som han utsåg som medarbetare.

214 North Bonnie Brae Street. Torsdagen den 22 februari 1906 kom Seymour till Los Angeles, en stad i snabb expansion med ca 250 000 innevånare. Han var ännu inte andedöpt men predikade nödvändigheten av detta dop och tecknet på att man hade tagit emot det. Många tilltalades av förkunnelsen medan andra, bland dem Julia Hutchins, accepterade inte hans uppfattning om tungotal som ett tecken på dopet. Man menade också att hans förkunnelse förringade de helgelseupplevelser och det helgelseliv som en majoritet av medlemmarna värderade högt.

Seymours första möte torde ha varit på lördagskvällen om man ser till det mötesprogram som gällde under Hutchins tid som pastor i församlingen. Han predikade sedan under söndagen och i de kvällsmöten som hölls under den följande veckan. Dessutom ledde han dagliga bönestunder. Sannolikt var det efter gudstjänsten söndagen den 4 mars som Hutchins beslöt att Seymour inte längre skulle få tjänstgöra i församlingen. När han kom till kyrkan på kvällen tillsammans med Mattie och Edward Lee hade Hutchins låst dörren och vägrade släppa in honom. Frågan behandlades sedan i ett möte där ett antal ledare inom

Southern California Holiness Association deltog. Där fick Seymour förklara sig men beslutet att avstänga honom stod kvar. Han hade bott i kyrkan, och fick nu flytta hem till makarna Lee. Efter några dagar började de, efter att Edward Lee hade kommit hem efter dagens arbete, tillsammans bedja om en andeutgjutelse. Efter hand slöt även andra upp och i mitten av mars öppnade makarna Asbery sitt mer rymliga hem för dessa samlingar, trots att Richard Asbery vid den här tiden inte sympatiserade med Seymours undervisning. Kärnan i den bönegrupp som nu samlades till bönemöten i stort sett varje dag, utgjordes av ett femtontal afroamerikaner varav fem var barn. Seymour ledde mötena och undervisade om helgelse och andedop.

Samlingarna fortsatte in i april. För att få hjälp till ett genombrott tog Seymour kontakt med Lucy Farrow och en man vid namn Joseph A. Warren i Houston och bad dem komma till Los Angeles. I väntan på denna förstärkning fortsatte gruppen att samlas till bön på kvällarna. Även andra deltog sporadiskt. Fredagen den 6 april beslöt man att inleda en fasta och att under bönemötena på kvällarna bedja om en andeutgjutelse enligt Apg. 2:1–4. Man skulle bedja och fasta tills åtminstone någon i gruppen hade tagit emot sitt andedop och man inriktade sig på att hålla ut i tio dagar.

Måndagen den 9 april kom Farrow till Lees hem efter sin resa från Houston. När Edward Lee kom hem från sitt arbete och såg att hon hade kommit, blev han ivrig och bad henne lägga händerna på honom så att han skulle bli andedöpt. Farrow vägrade och menade att Gud skulle ge henne besked om när hon skulle göra det. Troligen hade fastan gjort att Lee inte kände sig bra. Han var orolig för att han inte skulle kunna vara med på kvällens möte. Han bad därför Seymour, som ju bodde hos Lees, att denne skulle bedja för honom så att han blev frisk. Seymour uppmanade Farrow att bedja tillsammans med honom. Under det att de bad meddelade Farrow att tiden var inne för Lee att ta emot andedopet. När Farrow och Seymour lade händerna på honom föll han till golvet och talade i tungor. Vid bönemötet på kvällen i Asberys hem berättade Seymour vad som hade hänt och talade över Apg. 2:4. Medan han gjorde det började någon tala i tungor. Alla föll på knä och när mötet avslutades hade flera av deltagarna blivit andedöpta. En av dessa var Seymours blivande hustru, Jennie Moore, som vid samma tillfälle hade spelat piano utan ha kunnat det tidigare, och det sägs att denna färdighet, vad den nu innebar mer exakt, hade hon fram till sin död.

Ryktet om vad som hade hänt spreds snabbt och människor strömmade till Asberys hem för att få vara med på mötena de följande kvällarna. Emma Cotton berättar:

They shouted three days and nights. The people came from everywhere. By the next morning, there was no way of getting nearer the house. As the people came in they would fall under the power, and the whole city was stirred. They shouted there until the foundation of the house gave way, but no one was hurt. During those three days, there were many people who received their baptism, who had just come to see what it was. The sick were healed, and sinners were saved just as they came in. (FS 29/3 1939)

Jag återkommer till detta citat (s. 54) och till Emma Cotton (s. 52).

På natten efter mötet den 12 april talade Seymour i tungor för första gången – han hade stannat kvar efter mötet för att bedja.

Arthur Osterberg¹³ berättar om när han för första gången besökte ett möte vid Brae Street, vilket kan ha varit onsdagen den 11 april:

When we got up to the front porch and saw the crowd and the whole front porch crowded, we pushed our way up toward the front windows so we could look in. We saw a number of colored folks. [...]

When they started to pray, I noticed that they would shake and tremble as they prayed. That was the first demonstrable thing that was a little bit unusual. Even in that first meeting I attended, I saw a colored lady break-

---

¹³ Arthur Georg Osterbergs föräldrar, Louis Carl Österberg och Cecilia («Cenna») Samuelsdotter, utvandrade, oberoende av varandra, till Chicago omkring 1880. De gifte sig 1883 och var då medlemmar i en baptistförsamling. Efternamnet skrevs då Osterberg. Louis Osterberg arbetade som finsnickare. Cenna Osterberg, som gärna besökte religiösa möten av olika slag, kom 1893 i kontakt med helgelseörelsen, och makarna anslöt sig så småningom till en helgelseförsamling. Omkring 1896 flyttade familjen till Benton Harbor i Michigan; modern ansåg att skolorna i Chicago var för världsliga för hennes barn. Där medverkade hon till att en helgelseförsamling bildades. Från Michigan flyttade familjen till Los Angeles omkring år 1903. Av en predikant i Benton Harbor hade de fått rådet att söka upp William Manley. De tilltalades av hans förkunnelse och Cenna Osterberg, som enligt Arthur Osterberg var familjens andliga ledare, inspirerades till att ordna »stugmöten« som blev välbesökta, varför makarna beslöt att köpa ett tält för dessa sammankomster. Arthur blev utsedd av sin mor att bli ledare för denna tältmission. En tid därefter byggdes ett kapell («*tabernacle*») och Arthur (då 20 år eller yngre) utsågs till pastor i den församling, *the Full Gospel Assembly*, som då bildades. Denna tjänst hade han vid sidan av sitt profana arbete. När Cenna Osterberg vid ett tillfälle besökte ett sjukhus för att bedja för en patient, träffade hon en kvinna som bjöd in henne till bönen möten vid Brae Street. Samma kväll gick hon dit. Familjen kom att bli aktiv inom Azusa-missionen. Louis Osterberg blev en av missionens ledare («*trustees*»).

ing out and speaking in a language I was not acquainted with. In some ways it seemed like a language, and in other ways it did not. [...]

After that first lady expressed herself in tongues, there was another colored lady who rose to her feet, walked across the room, and went over to the piano and started to play on that piano. Then [...] she broke out in singing in a language that I could not understand. I recognized it was similar to the other colored lady who prayed in tongues and discerned that she must be singing in tongues.

When she started singing in tongues and accompanying herself on the piano, it all was so harmonious and beautiful. I became tremendously interested in this phenomenon. I noticed those down on their knees praying, and then two or three others began to speak in tongues. That was my first introduction into Pentecost to what we later became so commonly used to. (Osterberg)¹⁴

312 Azusa Street. Tillströmningen av människor till Asberys hem gjorde det nödvändigt att skaffa en lokal för sammankomsterna och redan den 14 april kunde gruppen överta, genom ett hyreskontrakt, en enkel byggnad som tidigare hade varit kyrka för en församling inom *The African Methodist Episcopal Church*. Adressen var 312 Azusa Street. Att det gick så fort att få hyra huset berodde på att några av medlemmarna i gruppen tillhörde denna församling, vilken fortfarande ägde fastigheten. Metodistförsamlingen hade i början av år 1904 flyttat till en mer ansedd del av staden. Huset var byggt i sten och hade två våningar. Kyrksalen med höga spröjsade fönster i gotisk stil hade legat i övervåningen. Utrymmet på bottenplanet hade använts som stall där mötesbesökarna kunde ställa in sina hästar under gudstjänsterna. Efter att församlingen lämnat kyrkan skulle huset byggas om och säljas eller hyras ut.

Innan ombyggnaden påbörjats satte en mordbrännare som härjade i staden, eld på huset. Man lyckades rädda byggnaden men yttertakets brann upp. Endast en del av de åtgärder som hade planerats genomfördes. Huset fick ett platt tak och kyrksalens fönster ersattes med enkla

---

¹⁴ Arthur Osterberg intervjuades under flera dagar i mars 1966 om sin uppväxt och sina erfarenheter från Azusa-missionen. Intervjun, som spelades in, gjordes av två personer och skrevs sedan ut på skrivmaskin. Många år senare gjordes ett sammandrag av texten (*Osterberg*), sannolikt inte av dem som genomförde intervjun. Frågorna utelämnades men kronologin tycks ha behållits. Sammandraget skulle kräva ca 33 sidor i ett format som i föreliggande skrift. Det är späckat med uppgifter och de flesta förefaller vara korrekta, men 60 år efter väckelsens utbrott förmådde inte Osterberg placera sina uppgifter tidsmässigt med önskvärd precision.

rektangulära fönster. Utmed långväggarna iordningställdes bostadsrum som hyrdes ut. Bottenplanet åtgärdades inte alls. Det användes av ett byggföretag för förvaring av material och redskap.

Bönegruppen beslöt att iordningställa bottenplanet så att det kunde användas som möteslokal. Golvytan var ca 240 kvadratmeter och takhöjden ca 2,5 meter. Några av rummen på andra våningen kom att användas som bostad för Seymour och för sammanträden. Ett större rum, »övre salen«, blev en samlingspunkt för människor som sökte Andens dop.

Tidsplanen för flyttningen av mötena från Brae Street till Azusa Street är inte känd, men skulle ha kunnat se ut så här: Den 9 april 1906 var första dagen i påskveckan och redan på påskaftonen hölls det första mötet i lokalen vid Azusa Street efter att en mindre yta nödortfött hade iordningställts. Under långfredagen och påskdagen hölls endast möten på eftermiddagarna och de ägde rum vid Brae Street. Veckan därpå användes för arbeten vid Azusa Street. Bönemöten hölls på eftermiddagarna vid Brae Street och på kvällarna vid Azusa Street. Bönegruppens sista möte i Asberys hem hölls fredagen den 20 april.

Frank Bartleman skriver att han påskdagens eftermiddag var på ett möte vid Brae Street och fann att Gud verkade mäktigt. På förmiddagen hade han bevistat gudstjänsten i den församling han tillhörde, Smales församling *The New Testament Church*, och där var även Jennie Moore och Ruth Asbery med. De kan ha berättat att det var möte vid Brae Street på eftermiddagen. Den 19 april – då det var ett efterskalv i Los Angeles efter den stora jordbävningen dagen innan i San Francisco – besökte Bartleman Azusa Street för första gången. Det var på kvällen och han hade sällskap med Mother Wheaton.¹⁵ När han kom in i lokalen fanns där omkring ett dussin personer, »några vita, och några färgade«. Det fanns sittplatser för ett trettiotal (Bartleman 1925).

Arthur Osterbergs mor hade varit med vid det möte då man uppmanades att hjälpa till med att göra iordning lokalen. När hon kom hem övertalade hon Arthur att ställa upp. Han var kassör och arbetsledare vid ett byggföretag. De som var anställda i detta företag var alltid intres-

---

¹⁵ »Mother Wheaton« är Elizabeth Ryder Wheaton. Hon bodde våren 1906 hos familjen Bartleman. Titeln *Mother* användes i afroamerikanska kyrkor på lite olika sätt, men gemensamt var att en kvinna som kallades *Mother* hade ett stort förtroende inom sin församling. Titeln *Church Mother* användes ibland för kvinnor som anlätades för förbön och rådgivning.

serade att arbeta på övertid och det var lätt för Arthur att engagera tre av arbetarna att hjälpa till. Han betalade själv deras löner.

Talarstolen utgjordes av »tvenne tomma packlådor« (Ek 1933 s. 5) och var placerad i lokalens mitt. Altaret utgjordes av en bred plankla lagd på två kaggar. När Arthur Osterberg fick se detta altare tyckte han det var för ostadigt och fick tillåtelse av Joseph Warren att bygga ett stabilt altare i kvadratisk form omkring talarstolen.

I denna lokal hölls sedan möten i stort sett varje dag under de närmast följande åren. Några insamlingar gjordes inte och man uppmanade i allmänhet inte någon att skänka pengar. En brevlåda placerades på väggen vid ingången. I den kunde mötesbesökarna lägga de pengar som de ville ge till verksamheten. Ganska stora summor kom in. Detta gjorde det möjligt att ge ut en tidskrift, *The Apostolic Faith* – prenumerationen var gratis. Det första numret gavs ut i september 1906 i 5 000 exemplar. Som mest hade tidningen ca 50 000 abonnenter (år 1909). Pengar behövdes också till de missionärer som sändes ut (se vidare s. 36).

Möten hölls varje dag från kl. 10 på förmiddagen »till sena kvällen«. »Inga långa predikningar höllos«; enligt Andrew var det »mäst fria vittnesbörd av sådana som erfarit Andens dop« (Ek 1933 s. 6). Seymour ska för det mesta ha suttit nedhukad vid sin pulpet i lokalen, och det blev därför »ej så mycken tid« för honom att predika. Andrew fortsätter: »Alla andedöpta kommo dock snart i arbete med att hjälpa långtande själar igenom till Andens dop« (ibid.). Andrew var säkert mycket aktiv i denna tjänst.

På vardagarna hände det under den första tiden att det endast var ett fåtal människor samlade. När Rachel Sizelove besökte lokalen en eftermiddag i juni, var Andrew där och bad tillsammans med ett tiotal andra personer (s. 93). Kvällar och söndagar samlades däremot mycket folk; de flesta söndagar andra halvåret 1906 kunde det vid ett och samma tillfälle vara över 1 000 personer närvarande. Fönsterbågarna togs bort varför många kunde stå utanför huset och lyssna.¹⁶

---

¹⁶ Arthur Osterberg har berättat att det kunde vara 750–800 personer i lokalen på söndagarna. Utanför fönstren fanns ytterligare 400–500 personer (Osterberg). 750 personer i lokalen innebär att det i snitt var tre personer på varje kvadratmeter, vilket gör att man kan ifrågasätta hans uppgifter.

Andrew Eks erfarenheter

I detta avsnitt redovisas texter som har skrivits av Andrew Ek – eller som återger berättelser av honom – om händelser och upplevelser som har samband med väckelsen i Los Angeles vintern och våren 1906. Underlaget utgörs främst av följande källor:

- En artikel, »Väckelsen i Los Angeles«, i *Svenska Tribunen* den 6 februari 1907. Den skrevs utifrån »ett längre samtal« som tidningens redaktör Richard Edhelberg hade med Andrew. – Edhelberg har missuppfattat honom på flera punkter; samtalet kan ha varit ostrukturerat och felet uppkom antagligen när han sammanställde materialet till en överskådlig berättelse. Han ifrågasatte troligen inte de uppgifter som Andrew lämnade.
- En artikel, »Väckelsens gang i Sverige«, av Tomas Ball Barratt i *Byposten* den 27 juli och 24 augusti 1907. Denne fick vid ett besök i Göteborg i maj 1907 ett samtal med Andrew som berättade om väckelsen i Los Angeles (s. 73). – Barratt var synnerligen produktiv som skribent. Han förde dagbok, skrev betraktelser, predikningar och artiklar med teologiskt och kyrkohistoriskt innehåll, reseskildringar, mötesreferat med mera. Vissa av hans texter i *Byposten* förefaller att utan redigering återge anteckningar som skrivits ner under de tilldragelser de handlar om eller de samtal han refererar. »Väckelsens gang i Sverige« tycks höra till denna kategori. Den är delvis svår att tolka om man inte känner till sammanhangen. Barratt lyssnade troligen mer kritiskt till Andrew än vad Edhelberg gjorde, bland annat för att han hade större kännedom om väckelsens förlopp och innehåll än denne. Detta och hans egna erfarenheter kan ha gjort att de var överens om att ändra en del av de uppgifter som Andrew lämnade.¹⁷
- Ett referat från ett vittnesbörd av Andrew vid en konferens i Hamburg i december 1908 (s. 84). Det publicerades i januarinumret av *Confidence* år 1909. – Texten har sannolikt skrivits ner under fram-

---

¹⁷ Barratt reste till USA hösten 1905 för att samla in pengar till en lokal, »Häkonsborgen«, som skulle användas i den religiösa och sociala verksamhet som han bedrev inom Metodist-episkopalkyrkan i Norge. Insamlingen misslyckades emellertid. En tid före återresan – den 15 november 1906 – hade han blivit döpt i Anden och talat i tungor efter att ha fått vägledning genom brev från Azusa-missionen. Han skriver: »Häkonsborgen var borte for bestandig, men så var den Helige Ånd kommet i steden« (Barratt s. 139). Barratt kom att kallas pingstväckelsens apostel i Europa eftersom han, direkt eller indirekt, medverkade till väckelsens utbredning i flera europeiska länder.

förändret och sedan i stort sett inte bearbetats. Den är fragmentarisk till sin karaktär.

- En skildring i Andrews anteckningsbok år 1914 (AEa) om vistelsen i USA, hemresan och första tiden i Sverige. Texten omfattar ca 1 000 ord, vilket motsvarar drygt två sidor i föreliggande skrift. Tanken tycks ha varit att få den publicerad.
- En artikel med rubriken »Pingstväckelsens början i Los Angeles våren 1906. Berättat av ett ögonvittne«, publicerad i *Julens Härold 1917* (Ek 1916). – Denna text har nedtecknats av någon utifrån ett manuskript från Andrew eller efter en intervju med denne. Redaktören har skrivit relativt fritt men Andrew torde ha godkänt slutresultatet. Andrew har säkert påverkats av andras berättelser från väckelsens början. Exempelvis var han en kortare tid under hösten 1913 tillsammans med Frank Bartleman, vilken var väl insatt i förhållandena (s. 119).
- En liten skrift av Andrew från år 1933 med titeln *Då elden föll. Av ett ögonvittne* (Ek 1933). – Ett av flera syften med denna skrift kan ha varit att korrigera och komplettera uppgifter i G.E. Söderholms bok år 1927 om pingstväckelsen (se s. 237 nedan). Liksom år 1916 har Andrew tagit hänsyn till uppgifter som han hade fått ta del av efter år 1907. Andrew gav själv ut skriften och tvingades därför av ekonomiska skäl att begränsa sig. Den har 16 sidor, det vill säga ett »ark oktav« vid tryckningen, och formatet är markant mindre än A5.

Väckelsens början. Vi ska här se hur Andrew skildrar något av det som hände i Los Angeles i mars och april 1906, utifrån referaten av hans samtal med Edhelberg i februari 1907 och med Barratt i maj samma år samt hans berättelser åren 1914, 1916 och 1933. Observera att Andrew skriver om sig själv som »vi«, vilket var det vanliga vid den aktuella tiden i texter som var avsedda för publicering eller i mer formella brev. Han skriver emellertid vid några tillfällen omväxlande »vi« och »jag«.

Februari 1907

Edhelberg skriver:

En del troende i staden hade länge haft en längtan efter väckelse, en längtan, som omkring ett år före väckelsens utbrott ledde dem att börja bedja enskildt och gemensamt härom. De, på hvilkas hjärtan denna nöd låg tyngst, voro några negrer. De bådo utan återvändo och bådo allt ifrigare, att Gud skulle utgjuta sin Ande till helgelse för de troende och frälsning för syndare. Våren 1906 fingo de höra från Hudson [!] i Texas att en neger-

predikant där, f. d. baptistpastorn W. J. Seymour, höll möten, på hvilka behandlades frågan om dop i Den Helige Ande och eld. De [...] bådo honom komma till Los Angeles. Han kom, full af Den Helige Ande och hade med sig en man och en kvinna, båda negrer, hvilka likaledes mottagit Andedopet.

Den gamla apostoliska läran härom var emellertid ny för Los Angeles. Talet om dop i Ande och eld väckte förvåning och motstånd och pastor Seymour fick icke uppträda i någon kyrka. Några svarta öppnade då först ett privat hus, där mindre bönemöten höllos. Så fick man slutligen en mycket primitiv lokal, som rymde omkring 600 personer. Det var en f. d. kyrka, som numera liknade en stor gammal lada. Såväl här som i husen hölls sedan en daglig bönekamp, som slutade med att Guds Ande kom med sådan kraft vid ett möte i kyrkan, att huset skakades som af en stark jordbävning, alldeles som det skedde i Jerusalem på första pingstdagen. Den förste, som började tala med tungor, var en ung gosse. Sedan fick den ene efter den andre samma gåfva. (SvT 6/2 1907)

Här har Edhelberg förmodligen missuppfattat Andrew och introducerat lokalen vid Azusa Street för tidigt – den dagliga bönekampen torde ha varit vid Brae Street. Han borde ha skrivit så här:

... Några svarta öppnade då först ett privat hus, där mindre bönemöten höllos. Där hölls sedan en daglig bönekamp, som slutade med att Guds Ande kom med sådan kraft vid ett möte i huset, ...

Edhelberg skriver sedan om mötena vid Azusa Street:

Mötena blefvo till trängsel besökta af alla folkslag i staden och alla stånd och ingen syntes kunna motstå den utomordentliga kraften i pastor Seymours tal. Han var en mycket oansenlig företeelse, låghalt och enögd neger som han var, men hans ord hade en sådan makt, att de starkaste motståndare föllo omkull i sågspånen på golfvet och ropade om nåd och frälsning. Seymour höll korta predikningar och stundom talade han med tungor. (SvT 6/2 1907)

Maj 1907

Barratt skriver i sitt referat att Andrew »*var med i væckelsen i Los Angeles næsten fra begyndelsen*«. Han går sedan över till Seymours bakgrund och kallelse till Los Angeles i februari 1906:

For nogle aar forud havde dr. Parham og hans elever paa missionsskolen faaet aandsdaaben med det bibelske vidnesbyrd (tunger og profetisk tale). En kvinde som havde været i berøring med vækkelsen der, var bekendt [»känd«] for sin dybe gudsfrygt, traf sammen med prædikant Seymour i Texas. Han fik sin aandsdaab idet hun bad for ham. (Bp 27/7 1907)

En av medlemmarna i bönegruppen i Los Angeles »*havde hørt om Seymour, skrev til ham og bad ham besøge dem*«. När han väl var på plats blev »*han mistænkt af de andre*«, men vilka de var preciseras inte.

Nogle venner tog dog emot ham. De holdt møder i private huse, fastede og bad indtil svaret kom. Da faldt den Helligaand paa dem tre aftener i rad, saa husene rystede og jorden skalv. En negergut, atten aar gammel, var den første der [»som«] blev døbt med den Helligaand og talte med tunger. Han har siden udfoldet [»utvecklat«] en kraftig virksomhed. Seymour selv fandt det nødvendigt, at de bad for ham og hans aandskraft blev fornyet. (ibid.)

År 1914

I sin anteckningsbok nämner inte Andrew mötena på Brae Street. Han skriver endast att i april månad 1906 »började den stora andliga väckelse som skulle sprida sig till alla nationer, den började i L.A. ibland negrer, då även de vita kommo med« (AEa).

År 1916

Av artikeln i *Julens Härold* framgår att det »fanns i Los Angeles en liten församling av bedjande och Gud hängivna negrer«.

Dessa negrer hade [...] hört om ett underbart nådens verk, som en längre tid pågått bland de svarta i Texas och särskilt i en bibelskola därstädes, vilken leddes av en pastor Parrham [!]. Den lilla negerförsamlingen beslöt sig vid denna tid – det var i början av år 1906 – för att kalla en av eleverna [Seymour] i ovan nämnda bibelskola till Los Angeles. [...] De allra flesta troende förstodo honom icke utan stängde sina dörrar för honom. Endast de få negrer av vilka han blivit kallad, gävo honom »rum i härbärgen«. Dessa hade dock ingen predikolokal utan samlades till möten hos en av deras familjer. Där bestämde de sig för att under bön och fasta, liksom lärjungarne i förstone bida efter uppfyllelsen med den Helige Ande. I detta hem blev också den första själen andedöpt och begynte tala med nya tungor enligt Apg. 2:4. Därmed hade då pingstväckelsen börjat i Los Angeles. Den ene efter den andre blev sedan döpt i den Helige Ande. Nyheten härom spred sig bland de troende, så väl vita som svarta, och stugan, där elden först föll, blev snart för trång. (Ek 1916 s. 56–57)

År 1933

Andrew skriver under rubriken »Negerevangelisten Seymour kallas till Los Angeles«:

Broder Seymour var en av de elever, som fått undervisning i Parhams Bibelskola i Topeka, Kansas. Trots att han var där, när Anden föll så underbart, hade han icke ännu fått erfara ett bibliskt andedöp. Han fick det dock

senare, vilket blev till stor välsignelse för honom. Han såg icke så vidare bra ut till det yttre, ty han var enögd och låghalt samt klädd på ett mycket enkelt, tarvligt sätt.

När kallelsen kom till honom från några vänner i Los Angeles så tog han emot inbjudan och reste. [...] Alla voro dock icke belättna med evangelisten bland de vänner, som kallat honom. De förstodo inte allt i förkunnelsen och icke heller trodde de, att det var så noga med helgelselivet, som han framhöll. Flera hem stängdes därför för honom men andra höllos öppna, och mötena fortsattes.

En del av vännerna, som kallat Seymour, beslöto att avskilja en tid till fasta och bön. Ett hem blev öppet för dessa vänner och efter en tid av ungefär 10 dagars väntan inför Herren, föll den Helige Ande över en yngling, och han begynte tala i nya tongor. Detta skedde den 9 april 1906. Längtan blev nu allt större bland Guds folk, och Anden utgöts allt kraftigare. Flera blevo döpta i Helige [!] Ande och eld. Själva voro vi med vid dessa möten och kunna bevittna detsamma. (Ek 1933 s. 4–5)

Andrew fortsätter direkt med att skildra en episod under ett bönemöte. Där hade Seymour känt »strid i Anden och satte sitt lilla, skarpa och genomträngande öga på oss« – förmodligen är det hans konstgjorda öga som Andrew syftar på.¹⁸ Tre av deltagarna i bönemötet bekände att de hade syndat, och »när allt var uppgjort blev det jubel bland vännerna igen, och Anden verkade till frigörelse«.

Snart blev hemmet för trångt, där mötena höllos, och vännerna måste se sig om efter lokal. Efter mycket sökande funno de en gammal metodistkyrka, som kunde få hyras. (ibid.)

Ett flertal påståenden och uppgifter i texterna ovan kan möjligen ifrågasättas, men jag begränsar mig till följande:

(1) Enligt »februari 1907« hade Seymour tidigare varit baptistpastor, och han ska ha kommit till Los Angeles samtidigt som Farrow och Warren.

(2) Seymour var enligt »1907 februari« andedöpt när han kom till Los Angeles, och enligt »maj 1907« hade en kvinna (Farrow?) kommit i kontakt med väckelsen i Topeka och sedan träffat Seymour i Texas och denne hade blivit andedöpt när hon bad för honom. Andrew var givetvis år 1907 införstådd med vad man menade med andedop inom Apostolic Faith-rörelsen. Enligt »1933« var Seymour inte andedöpt när han kom till Los Angeles.

---

¹⁸ En reporter skriver 1906 att Seymour i ett möte fixerade sitt konstgjorda öga på »olyckliga otroende« (LAT 18/4 1906).

(3) Enligt »1916« deltog Seymour i en bibelskola i Texas, och enligt »1933« var det i Topeka. Andrew skriver att Seymour var där »när Anden föll så underbart«, vilket syftar på andeutgjutelsen i Topeka år 1901. Han rättade inte till felet när han år 1949 gav ut en ny utgåva.

(4) Den 9 april ska enligt »1907 februari och maj« huset vid Brae Street ha skakat när Anden föll. I de övriga texterna nämns inget om detta, vilket vad gäller »1916« och »1933« kan bero på att texterna inte fick bli för långa. I det källmaterial som jag har studerat har jag inte funnit något liknande (se dock s. 54).

(5) Enligt »1907 februari och maj« var det »en ung gosse«/»en negergut« som var den förste som talade i tungor när Anden föll den 9 april och huset skakade. Även enligt »1933« var det en yngling som var den förste. Jag har inte funnit någon uppgift om att en ung man ska ha varit den förste som blev andedöpt i Asberys hem, men så kan det naturligtvis ha varit.

(6) Andrews berättelse år 1933 om bönemötet då några medlemmar bekände sina synder förekommer inte i de övriga texterna. Jag har inte stött på denna episod i något annat källmaterial.

(7) Enligt »1933« ska Anden ha fallit efter tio dagars väntan. Det troliga är att det var efter tre dagar.

Jag återkommer till Andrews relation till gruppen i Asberys hem (s. 52).

Andrew Eks andliga erfarenheter. Efter att Andrew hade kommit till Los Angeles i december 1903 fick han kontakt med *the Union Rescue Mission*. Troligen behövde han hjälp med mat och husrum. Denna mission hade en kristen ekumenisk inriktning och man försökte omvända de hjälpsökande. Där blev han »förd till Herren Jesus« den 23 april 1904 (AEa). Han blev medlem i KFUM (YMCA) och i »Missionsföreningen«, en församling med rötter i Svenska Missionsförbundet. »Full frid med Gud« – förmodligen utifrån en metodistisk syn på omvändelsen – fick han uppleva först den 16 mars 1905 och det var i William F. Manleys gemenskap. Denne var enligt Andrew »en i ordet levandegjord och med Andens kraft rikt utrustad predikant« (EK 1916 s. 54).

Han gick i spetsen för anordnandet av stora lägermöten [tältmöten] som varade i flera veckor åt gången, där Guds folk från skilda håll kommo tillsammans för att under fasta, bön och ordets betraktelse vänta efter Gud. (ibid.)

Andrew döptes »i vatten utanför San Pedro i Stilla Oceanen« den 13 maj 1905. Dopet förrättades av Manley. Dagen därpå blev han i dennes

tält i Los Angeles genom »händers påläggning afskild för Evangelistkallet« (AEa). Han hade då en tid haft »a great desire to witness for the Lord« (Conf 1909/1). Dagen därpå reste han ut som evangelist inom *The Household of Faith*. Under de fyra månader han var borta från Los Angeles besökte han flera städer utmed västkusten, bland annat San Francisco, Oakland, Tacoma, Portland och Seattle. Han vittnade ofta »i sämre kvarter och på gatorna« (Pg april 1909).

Under vistelsen på dessa platser erfor jag mycken nåd och kraft från Gud, då jag vittnade om frälsningen i Kristus. Då mitt hjärta ständigt var hungrigt efter mera kraft fr. höjden sökte jag alltjämt efter stilla stunder inför Herrens ansigte. Jag erfor alltid en tillförsel av ny kraft o frimodighet närhelst jag sjöng eller vittnade om min frälsare, inför dem jag kom i beröring med, antingen det var på möten eller på öppna fria platser. (AEa)

Sammanlagt hade han färdats omkring 350 mil när han återvände till Los Angeles i mitten av september, då han sannolikt utsågs av Manley att »verka som kolportör« (SvT 6/2 1907). Han besökte inte bara dennes möten under hösten och vintern utan lyssnade även till andra helgelsepredikanter, bland annat till en vid namn Brownley. Andrew beskriver denne som en »begåvad, frimodig och andligt utrustad broder«. Han »kom genom Andens tillskyndelse från Chicago till Los Angeles« och höll under flera månaders tid tältmöten i staden. Han predikade »rättfärdiggörelse och frigörelse genom tron« (Ek 1916 s. 54). I dessa tältmöten fick Andrew under hösten 1905 vara med om en upplevelse som han uppfattade som sitt andedop. Brownley predikade och Andrew lyssnade uppmärksamt.¹⁹

His heart was filled, and he began to sing a new song. He sprang up from his chair and ran round the pulpit preaching – preaching. Then he sat up and clasped his hands and said, »I'm in heaven.« He believed that he spoke in Tongues at this time, but after the Revival broke out he became more hungry. (Conf 1909/1)

Första gången Andrew såg Seymour var i ett möte i Brownleys tält. Seymour hade, när det gavs tillfälle att vittna, berättat att han kom från Texas och att där hade »Jesus döpt de sina i den Helige Ande enligt skriften, och att under och tecken skedde i Jesu namn« (Ek 1916 s. 56).

---

¹⁹ En av de få som nämner om Brownleys tältmöten är Bartleman (1925) och av hans framställning kan man förstå att mötena pågick hösten och vintern 1905/1906.

Så småningom blev det tillfälle för Andrew att besöka den nya lokalen vid Azusa Street. År 1916 berättar han:

Första gången vi inträdde på detta rum, funno vi en liten skara troende sittande i en cirkel framme i lokalen och den svarte predikanten, Seymoure [!], mitt ibland dem. (Ek 1916 s. 57)

Och sjutton år senare:

Det var den gamla, kära fängelsemissionärinnan, Mother Wheaton, som ledsagade oss till denna mission första gången. Hon sporde, om vi ville följa med till en negermission på Azusagatan, vilket vi gjorde med glädje. Framkomna dit funno vi en skara saliga vänner sitta i en ring mitt på golvet, sjungande och prisande Gud, och med slitna biblar i sina händer. Br. Seymour ledde mötet. Vi kände genast, att dessa vänner hade fått mycket av Gud, varför jag begärde förbön och böjde mig i sågspånen tillsammans med dem. [Jag] hade då varit döpt i Anden ett halvt år men kände behovet av förnyelse. (Ek 1933 s. 5)

»Någon egentlig förändring« upplevde han emellertid inte efter förbönen vid sitt första besök vid Azusa Street.

Han gick från mötet upp på ett närbeläget högt berg,^[20] där han i ensamhet hade en bönekamp med Gud. Under det han där bad, omgafs han plötsligt af ett starkt sken. Han bad på svenska, men rätt hvad det var förlorade han herraväldet öfver sin tunga och började tala språk som han ej förstod. Efter denna erfarenhet gick han tillbaka till lokalen och uppmanade dem att än en gång bedja för honom. Under det att han där låg i bön restes han upp såsom af en osynlig hand, med oemotståndlig makt, och började predika på, såsom han antager, indianernas språk, samt uttydde sitt tal på engelska. (SvT 6/2 1907)

Vid sitt samtal med Barratt år 1907 hade Andrew berättat att

da han fik sin Pinsedaab tog det ham saa volsomt saa han skreg i vilden sky. Broder Seymour opfattede det vistnok [»förmodligen«] saaledes at en uren Aand havde modsat sig den Helligaands indtrængen og gik hen till ham og sagde »Jeg byder dig at forlade [’lämna’] ham i Herrens navn«. Saa blev han stille og fyldtes med ubeskrivelig kraft og glæde. (Bp 24/8 1907)

År 1909 när han berättade om sitt andedop hade han sagt att han stod uppe på berget och bad för Los Angeles med händerna utsträcka och började tala i tungor. Han kände sig emellertid inte säker på att tungotalet var äkta och gick därför tillbaka till lokalen och begärde förbön. Då

---

²⁰ I Hamburg i december 1908 berättade Andrew att han hade rest »med elektrisk järnväg« till detta berg (Pg april 1909), sannolikt med tåget till Pasadena.

kom Guds kraft över honom och han började tala i tungor. Talet uttyddes och var en varning till avfällingar – »*interpretation was given, and it was a warning to backsliders*« (Conf 1909/1).

Efter denna förnyelse blev Andrew aktiv inom Azusa-missionen.

Andrew menar att »väckelsens eld syntes sätta fart från denna tid, och många kommo från olika håll för att se, vad som hänt« (Ek 1933 s. 5–6).

Många fingo nu i Azusamissionen mottaga Andens dop, och allt flera sökande själar hittade vägen till denna plats. Varje dag pågingo mötena från kl. 10 på f.m. till sent på kvällen. Då och då fick man se någon sitta och intaga sin måltid i något hörn av lokalen, och ibland hände det att vita och svarta åto ur samma matsäck. Även kunde det hända, att någon kom körande dit med en kärra full med goda apelsiner, och det smakade förträffligt att få läska sig med sådan härlig frukt.

Inga långa predikningar höllos utan mest fria vittnesbörd av sådana, som erfarit Andens dop. De berättade denna sin erfarenhet, och därigenom väcktes allt flera att söka detsamma. Inga sångböcker ej heller orgel fanns till att börja med. Vännerna sjöngo gamla, trosfriska väckelsesånger utantill samt många djupa, härliga sånger om Jesu blod.

Något, som alltid väckte stor uppmärksamhet, var den s.k. himmelska kören. Den utgjordes av en skara andedöpta, som i Anden sjöngo samstämmiga, himmelska melodier i tungor. (Ek 1933 s. 6)

År 1916 berättar Andrew att de andedöpta sjöng i »olika stämmor, som sammansmälte i den skönaste harmoni«. »Detta var det underbaraste, vi varit med om under denna väckelse« (Ek 1916 s. 60). Om samma fenomen skriver *The Apostolic Faith*: »*It is beautiful music, no instruments are needed in the meetings*« (ApF sept. 1906). Det hade också hänt »att de härligaste änglakörer sjungit paradissånger öfver den församlade folkskaran« (SvT 6/2 1907). Även *The Apostolic Faith* skriver om änglar som sjunger: »*The Lord [...] translates old songs into new tongues, he gives the music that is being sung by the angels*« (ApF sept. 1906).

Det går inte att avgöra om Andrew hade någon speciell uppgift i verksamheten, men vi kan nog förutsätta att han tillbringade ganska mycket tid där och engagerade sig i olika uppgifter. Han torde ha blivit känd av åtskilliga pastorer, evangelister och missionärer som sökte sig till Azusa Street för att studera väckelsen eller uppleva sitt andedop. Om det var så att han försörjde sig som kolportör fick han säkert tillåtelse att sälja böcker och tidningar till mötesbesökare.

Missionärer från Azusa-missionen

Man blev inom Azusa-missionen tidigt övertygad om att väckelsen skulle bli världsvid, och i det första numret av *The Apostolic Faith* i september 1906 kan man läsa att några missionärer redan var på väg till sina missionsfält. Några långsiktiga ekonomiska åtaganden gjordes inte; tanken var att Gud skulle förse missionärerna med medel. På sensommaren 1906 konstaterades att hundratals dollar hade skänkts för att sända ut missionärer och man var övertygad om att tusentals dollar skulle läggas i lådan vid ingången. Andrew skriver att »rika män ha lagt sig själftva och allt hvad de äga på Herrens altare till främjande af Guds rike« (SvT 6/2 1907).

Det finns inga uppgifter om hur mycket en enskild missionär kunde få i startbidrag för utrustning och resa till missionsfältet. Robeck skriver att Seymour och hans stab gav missionärerna någon form av licens och tillräckligt med pengar till resan – »*they blessed the missionaries by issuing credentials, and they provided them with enough money to get them where they believed God had called them*« (Robeck 2006b s. 245).

I en intervju år 1966 berättade Arthur Osterberg något om verksamheten vid Azusa Street våren och sommaren 1906. Texten innehåller en hel del felaktigheter, men kan ändå vara av intresse. Han säger där att »redan inom en vecka efter flyttningen till Azusa Street« gick missionärer ut, men att »*the first missionary I know of was a Scandinavian brother by the name of Johnson*«. De hade samtalat med varandra och Andrew hade sagt att Gud hade kallat honom. Han berättade också att han planerade resa till Chicago där Durham var pastor. Han hade träffat denne i Los Angeles och visste att han »*was sympathetic to the outpouring of the Spirit*«. ²¹ Sedan skulle han fortsätta till en mission i New York och vittna om det som hände vid Azusa Street, och därefter resa vidare till Stockholm, »*and from there he was going to go all over as the Lord led him*«. Tidpunkten för samtalet kan ha varit någon gång i början av juni 1906, en tid innan en pastor vid namn Alfred G. Garr annonserade i ett möte att Gud hade kallat honom som missionär till Indien. Garr hade sagt att ju förr han kunde resa ut dess bättre. Enligt Arthur Osterberg hade Seymour avbrutit honom och sagt att det kunde bli mycket snart och fortsatt:

---

²¹ Det är inte sannolikt att Durham var i Los Angeles 1905–1906, men Andrew torde ha fått kännedom om Durhams inställning till andeutgutelsen på annat sätt, kanske genom Brownley som ju kom från Chicago till Los Angeles.

We need some money also for Brother Johnson and his family, whose call is to go back east, and then he is going to Stockholm, Sweden, and to Norway. So come and lay your offering down here on the altar.

Man placerade uppslagna biblar på altaret och mötesbesökarna fick gå fram och lägga pengar där. När dessa var räknade lämnades de till Seymour som efter eget gottfinnande delade ut alltsammans. Senare fick Osterberg veta att det hade kommit in 7 000 dollar.

Enligt en annan källa, hade en man efter att Garr hade lämnat sitt meddelande ropat: »Jag har femhundra dollar.« En kvinna hade sagt att hon hade 200 dollar och en tredje ville skänka 100 dollar. »*In fifteen minutes there was enough money to take a party of five to India with the Pentecostal message*« (Martin). Sammanlagt fick Garr 1 200 dollar.

Garr och hans medresenärer lämnade Los Angeles omkring den 20 juli.

Ett par år senare riktades enligt Osterberg kritik mot Seymours sätt att hantera de pengar som kom in till missionen. Han hade ingen bokföring och informerade ingen. Seymour hade svarat att det var Guds pengar.

He started to say from memory that he gave Brother Garr so much and Brother Johnson so much. He began to rattle off the names and amounts of money, but no totals. So no one ever knew how much money Azusa Street took in, whether it was \$20,000 or \$200,000, we never knew.

Osterberg var väl insatt i vad som hände Garr efter att denne hade lämnat Azusa Street i juli. Däremot var han dåligt informerad om Andrews öden. Han skriver:

Later, we found out that he went from Stockholm back into Norway. That first big Norwegian Pentecostal minister, Brother Barratt, came into one of his meetings and asked him a lot of questions.

Trots att Osterberg hade svenska föräldrar var han kanske inte särskilt väl insatt i de skandinaviska ländernas geografi. Möjligen kan mötet mellan Ek och Barratt vara det som ägde rum i Göteborg i maj 1907 (s. 27, 73).

I oktober rapporterade *The Apostolic Faith* att sedan väckelsen började hade åtta missionärer, utrustade med flera språk påbörjat sina resor till sina missionsfält. Många trodde att de genom gåvan att tala i tungor skulle kunna kommunicera med människor på missionsfältet; de reste med »*the gift of the language*« (ApF sept. 1906). Man menade också att det språk man hade fått visade i vilket land man skulle bli missionär. De

som hade fått flera språk tycks ha vetat vilket land det gällde. Andrew skriver att det »inträffade vid flera tillfällen, att personer av skilda nationer kommo in till Azusa Street, och fingo höra frälsningens budskap på sitt eget språk« (Ek 1916 s. 59). Man måste givetvis inom Azusa-missionens ledning tämligen snart ha insett att missionärerna inte kunde använda tungotalet för att bli förstådda när de predikade, men man lät saken bero under en tid. Missionärerna tvingades emellertid ompröva doktrinen (McGary 2003).

Charles Parham skrev redan i april 1900 om två missionärskandidater som väntade på att Jesus skulle ge dem ett hedniskt tungomål (*»an heathen tongue«*) så att de kunde bege sig till missionsfältet (McGee 1999a). Parham menade att Anden kunde ge en troende ett främmande språk – *»missionary tongue«* – som man tog emot i tro, inte som ett tecken på att man skulle bli missionär i ett land där språket talades, utan som en hjälp för att slippa ägna månader eller år åt språkstudier innan man kunde predika (se också fotnot s. 111). – Seymour kan ha gått ett steg längre i sin undervisning.

Lucy Farrow var missionär i sju månader i Liberia och återvände till Los Angeles sommaren 1907. Hon kunde då berätta att *»the Lord had given her the gift of the Kru language and she was permitted to preach two sermons to the people in their own tongue«* (ApF sept. 1907).²²

Andrew hade genom ett budskap som någon vid Azusa-missionen bar fram, fått klart för sig att han skulle bli missionär och att han skulle arbeta i Jerusalem – *»a message came that he was to witness at Jerusalem«* (Conf 1909/1). Uppdraget var som för alla missionärer från Azusa Street, att predika *»det budskap, Gud gifvet dem i Los Angeles«*. De skulle gå *»dit Gud leder dem och bero af honom för sina resor och sitt uppehälle, just som apostlarna gjorde«* (SvT 6/2 1907).

---

²² Lucy Farrow lämnade Los Angeles i augusti 1906 för att besöka olika städer i USA. Hon hade då varit fyra månader Los Angeles. Clara Lum skriver: *»God has greatly used [her] as she laid hands on many who have received the Pentecost«* (ApF sept. 1906). Under sensommaren och hösten predikade hon i mötesserier som pågick flera veckor, bl.a. i Houston i Parhams *»summer camp meetings«*. I december beslöt hon att avbryta sin resa och bli missionär i Liberia, varför hon for till New York och därifrån tillsammans med Julia Hutchins, som också hade blivit aktiv inom Azusa-missionen, vidare till Afrika. Hon återvände till USA och Los Angeles sommaren 1907 och inrättade en mission i ett litet hus bakom Azusa-missionens lokal. *»In her room in the cottage, quite a number have received a greater filling of the Spirit«* (ApF maj 1908).

Resan till missionsfältet

I det första numret *The Apostolic Faith* kan man läsa att »*a band of three missionaries, Bro. Andrew Johnson and Sisters Louise Condit and Lucy M. Leatherman [...] have left for Jerusalem, going by way of Oakland, leaving there Aug. 10th*« (ApF sept. 1906). Oakland ligger nära San Francisco. Avresan kan ha skett i mitten av juli. En annan notis i samma tidning informerar om att »*a band of workers*« hade lämnat Los Angeles för att resa till Oakland. I gruppen ingick »*Bro. G. W. Evans and wife, Sister Crawford, Bro. Johnson, Louise Condit and Bro. Manley*«. Manley hade kommit från Oakland enbart för att bli döpt i Anden, men fick inte uppleva sin pingst förrän han kom hem igen. G.W. Evans och hans hustru May var två av ledarna i Azusa-missionen. De skulle stanna en tid i Oakland. Florence Crawford återkommer jag till (s. 48). Att inte Lucy Leatherman nämns beror möjligen på att hon lämnade Los Angeles vid en annan tidpunkt, men förenade sig med Louise Condit och Andrew Ek i Oakland.

Från sitt besök vid Azusa Street berättar Manley:

Five persons who speak the language spoken in Palestine are commanded of God to prepare for that land, to carry apostolic power and tongues back to Jerusalem, as they had it on the day of Pentecost. God has shown them their tickets for the trip, and all supplies from Him. But no one knows where the money is to come from. I understand that God has shown them the vessel that they are to sail on, and fixed the time, first part of September. (HoG sept. 1906)

Om vi antar att Condit, Leatherman och »Johnson« var tre av de fem, så var det två missionärskandidater som av någon anledning inte var med i den grupp som reste till Oakland. Beträffande ekonomin skiljer sig Manleys uppgifter från Arthur Osterbergs (s. 37).

Manley hade som nämnts ovan inte fått uppleva sitt andedop under sitt besök i Los Angeles. Andrew skriver: »Vi bådo för honom, och efter mötet sade han: 'Jag har inte ännu fått, vad profeten Joel talar om, men jag tror jag skall få det'« (Ek 1933 s. 8).

I Oakland fick Andrew bo där Manley var inackorderad.

En kväll säger broder M. till sin värdinna. »I morgon skall jag ej ha någon mat.« Han ville nämligen fasta och bedja. Tidigt på morgonen böjde vi våra knän och bådo. Han lade sina händer på sitt huvud och strök dem ned över sin kropp under det han bad: »Herre Jesus rena mig från all gammal lärdom och fyll mig med dig själv.« Så förblevo vi i bön hela dagen. På kvällen var det möte. Bönemötet började en stund före det offentliga. Vi samlades på

den stora, rymliga plattformen med pastorn i mitten och medlemmarna i en cirkel runt honom. När vi bedid en stund, blev pastorn döpt i Anden och började tala i nya tungor. (Ek 1933 s. 8–9)

Andrew skriver att han följande dag, »den 31 juli«, lämnade Oakland, alltså inte den 10 augusti som nämns ovan. Han hade då »*received seven different languages, one of which is the Arabic*« (ApF sept. 1906).

De tre missionärerna, Louise M. Condit, Lucy M. Leatherman och Andrew Ek, som i *The Apostolic Faith* kallades *the Palestine Missionary Band*, fortsatte till New York med uppehåll i »Denver, Colorado Springs, Indianapolis och Chicago« (AEa).²³

Från Denver rapporterade ledaren av pingstverksamheten i staden att människor »*were set on fire by the Holy Ghost through Bro. Johnson and the two sisters who passed through here, and it is marvelous how the Holy Ghost has led them*« (ApF nov.1906). Själv skriver Andrew år 1914: »I Denver Col. hade jag möte i ett stort tält invid staden« (AEa). År 1933 skriver han:

Här pågingo möten varje afton i ett tält. [...] Många sjuka blevo friska vid dessa möten, och många sökte ett djupare liv i Gud. Snart föll Anden även här, och själar blevo andedöpta. (Ek 1933 s. 9)

I Colorado Springs »hyrdes K. F. U. M. för möten. Många hade länge väntat efter väckelse«. Man annonserade: »Tungotalare från Los Angeles kom och hör!« (ibid.). Flera blev andedöpta och »*received the gift of tongues*« (ApF okt. 1906). »I Indianapolis«, skriver Andrew, »hade jag några tacksamma möten å två olika lokaler« (AEa). I Chicago »hade elden ännu inte fallit, men längtande själar funnos där« (Ek 1933 s. 10). Andrew syftar på en helgelseförsamling som hade grundats och leddes av William Durham. Han tycks, som nämnts tidigare (s. 36), ha fått reda på att det kunde vara lämpligt att ta kontakt med Durham. Andrew fick i varje fall tala i dennes möten i Chicago (AEa). (Våren 1907 besökte Durham Azusa-missionen och blev andedöpt där.)

Upphållet i New York. I New York tog åtminstone Andrew in på *Alliance House* – ett betydande centrum inom helgelseörelsen med den kände predikanten A.B. Simpson som föreståndare. Där bodde också

---

²³ Fågelvägen är avståndet mellan Los Angeles och Oakland ca 60 mil, och därifrån till Denver i Colorado ca 145 mil. Colorado Springs ligger ca 15 mil söder om Denver. Avståndet från Colorado Springs till Chicago är ca 145 mil och därifrån via Indianapolis till New York ca 120 mil. Totalt blir avståndet fågelvägen således ca 485 mil. De färdades med tåg och det ger ett tillägg på ca 80 mil.

Barratt. Denne skriver i februari 1907 att han hade träffat Andrew där. Barratt hade emellertid inte ännu fått sitt »elddop« och kände »*ikke noget til Los Angeles-vækkelsen og talte saaledes ikke ett ord med ham. Jeg blev dog greben af hans stille og gudhengivne liv*«, något som många andra enligt Barratt lade märke till (Bp 16/2 1907).

I anteckningarna från år 1914 skriver Andrew att han under vistelsen på *Alliance House* »råkade« Barratt »för första gången«. Han har senare strukit över »råkade« och skrivit »såg« (AEa). År 1933 skriver han, att han och Barratt »kommo att samspråka om vad Gud utförde i Los Angeles, och det väckte längtan även hos honom« (Ek 1933 s. 10), vilket med all sannolikhet är en efterkonstruktion.²⁴

I New York fanns »en liten negermission«, skriver Andrew, »dit vi blevo inbjudna för att vittna om, vad vi hade sett och hört i California. Herren gav oss en härlig seger« (ibid. s. 10–11). Han »hade flera dyrbara möten« där (AEa).²⁵

I oktoberutgåvan av *The Apostolic Faith* nämner redaktionen under rubriken »*Notice*« om ett brev från Lucy Leatherman utan att citera mer än en mening: »*Praise God for the gift of the Holy Ghost, the third person in the trinity.*« Brevet är avsänt från New York. Redaktören tillägger att det har kommit brev från sådana som har blivit vägleda till ett andedop av »*our sister and the rest of the Palestine Missionary band*« (ApF okt. 1906).

---

²⁴ Se också referatet från konferensen i Hamburg (s. 44). Både Barratt och Ek var med där. Om Ek hade sagt där att han hade träffat Barratt i New York, torde referenten ha nämnt det. – I maj 1907 träffades Barratt och Ek (s. 73), och i Barratts anteckningar efter detta möte påminner han läsekretsen om att han hade skrivit om deras sammanträffande i *Byposten* 16/2 1907 (dvs. citatet ovan).

²⁵ David Bundy skriver att Andrew Ek i New York »*first met T. B. Barratt and attended the small African-American church where Barratt had experienced his Baptism of the holy spirit*« (Bundy s. 249). Han har nämligen tolkat »dit vi blevo inbjudna« i citatet ovan som att det gällde Barratt och Ek tillsammans, men så var det inte. Bundy har förbi-sett att Barratt inte blev andedöpt förrän två månader senare, samt att denne när Ek bodde på *Alliance House*, inte hade någon kännedom om pingstväckelsen i Los Angeles. I en fotnot tillägger Bundy: »*Note that Johnson-Ek appears to take credit for running the meeting*«, vilket inte på något sätt framgår av Eks text. – Barratt hade 7/10 1906 upplevt en »*andeutgjutelse*« utan tungotal och trodde sig vara andedöpt. Den 15/11 fick han sitt »*fulla andedop*« med tungotal (Barratt s. 129). Jag har inte funnit något som talar för att detta skulle ha skett i den »*lilla negermission*« som Ek hade besökt.

I samma tidningsnummer citeras ur brev från såväl Andrew som Condit. Båda breven är avsända från New York. Andrews brev är daterat den 31 augusti och lyder som följer:

Peace be unto you. I am, God willing, going to leave New York in a few days for Palestine and Jerusalem. I am going via Gibraltar, Spain. God is working mightily. I would like to say good-bye to you before I leave this land, it may be never to return in this life.

I have been working for my Master all the way along, and God's hand is with me. He has saved a few and many have been blest. Some have received the Holy Ghost. I give all glory to God for it. Please pray for me. I would like for God to send me a brother to help me in Palestine. I am still hungry for more of Jesus. He is so good to me. The Lord has been giving me more freedom and power than I ever had before. I now speak eleven or twelve languages.

Sweet peace and love is in my heart toward every man. Pray that God will keep me humble. I want to use the gifts to the glory of God. Tell Bro. Seymour that I am one with him and all the other saints in Los Angeles. I love my dear Bro. Seymour so much. He has been a good help to me. May God bless him in his work.

My love to all the saints. I want the whole assembly to pray for me that God may have His whole way with me in this life. My heart goes out for the Jews and every lost soul in this world. God is my refuge and He will never leave me nor forsake me. (ibid.)

Som sin postadress uppger Andrew: »*Care of Soldiers' and Sailors' Home, Gibraltar, Spain*«.

Louise Condit skriver att hon prisar Gud för han ledde henne till Azusa-missionen och för andedop och tungotal. Hon upplyser också om att en gammal vän till henne, Mrs Bushnell, kommer att följa med henne till Jerusalem. »*We shall sail, God willing, September 15*« (ApF okt. 1906). Condit skriver som att det inte var känt i Los Angeles att Bushnell, som var i 60-årsåldern, skulle följa med på färden.

I novembernumret skriver redaktionen om ytterligare ett brev från Leatherman. Även detta brev var avsänt från New York och hon skriver om »*her work there witnessing to the Pentecost*«. Hon berättar om att hon för åtta år sedan hade hört det Makedoniska ropet från Jerusalem, »*but it is to the Arabs. I am told there are more Arabs than Jews there, and God has been speaking to me and asks me if I would be willing to go with Him to the wild Arab of the desert*« (ApF nov.1906). Jag förutsätter att detta ska uppfattas som att hon avbröt sin färd till Jerusalem för att senare resa till »*the Arabs*« – hon kan mena *Arabia*, den arabiska halvön. Detta avhopp

kan vara anledningen till att Andrew inget nämner om Leatherman i sina texter om färden genom USA.

Resan till Europa. Det fartyg som Condit, Bushnell och Ek steg ombord på i New York hade Gibraltar som destination. Efter fjorton dagar fortsattes resan till Neapel. När de hade stigit på fartyget dit fann de en grupp baptistmissionärer på väg till Indien. En av dessa var Mabel E. Archibald, mest känd för de evangeliska skolor för flickor och pojkar som hon startade i Indien. Hon skriver om sammanträffandet i ett brev som är daterat den 11 november 1906:

Three more missionaries have come on board! Who are they? Two ladies and a gentleman from Los Angeles, California. As we sing hymns on deck that evening the gentleman (a young Swede) joins our party of nine. (*Baptist Missionary Review* maj 1907)

Andrew berättade för dem vid detta tillfälle att han hade fått tungotalets gåva och var på väg till Palestina för att missionera bland judarna. En kvinna i sällskapet kunde arabiska men han kunde inte förstå henne och hon inte honom. Detta tycks inte ha bekymrat honom särskilt mycket. »*I do not know what I am saying but I believe it to be Arabic.*« Annorlunda var det för Louise Condit, som i Gibraltar hade stött på några personer från Nordafrika. Hon hade trott att hon kunde tala och förstå arabiska, men de hade inte förstått henne. Hon kände sig lurad och kände det som sin plikt att varna dem som i Los Angeles avsåg att göra en liknande resa som hon. »*When I reach Naples, I hope to take the first ship for home. I feel so happy since I have made this decision!*« (ibid.).

Andrew blev upprörd över hennes beslut och menade att »*Satan was keeping them from going on to Palestine to do the Lord's work.*«

Baptisterna föreslog de tre missionärerna att de skulle bo på samma hotell som de, vilket Condit accepterade under förutsättning att inte Andrew följde med. Han var nu helt utlämnad. Condit hade stöttat honom ekonomiskt under resan men nu vägrade hon. Archibald skriver att Andrew ska ha sagt att han inte hade ens ett kopparmynt, och att en av kvinnorna som hade gjort sällskap med honom från Kalifornien var förmögen, men att hon nu hade övergett honom. Han satt ensam i ett hörn och visste inte vad han skulle ta sig till. Baptistmissionärerna gjorde en insamling så att han fick pengar till ett hotellrum. Liksom fallet är med Leatherman enligt ovan, nämns inte heller Condit i Andrews texter om resan genom Amerika och över Atlanten.

Jag har inte funnit några uppgifter om Condis fortsatta öden. Leatherman höll fast vid sin kallelse. Hon kom att verka i Palestina, Syrien och Egypten fram till omkring 1915. Hon var i Argentina, åtminstone under åren 1918–1920.

När Andrew år 1933 under rubriken »Resan till hemlandet via Syd-europa« berättar om denna resa, nämner han inte att han var missionär och på väg till Palestina:

Omkring mitten av september 1906 följde vi med en tysk ångare över Atlanten till Gibraltar och Spanien. Vi fingo här ypperliga tillfällen att sprida detta härliga evangelium bland de engelsktalande. Efter fjorton dagar fortsattes resan till Neapel och därefter till Genua, varefter vi framburo vittnesbördet om Jesu underbara frälsning i sjömansmissionerna. [...]

Som vår kassa nu var tom, och en lång väg ännu återstod, så måste vi bedja till Gud att han skulle fylla våra behov. Och utan att vi gjorde vårt behov för någon människa kunnigt, manade Gud fram hjälpen. I Genua låg en norsk båt färdig att gå till Norge via England. Den skandinaviske sjömansmissionären på platsen bjöd oss att utan vidare stiga ombord och följa med denna båt. Komna ombord började vi tala vid sjömännen om Jesus och detta fortsattes i de 3 långa veckor, som resan till England varade. Från England fortsattes resan till Sverige. Vi landstego så den 16 november i Göteborg. (Ek 1933 s. 11)

Om resan från Gibraltar skriver han år 1914:

I början av okt. fortsatte jag med »König Albert« till Neapel. I denna stad hade jag en oförgätlig stund inför Guds ansigte då jag fick erfara Guds trofasthet. Jag bad Gud om ledning att om det var Hans vilja jag skulle fara hem till Sverige, han då skulle göra det möjligt för mig fastän utan pengar. Gud hörde bön och jag fick först en båtlägenhet till Genua. Där fick jag vittna om Guds stora frälsning i Sjömansmissionen några dagar. Sista dagarna i okt. gick jag ombord på en norsk båt med vilken jag fick medfölja till Hull i Engl. Det blev en långsam resa, efter ungefär tre veckors tid anlände vi lyckligt till Engl. Men Gud gav mig himmelskt mod o kraft till att vittna om Herren Jesus för sjömännen under resan. (AEa)

The Apostolic Faith informerade inte sina läsare om att resan till Jerusalem hade avbrutits. I januari 1907 kom en rapport om Andrews verksamhet i Sverige (s. 57), vilket torde ha förvånat en och annan. Richard Edhelberg skriver i februari 1907 efter sin intervju med Andrew: »I likhet med många andra [i Azusa-missionen] leddes han [...] att lämna Amerika och kom så via Italien till Sverige vid jultiden« (SvT 6/2 1907).

Vid konferensen i Hamburg i december 1908 (s. 84) berättade Andrew under en session något om sina upplevelser i Los Angeles. Enligt ett

referat av hans anförande nämnde han att han hade fått en kallelse att vittna i Jerusalem, men att han snart förstod att detta betydde Sverige. Han tog en ångbåt till Gibraltar och vittnade där, och fortsatte sedan till Neapel. Han hade suttit på en allmän plats och blundat medan han bad. Människor hade lagt pengar bredvid honom. Efter en »underbar resa till England« hade han fortsatt den 10 november »in steamer for Gothenburg« (Conf 1909/1). Enligt referatet från Hamburg ska Andrew ha sagt efter att han hade fått ovan nämnda pengar: »Jag hyrde mig ett hotellrum och bad till Gud: om det var hans vilja att jag skulle till Sverige, så måtte han ge mig en hytt på en båt« (Pg april 1909).

I juni 1909 berättade Andrew under en konferens i England, att »he saw that his Jerusalem was his own country« (s. 89). Slutligen, år 1947 skriver Carl Widmark (s. 67):

Andrew Jansson var som missionär på resa från Kalifornien till Palestina, men i Gibraltar ändrade Gud hans plan och sände honom som sitt redskap till hans fädernesland Sverige. (EH 22/5 1947)

Azusa-missionen som organisation

Charles Parham betraktade säkert Azusa-missionen våren och sommaren 1906 som en del av sin organisation och sig själv som överordnad Seymour. Denne i sin tur tycks inte ha ansett att så var förhållandet, men, som han själv har sagt, såg i honom »a father in the Gospel of the Kingdom« (citerat ur Synan s. 112). Azusa-missionen var emellertid från början överkonfessionell. Bönegruppens medlemmar tillhörde olika församlingar i staden.

Många dugliga män och kvinnor sökte sig till verksamheten och flera av dem engagerades av Seymour. Han skapade ett ledarteam omkring sig. Något som uppmärksammades var att även kvinnor fanns med där, liksom att både vita och svarta var representerade.

En som har skrivit om Azusa-missionen som organisation sommaren 1906 är Frank Bartleman.²⁶ Han hade kommit till Los Angeles sent på hösten 1904 med nöd för stadens andliga tillstånd. Han deltog i möten vid Brae Street den 26 och 28 mars 1906 (Bartleman 1925 s. 68). En tid var han bosatt i Pasadena och var då med i Manleys möten. Bartleman be-

---

²⁶ Frank Bartleman var resepredikant och författare under större delen av sitt verk-samma liv men tycks i stort sett ha arbetat utan formell koppling till någon kyrka inom den pentekostala sfären.

sökte Azusa Street vid flera tillfällen under våren och försommaren 1906 och upplevde att det han hade arbetat för, bland annat genom traktatspridning, hade burit frukt.

I början av augusti 1906 ska Gud ha sagt till Bartleman att »*they were going to organize*«, där »*they*« syftar på ledarna för Azusa-missionen. Samma dag hade han, uppmanad av Anden, varnat dem »*against making a 'party' spirit of the Pentecostal work. The 'baptized' saints where to remain 'one body'*«. Dagen därpå hade en skylt satts upp på byggnaden med texten *Apostolic Faith Mission*; teamet hade inte lyssnat på Bartleman. Denne skriver att verksamheten blev »*one more rival party and body, along with the other churches of the city*« (ibid.), men också att man senare försökte »*pull the work on the whole coast into this organization, but miserably failed*« (ibid. s. 69). Förmodligen hade man bildat en församling (»*congregation*«); nästa steg återkommer jag till. Verksamheten bedrevs därefter under namnet *The Apostolic Faith Mission*, men omnämndes även som *The Apostolic Faith Gospel Mission*, *The Azusa Street Apostolic Faith Mission* eller helt enkelt *The Azusa Street Mission*.

Bartleman anslöt sig aldrig till Azusa-missionen. I augusti 1906 bildade han en egen pentekostal mission i Los Angeles.

Under hösten 1906 skickade Seymour en inbjudan till Parham att komma till Los Angeles, och i oktober eller november kom denne till missionen. Seymour var då bortrest. Parham var missnöjd med vad han såg och hörde – »*the emotionalism displayed in the worship at the Azusa Street revival*« och »*the intermingling of blacks and whites in the services*« (McGee 1999a; se också s. 94 nedan). Han anklagade mötesdeltagarna för fanatism och ansåg att det tungotal han hörde inte var äkta. Från sin plats på plattformen såg han »*manifestations of the flesh, spiritualistic controls, saw people practicing hypnotism at the altar over candidates seeking the baptism*« (citerat ur Owens s. 95).²⁷ Parham uppmanades att lämna lokalen och Azusa-missionens brytning med hans rörelse var ett faktum. Innan han reste hem igen grundade han en *Apostolic Faith*-församling i Los Angeles, men den fick ingen framgång.

---

²⁷ Charles Parhams inflytande över sin egen rörelse hade då sedan en tid börjat avta. I slutet av december 1906 anklagades han för sexuella brott och arresterades, men något åtal ledde inte anklagelserna till. Dessa medförde emellertid att han förlorade kontrollen över sin rörelse; andra tog över ledningen.

Schismen med Parham medförde sannolikt diskussioner om hur missionen skulle organiseras i framtiden inte minst med hänsyn till de grupper och församlingar som hade bildats på flera platser i USA. Frågan aktualiserades sannolikt våren 1907 när Charles H. Mason kom till Los Angeles för att lära känna väckelsen. Han var afroamerikan och ledare av *The Church of God in Christ* i Memphis (Tennessee), en kyrka eller församling inom den brokiga amerikanska helgelse rörelsen. *The Church of God in Christ* var godkänd av de amerikanska myndigheterna. Ett pragmatiskt skäl att tillhöra en sådan var att de pastorer som ordinerades hade rabatt på tågresor. De fick dessutom bland annat vigselrätt. (Parhams rörelse hade inte ett sådant godkännande av myndigheterna.)

Mason mottog sitt andedop den 19 mars 1907, vägled av Seymour. Han stannade fem eller sex veckor i Los Angeles och det troliga är att han och Seymour samtalade om hur den växande rörelsen skulle organiseras. Mason kan ha föreslagit att Azusa-missionen skulle integreras med hans kyrka, något som Seymour torde ha avvisat.

Antagligen erbjöd sig Mason att hjälpa till att ta fram det underlag som krävdes för att Azusa-missionen skulle bli godkänd. En ansökan lämnades nämligen in den 24 april till myndigheterna. Det viktigaste dokumentet var kyrkans »*Doctrines and Disciplines*«, trosartiklar och kyrkoordning med stadgar. Förmodligen var *The Doctrines and Disciplines of the Church of God in Christ* förebild, men delar av innehållet kan spåras till *The Doctrines and Disciplines of the African Methodist Episcopal Zion Church*.²⁸ Det skulle emellertid av någon anledning dröja ända till år 1914 innan Azusa-missionen godkändes av myndigheterna, vilket inte hindrade att man redan från år 1907 arbetade enligt den framtagna kyrkoordningen, som innebar att Seymour kunde titulera sig biskop. Kyrkans *Doctrines and Disciplines* publicerades först år 1915 med Seymour som författare. Redan den 9 april 1907 hade Azusa-missionen registrerats hos myndigheterna för att kunna köpa fastigheten vid 312 Azusa Street, vilken tillträdde den 12 april.

När Mason kom tillbaka från Los Angeles till Memphis blev det en dispyt mellan ledarna där. Frågan var om kyrkan skulle övergå till att undervisa om andedopet på det sätt som skedde vid Azusa Street. Diskussionerna fortsatte till augusti då kyrkan splittrades i två ungefär lika stora delar. Mason lyckades efter en lång process få rätt att be-

---

²⁸ Denna kyrka var en avknoppning från *The African Methodist Episcopal Church*.

hålla det ursprungliga namnet. *Church of God in Christ* var från hösten 1907 en pentekostal kyrka.²⁹

För att hjälpa Azusa-missionen beslöt Mason att predikanter inom missionen skulle kunna ordinerats av *Church of God in Christ*. Denna förman utvidgades senare även till andra församlingar inom *Apostolic Faith*-rörelsen. När *Assemblies of God* bildades år 1914 i Hot Springs (Arkansas) inbjöds ingen afroamerikan att bli medlem. 350 vita pastorer som Mason hade ordinerat valde att lämna *Church of God in Christ* och ansluta sig till *Assemblies of God*. Ändå var Mason med i Hot Springs och gav den nya organisationen sin välsignelse.³⁰

Lokalt blev Azusa-missionen i Los Angeles ingen framgångssaga. Problemen var särskilt stora under åren 1908 och 1911. Vi ska se närmare på några händelser dessa år. Det bör observeras att osäkerheten är stor, men jag har valt att endast i ett fåtal fall indikera detta.

År 1908. Jag ska här ta upp sex händelser eller förhållanden som påverkade Azusa-missionen år 1908.

(1) En av de ledande i Azusa-missionen år 1906 var Florence Louise Crawford, som inte var afroamerikan. Efter några veckor i Oakland i juli och augusti 1906 drog hon norrut till delstaten Oregon där hon missionerade framgångsrikt. I slutet av december kom hon till Portland men stannade endast ett par veckor varefter hon återvände till Los Angeles. Efter en tid fick hon ett erbjudande att ta över ledningen av en församling i Portland. Hon accepterade erbjudandet och tillträdde sin tjänst i april 1908. Senare under året grundade hon *The Apostolic Faith Mission of Portland, Oregon*, som bestod av församlingen i Portland och ett antal församlingar hon hade varit med och bildat under sin tid i Oregon.

(2) En annan vit kvinna som tillhörde de ledande inom Azusa-missionen var Clara Lum, som var redaktör för *The Apostolic Faith*. Hon flyttade till Portland år 1908 en tid efter att Crawford hade flyttat dit.

(3) Crawford övertog år 1908 *The Apostolic Faith*. Det redaktionella arbetet liksom tryckning och distribution flyttades succesivt till Portland. Vissa förändringar vidtogs, bland annat utelämnades ofta namnen på

---

²⁹ Kyrkan beskriver sig själv idag som »a Christian organization in the Holiness-Pentecostal tradition«. Den är i dag den största pentekostala kyrkan i USA med mer än 6 milj. medlemmar, de flesta afroamerikaner.

³⁰ *Assemblies of God* förnekar emellertid inte att dess rötter är i Azusa-missionen.

uppgiftslämnare och brevskrivare. Datum när brev skrevs och tidpunkter för händelser som rapporterades, publicerades i allmänhet inte. Tidningen skickades till alla som fanns med på Los Angeles-upplagans adresslista, vilken Crawford hade tagit med sig. Fortfarande var prenumerationen gratis. Sista tidningsnumret som formellt gavs ut i Los Angeles var det trettonde (maj 1908). I nästa nummer (juli 1908) skriver redaktören Clara Lum: »*We have moved the paper, which the Lord laid on us to begin at Los Angeles to Portland, Oregon, which will now be its headquarters.*« Meddelandet är inte undertecknat och det finns, liksom i tidigare nummer inte någon uppgift om vem som är redaktör. Förmodligen kunde Lum hävda att det var hon som ägde tidningen eller hade utgivningsrätten.

(4) William Seymour gifte sig i mitten av maj 1908 med Jennie Moore, också hon afroamerikan.

(5) Åtskilliga av de vita medlemmarna i Azusa-missionen lämnade församlingen under sommaren 1908 och anslöt sig till någon av de olika missioner med andedop och tungotal som hade bildats i Los Angeles sedan väckelsens början. Flertalet valde *The Upper Room Mission* (vid South Spring Street), där Elmer Fisher, tidigare biträdande predikant i Azusa-missionen, var pastor. Endast ett mindre antal av de afroamerikanska medlemmarna lämnade Seymour. Relationen mellan Azusa-missionen och *The Upper Room Mission* förefaller dock ha varit god.

(6) I septembernumret (1908) av tidskriften *The Pentecost* (det första hade kommit ut en månad tidigare) presenteras en adresslista – *Apostolic Faith Directory* – över bland annat missioner inom den gren av *Apostolic Faith*-rörelsen där åtminstone ursprungligen, som jag ser det, Seymour hade varit ledande. Bland de 29 missioner i USA som finns med i förteckningen kan nämnas Azusa-missionen och Crawfords mission i Portland samt fyra i New York och tre i Chicago, varav en var *Full Gospel Mission* med William Durham som pastor. *The Pentecost* gavs ut i Indianapolis (Indiana), där det också fanns en mission. Redan i det följande numret (november) av *The Pentecost* finns inte Azusa-missionen med i förteckningen.

Året 1908 var således dramatiskt för Seymour och Azusa-missionen. Crawfords flyttning till Portland innebar i praktiken en brytning med Seymour och att en konkurrerande *Apostolic Faith*-mission hade skapats. Genom Clara Lums flyttning förlorade han greppet om tidningen *The Apostolic Faith*. Uppenbarligen hade han inte resurser att behålla

den eller starta en ny – och dessutom ingen adresslista – varför han i stort sett förlorade kontakten med de tiotusentals som läste den. Seymours ställning, nationellt och internationellt, försvagades därmed.

Seymour ansåg att Crawfords brytning med honom gjordes på ett oetiskt sätt, varför han ändrade missionens stadgar så att vitt ledarskap förbjöds – »*he altered the bylaws of the Mission to prohibit white leadership*« (McGee 1999b). Clara Lum, sägs ha varit förälskad i William Seymour, och att beslutet att flytta hade fattats när hon insåg att han skulle gifta sig med Jennie Moore. För både vita och svarta i Azusa-missionen kan det ha varit viktigt att Seymour hade markerat sin syn på rasåtskillnad genom att gifta sig med en vit kvinna – Lum var vit. Den enkla förklaringen till det stora medlemstappet under sommaren, är att man uppfattade att missionen var på väg att bli en afroamerikansk rörelse; det var ju så den hade börjat. Jennie Seymour var aktiv i denna utveckling. Slutligen: det går inte att avgöra om det var Seymour som inte ville att Azusa-missionen skulle vara med på *The Pentecost's* adressförteckning eller om det var redaktionen som fattade beslutet. Det senare är det mest sannolika.

År 1911. I början av år 1911 företog William Seymour en resa österut i USA. I februari reste William Durham i Chicago till Los Angeles för att vikariera, troligen på initiativ av Cenna Osterberg (Osterberg). En kort tid dessförinnan hade Durham börjat förkunna »*the finished work of Calvary*«, en tvåstegspentekostalism: omvändelsen som det första steget och andedopet som det andra – vid omvändelsen blev man pånyttfödd och helgad. Detta synsätt väckte en stark opposition inom *Apostolic Faith*-rörelsen, där helgelsen (»*entire sanctification*«) var det andra steget och andedopet det tredje.

Durham skriver om verksamheten i Los Angeles att den var »*in sad condition. Those who had been leaders, in most cases, had proven so incompetent that the saints had lost all confidence in them*« (PT 1911). Det dröjde emellertid inte många dagar innan väckelsen kom. Lokalen kunde snart inte rymma alla som ville komma in på mötena. Ett tiotal blev andedöpta varje vecka. Ett hundratal avfallingar återupprättades under väckelsen som fick ett abrupt slut när Seymour kom tillbaka. Han hade skrivit och telegraferat efter pengar för att kunna resa hem, men tydligen hade församlingen varit måttligt intresserad av att hjälpa honom, möjligen påverkad av Durham som sannolikt ville ta över som församlingens ledare.

När Seymour kom hem blev det en öppen konflikt mellan honom och Durham. Denne lyckades emellertid få till stånd en omröstning som genomfördes söndagen den 30 april. Flera hundra medlemmar var närvarande. Endast ett tiotal ville ha Seymour tillbaka som församlingens ledare. När Durham kom till lokalen på tisdagen fann han att »*Seymour had influenced a few of the officers of the Mission, men of his own color, to stand with him, and they have locked and bolted the door*« (PT 1911). Durham hyrde då en annan lokal med plats för ca 600 personer. Väckelsen fortsatte och under sommaren blev 175 personer döpta i Anden. Durham upplevde emellertid att motståndet mot hans förkunnelse ökade inom missionen och till slut kände han sig frestad att ge upp. Efter en längre vistelse i Chicago återvände han i juli 1912 till Los Angeles. I Chicago hade han drabbats av lunginflammation. Två dagar efter sin ankomst till Los Angeles avled han. Han var då 39 år.

Cecil Robeck menar att »*the only thing he managed to accomplish in Los Angeles was to split the churches that were already present*« (Robeck 2006a) medan Frank Bartleman skriver: »*He was sent of God to Los Angeles. Possibly his work was done. For him to have remained much longer might have destroyed his victory*« (Bartleman 1925 s. 150). Azusa-missionen återhämtade sig inte numerärt efter det medlemstapp som blev följden av att medlemmar lämnade missionen och följde med Durham.

Den adresslista som enligt ovan *The Pentecost* presenterade i september 1909 innehåller också en lista på sju missionärer inom rörelsen, bland dem »B. Bernstein [läs: Berntsen]« (s. 99). »*These missionaries are sent out by God, without any salary or dependence upon man.*« Tre utländska missioner nämns varav två i Kanada och en i Sunderland, England. Denna förestods av Alexander A. Boddy, som från april 1908 gav ut tidskriften *Confidence*. Yttre mission bedrevs under namnet *The Pentecostal Missionary Union (P.M.U.) for Great Britain*. Det fanns enligt *The Pentecost* redan hösten 1909 fler än tio tidskrifter inom *Apostolic Faith*-rörelsen; en av dem var *The Bridegroom's Messenger*, som gavs ut från oktober 1907 i Atlanta (Georgia) och riktade sig till läsare i sydöstra USA. Successivt minskade antalet missioner i adresslistan och den sista sammanställningen som tidningen publicerade våren 1909 omfattade endast 16 stycken i USA inklusive Crawford's mission i Portland, men ingen i Los Angeles. Missionärerna var 15 till antalet och inkluderade Berntsen (fortfarande felstavat) och Lucy Leatherman i Jerusalem. I samma tidning skriver redaktören att han av olika skäl hade beslutat att upphöra

med *Apostolic Faith Directory*. »We have found that the work was so extensive it would be impossible to take care of all the missions, and we do not want to show any partiality« (*The Pentecost* april-maj 1909).

Trots att Azusa-missionen endast under en kort tid var mer än en lokal församling fick den en avgörande betydelse för pingstväckelsens världsvida utbredning och utveckling. Arvet från Azusa Street har i USA främst vårdats av afroamerikanska pentekostala kyrkor, medan de kyrkor som dominerats av vita inte har varit lika angelägna att framhålla kopplingen till Azusa Street. Ser vi på förhållandet i Sverige kan nämnas att Lewi Pethrus från slutet av 1930-talet inte nämner något i artiklar och böcker om Azusa-missionens betydelse för pingstväckelsens spridning. Däremot framhåller han att pingstväckelsen började bland de vita i Topeka (se vidare s. 239).

Reflektion

Ögonvittnen. Andrew Ek utger sig för att vara ett ögonvittne i sin skrift från 1933, och redaktörerna för *Julens Härold* 1917 har försett hans berättelse om pingstväckelsens början med en underrubrik: »Berättat av ett ögonvittne«. I båda fallen är det upp till läsaren att försöka avgöra vad Andrew själv har sett och vad andra på ett eller annat sätt har berättat för honom, något som inte är utan problem för tiden omkring den 9 april 1906. Om Andrew var ögonvittne vid bönemötena på Brae Street måste han givetvis ha varit med där och kanske till och med räknats som medlem i gruppen.

Jag bedömer att det är färre än fem personer som antingen själva har skrivit ner och fått publicerat vad som skulle kunna vara egna upplevelser från bönegruppens möten vid Brae Street och från Azusa-missionens första veckor, eller har kommit till tals genom att de har berättat för andra vad de var med om, vilka i sin tur såg till att det kom på pränt. Tyvärr ger de föga hjälp när det gäller att avgöra om Andrews uppgifter är korrekta beroende på att ingen nämner något om just det han tar upp, möjligen med undantag för Emma Cotton, som skriver om vad som hände i Asberys hem den 9–13 april.

Emma Cotton står för en mer sammanhängande berättelse om bönegruppen. Berättelsen återfinns i en artikel som publicerades 1930 under rubriken »*The Inside Story of the Outpouring of the Holy Spirit, Azusa Street, April 1906*«. Denna artikel blev aktuell inför en återsamling av

Azusa-veteraner i april 1939. Hon var i hög grad engagerad i denna sedan 1935 årligen återkommande tilldragelse. Platsen för återsamlingen var Angelus Temple i Los Angeles, centrum för Aimee Semple McPhersons rörelse, *the International Church of the Foursquare Gospel*. År 1939 pågick en andeutgjutelse sedan mars månad i Angelus Temple och det gjorde att McPherson lyfte fram återsamlingen i sin tidning *Foursquare Crusader*. Artikeln fick rubriken »*The Inside Story Of The Azusa Street Outpouring. By an Eye-witness*«. Den publicerades också i *Message of the Apostolic Faith* (april 1939). Cottons framställning ger inget uttryck för att hon på något sätt skulle ha varit involverad i det som hände, men den är initierad, och på ett sätt som tyder på att det till stora delar skulle kunna vara Edward Lees berättelse hon återberättar, varför »*By an Eye-witness*« skulle kunna syfta på honom. Även han deltog i återsamlingarna.

Andrew Eks förhållande till bönegruppen. Det finns inget i Andrews berättelser som reflekterar att han på något sätt skulle ha räknat sig som medlem i den bönegrupp som samlades i makarna Asberys hem. Han förefaller inte vara förtrogen med gruppen och identifierar sig inte med densamma. År 1933 skriver han att »en del av vännerna« beslöt »att avskilja en tid till fasta och bön« och att »ett hem blev öppet för dessa vänner« – ett neutralt förhållningssätt i en skrift där han i titeln utger sig vara ett ögonvittne. Dessutom öppnade makarna Asbery sitt hem flera veckor innan gruppen började bedja och fasta.

Texterna från åren 1907, 1914, 1916 och 1933 om händelser i Asberys hem ger inte intryck av att han själv hade varit närvarande. Skillnaden är markant om vi jämför med vad han år 1933 skriver om tiden i Azusa-missionen, och i synnerhet om episoder under resan från Los Angeles till Sverige liksom under den första tiden i Sverige; där råder ingen tvekan om att han menar att han var med. Jag har då bortsett från Andrews ut-saga år 1933 att han själv var »med vid dessa möten« som ändå tycks syfta på mötena vid Brae Street under påskveckan (se nedan).

De tidigaste uppgifterna som Andrew lämnar om bönegruppens möten finns i texterna från februari och maj 1907. I den senare kan man läsa: »*De holdt møder i private huse, fastede og bad indtil svaret kom. Da faldt den Helligaand paa dem tre aftener i rad, saa husene rystede og jorden skaltv*«, vilket kan jämföras med vad han berättade för Edhelberg: att huset skakades »som af en stark jordbävning« när Anden föll, och jag menar att Andrew syftar på Asberys hus.

Emma Cotton skriver om vad som hände efter att Edward Lee blivit andedöpt i sitt hem och tillsammans med dem som hade varit samlade där, begett sig till Brae Street:

They went on over to the prayer meeting at Sister Asbury's [!] home. When Brother Lee walked into the house, six people were already on their knees praying. As he walked in the door, he lifted his hands and began to speak in tongues and the Power fell on them and all six of them began to speak in tongues. Then came the great noise that was spread abroad.

They shouted three days and nights. The people came from everywhere. By the next morning, there was no way of getting nearer the house. As the people came in they would fall under the power, and the whole city was stirred. They shouted there until the foundation of the house gave way, but no one was hurt. During those three days, there were many people who received their baptism, who had just come to see what it was. The sick were healed, and sinners were saved just as they came in. (FC 29/3 1939; första delen av andra stycket även citerat på s. 23 ovan)

Meningen »*Then came the great noise that was spread abroad*« talar om oväsen – eller troligare: om ett underbart rykte – men inte om ett skalv. En genomläsning av hela Cottons text ger intryck av att hon med den här citerade meningen tar över berättandet (om det är Lees berättelse hon återger) och hemfaller åt överdrifter.³¹ Inledningen av nästa stycke att det ropades eller skreks i tre dagar och nätter, är svårt att förena med den tradition om andedop och tungotal som Seymour hade med sig till Los Angeles och som inte uppmuntrade våldsamma utlevelser. Bönegruppen hade vid sina samlingar fått en grundlig undervisning om andedopet och måste ha varit införstådd med hans uppfattning. Jämför med Arthur Osterbergs beskrivning av sitt första besök vid Brae Street (s. 23) och med Seymours reaktion när Andrew talade i tungor vid sitt första besök vid Azusa Street (s. 34)! Se också vad *Apostolic Faith* skriver hösten 1906 (s. 94)!

Även det Cotton skriver om husgrunden kan ifrågasättas. Andra skriver att verandan på husets framsida kollapsade eller att golvet på verandan brast på ett ställe – det troliga är att en golvplanka gick sönder men händelsen fick snabbt större proportioner när den berättades.

---

³¹ Cotton skriver i en personlig kommentar i slutet av artikeln, att »*the noise of the great outpouring of the Spirit drew me*«, och hon förefaller syfta på att det var till Azusa Street hon drogs (och således inte till Brae Street), vilket i så fall talar för att hon inte var ögonvittne vid mötena 9–12 april. Sannolikt använder hon »*noise*« här i samma betydelse som i citatet ovan.

Det är knappast möjligt att hävda att Cottons text bekräftar det Andrew skriver. Hans uppgifter om skalven förefaller inte bygga på egna upplevelser. De kan ha sitt ursprung i överdrivna skildringar om av vad som hände 10–12 april och hur han tolkade dessa. I texterna från åren 1914, 1916 och 1933 nämner han inget om något skalv.

Var Andrew Ek med på något av bönegruppens möten? Andrew skriver år 1933: »Själva voro vi med vid dessa möten och kunna bevittna detsamma.« Meningen föregås av påståendet, att

den Helige Ande [föll] över en yngling, och han begynte tala i nya tungor.

Detta skedde den 9 april 1906. Längtan blev nu allt större bland Guds folk, och Anden utgöts allt kraftigare. (s. 31 ovan).

Andrew hävdar således att han åtminstone såg att »Anden utgöts allt kraftigare«. Det eller de möten som han möjligen tänker på skulle kunna ha varit de som hölls vid Brae Street efter påskveckan. Men var det så måste han ha varit införstådd med flyttningen till Azusa Street och så snart som möjligt försökt att komma dit. Nu skedde det efter att Mother Wheaton hade inbjudit honom. Dessutom förefaller det ha varit första gången han var i denna andliga gemenskap; han skriver ju bland annat att »han fann en skara saliga vänner och kände genast, att dessa vänner hade fått mycket av Gud«.

Episoden då Seymour satte sitt skarpa öga på åhörarna, vilken kommer direkt efter meningen att Andrew kunde »bevittna detsamma«, ska nog tolkas som ett slags bevis för att han verkligen hade varit med på ett möte men det förefaller vara ett mindre möte och ger inga associationer till möten »där Anden utgöts allt kraftigare«. Den skulle emellertid kunna passa in på ett mindre möte vid Brae Street efter påskveckan, men gör det ändå inte mer sannolikt att han hade varit där. Det mest troliga är att det han påstår gäller efter att han blivit aktiv inom Azusa-missionen och under den tid då människor i större omfattning började strömma dit; minnet kanske sviktade efter 27 år. Något säkert svar kan inte ges på frågan, men det är nog mer sannolikt att han inte var med i mötena än att han var med.

Tillströmningen av människor i mötena vid Brae Street och Azusa Street april–juni 1906. Uppgifter om hur många som samlades till bönegruppens och sedan Azusa-missionens möten varierar kraftigt. Någon menar att Asberys hem var fullt av folk när Seymour och hans sällskap kom dit på kvällen den 9 april. En annan att det var färre än

tio. Uppgifterna är mer samstämmiga beträffande publiktillströmningen de tre följande dagarna. Förmodligen var de flesta från grannskapet och de gick dit av nyfikenhet. Ryktet om vad som hänt nådde snart också medlemmar i stadens församlingar, men förmodligen var det inte så många av dem som skyndade till Brae Street – de som såg det som ett skådespel var nog fler. Mötena som hölls under påskhelgen kan betecknas som »små« och vid det första mötet vid Azusa Street på påskaftonen var det enligt en uppgift omkring ett hundra personer samlade. Det finns de som påstår att det ska ha varit mycket folk vid mötena redan från början i Azusa Street, medan andra talar om att det tog tid innan människorna strömmade till, till och med att det skulle ha varit tidigast i början av juli 1906 som lokalen vid Azusa Street började fyllas och att det var först i augusti som människor tvingades stå utanför lokalen på söndagsmorgonens gudstjänster. Många som inte med något större intresse hade noterat vad som hade ägt rum vid Brae Street drogs under sommaren till Azusa Street, när de fick höra om vad som skedde där.

Missionären Andrew Ek. Redan omkring två år efter sin omvändelse, varav ett par månader som aktiv inom Azusa-missionen, blev Andrew missionär. Han var kanske ingen äventyrare men säkert inte rädd att pröva på något okänt. Särskilt väl förberedd för denna tjänst var han knappast och frågan är om det gjordes någon bedömning om lämpligheten eftersom han kunde hänvisa till ett gudomligt tilltal. Pengafrågan som enligt Manley var olöst en kort tid före avfärden kan ha fått sin lösning genom att Louise Condit lovade att svara för vad som fattades för att han skulle kunna ta sig till Jerusalem. Om vi ser på Arthur Osterbergs berättelse ska Andrew ha fått pengar av Seymour, men det måste ha varit ett mindre belopp. Efter att Condit hade lämnat honom var pengarna slut. Den situation han då hamnade i var bekymmersam – han var utan pengar och säkert inte benägen att resa till Jerusalem och arbeta där ensam (jfr brevet s. 42). Förmodligen kände han sig mer eller mindre tvingad att tolka profetian i Los Angeles som att den gällde Sverige.

4. Predikant i Sverige

Andrew Ek anlände till Göteborg den 16 november 1906. Han fortsatte till Skövde, där han flyttade in hos sin mor. Han »*found himself dark in the spiritual world, and wondered if he was to go back to America*«, men insåg snart att Gud hade en uppgift för honom där han nu var (Conf 1909/1).

Han började sin verksamhet som missionär eller predikant i Skövde med att göra hembesök för att vittna om sin tro och sina andliga upplevelser. Den 15 december skriver han i ett brev till Azusa-missionen, att han hade mött så många som »spelade kristna« i Sverige, något som hade upprört honom:

This is not Azusa Street Mission here, but I am praying that the Lord would grant us fire from heaven and give life to half-dead Christians. [...] My mother and many others do not understand me at all. But bless the Lord, I have found a few on the Lords side, and the Lord knows me and is with me every day. (ApF jan. 1907)

Han skriver att han väntar på en världsvid väckelse och fortsätter:

Please tell the saints of the Lord that Christ is coming soon and that the time is very short. Jesus is looking for His bride, a few out from the body, the church, the chosen ones, the first fruits of God and unto the Lamb, the wise virgins who have oil in their vessels with their lamps. (ibid.)

Brevet innehåller inga uppgifter som rör hans verksamhet, inte heller hur det kom sig att han inte var i Jerusalem. Sannolikt hade han tidigare informerat Azusa-missionen om sina ändrade planer, men man hade valt att inte nämna något i tidningen om detta.

Enligt *Församlings-Vännen*³² började Andrew samla »några få omkring sig till bönemöten« och några gånger hade han besökt »Frälsningsarméns möten där han aflade vittnesbörd om Guds nåd och kraft« (FV 31/1 1907).

Baptistförsamlingen Elim hade ca 260 medlemmar. »Ungdomen i Elim hade blivit mycket utåtvända och förvärldsligade så att de äldre hade mycke bekymmer och bådo till Herren för dem.« Men det fanns ändå en skara ungdomar i församlingen, »som väntade på väckelse fr. Her-

---

³² *Församlings-Vännen* gavs ut av baptistpastorn K.G. Hellström i Göteborg. Tidningen blev tillskyndare av den »nya rörelsen« efter att Hellström besökt Kristiania (Oslo) i början av år 1907, men redan samma sommar började han motarbeta rörelsen.

ren« (AEa). Det var denna »längtande skara« som han bad tillsammans med »i hem eller i baptistförsamlingens lilla sal« (Ek 1933 s. 12). I Los Angeles hade baptistförsamlingarna tagit avstånd från pingstväckelsen, varför han säkert frågade sig hur församlingarna i Sverige skulle förhålla sig till väckelsen och i första hand hur församlingsledningen i Skövde skulle ta emot hans vittnesbörd.

Enligt Barratt hade Ek berättat att han först tog in »hos en broder Hvidemark [Axel Widmark] i Skøfde og derfra till baptistkapellet« (Bp 24/8 1907). De första bönemötena hölls således i Widmarks hem. Ungdomarna kom sannolikt från en grupp som hade bildats under en andlig förnyelse som församlingen hade upplevt år 1905 då Anden hade varit »rikligt utgjuten« (NB 14/1 1906).

Evangeliska alliansens bönevecka ägde rum den 6–13 januari 1907 och då »började Guds Ande kraftigt verka vid baptistförsamlingens möten. [...] Tiden ville icke räcka till åt alla, som önskade delta i vittnesbörd och bön«. Även Andrew var med vid dessa möten.

Vid ett möte under det han bad innerligt och varmt, gled bönen öfver i ett för honom och de öfriga närvarande främmande språk. Pastor Hugo lade särskilt ett uttryck [...] på minnet, och då han mötte Jansson [...] frågade han honom, om han mindes något af hvad han talade kvällen förut på det främmande språket. Men han mindes inte ett ord. Då pastor Hugo upprepade det ord han hade lagt på sitt minne, drog sig en fin rodnad öfver Janssons ansikte, som började lysa af en öfverjordisk glans, och han började tala samma språk som i kapellet. (FV 31/1 1907)

»Jansson« är alltså Andrew (s. 70).

Enligt Andrew inbjöd församlingens pastor, Carl Viktor Hugo, »oss att delta med vittnesbörd i mötena, och vi anade att något underbart var i annalkande« (Ek 1933 s. 12). Troligen syftar Andrew endast på sig själv.

»Den første som døbtes af Guds Aand i Sverige var en skomager Gustav Loo, och saa var vækkelsen begyndt« (Bp 24/8 1907) och detta skedde i »lilla salen« på övervåningen i Elimkapellet en söndag »i början af året 1907« (AEa) – troligen samma dag som böneveckan avslutades, söndagen den 13 januari:

En söndagseftermiddag gingo vi upp i en övre sal i kapellet för att bedja en stund före det offentliga mötet. Några hade kommit med dit. När vi böjde våra knän, föll Guds Ande över en ung broder, och han begynte strax tala i tungor. En syster kom också under Guds kraft, så hon skakade.

I [det offentliga] mötet kunde icke den unge, nyandedöpte brodern tala. Och fastän han ej brukade vittna så ofta, kunde han nu ej tala med, att han

undfått Andens dop. Det var, som om en bomb hade kastats i mötet, och folket visste ej vad de skulle göra. Vi fingo dock fortsätta att vittna i mötena, och snart frigjordes flera själar och döptes i Anden. (Ek 1933 s. 12)³³

Tungotalen i mötena gjorde att »folk strömmade till kapellet av nyfikenhet« (ibid.).

Hugo »ställde sig till en början tämligen tveksam i fråga om Jansson och särskildt i fråga om tungomålstalandet«, men efter att i början av januari ha fått läsa om en andedopsväckelse i Kristiania (Oslo), fick han »annan syn på saken«. Anledningen var T.B. Barratts roll i denna väckelse. Han hade hållit sitt första »pingstmöte« i Kristiania vid jultiden 1906 och utvecklingen där uppmärksammades snart i Sverige. Hugo hade tjänstgjort i Norge åren 1893–1900 och då lärt känna Barratt. Han hyste »den allra största respekt för Barratts förståndsgåfvor och religiösa sinne« (DN 28/1 1907).

Mötena i Skövde väckte uppmärksamhet i flera baptistförsamlingar och många ställde sig frågande till det som pågick, och i Elim fanns en opposition som oroade Hugo. Han bad därför John Ongman, pastor i baptistförsamlingen Filadelfia i Örebro, att komma till Skövde och »pröva äktheten av väckelsen«. Ongman, som kom tillsammans med två äldste eller diakoner en kort tid efter böneveckan, menade att det han fick vara med om i baptistförsamlingen var från Gud. Själv upplevde Andrew att detta uttalande medförde att hans förtroende »växte hos vännerna i församlingen« (Ek 1933 s. 12–13).

John Ongman var grundare och ledare av Örebro Missionsförening och förespråkare för andlig förnyelse inom Baptistsamfundet.

I de specialfrågor, som särskilt utmärkte ongmansriktningen, fanns [under 1900-talets tidiga år] ingen markerad klyfta mellan Ongman och samfundets ledande män. Skillnaden var, att man i Örebro-kretsen med större ihärdighet lärde och förkunnade Andens gåvor, Kristi snara återkomst, helbrägd-

---

³³ »System« kan vara Anna »C.M.« Karlsson – C.M. var hennes mans initialer – som i en ljudupptagning år 1964 (Alvarsson s. 34–35) berättar om väckelsen i baptistförsamlingen i Skövde. Hon nämner inte Andrew. Nu är det aktuella ljudbandet ett utdrag ur en flera timmar lång inspelning, men Willy Svahn som har gjort redigeringen menar att allt hon berättade om andedopsväckelsen 1907 togs med. År 1964 var Anna Karlsson medlem i baptistförsamlingen i Mariestad där Ek bodde. Att hon inte nämnde något om honom kan bero på att hon höll en viss distans till Pingströrelsen efter att ett misslyckat försök hade gjorts vid mitten av 1940-talet att slå samman pingstförsamlingen och baptistförsamlingen (Örebromissionen) i staden (se Gäreskog 2003).

görelsen genom tro och ett striktare församlingsliv. I allmänhet kom detta att innebära en så klar särlinje, att man inom predikantkåren och församlingarna snart förnam begreppen »Stockholm« och »Örebro« som symboler för två skilda varianter av svensk baptism. (Westin s. 82)

Ongman var respekterad inom samfundet. Många pastorer, evangelister och missionärer profilerade sig som »Örebrobaptister« liksom enskilda medlemmar, grupper av medlemmar och hela församlingar. Det skulle visa sig att det var främst bland Örebrobaptisterna som pingstväckelsen togs emot, och att samfundets ledning i Stockholm inte förhöll sig positiv till den »nya rörelsen«. Även i Göteborg fanns en viss provinsialism gentemot Stockholm. Denna företrädde främst av pastorerna K.G. Hellström och i någon mån av Theodor Truvé, vilka jag återkommer till. Hellström ogillade maktkoncentrationen till Stockholm och sympatiserade i viss utsträckning med Ongmans syn på teologi och verksamhet.

En av de två redaktörerna för *Wecko-Posten* – en privatägd tidskrift som var »organ för Svenska Baptistsamfundet« – var den 19–20 januari i Kristiania. Han var med på två möten och fick dessutom träffa Barratt för ett samtal. I ett reportage skriver han att »hela Barratts uppträdande både enskildt och offentligt gav ett synnerligen gott och sympatiskt intryck«. Hans »slutomdöme« efter besöket var att »här säkerligen försiggår ett betydande Guds verk«. Direkt efter reportaget skriver han något om väckelsen i Skövde:

I Skövde pågår en liknande rörelse som den i Kristiania. Det är en svensk-amerikansk predikant, som där hållit möten i baptistförsamlingens kapell. Församlingen ställde sig till en början jämte sin pastor V. Hugo något undrande i fråga om tungomålstandet, men synes sedan hafva kommit till full öfvertygelse om, att denna gåfva förefinnes ej blott hos den ifrågavarande predikanten, utan äfven har kommit fram hos flera andra personer. I motsats till hvad som äger rum i Kristiania, synes man i Skövde lägga mycket stor vikt vid tungomålstandet. I det fallet torde ej det lugn och den sjäfbehärskning, som förefinnes hos pastor Barratt, förefinnas i Skövde. Rörelserna i Kristiania och Skövde synes vara fullkomligt oberoende af hvarandra. Pastorerna Ongman i Örebro och [Karl] Olsson i Södertälje hafva båda bevittnat mötena i Skövde, och synas de för sin del hafva kommit till samma resultat, hvartill vi kommit i Kristiania. (WP 24/1 1907)

Efter att redaktionen för *Dagens Nyheter* tagit del av uppgifter och rykten om andedopen i Skövde, bad man en av tidningens korrespondenter att undersöka förhållandena. Besöket i staden skedde när Andrew var bortrest, varför han inte kunde intervjuas, men andra ställde upp. Något

möte tycks korrespondenten inte ha bevistat. Hans artikel är daterad söndagen den 27 januari 1907 och den publicerades dagen därpå.³⁴ Om Andrew skriver han:

Jansson har här berättat att han, som i tidigare år varit omvänd i Amerika, fört ett icke alldeles oklanderligt lif. På ett bönemöte i Los Angeles i Kalifornien hade han emellertid gjort bekantskap med den nya rörelsen, som i Amerika griper oerhördt starkt omkring sig, blifvit väckt på nytt och undfått gåfvan att tala med tungomål. På mötena i Sköfde baptistförsamling har han uppträdt i hög grad våldsamt, skrikigt, stampat och gestikulerat. Hvad tungomålstalandet beträffar, är man visserligen inte fullt på det klara med hvad slags tungomål det är han talar, men en af de omvända, som länge uppehållit sig i Amerika och där ofta varit i tillfälle att höra kineser i samspråk med hvarandra, har på fullaste allvar försäkrat eder korrespondent att han i sina inspirerande ögonblick talat och sjungit »den mest klingande kinesiska«. Liksom Barratt sjunger han nämligen också i extasens ögonblick. Han ska emellertid ha ännu en förmåga. Då anden faller öfver honom skrifver han nämligen allehanda mystiska tecken, som närmast ser ut som siffror. Pastor Hugo skall ha bevarat en hel del dylika skrifter, i den säkra förvissningen att de skola visa sig vara skrifftecken till något verkliga existerande språk och tjäna till bevis för att rörelsens apostlar verkligen äro inspirerande af den helige ande.

Det ser för resten ut som om Jansson anser sig som en missionär för den nya rörelsen. Till sin lärare under skolåren, öfverlärare [Axel Th.] Wahlström här i Sköfde, hvilken underrättade sig om hans nuvarande vitæ genus, förklarade han att han »tjänade Guds rike«, och såväl på bönemöten som enskildt har han berättat att det för närvarande från Amerika reser massor af missionärer ut till Afrika, Kina och andra missionsfält för att omvända hedningarna. Inga språkliga eller andra kunskaper äro erforderliga, ty den helige ande skall tala genom missionärernas mun. [...]

Här i Sköfvde har Jansson redan fått många proselyter, förnämligast inom baptistförsamlingen, men äfven inom friförsamlingen där han äfvenledes uppträdt – någon metodistförsamling finns ej i Sköfde. Sex personer, mest ungt folk, ha redan börjat tala med tungomål. Väckelsemöten hållas ett par aftnar i veckan samt hela söndagarna. (DN 28/1 1907)

---

³⁴ Korrespondenten kan ha skaffat underlag till sin artikel under fredagen och lördagen. Texten skrevs antagligen på lördagskvällen och skickades med posten till Stockholm på söndagens morgon. Det fanns järnvägsförbindelse mellan städerna. Framåt kvällen nådde artikeln redaktionen och under natten togs den om hand av sätteriet.

Det intryck man får av artikeln är att korrespondenten har eftersträvat att utan avgörande ingrepp återge det som berättades för honom om rörelsen.

Om Andrews sångröst skriver även *Församling-Vännen*:

Jansson har icke gåfvan att sjunga. Han kan knappt taga en ton. Men i inspirationens stunder sjunger han med den härligaste baryton de mest sköna sånger. (FV 31/1 1907)

Richard Edhelberg, ansvarig utgivare och redaktör för de Örebrobase-
rade tidningarna *Svenska Tribunen* och *Närkes-Bladet* vilka fungerade
som språkrör för Ongman-linjen inom Baptistsamfundet, hade tillsam-
mans med John Ongmans son, Paul, besökt Kristiania. Måndagen den
14 januari berättade de i ett böne- och väckelsemöte i Filadelfia, Örebro,
om sina intryck (NB 15/1 1907).³⁵ John Ongman bör således ha haft en god
kännedom om pingstväckelsen i Barratts tappning när han besökte
Skövde.

Några intensiva månader

Andrew Ek var således inte i Skövde när *Dagens Nyheter*s korrespondent
var där omkring den 26 januari. Anledningen var att han hade rest till
Örebro efter att ha fått en skriftlig inbjudan från John Ongman att be-
söka hans församling Filadelfia (AEa).

Andrews insatser som väckelsens budbärare från slutet av januari är
delvis svåra att följa och tidsbestämna, men det finns två källor som
tillsammans anger platser – om än kanske inte alla – som han besökte
under väckelsens första skede, och – men med en viss osäkerhet – i
vilken ordning det skedde. Jag förutsätter här att väckelsen i Skövde
började den 13 januari och att Ongmans besök ägde rum tidigast någon
vecka därefter. Dessa premisser påverkar tidsbestämningen av Andrews
ankomst till Örebro liksom tidpunkten för ett besök som han gjorde i
Stockholm (s. 67).

---

³⁵ Även Arvid Säter, pastor i baptistförsamlingen Betel, hade varit i Kristiania. Han
var där omkring 23/1 (NB 25/1 1907). Säter berättade om besöket vid två kvälls-
möten efter hemkomsten »inför mycket folk« (NB 29/1 1907). Söndagen den 27/1
berättade distriktsföreståndare Lars Erik Ungerth och pastor Erik Fritjof Holmstrand
i Vasakyrkan (Svenska Missionsförbundet) om ett besök i Kristiania några dagar
före Sätters besök.

(1) När Barratt i maj 1907 samtalade med Andrew i Göteborg (s. 73), berättade denne om de platser dit han hade fått sprida väckelsen. Uppräkningen är kronologisk och börjar med Skövde följt av Örebro. Där- efter kommer Stora Mällösa.

Derfra gik vækkelsen til Asker; folk derfra havde besøgt Store Melløse og var blevet døbt af Guds Aand der. [...] Saa kom den til Lennäs. [...] Siden kom vækkelsen til Kumla. Dernæst til Fjellmo–Mariefred, Karlsskoga (Vermland), Kopparberg–Fjugestad, Vinteråsa, Viby i Nerike. (Bp 24/8 1907)

Barratt har inte uppfattat ortsnamnen korrekt och tankstrecken har han sannolikt satt dit för att han trodde att ortsnamnen hade en koppling till varandra. Förmodligen ska uppräknigen se ut så här: Skövde, Stora Mällösa, Asker, Lännäs, Kumla, Tjällmo, Mariefred, Karlsskoga, Kopparberg, Fjugestad, Vintrosa och Viby. I Asker och möjligen också i Stora Mällösa (s. 67) hade väckelsen hunnit före Andrew. Han besökte givetvis även andra församlingar i Närke, exempelvis Pålsboda, men först efter att väckelsen hade nått dessa. – År 1933 nämner Andrew: Stora Mällösa, Stockholm samt »Asker Lännäs, Pålsboda m.fl. platser« (Ek 1933 s.14).

(2) Carl Widmark, som jag återkommer till, skriver år 1947:

[I] Skövde fick [Andrew Jansson] bliva medlet till en genomgripande väckelse. Därifrån kallades han sedan till en mängd platser i hela Sverige. Först reste han genom Närke upp till Stockholm och därifrån över Värmland till Örebro där han vistades en tid. – Överallt bröt väckelsen fram. Och man kan på honom tillämpa Emil Gustavssons ord: han for som en lykt- tändare genom natten. (EH 22/5 1947)

Barratt har i sin uppräknigen inte tagit med besöket i Stockholm; väckelsen var redan där när Andrew kom dit.

Vi fortsätter nu att följa Andrew efter ankomsten till Örebro – sannolikt kom han dit lördagen den 26 januari.

På kvällen fick han tillfälle att vittna vid ett enskilt möte i lilla salen i Filadelfiakyrkan. Ongman inbjöd långtande själar och »så gott som alla hastade fram för att mottaga Andens dop. Det blev bön, jubel och fröjd från hjärtana till Gud« (Ek 1933 s. 13). Efter helgens möten skriver *Svenska Tribunen*:

Broder Jansson har här deltagit i några möten i Filadelfiakyrkan och talat och sjungit på en mängd af de språk Gud givit honom. Han ger intryck af att vara full af frid och glädje. I sina enkla vittnesbörd talar han ock ständigt om den härliga frälsningen. I söndags kväll uttalade han med stor kraft på

främmande tungomål en rad af bibelord och öfversatte dem omedelbart.
(SvT 30/1 1907)

Och Andrew skriver 26 år senare:

Väckelsemöten utlystes i stora salen, då skaror strömmade till från alla håll för att höra och se oss. En väldig rörelse uppstod i staden. Man talade och skrev vitt och brett om denna företeelse. Under vittnesbörd och sång i Anden föll kraften på långtande själar vid varje möte. (Ek 1933 s. 13)

På onsdagskvällen hölls »ett underbart möte« i Filadelfiakyrkan som kunde ta in ca 1 500 personer.

Nyfikna folkskaror fyllde den stora lokalen till trängsel och motståndanden var i det offentliga mötet mycket stark. Evangelisten A. G. Jansson talade en stund, manande de ofrälsta att i tid söka full frälsning genom Jesus. Han sjöng äfven en sång på främmande tungomål och uttydde den med några strofer sjungna på svenska. Pastor Ongman talade efteråt om några märkliga tidstecken. Han visade att tungomålstalandet är ett domstecken mot de ogudaktiga, som icke hörsammat Herrens ord på deras modersmål. (NB 1/2 1907).

Närkes-Bladet skriver om söndagens möten den 3 februari, då Andrew deltog, att de »samlade hela dagen fullt hus. Eftermötet på e. m. räckte tills folket började samlas till kvällsmötet och det eftermöte som följde, slöt icke förr än vid midnatt«. På måndagskvällen var det församlingsmöte och en av församlingens kvinnliga medlemmar hade talat i tungor. »Alldeles samtidigt med henne talade och sjöng evangelisten Jansson på flera tungomål. Det var himmelska jubelhymner och lofsågelser till Gud« (NB 5/2 1907).³⁶

O.L. Björk, som var pastor i baptistförsamlingen i Stora Mellösa, blev andedöpt samma måndag. Han berättar:

Måndagen den 4 febr. reste jag in till Örebro för att samtala med en broder, som redan undfått Andens dop. Vid detta samtal fann jag, att den uppfattning jag förut ägde, angående *sättet* för erhållandet af ett dop i Den Helige Ande var ofullständig. Jag hade nämligen dittills hållit före, att man *blott borde hålla på att bedja*, tills något underbart inträffade. Att man genom *en enkel troshandling* kunde få mottaga Andens fullhet, förmådde jag ej fatta. Brodern hade ungefär sagt följande: »Om du är viss om, att ditt hjärta är

---

³⁶ »Jansson« var annonserad i Filadelfiakyrkan i Örebro söndagarna 3/2 och 10/2: »kl. 5 e. m. pred. af Ongman och Jansson; kl. half 9 e. m. ungdomsmöte, ledes af A. Jansson« (NB 29/1 resp. 8/2 1907); i den senare annonsen har »A.« lagts till före Jansson samt »m. fl.« efter Jansson i ungdomsmötet. Talare under vardagskvällarnas möten annonserades i allmänhet inte vid den här tiden.

rent och att du ha uppgifvit dig helt åt Herren, så *bed honom om* Andens fullhet och mottag den *genom tron* samt *fortsätt* sedan med *att prisa* Herren, till dess *du får förnimma*, att Den Helige Ande tagit dig i besittning!« [...] Vid ett mindre möte, som jag senare på dagen bevistade, mottog jag efter bön och händers påläggning Den Helige Andes gåfva *genom tron*. (SvT 26/6 1907)

Björk säger sig inte ha haft mer än en obetydlig känsla eller förnimmelse av att denna troshandling verkligen var ett andedop. Vid ett mindre möte i Örebro dagen därpå kände han att Gud fordrade av honom att han skulle bekänna att han var andedöpt och efter att ha följt uppmaningen fick han »*förnimmelse af och bekräftelse på*« att Guds Ande verkligen hade honom i »besittning« (ibid.). Själv räknade han denna dag – den 5 februari 1907 – som den dag han blev andedöpt.

Det finns sannolikt bara två personer som kan komma ifråga beträffande vem som dels vägledde, dels lade händerna på Björk, och det är Andrew Ek och Klas (»Carl«) Emil Sjögren, som hade blivit andedöpt inom Sprängbataljonen, troligen hösten 1899 och nu befann sig i Örebro (Gäreskog 2011 s. 103). Ek och Sjögren var inte med på tisdagens möte. Om Björks andedop skriver Ek endast att han »blev en av de första predikande bröder, som kom igenom till Andens dop« (Ek 1933 s. 13).

Andrews första besök i Örebro var omvälvande. Det hade varit mycket folk på mötena i Skövde, men det var än fler i Örebro. Ryktet om honom spreds till trakterna omkring staden. Flera pastorer, i första hand inom Baptistsamfundet, ville veta mer om andedopet och besökte Filadelfia i Örebro. De som ställde sig positiva till den nya rörelsen ville ha besök av honom i sina församlingar. Han var nu efterfrågad och insåg att han måste bryta upp från Skövde – hans mission i staden var slutförd – och ägna sin tid åt att sprida väckelsen till andra platser.

Tisdagen den 5 februari reste Andrew tillsammans med »evangelisten C. E. Sjögren [...] till Skövde, för att delta i en bön- och fastedag där« (NB 5/2 1907). De var med på tisdagskvällens möte i Elimkapellet. Signaturen Brynolf, skriver i en längre artikel i *Skaraborgs Läns Annonsblad* om detta möte, troligen inspirerad av vad *Dagens Nyheter* hade skrivit den 28 januari. I artikeln kan man läsa att det är en ny ton i gudstjänsterna efter att »en ung man, född i staden, och som några år vistats i Kalifornien där han deltagit i några religiösa sammankomster, återvänt hit«.

Att börja med gick allt sin gilla gång, men sedan några besökande bröder från Örebro uppträdde och församlingens pastor uppmanat alla, som hade

något på hjärtat, att vittna, sjunga eller läsa, hörde man än den ena än den andra vittna om sin frälsning i olika ordalag. [...]

Sedan flera vittnesbörd aflagts, steg den unge mannen, Jansson, som varit i Kalifornien, upp, och började först lugnt och stilla vittna, men så småningom råkade han i extas; med sammanknutna händer gestikulerade han våldsamt och rösten höjdes onaturligt, under det att han åkallade Gud och Jesus. Exalterad var han, men icke inspirerad, ty satserna voro i allmänhet utan sammanhang. Ögonen rullade och munnen utvidgades oerhördt; man fick det intryck att ett epileptiskt anfall kunde följa när som helst. Slutligen lugnade han sig och satte sig utmattad ned.

Så följde flera vittnesmål, en i staden tjänande jungfru förklarade, att anden stundom föll på henne och att hon talade språk, som hon själf ej förstod, [...] En stund senare uppträdde en flicka [...] och sjöng med en liten, mjuk, behaglig röst en sång i ett för oss alldeles obegripligt tungomål till en melodi, som var allt annat än harmonisk.

Nu följde under ett allmänt knäböjande förnyade vittnesmål, då och då interfolierade med några sångnummer. Efter en stunds förlopp lade en del af de närvarande sig på golvet under sång och åkallan. En af de förkunnande bröderna från Örebro förkunnade, att han kände Mästaren nalkas och nu började man litet här och hvarstans höra de närvarande ropa och stöna, och midt under detta kom Jansson fram än en gång. Att börja med talade han svenska, men snart öfvergick han till ett språk, som ingen af åhörarna förstod, det var vokalrikt och mjukt och ref:s åsikt är, att det verkligen var ett språk, och icke några hemmagjorda [glosor]. Stundtals blandade han in svenska i sitt tal, och vi fingo det intrycket att detta skulle vara en öfversättning från det språk han talade. Under detta sitt föredrag råkade han om möjligt i ännu större extas än förra gången, han ropade så det gjorde ondt i öronen och gestikulerade våldsamt under de mest besynnerliga ansiktsförvridningar. [...] Såvidt vi kunnat uppfatta den unge mannens tal, så lydde språket ungefär så här: »Gessilajka, kamaina, sekkinana« eller någonting dylikt. En herre, som rest i Indien, påstod, att språket påminde om någon indisk dialekt, han hört. Oss föreföll det, som hade orden stundom en klang, som påminde om finska. (*Skaraborgs Läns Annonsblad* 7/2 1907)

Referenten skriver att han gick till mötet

för att med egna ögon förvissa oss om hur allt går till för att med fotografisk noggrannhet lämna ett referat af händelsernas gång därstädes, och vi kunna försäkra, att detsamma icke i ringaste mån är färglagdt.

När Andrew lämnade Skövde hade han säkert med sig det mesta av det lilla han ägde. I fortsättningen skulle han bo hos människor som upplät sina hem åt honom på de många platser han kom att besöka. Han

kunde räkna med att inte behöva bekymra sig för mat och för pengar till resor så länge han hade kallelser.

Hans första besök gällde Stora Mällösa (NB 5/2 1907). Dit kan han ha kommit redan torsdagen den 7 februari. Dagen före hade församlingen haft en böne- och fastedag, där den nyandedöpte Björk var med. Denne skriver om detta möte som varade från kl. 12 till midnatt:

Vi hade blott kommit igång med vårt möte, så föll Guds Ande över hela mötet, och den ene stod upp här och den andre där och ropade om förlåtelse och förbön. [...] [Då vi] skildes åt erforo vi, som om en väldig reningsflod hade sopat fram genom församlingen och tagit med sig saker och ting, som under årtal hade legat i vägen. (O.L. Björk s. 113)

Efter detta möte »blev den ene efter den andre [...] döpt i den helige Ande och började tala på andra tungomål« (ibid. s. 114). Bland flera av församlingens medlemmar hade, särskilt från slutet av år 1906, funnits en stark »längtan efter Gud« och när rapporter om väckelsen i Kristiania nådde dem, ökade »hungern efter Gud« och »bönekampen tilltog i hög grad« (ibid. s. 112). Björk nämner inget om Andrew i sin berättelse.³⁷

En av de ungdomar som var med i bönegruppen i Skövde var den 20-årige Carl Widmark, son till Axel Widmark.³⁸ Det dröjde »någon tid« innan han blev andedöpt (Söderholm 1927, s. 261); flera hade blivit det före honom. Han fick tillfälle att följa med Andrew till Stockholm.

I sällskap med den käre brodern Carl Widmark reste vi på inbjudan till Betaniaförsamlingen på Kungsholmen [Stockholm], för att hålla några möten. Detta var i slutet av januari 1907. Pastor C. G. Lundin välkomnade oss, varefter vi [lås: jag] avlade vittnesbörd. Broder Widmark spelade gitarr och sjöng i mötena. Sången »Guds kärleksflod så full av frid, den väller fram« sjöngs ofta. Det var första gången vi hörde denna sång sjungas i Sverige, och åhörarna tyckte så mycket om den, att br. W. fick sjunga den gång på gång. Guds ande var nära och verkade i mötena. I eftermötena sökte många Gud. Det var bön, rop och längtan efter mera av Jesus. Vi lämnade dock snart staden och reste till andra fält, men bönemötena fort-

---

³⁷ I Stora Mällösa ska Andrew ha varit »ett par veckors tid« (Söderholm 1927 s. 348), men om det var vid det här tillfället framgår inte.

³⁸ Carl Widmark har troligen uppmanats av G.E. Söderholm att skriva ner sina erfarenheter från 1907 (Söderholm 1927 s. 260–263). Han nämner inte där Andrew Ek vid namn – denne var utestängd från Pingströrelsen under större delen av 1920-talet – men sannolikt är det Andrew han syftar på då han skriver att han julaftonen 1906 hörde tungotal för första gången (ibid. s. 261), eller, som han skriver 1947: »tungotal med uttydning« (EH 22/5 1947).

sattes i hemmen på Kungsholmen, och väckelsen spred sig i staden. Gud vare tack och lov! (Ek 1933 s. 14–15)

Betaniaförsamlingen var Stockholms sjätte baptistförsamling.

Jan-Åke Alvarsson skriver att Betania

senare officiellt kom att anta en ganska negativ hållning till Den nya rörelsen. Men troligtvis hade Johnsons och Widmarks första besök i Stockholm ändå stor betydelse. Vi vet nämligen att när Filadelfiaförsamlingen i Stockholm bildades 1910, kom en av de två största grupperna från Kungsholmen. Hela 28 procent av de första medlemmarna kom från Betania. (Alvarsson s. 45)

Ek och Widmark är inte annonserade i *Svenska Morgonbladets* predikoturer under januari och februari. Det är svårt att passa in ett besök i Stockholm med det tidschema som gällde för Andrews möten i Örebro i slutet av januari. Troligen minns han fel och besöket gjordes först i slutet av februari.³⁹

Flera pastorer inom Metodistkyrkan och Baptistsamfundet besökte Barratts möten i Kristiania och detta medverkade till pingstväckelsens spridning i Sverige. Två av de ledande predikanterna inom Metodistepiskopalkyrkan i Sverige (Metodistkyrkan), Fredrik Åhgren i Uppsala och Eric Schütz i Göteborg, hade varit där och återvänt till sina församlingar och i positiva ordalag berättat om sina upplevelser. I slutet av januari såg det ut som att pingstväckelsen skulle få ett fäste i Metodistkyrkan.⁴⁰ Men redan i mitten av februari beslöt kyrkans ledning att sätta stopp (se Gäreskog 2013). Vid ungefär samma tid nåddes Stockholm av pingstväckelsen genom baptistpredikanter som hade besökt Ongmans möten i Filadelfia i Örebro eller Barratts möten i Kristiania.

---

³⁹ Söndagen den 27/1 var Andrew i Örebro, liksom onsdagen den 30/1 och söndagen den 3/2. Det är svårt att tro att han pressade in en resa tur och retur till Stockholm och möten under två dagar. Betania hade vanligen endast ett vardagskvällsmöte i veckan, men sista veckan i januari hölls »böne- och väckelsemöten« tisdag–fredag. Går vi till »slutet av februari« kan vi notera att sista veckan i den månaden hölls tisdag–fredag »bönemöten« mitt på dagen och »väckelse- och bönemöten« på kvällarna.

⁴⁰ Det positiva mottagandet inom Metodistkyrkan inspirerade troligen en medlem i metodistförsamlingen S:t Paul i Stockholm att tala i tungor offentligt redan i slutet av januari. Det var Anna Asplund som hade blivit andedöpt i januari 1894, sannolikt inom Sprängbataljonen (Gäreskog 2013 s. 369). Hon blev medlem i Filadelfia år 1921 och kom då från pingstförsamlingen Tabor på Söder.

I februari/mars-numret av *The Apostolic Faith* finns en kort rapport från Andrew – den är sannolikt daterad omkring den 1 mars:

We are having a wonderful time in Sweden. Hundreds have been saved and sanctified. Over a hundred baptized with the Holy Ghost. Praise God! Glory! Glory! Glory! Many have been healed by the dear Lord. Signs as on the day of Pentecost are following, talking and singing in tongues. I cannot tell you all now that God has been doing. The work is spreading fast. Many are seeking for a clean heart and there is oneness among God's people. God shall have all the glory. – I am still talking and writing in tongues. A missionary interpreted what I have been writing in Syriac and Armenian. I was singing Chinese one night, a missionary said. I am busy every day and going from place to place. Strong opposition from many, but God gives the victory. Glory! (ApF feb.–mars 1907)

I Los Angeles hade flera, för att inte säga många, svenskar och svensk-amerikanare kommit i kontakt med Azusa-missionen. Redan i april 1907 fanns det en svensk pingstmission i staden. »*The Swedish people have been among the foremost in accepting the doctrine of the baptism with the Holy Ghost and many are endued with power from on high*« (ApF april 1907).

I december 1906 hade två makar, Eric och Ida Hollingsworth, lämnat Los Angeles och var på väg till sitt »*home field*«, det vill säga Sverige, för att arbeta för väckelsens spridning (ApF dec. 1906). De fick bostad i Tumba, söder om Stockholm, med adress Kristinelund (ApF jan. 1907). Därifrån skriver de den 3 mars 1907:

Please, dear ones, help us to praise the Lord. The first soul came through tonight receiving the baptism with the Holy Ghost and Bible evidence. Bless God! (ApF feb.–mars 1907)⁴¹

Nästa rapport från Andrew återfinns i aprilnumret och är daterad den 2 april och avsänd från Viby i Närke:

I am happy in Jesus Christ and glad for what He has been doing in Sweden. The Lord has wonderfully kept me every day. Praise the Lord! Glory! There are now about twelve preachers who have received the Holy Ghost with signs following, and a few hundred have been saved, many getting a clean heart. Some have been healed, and many of God's children have received the Holy Ghost. I am called to many places and the cry for help comes from all over Sweden. I am very busy every day going from

---

⁴¹ Eric Hollingsworth berättar i *Svenska Tribunen* 25/3 1908 något om pingstväckelsens början i Los Angeles.

place to place. There is strong opposition and talking about me, and writing in the papers even. Glory to God, my King, for that. Glory! Glory! [...] God's people are going to be one soon. (ApF april 1907)

I samma nummer finns även en rapport från honom daterad 15 april:

The Lord Jesus Christ has done wonderful things in the last days, saving hundreds, sanctifying many, and hundreds have received their Pentecost with signs following. Praise the Lord. Many have been healed. Here is much to do every day. Many seekers after God. Over a hundred at the altar some meetings. A few interpret what they speak in tongues, and even myself. One day I interpreted these words, »Be ye separate from the world, that ye may be one«, and »Abide in My love.« and »For thy greatness and might does the earth tremble,« and Matt. 28. 19, 20. The Lord has supplied all my needs. Glory to God. – Many churches have been stirred up here. I expect greater things yet. A few who can read the paper are very glad to read it and are getting blest by it. My love to all the saints. (ibid.)

Ett av de kyrkosamfund som Andrew syftar på var Baptistsamfundet. *Wecko-Posten* hade våren 1907 en kritiskt hållen artikelserie om »Tungomålstalandet och därmed sammanhängande andliga rörelser«. I den fjärde av dessa artiklar kan man läsa följande:

Hvad angår rörelsen i Los Angeles, så har den burit sådana frukter, att numera de evangeliska samfunden därstädes tagit afstånd därifrån, huru lofvande den än syntes till en början. Den har också verkat upplösande inom församlingslivet och åstadkommit söndring och splittring; ej mindre än ett tjugotal medlemmar hafva på grund däraf skiljt sig från den svenska baptistförsamlingen därstädes. (WP 11/4 1907 s. 2; se också s. 76 nedan)

Johnson/Jansson

Hur det kom sig att Andrew Ek omtalades som *Jansson* finns inga uppgifter om. Det är svårt att finna en invändningsfri förklaring, men min uppfattning är följande:

När Andrew lärde känna den grupp av ungdomar i Skövde som han snart kom att bedja tillsammans med hade han givetvis presenterat sig som *Andrew Johnson*, det var med det namnet han ville bli tilltalad och omtalad. Han uttalade både för- och efternamn med amerikansk accent och efternamnet uppfattades som *Jansson*. Eftersom han inte hade bott särskilt länge i staden under sin uppväxt var det förmodligen ganska få som mindes honom som Gustaf Johansson. Andrew var medveten om att det hade blivit fel, men lät det bero. När sedan någon i ungdomsgruppen presenterade Andrew för pastor Hugo, så blev det under nam-

net *Jansson*. Andrew hade inte mod nog eller intresse av att korrigera namnet. *Dagens Nyheter*s reporter fick således vid sitt besök i Skövdeförsamlingen i slutet av januari 1907 klart för sig att Andrew kallades för *Jansson*. Ongmans besök i Skövde befäste namnet *Jansson* och det kom att användas i de församlingar som Andrew besökte under vintern och våren 1907. Som vi kommer att se i nästa avsnitt använde han namnet *Andrew Johnson* när han rapporterade till *Närkes-Bladet* och *Byposten* efter sin ankomst till Göteborg senare under våren, vilket tyder på att han inte längre ville bli kallad *Jansson*. Det var emellertid inte lätt att få till stånd en ändring, kanske främst beroende på att han inte hade kurage att säga ifrån. Således kom Barratt att fortsätta använda *Jansson*; i ett nummer av *Byposten* sommaren 1907 finns en artikel av Barratt där han skriver *Jansson* samt en notis undertecknad *Andrew Johnson*. I ett brev så sent som år 1917 skriver John Ongman till Rikard Fris och berättar att han förgäves hade inbjudit »Petrus, Taranger och Skövde-Jansson« (fotnot s. 125) till Filadelfia i Örebro. Att Carl Widmark 30 år senare kallar Andrew för *Andrew Jansson* (s. 63) när han berättar om dennes insatser under pingstväckelsen utbrott kan bero på att han vill återknyta till förhållandena hösten 1906 och vintern/våren 1907. Han borde ändå ha nämnt namnet Ek, eftersom det troligen inte var så många inom Pingströrelsen som visste om eller kom ihåg att Andrew hade kallats Jansson 40 år tidigare.

Göteborgstiden

I Göteborg hade pingstväckelsen fått ett visst genomslag under januari och februari 1907 i Metodistkyrkans och Baptistsamfundets församlingar. Att samfundsledningarna tog avstånd från pingstväckelsen verkade givetvis återhållande, främst inom Metodistkyrkan där pastorerna var avsevärt mer angelägna att följa de påbud eller rekommendationer som kyrkans ledning utfärdade än vad som var fallet inom Baptistsamfundet.

Våren 1907 fanns i Göteborg följande baptistförsamlingar (namn, lokal, antal medlemmar och pastor/föreståndare):

- Första baptistförsamlingen, Tabernaklet, ca 470, Theodor Truvé.
- Andra baptistförsamlingen, Linnékyrkan, ca 370, Karl Gustaf Hellström.
- Tredje baptistförsamlingen, Elim, ca 100, Josef Larsson.
- Fjärde baptistförsamlingen, Betel, ca 90, Anders Karlsson.

Metodistkyrkan hade fem församlingar i Göteborg (namn, antal medlemmar och pastor):

- Efraim, ca 140, Konrad Winqvist.
- Emanuel, ca 480, Karl Lundgren.
- S:t Jakob, ca 420, Eric Schütz; möteslokal var KFUM:s stora sal.
- S:t Peter, ca 130, Lars Olof Ring.
- Tabor (Redbergslid), ca 110, Svante Svensson.

K.G. Hellström, Theodor Truvé och Svante Svensson var positiva till pingstväckelsen. I någon mån var nog Schütz positiv men gav inte väckelsen något aktivt stöd på grund av solidaritet med sin kyrka.

I staden fanns dessutom en baptistförsamling, Betania, som inte var ansluten till Baptistsamfundet. J.A. Pålsson var pastor. Församlingen hade bildats omkring sekelskiftet 1899/1900. Efter årsskiftet 1906/1907 hade man börjat med bönemöten »och fingo hålla på nästan hvarje afton till sex dagar före påsk, då Guds eld föll«. Detta var således omkring den 23 mars. En tid därefter »kommo ett par bröder från Skövde och ledde några möten, då elden liksom flammade upp allt mer«. Pålsson skriver att församlingen torde vara den mest oansenliga i Göteborg och syftar då på medlemsantalet. Han framhåller att det inte var någon enskild person som överförde elden »som man så gärna vill tro« (NB 17/11 1908). Barratt skriver försommaren 1907: »*Bevegelsen naade hid fra Skövde og har særlig fæstet sig i fjærde baptistförsamling 'Bethel' og i en fri-församling 'Bethania'*« (Bp 1/6 1907). Andrew skriver om »den ringa begynnelsen i Göteborg«, att det inte dröjde »så länge, innan elden föll. Några bröder från Skövde besökte staden och vittnade om sina erfarenheter« (Ek 1933 s. 15). Det kan ha varit de två som enligt ovan kom till Betania mot slutet av mars, men det kan också – eftersom Andrew skriver »några« – ha varit tidigare, men knappast innan Eric Schütz hade kommit tillbaka till Göteborg efter sitt besök i Kristiania; denne höll föredrag i KFUM-salen den 17 januari om sina upplevelser. I så fall tog de inte kontakt med Betania utan förmodligen med Betel.

Andrew kom till Göteborg i april eller maj »för att vittna om Jesus« (ibid.). En »handfull bedjare« träffades – vid vad Andrew betecknar som »första mötet« – i ett hem på Kungshöjd. I och med Andrews ankomst intensifierades sannolikt pingstgruppens verksamhet. Möten hölls även på Lindholmen och Hissingen, men »snart hyrdes en liten kontorslokal på Linnégatan för ett pris av 2:50 för varje möte« (ibid.). Mötena var böne- och vittnesbördsböndsmöten.

I början av maj 1907 var Barratt i Stockholm och Uppsala, varefter han reste till Göteborg. Han var kallad dit, antagligen inte av någon församling utan av enskilda personer från olika kristna läger. Pålsson i Betaniaförsamlingen hade enligt Barratt varit den, »som særlig har sørget for ordningen med disse møder« (Bp 1/6 1907). Själv skriver Pålsson att det var efter att elden »flammade upp allt mer« som »vi skrefvo efter vår kære broder Barratt« (NB 17/11 1908). Möten hölls 18 maj–2 juni och samlade mycket folk; Barratt hade besökt Göteborg ett par tre år tidigare och haft tack samma lyssnare inte bara från stadens metodistförsamlingar. Besöket i maj 1907 sammanföll med Baptistsamfundets årskonferens som hölls i Göteborg den 29–31 maj. Lewi Pethrus skriver att många inom Baptist-samfundet »såg nog fram till konferensen i Göteborg med den förhoppningen att man skulle ta ställning till rörelsen«, det vill säga pingstväckelsen. Han fortsätter:

Om pastor Barratts besök i Göteborg vid den tiden hade något samband med konferensen, har jag inte kunnat utröna. Det var emellertid så, att pastor T. Truvé, mångårig pastor i Tabernaklet, var mycket intresserad av pastor Barratts besök. Det var han och hans medhjälpare, som tog emot Barratt vid stationen, när han kom till Göteborg någon vecka före konferensen. De deltog också i Barratts möten, som var ordnade i samarbete med flera kristna fraktioner. Barratt hade något av sina första möten i Missionsförbundets största lokal, Betlehemskyrkan. Han predikade också i metodistkyrkorna och en stor del av sina möten höll han i Exercishuset, som låg på Heden. (Pethrus 1953b s. 156)

Möten hölls också i Betaniaförsamlingens lokal.

Pethrus skriver att årskonferensen blev en samlingspunkt »för en hel del av de baptistpredikanter, som under vintern och våren gripits av väckelsen«. Han hade besökt ett av mötena i Exercishuset, som »var fullpackat med folk«. Vid mötets början hade flera baptistpastorer gått upp och tagit plats på plattformen vid sidan av Barratt. De pingstbetonade baptistpredikanterna hade föreslagit ledningen för årskonferensen att den skulle presentera Barratt för deltagarna, men den vägrade på grund av samfundsledningens inställning till pingstväckelsen.

Andrew fick under Barratts besök för första gången tillfälle att samtala med denne, »som nu var hemkommen från U. S. A. och var fylld med Helig Ande och kraft« (Ek 1933 s. 15). Efteråt skriver Barratt:

[Väckelsen] brød først ud i Sköfde. Broder Janson, som havde modtaget sin aannsdaab i Los Angeles, kom paa besök til sit fædreneland,^[42] og

---

⁴² Barratt tycks ha uppfattat Eks vistelse i Sverige som tillfällig.

ganske straks efter begyndte de første tegn til vækkelsen i Sköfde. – Som læserne vil erindre, traf jeg sammen med Janson i dr. Sempsons Alliance House i New-York. Dengang havde jeg ikke selv modtaget min aandsdaab. Det var vist broder Jansons mening at drage ud til Palæstina paa grundlag af den tungemaalsgave han havde modtaget, men Herren vilde det anderledes. Under en samtale som jeg havde med ham i Stockholm^[43] for nylig, fremholdt jeg den tanke, at det er forskjel [»skillnad«] paa at tale i tunger og at eje selve tungemaalsgaven. Den sidstnævnte (1 kor. 12) synes ikke at være givet alle, men det at tale i tunger synes at følge med Pintsedaaben, blandt folk i alle lande af alle aldre og i enhver livsstilling. Han delte ogsaa denne opfatning og indrømmede [»instämde i«,] at flere havde taget fejl i at mene sig kaldt til missionsmarken kun paa grundlag af, at de talte i tunger. (Bp 27/7 1907)

Genom att Barratt var angelägen om att respektera andra människor och undvika konflikter, uttrycker han sig inte sällan otydligt. De frågor om tungotalandet som han tog upp kan ha rört förhållanden där han misstänkte eller visste att Andrew inte hade samma uppfattning som han själv. Möjligen hade han fått Andrew att ändra uppfattning och ville informera sin läsekrets i Göteborg om detta. *Byposten* hade troligen en viss spridning där redan sommaren 1907.

Vi återvänder till bönegruppen. Sannolikt var det en växande skara som besökte bönemötena vid Linnégatan och man bedömde att det fanns ekonomiska förutsättningar att skaffa en större lokal. Från slutet av juni hyrdes Torghallen vid Kungstorget 7 »2 tr. upp«, för 2 000 kr per år. Lokalen rymde åtminstone 300 personer.

Utan någon annonsering i tidningarna började vi där, med bön- och vittnesbördsmöte den 30 juni 1907. Folk strömmade till från olika läger och skaran av längtande själar blev snart stor. [...] Mötena fortsattes kväll efter kväll, och om söndagarna höllos tre möten. [...] Till att börja med hade vi inga sångböcker och ingen orgel fanns, utan det var som i Azusamissionen, att alla sjöngo sånger om frälsning och Jesu blod, som var och en kände till. Senare trycktes 'Glorysångbok' ^[44] som användes i mötena. (Ek 1933 s. 15)

---

⁴³ Barratt minns eller skriver fel. Det var i Göteborg de träffades första gången efter USA-resan.

⁴⁴ Denna sångbok har jag inte lyckats identifiera, inte heller den i mars 1910 annonserade *Turturdufvans Röst* »en samling af 182 sånger, synnerligen lämpliga för vännerna i denna väckelse« (GFA 1910/3 s. 24).

Flera – kanske en majoritet – av dem som kom att dela gemenskapen i Torghallsmissionen⁴⁵ kom från olika församlingar i staden, men de flesta stod nog kvar som medlemmar i dessa och var mer eller mindre aktiva där. Andra blev omvända genom verksamheten och såg Torghallen som sin andliga hemvist. Man ordnade också dopförrättningar. Den 7 augusti skriver Andrew »att många under de senaste veckorna ha funnit frid med Gud« och att »sedan den 21 juli ha femtiosju personer blifvit begrafna med Jesus genom dopet till döden« (NB 9/8 1907). »Till den första dopförrättningen [den 21 juli] hade anmälts 46 syskon« och de döptes en söndagsmorgon vid Slätta Damm, som var belägen ca 3,5 km nordväst om Nordstaden (Ek 1933 s. 16).

Någon gång under sommaren 1907 skrev Andrew till Los Angeles för att berätta om sin verksamhet i Göteborg.⁴⁶ Han skrev att många hade blivit fyllda »with the Spirit of Christ« och att några talade med nya tungor. Han berättade också att Ida och Eric Hollingsworth hade kommit till Göteborg och arbetade tillsammans med honom. Förhoppningen var att skapa »a house like Azusa Mission«. De tänkte sig kanske att människor i sydvästra Sverige skulle söka sig till Göteborg för att uppleva andedop och återvända hem och sprida väckelsen. Endast en del av brevet publicerades i *The Apostolic Faith*, och det går inte att avgöra om brevet är daterat innan Torghallen hyrdes eller efter. Hur länge makarna Hollingsworth hjälpte till i Göteborg är inte känt.⁴⁷ Andrew berättade också i sitt brev att i Skövde var ett 40-tal andedöpta. Erik Hollingsworth hade besökt staden och där hört »seven young folks who were singing in tongues together« (ApF juni–sept. 1907). Det ska ha varit en »himmelsk sång«, vilket sannolikt syftar på den »himmelska kören« i Azusa-missionen (s. 35).

---

⁴⁵ Lewi Pethrus skriver år 1916: »Man har på flera platser, där den Helige Ande de sista åren verkat, stått såsom oordnade s.k. 'missioner'. Predikanten har stått för kontraktet av lokalen, och de andra, som besökt mötena, ha ej haft någon beslutanderätt med avseende å verksamheten« (EH 8/6 1916).

⁴⁶ Andrew Eks adress var vid den här tiden enligt brevet Brämaregården, Hisingen, Göteborg.

⁴⁷ Ida och Eric Hollingsworth återvände till USA med båt från Göteborg den 14/10 1908 och kom till New York 24/10 och till Chicago 5/11 (HoG dec. 1908). Jag har endast funnit två uppgifter om deras verksamhet i Sverige efter Eks upplysning enligt ovan. I november var de i Öregrund i Uppland (Söderholm 1927 s. 363), och i en notis i *Närkes-Bladet* 7/2 1908, skriver Eric Hollingsworth något om verksamheten i baptistförsamlingen Elim i Stockholm, vilken då var pingstväckelsens centrum i staden.

Hollingsworths besök i Skövde skedde under en tid då pingstväckelsen började få ett minskande utrymme i baptistförsamlingen, vilket berodde på det motstånd mot väckelsen som fanns inom församlingen. Förhållandet blev besvärande för C.V. Hugo vilket ledde till att han under sommaren sa upp sin tjänst. Efter hand lämnade ett trettiotal medlemmar församlingen vilka kom att utgöra en bönegrupp. Denna ordnades år 1912 till en fri församling (fotnot s. 120).

Andrew hade under sin vistelse i Los Angeles kommit på kant med Svenska Baptistförsamlingen i staden, sannolikt på grund av att den hade tagit avstånd från Azusa-missionen. I en artikel i *Wecko-Posten* sommaren 1907 skriver församlingens föreståndare, John Friborg:

Det har icke så litet förvånat oss att se i tidningarna att en viss Andrew Johnson från Los Angeles släppts in i baptistförsamlingarna i Sverige, och att han reser där som evangelist. Vi hafva alltid trott, att våra bröder i Sverige voro mera noggranna och försiktiga än så. Nämnda Johnson har aldrig tillhört vårt samfund och är en af våra argaste fiender så vidt han ej ändrat sinne sedan han lämnade Los Angeles. I både tal och skrift kallar han våra församlingar Babylon, som omtalas i Uppb. 18 och 19 kap. Med rätta kan man fråga: hvart hafva vi kommit, när pastorer och församlingar med öppen famn mottaga sådana, och hvad skola följderna blifva? Nämnda person sade, när han lämnade Los Angeles, att han skulle resa till Jerusalem, dit Gud sändt honom. Han påstod sig hafva fått tolf olika tungomål och ett af dem var arabiska. En tid efteråt sågo vi ett bref från honom i en tidning, som utgifves af hans meningsfränder här i staden; då var han i Sverige. *Hans lära är, att det är Guds mening, att personer skola resa till det land och missionera bland det folk, hvars tungomål de genom anden fått.* Han praktiserar sålunda icke själf hvad han predikar. (WP 15/8 1907)

Anklagelserna följdes inte upp av tidningen. Uppgifterna var givetvis besvärande för Andrew, men det går inte att avgöra om de påverkade hans verksamhet.

I ett brev från den 4 oktober skriver Andrew från Göteborg till Edhelberg i Örebro, att de »fria mötena fortsätta som vanligt. En broder och två systrar ha gått ut på fältet«. Den 22 september hade sex kvinnor och fyra män döpts (NB 8/10 1907). Och den 25 oktober skriver han:

I Göteborg pågå mötena hvarje afton och floden är i jämnt stigande. Vi hade härligt i söndags, då Herrens Ande var mäktig ibland oss. Jag tror det inte var någon i mötet på e. m. hvars ögon ej fuktades. En kvinna satt på en bänk och med händerna för ansiktet och grät öfver sin ställning, och Gud

gaf henne sin ljuftva frid. Många äro i behof af mera af Gud. Halleluja! Gud vare lof för allt! Amen! (NB 1/11 1907)

Senare berättar han i samma tidning att han hade varit i Kristberg i tre veckor, men var tillbaka i Göteborg. Besöket gällde baptistförsamlingen i Kristbergs socken öster om Motala. Möten hade hållits i Kulla baptistkapell och i »stugorna« (NB 22/11 1907).

Den 19 november 1907 skrev Andrew ett brev till Azusa-missionen och påminde om att han hade varit i Sverige ett år.

God is still saving, sanctifying, and baptizing with the Holy Ghost, and people are getting healed of God. Last Sunday two got their Pentecostal blessing. We had a wonderful day, the Holy Ghost running the meetings, God's children testifying, praising God, talking in unknown tongues. The fire has begun to fall on small islands near the city. (ApF okt. 1907–jan. 1908)⁴⁸

T.B. Barratt deltog i möten i Filadelfiakyrkan i Örebro den 4–6 december (onsdag–fredag) då John Ongmans bibelskola med »180 evangelister« pågick. På torsdagen »under en underbar bønnestund i hjemmet blev ogsaa br. Ongman døbt med den Helligaand«. Vid mötena i Filadelfia deltog även Carl Hedeén och Otto Witt⁴⁹ samt »br. Jansson og Hollingswatten [!] fra Los Angelos«. Barratt skriver att på lördagen »reiser vi alle til st. [!] Melløsa« (Bp 14/12 1907). Närkesbesöket avslutades för Barratts del med att han predikade i Filadelfia i Örebro på kvällen onsdagen den 11 december, varefter han tog nattåget till Göteborg. Det förefaller som att han reste ensam. I Göteborg var det planerat att Barratt skulle tala i tre möten på torsdagen och fredagen, men när han kom dit visade det sig att ingen av de församlingar man vänt sig till hade velat öppna sin lokal för honom. Varför inte Torghallen var ett alternativ framgår inte.

En predikant vid namn Carl Løjthner som hade fått kännedom om detta besök begav sig till staden. Han skriver:

Framkomna till Göteborg började vi tala med syskonen där hvar mötena skulle hållas. Uti Tabernaklet kanske? – Nej! »Majoriteten, röstade för afslag medan pastor Truvé och en minoritet ville öppna kapellet«, sade oss

---

⁴⁸ Berthil Paulson skriver att »redan 1907 hade en av missionsförsamlingens [på Öckerö] medlemmar blivit döpt i den helige Ande, då han färdades i sin båt från Göteborg till sin hemö« (Paulson s. 148).

⁴⁹ Otto Witt hade varit missionär i Sydafrika. Han återvände till Sverige 1893 och verkade en tid inom Helgelseförbundet. Därefter tycks han inte ha tillhört någon församling förrän år 1921 då han blev medlem i Filadelfia i Stockholm.

några trossyskon, tilläggande: »Hvad skall det bli till sist?« Pris ske Gud! Middagstidningarne bringade oss den glada nyheten att Taborskyrkan vid Olskroken var tillgänglig. (NB 20/12 1907)

Senare i samma månad publicerades i *Närkes-Bladet* en artikel om verksamheten i Torghallen. Författare är S.M. Öberg, sannolikt medlem i Göteborgs andra baptistförsamling:

Den s. k. Torghallen har blifvit en centralpunkt för de andedöpta och äfven dem som längta därefter, och de äro numera icke så få som längta, men det är svårt för mången att uppgifva sig så helt, så att Gud får hela hjärtat. Dock, pris ske Gud! Han löser den ena bojan efter den andra. [...] Det finnes många, som säga sig vilja hafva Den Helige Andes fullhet, men ändå vilja de icke för egen del böja sig ej heller tillåta att andra göra det, utan använda alla medel för att göra saken misstänkt. Äfven uteslutningar ha företagits.

Men det hjälper ej att göra motstånd. Förutom verksamheten i Torghallen finnas grupper, hvilka tillhöra sina resp. församlingar och samlas i privata hem för att i hjärtats enfald lofva sin Gud. [...] Sålunda har Göteborgs andra [baptist]församling en grupp af vid pass 15 stycken som minst en gång i veckan (lördagarna) samlas i privata hem för detta ändamål.

Kyrkans mindre sal har visserligen till någon tid varit öppen för dessa möten, men då friheten här var inskränkt, blef det bundet i anden. Sålunda har det varit dels förbjudet att vara högljudda på dessa möten samt tvunget att afsluta kl. 10. [...] Ofta och med glädje deltaga de flesta av dessa syskon i mötena i Torghallen. Men kärleken till församlingen och dess pastor samt apostelns förmaning: »icke övergifvande sina egna sammankomster« ha afhållit dem från att taga aktiv del där. [...] ^[50]

Hvad ofvan sagts om andra församlingen har äfven sin tillämpning i många afseenden på de öfriga [baptist]församlingarna här, med undantag af tredje, som tycks ha blifvit kvitt allt i den vägen. Men i första arbetar en grupp något större än den ofvannämnda. Men som pastor Truvé ställt sig mer sympatisk till saken och dessutom en utpost till denna församling i Mölndal är längtande efter välsignelsen, så ha vännerna ej här så trångt som i andra församlingen. Hvad beträffar fjärde församlingen, så skulle den vara den rymligaste, men äfven där klaga en del öfver motstånd, så att möten hållas i familjerna.

[...] Vår så mycket klandrade broder Johnson är af många högt värderad, och då och då synes personer från de öfriga grupperna komma till hans möten, liksom för att hämta frisk luft och den som kommer till ett af dessa möten med trångtande hjärta, går helt säkert välsignad därifrån. Visser-

---

⁵⁰ Församlingens pastor, K.G. Hellström hade, som redan nämnts (fotnot s. 57), under sommaren 1907 gjort en helomvändning och börjat motarbeta pingstväckelsen.

ligen är det många, som önskade att denna verksamhet aldrig kommit till Göteborg, men många äro ock de, som, välsignande både denne broder och dessa möten, gå ut i striden rustade med kraft som aldrig tillförne och spridande välsignelse i vida kretsar. Guds ord är icke bundet. Halleluja! Ja: »Mer, mera af Jesus!« sjunges ofta af dessa välsignade själar och om talet och beskyllningen att de numera intet fråga efter Jesus och hvad han har gjort, är framkommet af elakhet eller okunnighet, det lämnar jag därhän, men det måste i hvarje fall vara oriktigt, därom vittna dels de af försoningsblodet ofta färgade vittnesbörden, de efter Jesus trängande böneropen och de till Jesu ära uppsända tacksägelserna och jubelsångerna, dels också den kraft emot synden och frimodighet i bekännelsen samt ödmjukhet i umgänget som man förnimmer bland dessa Herrens välsignade. (NB 31/12 1907)

Andrew skriver omkring årsskiftet till Richard Edhelberg att »Guds kärlekseld« brinner i många hjärtan i Göteborg, men han tycker »det är sorgligt att vi vilja ha *vår* vilja fram och liksom bjuda Anden, att mötena skola ledas efter vårt eget tycke, och vi gå förbi Herrens bud«. Han tänker sannolikt inte på förhållandena i Torghallen, utan i de olika kyrkorna runt om i staden, eftersom han fortsätter:

Jag måste nu till Herrens ära meddela att Herrens Ande ej lämnat Göteborg. Jag besökte Tabernaklet en torsdagsafton. Sedan pastor Truvé talat en stund hölls bönemöte, och det gafs tillfälle för mig att aflägga ett vittnesbörd om min Frälsare. Vår broder [Alfred] Åkermark uppmanade oss att falla ned på våra knän och då gjorde hela församlingen så. Det gjorde mitt hjärta godt att se den endräkt, som där rädde och höra dessa allvarliga bönerop och varma vittnesbörd. (SvT 8/1 1908)

Och i början av februari skriver Andrew:

Pris vare Gud! Han har gjort stora under här i Göteborg under en kort tid och Herrens Ande har blifvit ännu mäktigare ibland oss än någonsin. Af-fällingar ha kommit åter till Gud, syndare ha funnit frid med Gud, och ej få sjuka har Herren botat. En syster som lidit mycket af en svår åkomma sedan hon var barn, är nu frisk. En annan syster har Gud botat från en svår växt. [...] Många efter Gud hungrande ha blifvit döpta med Den Helige Ande. I ett bönemöte, där vi alla voro endräktigt tillsammans, föll Anden öfver några och de började tala med nya tungor och prisa Gud. Tungor såsom af eld voro synliga, och det gick såsom en mäktig susning genom rummet. Söndagen den 2 [februari] hade vi en härlig dag, då 23 personer läto sig döpa till Jesu Krist namn. De flesta af dem hade förut mottagit Faderns löfte, Den Helige Andes gåfva. (NB 7/2 1908)

Vid samma tid skrev Andrew även till *The Apostolic Faith* och berättade bland annat om dopförrättningen och att sjuka hade blifvit friska, men

också att »*eight little children have been filled with the Spirit, speaking in tongues*«. Han gjorde också en liten utblick över hela landet:

Many sinners have come to God in different parts of Sweden. There are Pentecostal companies here and there where the Lord is taking out people for His name. A number of workers who received their baptism in Los Angeles are there being used of God. (ApF maj 1908; se också Alvarsson s. 29–30)

Tisdagen den 10 mars 1908 var T.B. Barratt på besök i Göteborg. Eric Schütz i S:t Jakobs metodistförsamling hade accepterat att låta honom predika i KFUM-lokalen, församlingens möteslokal.

N. Cronsjö⁵¹ berättar om detta möte:

Vi fingo på aftonen öfvervara ett möte på K. f. u. m:s lokal, då vår käre broder Barratt, som var här på genomresa till Indien, predikade. Lokalen var fullsatt redan kl. 7,15 och mötet skulle börja kl. 8. Medan vi väntade stämde vi upp och sjöngo om kärleksfloden. Detta hade till följd att därvarande metodistpredikant, pastor Schütz framträdde och upplyste oss om att efter det pastor B. talat fick ingen upptaga eller föreslå någon sång, »ty det gör jag och pastor Barratt. Sedan under det pastor Barratt talar får ingen gifva uttryck för sina känslor genom att göra några instämmanden, ty många kunna bli störda.« När sedan br. Barratt kom in gick han till pianot och sjöng en härlig sång. En person kunde ej återhålla ett »Halleluja!« Den vaksamme pastorn gick då genast ned och näpste honom. (NB 17/3 1908)

Barratt predikade över Hebr. 12:1–2.

Det var dyrbart att lyssna till de härliga sanningarne och det blef lefande för våra själar att intet får hindra på vägen till målet. Snart stå vi där.

Många själar begärde förbön men vi blefvo af pastor S. förbjudna att hafva något eftermöte. (ibid.)

Flera dröjde sig kvar och Barratt berättade något om förhållandena i Kristiania, varefter han »uppmanade dem, som sedan han var i G. sist mottagit någon välsignelse, att omtala detta«.

Br. Jansson fr. Skövde^[52] aflade då ett kort och skönt vittnesbörd samt sade sig vilja bedja, men han blef afbruten af pastor Schütz, som sade: »Då jag lofvade att pastor B. skulle få tala här, gaf jag ej löfte om något eftermöte.

---

⁵¹ N. Cronsjö reste tillsammans med Elias Almborg till Göteborg för att lyssna till Barratt. Almborg var evangelist i Ulricehamn och utsänd av Örebro Missionsförening. Jag har inte kunnat avgöra vem denne Cronsjö är, men troligen är det Johannes Natanael Cronsioe som studerade vid Betelseminariet 1910–1912. Han kan ha varit evangelist år 1908.

⁵² Denne Jansson torde vara Andrew Ek. Cronsjö kan ha kommit ihåg honom från vintern/våren 1907.

Nu ha'n [läs: hafven] I hört pastor Barratt, gån hem nu!« – En ung man bad då om att få säga några ord. Han sade: »Jag är en längtande och sökande själ, som i kväll har kommit hit för att mottaga välsignelse af Gud, och då skall ni, en predikant, sätta er emot detta! Hvad skall man tro om sådana predikanter?« Det blef en rörelse så att ingen kunde återhålla tårarne och vi gingo ned inför Gud. Pastor Barratt bad, och vi kände att Herren kom öfver oss alla med en underbar ström af välsignelser. Vi skildes sedan, fröjdande oss i lefvande Gud. (ibid.)

I en jubileumsskrift år 1982 från Smyrnaförsamlingen finns en skildring från Torghallen, tyvärr utan tidsangivelse:

Möten höllos varje kväll. Vilka underbara möten! Där var omväxlande sång, bön, vittnesbörd, tungotal och uttydning, profetia och sång i anden. När man kom in i lokalen, kändes en sådan ljuvlig himmelsk atmosfär, att man genast sjönk mer i tillbedjan inför Gud, som kändes så innerligt nära. (Göransson s. 3)

O.L. Björk, som hade träffat Andrew i Örebro i samband med sitt andedop (s. 64), gjorde våren 1908 ett besök i Göteborg om vilket han skriver i en artikel i *Närkes-Bladet* under rubriken »Intryck och reflexioner«:

Vissa rykten angående förhållandena i Göteborg hade hos mig väckt en önskan att genom ett besök där öfvertyga mig, huruvida ryktena voro tillförlitliga eller ej. Omsider lyckades jag få denna min önskan uppfylld och anträdde sålunda resan dit tisd. den 21 april. (NB 8/5 1908)

Han gjorde ett uppehåll i Skövde, där han träffade Andrew och de slog följe till Göteborg.

Lördagen den 25 anlände jag till Göteborg i sällskap med min vän och broder, evangelisten A. G. Johnsson [...]. I åtskilliga frågor ha denne broder och jag olika uppfattningar, men detta hindrar ej, att vi älska hvarandra som bröder i Kristus och söka så långt vi hunnit, förstå hvarandra. Fil. 3:16.

Emedan ändamålet med min resa till Göteborg var att undersöka, hur det förhöll sig med verksamheten i Torghallen, var det naturligt, att min mästa tid användes där. [...]

Jag fann att börja med en ganska stor och präktig lokal, centralt belägen vid ett af stadens torg. De fyra möten jag deltog uti, var lokalen tämligen fullsatt, ehuru den som sagdt var ganska rymlig. Vid mötena förekommo inga som helst störande uppträden. Trots min uppmärksamhet kunde jag ej upptäcka någonting sådant. En mängd vittnesbörd aflades vid hvarje möte af både äldre och yngre män och kvinnor. En mäktig kraft genomgick det hela, och en ovanlig sans och visdom framträdde tydligt hos många af dem som deltog.

Kristus, hans kors och blod utgjorde hufvudämnet i hvarje vittnesbörd, och mitt hjärta fröjdades storligen vid åhörandet däraf. [...]

Tungotalande förekom vid flera tillfällen, men, så vidt jag kunde märka, alltid åtföljdt af uttydning samt ej af mer än två eller tre vid samma möte och endast en i sänder. 1 Kor. 14:27. En syster sjöng i Anden och erhöll en mycket klar och skön uttydning. Ingen oreda, intet stöj, intet af hvad jag enligt ryktena hade väntat mig att få se och höra förekom vid något möte. [...]

Äfven i Göteborg som annorstädes synes den nya rörelse »gå hän mot vattnet«, som en broder förlidet är uttryckte sig. Öfver *ett hundra* ha blifvit döpta i samband med verksamheten i Torghallen. [...] Flera äro ytterligare anmälda till dop. Icke så få ha under tiden som denna verksamhet pågått blifvit omvända till Gud. [...]

Jag vet ej hvad jag skall skatta högst, att syndare blir omvända, eller att kristna blir fyllda af Guds Helige Ande. Jag nästan föredrager det senare, ty det är mera vidtgående i sina följder och skall ovillkorligen förr eller senare ha syndares frälsning som resultat. Ske nu dessa ting samtidigt, så är det så mycket bättre. Detta är fallet i Torghallen. Icke så få vittnade äfven om erhållen kroppslig helbrägdagörelse genom trons bön, och detta gaf mig ännu en anledning att prisa Gud.

[...] Jag tänkte, då jag satt där: »O, hur mycket guld här finns, om blott församlingarna i Göteborg kunde taga vara på detsamma!« Jag är därför icke blind för, att det nog är troligt, att ej »*allt är guld*, som glimmar«, ens här, men hvar finner man ej en blandning, hvar behöfves ej en prövning? Men att dessa vänner skulle vara sämre än andra Guds barn, därför att de samlades *här* för att prisa och tillbedja Gud, det kunde jag ej finna. Det var i alla fall ett lyckligt folk, jag påträffade här, ett folk som brinner af helig nit-älskan mot synden, hvar den uppenbarar sig, och af längtan efter syndares frälsning. (ibid.)

Björk besökte även Betel »ute vid Majorna och öfvervar ett möte därstädes. Där finnes också en jublande skara af frigjorda bröder och systrar«.

Motgångar. Andrew tycks ha haft en obruten framgång sedan han kom till Göteborg våren 1907, men det förefaller som att något inträffade omkring ett år senare som gjorde att hans inflytande över och engagemang i Torghallen minskade. Hans rapport i *Närkes-Bladet* den 7 februari följdes av Björks redogörelse den 8 maj, där denne märkligt nog inte nämner något om Andrews roll i verksamheten. Nästa rapport kom den 12 juni och då var det inte Andrew som rapporterade utan signaturen »E. B.«. Denne skriver att »trots alla fördomar och hinder, som satan vill lägga i vägen, går Guds verk ändå fram med härliga segrar. [...] Vi vänta härliga tider i Göteborg«. Han skriver också att »det finnes en liten

enig skara, som kämpar, beder och tror och Gud ska höra bön« (NB 12/6 1908). E.B. syftar antagligen inte på hela Torghallsmissionen utan på en mindre grupp (s. 90).

Sannolikt uppstod det sprickor i gemenskapen i Torghallen våren 1908, ett antagande som grundas på händelser som tas upp i detta och följande avsnitt. Andrews position försvagades och han kan ha valt att dra sig undan en tid. Från omkring den 5 juli och sex veckor framåt deltog han nämligen inte alls i verksamheten. I ett meddelande i *Närkes-Bladet* efter sin återkomst i mitten av augusti, nämner han inget om vad han hade gjort under sin bortovaro. Han skriver att »det var en stor vederkvickelse« att åter få träffa »Guds barn i Göteborg«. Han berättar också att man söndagen den 16 augusti hade haft besök av »missionären V. Carlin med fru från Amerika samt evangelisten A. Loo från Skövde«. Han informerar också om att en uppbyggelsekonferens ska hållas i Torghallen den 22–27 september (NB 25/8 1908). Förmodligen var den gemensamma tanken bakom denna konferens att uppnå enighet, och hos Andrew fanns säkert en förhoppning att han skulle kunna fortsätta (eller återkomma) som ledare i Torghallen.

Omkring månadsskiftet augusti/september reste Andrew till Munkedal »för att lägga mig till ro en tid«, men han fick »ingen ro i sin ande« och beslöt sig för att »fortsätta uppåt Norge«. I Strömstad fick han bevittna ett helbrägdagörelseunder. I Fredikshald förenades han med missionärerna Carlin och de fortsatte till Moss, där han fick vittna om väckelsen i Los Angeles. Ensam fortsatte han med båt till Kristiania och besökte den lokal där Barratt höll sina möten. Honom fick han inte träffa, eftersom han var i Indien (NB 16/9 1908; se också HoG jan. 1909).

Från uppbyggelsekonferensen i Torghallen i slutet av september rapporterade Andrew att »vi hade seger och jubelmöten alla dagarna under konferensen och en god Ande var ibland oss«. Han tillägger att »bland besökande bröder hade vi två evangelister från Norge, Joh:s Hedin och M. K. Kleppe, som ännu är kvar ibland oss till stor välsignelse«. (NB 2/10 1908). Algot Gustafsson (s. 91) skriver om samma konferens den 28 september i ett brev till *Confidence*:

We have had a conference for baptised children of God, and we have seen many who have received salvation and gone home happy from the meetings. (Conf 1908/10)⁵³

---

⁵³ Jag utgår från att uttrycket »for baptised children of God« står för »andedöpta Guds barn«.

Andrews uppfattning att »det var en god Ande ibland oss« tyder på att han trodde att man inte skulle behöva uppleva en splittring, men förhoppningarna kom på skam och snart lämnade han Göteborg.

I november skriver Andrew i *Närkes-Bladet*: »Har nu varit i Tronheim [!] omkring en vecka, där jag fick vittna om Jesus i [baptistkyrkan] Tabernaklet«. Han hade sedan fortsatt till Östersund:

Här i Östersund äro nog många ärliga Guds barn. Vi ha haft några goda och kraftiga bönemöten och jag har varit både i Betelkapellet och missionskyrkan samt på fattighuset och lasarettet och talat om Jesus. I förhållande till de många medlemmarna i de olika församlingarna äro de få, som veta hvad full frälsning är. (NB 20/11 1908)

På resan söderut gjorde han ett uppehåll i Örebro, där han berättade att han skulle fortsätta till Hamburg för att vara med i en internationell pingstkongress. Ongmans årliga bibelskola för evangelister pågick då, och deltagarna ville att Andrew skulle ta med sig en hälsning till kongressen (Conf 1909/1).

Pingstkongressen i Hamburg. I Hamburg hölls en pingstkongress den 8–11 december (tisdag–fredag). Den blev en nystart för pingstväckelsen i Tyskland, vilken hade drabbats av stora problem sommaren 1907 (Gäreskog 2015). 50 personer deltog och av dem var 14 kvinnor varav 10 var från Hamburg. Från utlandet kom 11 personer: 4 från Holland, 2 från England, 3 från Schweiz, 1 från Norge (Barratt) och 1 från Sverige (Ek). Flertalet av männen var välutbildade. Kongressensspråken var engelska och tyska, och tolkning skedde mellan dessa språk. De som kom från Holland behärskade tyska och förstod engelska, och de som kom från Schweiz behärskade tyska. Barratt hade engelska som modersmål.⁵⁴ Beträffande Andrew meddelade *Confidence* att »Pastor Barratt interpreted for Bro. Janson, of Sweden when necessary« (Conf 1909/1). Anledningen kan ha varit att Andrew inte hade någon större erfarenhet att lyssna till teologiska utläggningar på engelska. Antagligen blev han något förskräckt när han före kongressen fick se programmet och ett av föredragen som hade tryckts upp. Tyskarna »wished to do things in a scholarly fashion at the Conference«. Kongresslokalen var en matsal, fylld med

---

⁵⁴ Barratt var född i England. – Han hade varit i Indien sedan våren 1908 och på hemvägen gjort ett längre uppehåll i Schweiz, varifrån han reste till Hamburg. Barratt hade i den tysktalande delen av Schweiz behövt tolk även när han samtalande med och bad för enskilda personer.

stolar. Ledarna satt vid salens ena kortsida och hade bord framför sig. »The sisters, who in Germany are not expected to speak much, sat at one side« och bröderna på den andra framför ledarna (ibid.). Två kvinnor yttrade sig under samtalen. Endast en av dem är namngiven. Hon kom från Schweiz.⁵⁵

I slutet av eftermiddagssessionen på öppningsdagen vittnade Andrew, och det förefaller ha varit hans enda framträdande vid konferensen.

Brother Andrew Johnson (or Jansen), of Sweden, then spoke. He passed on warm greetings from the Bible School at Oreboro, Sweden, also from Brothers and Sisters in Copenhagen, where they had had a glorious meeting recently. (Conf 1909/1)

Andrew berättade sedan om sina upplevelser i Los Angeles, om sin kallelse att vittna i Jerusalem och om den första tiden i Sverige. Han avslutade sitt tal med följande ord:

We must love our enemies. We lose much if we do not love. The Witnesses of God have not much time left. Persecutions will only draw us nearer to Christ. I praise God for the Gift of Tongues. (ibid.)

Jonhatan Paul från Berlin ställde i ett föredrag om Andens gåvor följande fråga: »How can possession of Gifts make me very joyful and grateful?« Han svarade »Faith« och fortsatte: »We see how Faith makes our Brother Johnson, of Sweden, happy. So could it be with all as we really trust God« (Conf 1909/2).

Varje dag inleddes med ett halvtimmeslångt bönemöte, under vilka deltagarna kortfattat kunde nämna något ur Bibeln. *Confidence* ger ett synnerligen fragmentariskt referat av avslutningsdagens bönemöte:

Prayer Meeting. (Leader, England). Pastor Barratt spoke on Elijah and Elisha. [...] Bro. Edel also. When Elijah had seen a mighty work he put his head between his knees, but Ahab eats and drinks. Bro. Johnson (Sweden) under power of spirit, cried, »Jesus is coming.« Pastor [Emil] Meyer, »Drive quickly, the rain is near.« Pastor Paul, »It is the servant who looks for the cloud we pray and trust.« (Conf 1908/12 suppl.)

---

⁵⁵ Utförliga referat från konferensen finns i *Confidence* och *Byposten*. Alexander A. Boddy och Cecil Polhill refererade konferensen i *Confidence*. Boddy var tidningens utgivare. Barratt var ensam referent för sin tidning *Byposten*, trots att han var synnerligen aktiv i samtalen. Att alla inlägg tolkades underlättade givetvis; det gav tid till anteckningar. Se också *Pfingstgrüße* febr. och april 1909, där Eks vittnesbörd återges.

En av de ansvariga för konferensen, Emil Meyer från Stadsmissionen i Hamburg, skrev efteråt att Gud välsignade konferensen och att deltagarnas rapporter var dyrbara (*»precious«*).

Specially thankful we were to the serving of the dear brethren from foreign countries – Boddy and Polhill, from England; Barratt, from Norway; Polman from Amsterdam; Johnson from Sweden. (Conf 1909/1)

Den 11 december skrev Andrew från Hamburg att det hade varit »en härlig enhet och samförstånd hela tiden« (NB 15/12 1908). Han skulle lämna Hamburg dagen därpå och resa till Sverige över Köpenhamn, där Barratt skulle predika på söndagen. De gjorde sällskap dit och på tåget skriver han i ett brev till USA:

I am now on the train from the Hamburg conference. It has been a blessed time for many. God was working mightily. We had blessed unity. Glory to God. This means much for the whole Europe. Bro. Barratt from Norway salutes you. We are singing now on the train. (ApF jan. 1909)

Barratt fortsatte till Norge men gjorde ett uppehåll i Göteborg. Där höll han ett föredrag i Tabernaklet om det tjugonde århundradets väckelse. Han talade också i möten i Torghallen. *»Gud var midt iblandt os. Det var en stemning over venneskaren, som gjorde en godt at være der«* (Bp 1/1 1909). Alfred Åkermark, som nämnts ovan (s. 79), skriver i *Svenska Tribunen* att Barratt var i Torghallen »två aftnar« och att mötena samlade så mycket folk att flera måste vända om (SvT 30/12 1908).

Vart Andrew var på väg är oklart. Till Lund kom han emellertid den 19 december »och vittnade för några troende som hade samlats i Betania, som tillhör missionsvännerna« (SvT 30/12 1908). Två dagar senare var han med på ett bönemöte i ett hem i staden.

Från Lund skriver han den 19 december 1908 till Manley i Oakland:

On my return to Sweden I visited Kopenhagen, Denmark. Pastor Barret [!] was to be there two days, and so I remained there to be with him, and witness for Jesus. [...] Some were saved, and many were seeking to be baptized with the Holy Spirit, while Brother Barrett was there. – I am now in south Sweden, just waiting on God. It is near Christmas time; and people are so taken up with that, I must wait. It will be better soon. I have full victory, am happy in this work, and still seeking the deeper things of God. (HoG febr. 1909)

Torghallsmissionen splittras. Andrew återvände inte till Göteborg. Efter besöket i Lund ställde han kosan till Tomelilla dit han kom den 22 december. Under julen och en tid därefter deltog han i möten varje

dag, möten »då Gud genom sin Andes kraft har ledt oss djupare in i sanningen och för oss uppenbarat sin makt« (NB 8/1 1909). I denna rapport anger han att hans adress är »n:r 48, Sköfde«, där hans mor bodde – Göteborg var inte längre hans hemstad.

Från Göteborg berättar Åkermark vid årsskiftet 1908/1909, att »våra norska evangelister Kleppe och Hedin« fortfarande är kvar i staden, samt nämner något om mycket välbesökta möten söndagen före jul. Han påminner om att det är möten i Torghallen »i regel varje afton utom lördagar samt 3 möten om söndagarne kl. 11, 5 och 8« (SvT 30/12 1908).

Vi går nu fram till april 1909. Då gjorde Barratt ett besök i Göteborg och predikade i Tabernaklet vid fyra offentliga möten (söndag och måndag). Det var första baptistförsamlingen som hade öppnat sin kyrka för »our services«, som Barratt skriver. Kanske Barratt hade blivit ombedd att komma för att hjälpa till att lösa problem som uppstått i Göteborg. Han berättar:

Det sidste møde i **Göteborg** holdtes onsdag aften [20 april] og var specielt for ledarne af vækkelsen der. Grundet [»på grund av«] striden om **vand-daaben** og nogle personlige sager var det opstaaet en del vanskeligheder der i det sidste. Men paa dette møde blev alle misforstaaelser og feilgreb erkjendte og tilgivne, og vennerne vil vide att skatte og elske hinanden [»varandra«], omend de fremdeles kommer til at arbeide i forskjellige lokaler. Satan havde tænkt at splitte det hele, men forregnede sig, saa nu er det fire forsamlingar i Göteborg, der alle staa *helt med i vækkelsen*, nemlig forsamlingerne i Torghallen, Larmgatan, Betel och Betania. Sympatisk overfor [»gentemot«] vækkelsen stiller ogsaa pastor Truve [Truvé] sig i »*Tabernaklet*« [...] og mange med ham i den forsamling. »Betel« er ogsaa en baptistförsamling, hvortil flere under striden sluttede sig. I Torghallen vil ikke spørgsmaalet om *voksendaab* blive fremhævet mere end *barnedaab*.

Men under alle omstændigheder vil der blive fælles [»gemensam«] sympati og fælles syn mellem disse fire forsamlingar herefter hvad vækkelsens væsentlige formaal [»syfte«] angaar. Man taler allerede om *store fælles vækkelsemøder till høsten*. (Bp 1/5 1909)

Barratt skrev också till *Confidence*:

The Pentecostal friends in this town had allowed some questions to creep in (especially that of water-baptism) that had brought about discussion and split. – Before leaving I got all the leaders together, and everything was straightened out amid sobs and tears and mighty about »Hallelujah!« It was a most wonderful meeting. So now, although the new assemblies

will continue, there is and will be the best understanding between them all. So the Devil has been defeated once more, and instead of two Pentecostal centres has now to face four, besides the friends in the Baptist »Tabernacle«. (Conf 1909/5)⁵⁶

De konflikter inom Torghallsmissionen som Barratt syftar på fanns antagligen redan våren/försommaren 1908 (s. 83).

Barratts grundinställning var att andedopet var en gåva till alla kristna kyrkor och församlingar. Hans utgångspunkt vid mötet med ledarna torde – utifrån Wesleys uppfattning, att »med avseende på meningar, som icke beröra kristendomens grund, hylla vi regeln: tänka och låta andra tänka« – ha varit att få dem att »värdera och älska varandra« trots olikheter i trosuppfattningar. Han ansåg att han hade lyckats med det och därför ville han framhålla en positiv effekt av konflikten: I stället för två pingstcentra – Torghallen och Betania – hade nu Satan fyra att bekämpa – Torghallen, Betania, gruppen vid Larmgatan och Betel. I Betelförsamlingen hade antalet »pingstväänner« ökat markant. En analys av statistiska uppgifter om förändringar av antalet medlemmar åren 1907–1910 i församlingen visar att omkring 60 personer från Torghallen kan ha anslutit sig till Betel; ca 10 personer genom dop, ca 15 genom flyttningsbetyg och ca 35 på bekännelse. Medlemsantalet i Betel ökade under år 1909 från 122 till 199. Kvar i Torghallen fanns den grupp som »E. B.« (s. 82) representerade (Barratt uppfattade troligen den som en församling), samt den grupp som stod Barratt närmast (s. 90).

I april 1909 meddelade Andrew i *Svenska Tribunen* att »vi har nu flyttat in i vår nya lokal vid Ö. Larmgatan 6, som, fastän inte så stor som Torghallen, är bra mycket billigare och bättre«. Han skriver också att »vi är nu en ringa och oansenlig hop af troende, som sammanslutit oss till en församling« (SvT 21/4 1909). Andrew hade alltså återvänt till Göteborg och var med i Barratts möte.⁵⁷ Senare skriver han att »under april, vår första månad på vår nya lokal, Ö. Larmg. 6, har Gud gjort härliga ting och Guds kraft har fallit öfver oss«. Han berättar också att nio personer nyligen döpts och att »själar bli frälsta och sjuka botas« (SvT 12/5 1909). Till *The Household of God* skriver han den 22 april om samma sak men också att han planerade vara med på konferensen i Sunderland i juni månad (HoG juni 1909). Nästa dopförrättning hölls den 20 juni i

---

⁵⁶ Brevet är felaktigt daterat 4/4 1909, den 24/4 är ett mera troligt datum. Mötena i Göteborg ägde rum 18–19/4.

⁵⁷ Andrew uppger att hans adress nu är Kaponniergatan 13, 2 tr.

Askim, dit omkring 20 medlemmar hade sökt sig för att vara med då tre personer döptes (SvT 30/6 1909). Församlingen torde då ha haft ett 50-tal medlemmar. Några ytterligare uppgifter om denna församling har jag inte funnit.

Sannolikt är det dopförrättningen den 20 juni som nämns i *The Apostolic Faith* (Portland) »*May and June, 1909*«. Den hölls »*at a brother's home, half a mile outside the city*« och tre personer hade döpts. Rapporten avslutas med orden »*the saints in Goteborg greet you all in the Lord*«. Tidningen anger inte vem som skrivit texten men av sättet att skriva torde det ha varit Andrew.

Den 13 juni 1909 skrev Andrew till *The Bridegroom's Messenger* (Atlanta) och tackade för tidningar som han fått, hur uppfyllt han var av Guds kärlek och om goda möten i den hyrda lokalen (BrM 15/7 1909).

De fyra första dagarna i juni 1909 (tisdag till fredag) hölls ovan nämnda pingstkongress – *Sunderland International Pentecostal Congress* – där Andrew var en av deltagarna.⁵⁸ En förkonferens (»*Preliminary Meetings*«) hade inletts på fredagskvällen. På söndagskvällen kl. 8 hölls ett möte där han fick tillfälle att vittna. Referenten skriver:

Andrew Johnson, of Sweden. When he was blessed at Los Angeles, a prophecy was uttered that he was to go to 'Jerusalem,' but he saw that his Jerusalem was his own country Sweden. He asked much prayer for Sweden. Before his Pentecost it was already Heaven in his heart. Now it is ten Heavens. (Conf 1909/7 s. 158)

Detta är enda gången Andrews namn nämns i konferensreferaten. Vid *the Social Gathering* på tisdagseftermiddagen sjöng de skandinaviska deltagarna en sång och en av bröderna vittnade. Därefter sjöng Barratt en av sina egna sånger, där mötesdeltagarna sjöng med i refrängen.

År 1909 bodde Andrew i Haga församling i Göteborg. Hans adress var Kaponnnergatan 13. Under hösten beslöt han, eller blev anmodad, att begära flyttningsbetyg från Adolf Fredriks församling i Stockholm, där han hade varit skriven sedan hemkomsten från Amerika. Den 23 september inflyttade han till Haga församling.

I slutet av år 1908 eller i början av 1909 började man ge ut tidningen *The Apostolic Faith* (Portland) i Tyskland, Norge och Sverige. Den svenska

---

⁵⁸ Sunderland ligger nära Newcastle. Ett fotografi av deltagarna är bevarat och finns i Filadelfiaförsamlingens i Mariestad arkiv.

utgåvan fick namnet *Den Apostoliska Tron*. David Bundy skriver: »*The Scandinavian versions may have been translated from English in Brooklyn, Wisconsin*« (Bundy fotnot s. 258). Åtminstone tre nummer av den svenska utgåvan trycktes. Bundy har gjort efterforskningar, men har inte funnit den första, däremot den andra (juli 1909; tryckt i Göteborg) och den tredje (november 1909; tryckt i Lidköping). Postadressen uppgavs till Kaponnnergatan 13, Göteborg, det vill säga Andrews hemadress. Han hade således kontakt med *Apostolic Faith*-missionen i Portland, och detta indikerar att han antagligen ansåg att församlingen på Östra Larmgatan var en *Apostolic Faith*-församling.

Den grupp som »E. B.« tillhörde hade »Gud manat att verka Herrens verk i Haga, en mycket mörk plats«. Gruppen fick hyra en lokal vid Kaponnnergatan 8. Den invigdes söndagen den 13 mars 1910. »Mycket folk var samlat och Guds Ande var kraftigt ibland oss och välsignade oss härligt« (SvT 6/4 1910). Den 3 april 1910 bildade man en församling som fick namnet Ebeneser. »E. B.« rapporterade att man vid samma tillfälle fick döpa »4 lyckliggjorda själar, familjefäder« (SvT 19/4 1910) och drygt en månad senare att »11 troende blefvo döpta i vatten« under pingsthelgen (SvT 25/5 1910). Andrew blev så småningom medlem i denna församling. År 1920 anslöt den sig till Baptistsamfundet.

Svenska Tribunen skriver den 20 april 1910: »Andrew Johnson har den senaste tiden uppehållit sig i Norge och meddelar därifrån: 'Här är väckelse å många platser och många själar ha kommit till frid med Gud.'« Samma tidning innehåller den 27 maj en notis signerad A. Jansson, som skriver att han har varit med vid konferensen i Sunderland (17–20 maj) och var »snart redo att återvända hem«. Det är givetvis Andrew som åsyftas; *Svenska Tribunen* skrev omväxlande Jansson och Johnson.

Avsaknaden av rapporter från eller om Andrews församling tyder på att den snart upphörde, möjligen i början av år 1910. Han blev då tvungen att skaffa sig inkomster som resepredikant, vilket kanske inte var så lätt. Våren 1910 förändrades emellertid situationen när Kinamissionären Bernt Berntsen med förankring i *Apostolic Faith*-rörelsen kom till Göteborg. Mer om detta i nästa kapitel.

Den grupp i Torghallen som blev kvar efter att »Ebenesergruppen« hade skaffat en egen lokal och bildat en församling har jag inte funnit några uppgifter om. Ledare för gruppen var sannolikt den ovan nämnde Algot Gustafsson (s. 83).

Algot Gustafsson⁵⁹ gav i november 1909 ut ett provnummer av *Glöd från altaret* vilket följdes av det första ordinarie numret i januari 1910 för att sedan komma ut en gång i månaden. Barratt hade lovat bli tidningens »aktive medarbetare«. Tidningen ville vara ett »organ för 'pingstväckelsen' i Sverige«. Hösten 1909 hade Gustafsson fått följa med Barratt till en pingstkonferens i Tyskland. Där hade han knutit kontakter med kända tyska ledare (exempelvis Jonathan Paul och Emil Meyer) vilka kom att medverka med artiklar i tidningen. Under de två år som denna existerade innehöll den inga texter från USA eller Storbritannien eller av någon baptistpredikant. Upplagan översteg aldrig ett tusen exemplar och det var därför som Algot Gustafsson tvingades lägga ned tidningen i slutet av år 1911. För att fylla detta tomrum gav Barratt ut sin tidning *Korsets Seir* i en svensk utgåva, *Korsets Segrar* (1912–1915).⁶⁰

I *Glöd från altaret* nämns Torghallen i oktobernumret år 1910. Under år 1911 tycks möten ha hållits i Algot Gustafssons hem. Att missionen höll kontakt med Barratt framgår bland annat av en artikel sommaren 1910 där man kan läsa:

Den 27 April kom pastor Barratt till oss från Köpenhamn [...]. De två första mötena hade vi på Arbetareföreningens stora sal, men då den ej blef fullsatt, beslöto vi oss för att hafva de återstående mötena på vår egen lokal, Torghallen. (GFA juni 1910)⁶¹

Lewi Pethrus skriver år 1930 om pingstväckelsen och Göteborg:

Den fria verksamheten i Göteborg är av jämförelsevis gammal dato. Den förste pingstpredikant, som kom från Amerika till Sverige, började år 1907 verksamhet på en lokal i Göteborg, kallad »Torghallen«. Det var nog många, som trodde, när dessa möten började, att verksamheten där icke

---

⁵⁹ Karl Algot Gustafsson var vid den här tiden studerande enligt kyrkobokföringen. Han bodde i sitt föräldrahem. Familjen tillhörde metodistförsamlingen Emanuel. Han kom att ägna sig åt affärsverksamhet liksom sin far.

⁶⁰ Barratts tidning *Byposten* bytte vid årsskiftet 1909/1910 namn till *Korsets Seir*. *Korsets Segrar* upphörde i samband med att det hösten 1915 beslutades att *Evangelii Härold* skulle ges ut.

⁶¹ År 1911 beslöt baptistpredikanterna O.L. Björk, Carl Hedeén och Lewi Pethrus att starta *Brudgummens röst*. Det första numret kom ut i februari 1911. Under åren 1911–1914 publicerades ett flertal artiklar av författare från USA och Storbritannien. Bidragen från Norge och Tyskland var få: två korta osignerade av Barratt och en av Jonathan Paul. Under de första åren gavs tidningen ut med ett fåtal nummer varje år. Den var gratis och upplagan för det nummer som gavs ut hösten 1911 var 12 000.

kunde bli av så långvarig art. Men denna väckelse var buren av en bortglömd bibelsanning, och därför hade den förutsättning att kunna leva. [...]

Pingstväckelsen har haft en mycket växlande historia i Göteborg. Ingen stad i Sverige har något liknande att uppvisa i detta fall. Man har i Göteborg försökt att bedriva pingstverksamhet utan någon biblisk församlingsordning. Och de olika samfundet ha i ganska stor utsträckning släppt in denna väckelse i sina församlingar. Men det har konstaterats här, såväl som på andra ställen, att den bibliska pingstväckelsen lever ett normalt liv endast i en biblisk församling. (Pethrus 1930a s. 120–121)

Pethrus syftar sannolikt både på Torghallsmissionen och på de två församlingar som hade sina rötter i gemenskapen där. Han underkänner i så fall de församlingsordningar som gällde för dessa. De torde ändå kunna kallas pingstförsamlingar, men ingen av dem blev bestående som sådan. År 1914 bildades pingstförsamlingen Salem av 23 medlemmar, år 1919 Gilead av 14 personer, år 1922 Smyrna av 123 medlemmar från fjärde baptistförsamlingen Betel samt år 1922 Tabor av ett tiotal medlemmar från Betel. Jag har inte funnit några uppgifter om från vilka sammanhang de medlemmar kom som bildade Salem och Gilead. Salem och Smyrnaförsamlingarna slogs samman år 1935. Taborförsamlingen upphörde efter några år.

Reflektion

Utlevelsen vid andedop och andeutgjutelser. Skildringarna i *Dagens Nyheter* och *Skaraborgs Läns Annonssblad* av Andrews utlevelse när han »råkade i extas« är typiska för vad som skrevs om pingstväckelsen i svenska dagstidningar vintern och våren 1907. Att det många gånger rörde sig om överdrifter från journalisternas sida är oomstritt, men man kan inte bortse från att det fanns tillfällen då det förekom utlevelser som passade in på deras beskrivningar.

Wecko-Posten skriver i januari 1907, att »den självbehärskning, som förefinnes hos pastor Barratt« inte fanns i Skövde. Tidningen var inte opartisk, men det fanns en skillnad i väckelsens uttryck i Kristiania och Skövde. Givetvis varierade utlevelsen från möte till möte. *Byposten* skriver i början av 1907: »*Over formiddagsmøtet i Turnhallen var det en underbar stille kraft, men i de mer stormfulle møter lørdag og søndag kveld ...*« (Barratt s. 181). *Göteborgs Veckotidning*, citerad i *Församlings-Vännen skriver*, att en »medlem af Fosterlandsstiftelsens biträdese-förening« i Göteborg hade besökt ett möte i det fullsatta baptistkapellet i Skövde, vilket avslutades med en bönestund:

Allt skedde under den ljufvaste stillhet och liksom inför eller med Herren, och att någon öfverspändhet eller extas, såsom motståndarne så gärna kalla alla andliga lifsytringar, icke förekom. (FV 14/2 1907)

Baptistpastorn Johan Alfred Svedberg ger en skildring från Örebro, där han »öfvervar tvenne möten i Filadelfiakyrkan« och fick »lära känna något af tungomålstalandet«. Om det andra mötet skriver han:

Sedan mötet fortgått rätt länge med sång, bön och tacksägelse, avslöts det med ett eftermöte för sådana, som önskade fullheten av Anden. Det var helt naturligt, att en del känsloutbrott och vissa störande rop måste förekomma, där den andliga hänförelsen är så utomordentlig och känslorna tillåtas så fritt spelrum, men på det hela måste man giva erkänsla åt den sans, som rådde i synnerhet vid detta möte för troende. (WP 21/3 1907)

Överdrifter i utlevelser och känslouttringar handlade det om, när John Ongman i en höstkonferens i Örebro år 1911 framhöll

under den stora samlingens bifall vikten av att ingen brister ut i höga rop och stormande åtbörder, då man är samlad på detta sätt, ty därigenom dragas blickarna och tankarna till personen, som ropar och gestikulerar i stället för till Jesus. Om vi hade förstätt detta bättre 1907, så hade behållningen av den livsrörelse, som då bröt fram, blivit större än den blev. (Westin s. 243–244)

Vad Ongman kanske främst tänker på är utlevelsen under bönestunder och bönesamlingar, inte vid andedopsupplevelser då han var mer öppen för känsloutbrott. Citatet visar att det år 1907 förekom utlevelser som kunde verka störande eller olämpliga. Interna berättelser om bönemöten inom pingstväckelsen talar om lovprisning och jubel, men förtiger givetvis det som kunde uppfattas som opassande.

Barratt hade inte någon erfarenhet av Azusa Street; hans referenser beträffande utlevelser fanns inom metodismen. Andrews erfarenheter av utlevelser härrörde från helgelseörelser i Los Angeles under perioden 1904–1906 och inkluderar Azusa-missionen. I beskrivningar av andedopsupplevelser där år 1906, vilka nedtecknats av väckelsens anhängare, framgår att människor kunde falla till marken, hoppa och ropa högt, men att tungotal av redan andedöpta ofta framfördes ganska lugnt och utan åthävor. Ett exempel har skrivits ner av en kvinna vid namn Rachel A. Sizelove. Hon berättade i mitten av 1930-talet om sitt första besök vid Azusa Street en eftermiddag i juni 1906. Omkring tolv personer var där, några satt och några låg på knä.

My attention was especially drawn to two young men, a Brother Clifford and a Brother Johnson. (The latter soon after went to Sweden and later to Palestine as a missionary.) These two young men were sitting with eyes closed, with faces uplifted toward heaven. With a heavenly glow on their faces, they spoke in tongues to themselves and to God. – My soul cried out, »O Lord, these people have something I do not have.« (Warner s. 9–12)

I en redaktionell artikel i *The Apostolic Faith* kan man läsa följande om verksamheten i Azusa-missionen hösten 1906:

The demonstrations are not the shouting, clapping or jumping so often seen in camp meetings. There is a shaking such as the early Quakers had and which the old Methodists called the »jerks«. It is while under the power of the Spirit you see the hands raised and hear speaking in tongues. While one sings a song learned from heaven with shining face, the tears will be trickling down other faces. (ApF okt. 1906)

Seymour predikade enligt Arthur Osterberg utan känsloutbrott. Han var ingen tordönspredikant med yviga gester, och »*he spoke the common language of the uneducated class*« (LAT 9/9 1956, citerat ur Owens s. 57) – förhållanden som också talar för lugna möten.

Seymour menade »*from the very beginning*« att när enskilda mötesdeltagare talade i tungor skulle de förvänta sig att talet skulle uttydas, något som ska ha verkat återhållande. Tungotalet framfördes i allmänhet med dämpad röst (»*undertone*«). Också vid den gemensamma lovprisningen, talade många »*in an undertone in tongues*« (Osterberg).

Parham reagerade vid sitt besök vid Azusa Street på känslouttryngarna (s. 46), men troligen opponerade han sig främst mot att vita och svarta deltog på lika villkor i gudstjänsterna; hade det inte varit så hade han kanske inte sagt något om utlevelsen (se också fotnot s. 244).

I *Los Angeles Times* den 18 april 1906 publicerades en artikel med rubriken »Spöklik språkförbistring« – »*Weird Babel of tongues*«. Där skriver journalisten att »natten har blivit vedervärdig i grannskapet på grund av det tjutande som mötesdeltagarna ger ifrån sig under timmar av vaggande fram och tillbaka i en enerverande bön och åkallan«:

Meetings are held in a tumble-down shack on Azusa Street [...], and devotees of the weird doctrine practice the most fanatical rites, preach the wildest theories and work themselves into a state of mad excitement in their peculiar zeal. Colored people and a sprinkling of whites compose the congregation, and night is made hideous in the neighborhood by the howlings of the worshippers who spend hours swaying forth and back in a nerve-racking [...] attitude of prayer and supplication. They claim to have »the gift of tongues« and to be able to comprehend the babel. [...]

One of the wildest of the meetings was held last night, and the highest pitch of excitement was reached by the gathering, which continued to »worship« until nearly midnight. The old exhorter urged the »sisters« to let the »tongues come forth« and the women gave themselves over to a riot of religious fervor. As a result a buxom dame was overcome with excitement and almost fainted. (LAT 18/4 1906)

Sannolikt var förhållandena desamma i Los Angeles som i Sverige: det nya och det uppseendeväckande medförde att skildringar av utlevelser överdrevs. Hur känsloutttringarna i Azusa-missionen efter hand förändrades har jag inte studerat.

Andrew Ek som pingstpionjär. När Andrew kom till Sverige sent på hösten 1906 hade han bakom sig upplevelser i Azusa-missionen av känsloutttringar när människor talade i tungor, profeterade eller sjöng i Anden. Det han i de flesta fall hade sett, hört och själv upplevt låg förmodligen nära Barratts erfarenheter och hur denne ansåg att det skulle vara. Han hade säkert insett när han talade i tungor för första gången i Azusa-missionen att man måste lägga band på sig (s. 34).

I Skövde kom Andrew i kontakt med ungdomar i stadens baptistförsamling. Han vittnade för dem om vad han hade varit med om och praktiserade tungotal utan större åthävor. Vid ett bönemöte i baptistkyrkan under böneveckan i januari hade han bitt »innerligt och varmt« och bönen hade glidit över i ett »främmande språk«. Inget talar för att detta skulle ha skett under former som hade uppfattats som stötande. Men när en »ung broder« vittnade om sitt andedop i ett offentligt möte var det »som om en bomb hade kastats i mötet, och folket visste ej vad de skulle göra«. En tid senare framträdde Andrew offentligt som tungotalare, men nu på ett sätt som väckte uppseende; han hade förändrat sin utlevelse. Uppmärksamheten omkring hans person och den förväntan som fanns att han skulle tala i tungor bidrog antagligen till denna förändring. Han kan ha uppfattat tungotal och sång i Anden tillsammans med en stark utlevelse som nyckeln till sin framgång, och det kan ha medverkat till påståendet att man i Skövde lade »stor vikt vid tungomålstalandet« i jämförelse med hur det var i Kristiania.

Andrew välkomnades av flera församlingar efter att ha lämnat Skövde. Han hade framgång genom att han kunde berätta om sina andliga upplevelser samt praktisera tungotal och sång i Anden. Många fick uppleva sitt andedop när han lade händerna på dem och bad. Åtskilliga baptistpastorer var tveksamma eller motståndare till pingstväckelsen, men

enskilda personer öppnade sina hem för möten; i dessa sammankomster fungerade säkert Andrew bra. I brevet från Viby uttrycker han sig som att han endast stannade någon dag på varje plats och det kan ju passa in på stugmöten.

Andrews svaga sidor som pingstväckelsens budbärare låg inom områdena predikan och undervisning, vilket medförde att hans roll i församlingarna i stort sett begränsade sig till att vara väckelsens dörröppnare, sedan tog andra över. Carl Widmark menade att efter Andrews insatser som pionjär var »i huvudsak hans mission fylld, och Gud sände andra män, som voro skickliga att vidarebefordra detta underbara verk« (EH 22/5 1947). På ett överordnat plan fanns det snart pastorer som betraktades som rörelsens ledare och som fick ett inflytande i de församlingar som bejakade pingstväckelsen. Två av dessa ledare var O.L. Björk och Lewi Pethrus. De var samtidigt i Skövde någon gång under perioden mars–april 1907 (Pethrus 1953b s. 156), och det är förmodligen från detta besök Pethrus skriver att han »mötte en kritisk ande, som var främmande för min egen erfarenhet och från den kontakt jag haft med rörelsen i Kristiania« (ibid. s. 111). Han skriver också att »redan under de första månaderna av 1907 stod det klart för mig, att denna hårda och bittra kritik kom som en följd av andlig besmittelse« (ibid. s. 112). Andrew var inte längre kvar i Skövde vid detta besök, men Pethrus kan ha menat att det var Andrew som hade lagt grunden till denna utveckling.⁶² De finns inga uppgifter om Björk delade Pethrus uppfattning vid den aktuella tiden, men gjorde han det kan det ha fått konsekvenser för Andrew, och bidragit till att denne började se sig om efter ett fält utanför Baptistsamfundet – han var dessutom inte medlem i någon baptistförsamling. Det blev Göteborg. Något som bidrog till det kan ha varit att pingstväckelsen inte hade fått samma genomslag i baptistförsamlingarna där som i Örebro. Han kan också ha uppmanats att komma dit.

Andrew kom till Göteborg mer erfaren än när han kom till Örebro några månader tidigare. Han hade fått lyssna till predikningar och vittnesbörd av flera predikanter och han kan ha fått personliga råd av

---

⁶² Vid »församlingens möte« i Lidköpings baptistförsamling den 8/5 1908 föreslog någon att »man skulle kalla br Jansson från Göteborg« till något möte. Frågan bordlades. Den 15/6 togs förslaget upp igen: »Den bordlagda frågan om br Janssons kallande ansågs vara förfallen« (LBa). Ordförande vid båda mötena var »Lewi – Petrus« som han skrev sitt namn vid den här tiden. Jansson torde vara Andrew Ek.

Ongman och Björk. Han kan ha känt sig redo att bygga upp en mission med Azusa-missionen som förebild, och beslutat sig för att tona ner sin image som tungotalare, vilket skildringar från Torghallsmötena tycks bekräfta. Målet var att få människor från alla samfund att strömma dit för att uppleva Andens dop och dess välsignelser, men också att få ofrälsta att omvända sig. Det såg efter en tid ut som att han hade lyckats, men snart blev det annorlunda.

Andrew var ledare för Torghallsmissionen från månadsskiftet juni/juli 1907 fram till omkring juni månad 1908, då ledarskapet förefaller splittrat. Efter uppbyggelsekonferensen i slutet av september, då han förmodligen insåg att han inte hade någon roll längre i Torghallen, lämnade han Göteborg för att inte återkomma förrän under våren 1909, och då för att bilda en egen församling. Under sin bortovaro hade han deltagit i pingstkonferensen i Hamburg i december 1908. Han hade där och under tågresan från Hamburg till Köpenhamn, fått möjlighet att bättre lära känna Barratt. Det går emellertid inte att avgöra vilka bestående intryck han fick av detta, men han kom att göra flera resor till Norge och passade då på att stanna till i Kristiania. Hans församling i Göteborg upplöstes sannolikt våren 1910. En kort tid därefter reste han till Norge. Möjligen var det tack vare ett erbjudande från Barratt som han kunde vara med vid Sunderlandskonferensen i England i maj. När han kom tillbaka till Norge efter Englandsresan träffade han Berntsen och slog följe med honom.

Som ledare i Torghallen hade Andrew ingen gemenskap med pastorerna i stadens olika församlingar. De ansåg säkert att hans verksamhet verkade splittrande; åtskilliga av församlingarnas medlemmar var aktiva i Torghallen, vilket innebar ett minskat engagemang i de församlingar de tillhörde. Andrew var ingen stark ledare och andra som kan ha gjort anspråk på att ta över, hade sannolikt inte heller rätt utrustning. Andrew hade förmodligen en kyrko- eller församlingsuppfattning som hade sina rötter i Manleys helgelseförsamling i Los Angeles och i Seymours Azusa-mission såsom Andrew bedömde att den var sommaren 1906. Hans uppfattning i flera lärofrågor torde inte ha överensstämt med vad de metodister och baptister som var aktiva i Torghallen, menade var det rätta, vilket kan ha skapat problem.

Torghallen var ingen samlingsplats för undervisning. Vittnesbörd förekom alltid, men predikan bara om man fick besök av någon pastor, vilket troligen inte var så ofta. Fram till våren 1908 var emellertid verksamheten

framgångsrik. Vid de vittnesbörds- och bönemöten som hölls blev människor frälsta, andedöpta och helade. »Den som kommer till ett af dessa möten med trängande hjärta, går helt säkert välsignad därifrån«, menade Öberg i slutet av år 1907. Det var kanske detta som var Torg-hallens signum. Men ett halvt år senare var bilden en annan. I längden fungerade inte missionen utan en stark ledare och en bred verksamhet. Andrew förmådde inte heller hålla ihop sin egen församling.

Vi vet inte om Andrew tog kontakt med Ongman, Björk, eller någon annan för att få en ingång som resande evangelist inom Baptistsamfundets pingstbetonade församlingar. Han valde emellertid att resa till Norge; något alternativ hade han antagligen inte.

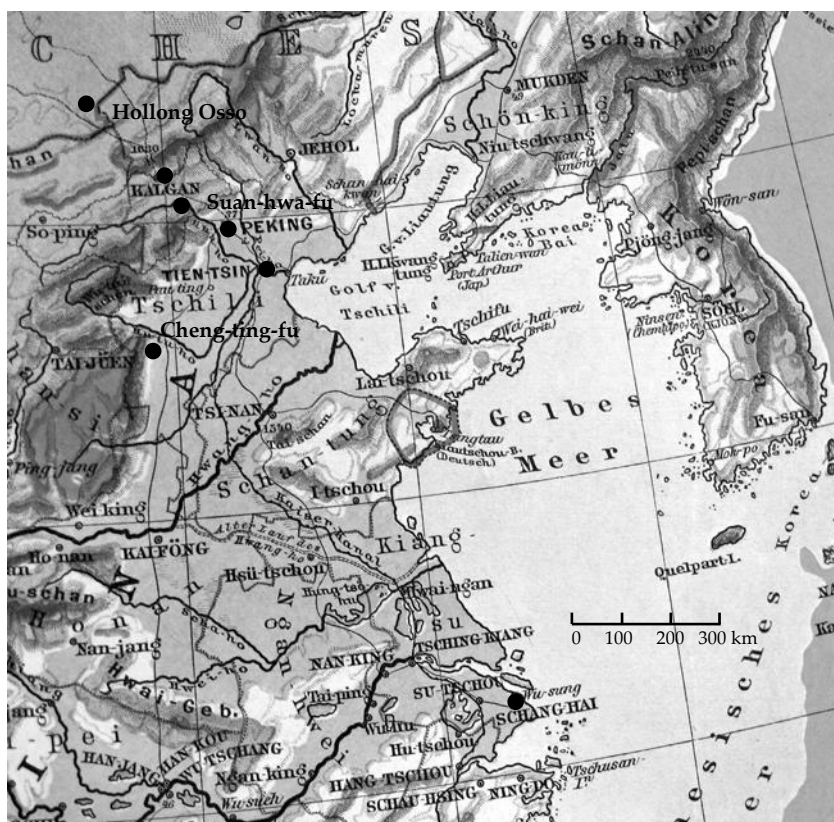
5. Missionär i Kina

En av de första som reste ut som missionär till Kina efter att ha blivit andedöpt i Azusa-missionen var Bernt Berntsen. Han var född i Norge och emigrerade år 1893 till USA. Hösten 1904 hade han lämnat San Francisco tillsammans med sin norskfödda hustru Magna Berg och deras två barn för att resa till Kina. De reste tillsammans med en stor grupp missionärer som alla skulle arbeta i nordöstra delen av landet inom en fristående missionsorganisation, *South Chihli Mission* där Chihli (även Chili, Zhili och Tschili som på kartan på nästa sida) är namnet på den provins där verksamheten bedrevs. Efter att ha läst ett nummer av *The Apostolic Faith* beslöt han sig för att resa till Los Angeles för att ta del av vad som hände där (Tiedemann 2011 s. 121). Han landsteg i Seattle den 27 augusti 1907 »*just in time to meet a band of the Apostolic Faith people who were to go to Japan, Corea, India and China*« (ApF jan. 1908). Till Los Angeles kom han den 13 september. Två dagar senare blev han andedöpt vid altaret i Azusa-missionen. Clara Lum skriver:

He told how he had felt the need of the fullness of the Pentecost in China, and we fell on our knees and prayed that the dear missionaries might be anointed and China might receive the Gospel. (ApF sept. 1907)

I slutet av november återvände han till Kina tillsammans med elva missionärskandidater. »*They went out trusting God alone for their support*« (ibid.). Alla utom en i denna grupp hade emigrerat till USA från Finland, Norge eller Sverige. Gruppen anlände till Cheng-ting-fu i februari 1908. Berntsen hyrde en lokal (»*store*«) vid stadens huvudgata för verksamheten. Han kom genom sina insatser att betyda mycket för pingstväckelsens utveckling i Chihli-provinsen.

Två av medlemmarna i gruppen var Adolph och Linda Johnson, båda födda i Sverige. Adolph Johnson bodde år 1907 i San Francisco där han i början av mars genom dagstidningar fick kännedom om väckelsen i Los Angeles. Något senare fick han veta att »den nya rörelsen« höll möten i en lokal i San Francisco. Där blev han andedöpt den 18 mars. Det han hade hört om Seymour gjorde att han ville träffa honom, varför han for till Los Angeles. Men han fick endast trycka hans hand och bli före-

Bilden ovan visar en karta från år 1911 över nordöstra Kina. Sju städer, vilka nämns i detta kapitel, är markerade med fyllda cirklar: Hallong Osso överst till vänster och därefter utmed vägen till kusten: Kalgan, Suan-hwa-fu, Peking och Tientsin. Vidare Cheng-ting-fu sydväst om Peking samt Shanghai ca 110 mil sydsydost om Peking – med järnväg var avståndet ca 150 mil. Hongkong, som inte finns med på kartan ligger ca 130 mil sydsydväst om Shanghai. Vägen från Peking till Hallong Osso går genom en tunnel under kinesiska muren strax norr om Kalgan.

mål för en kort förbön. Detta inträffade vid järnvägsstationen; Seymour skulle resa till Chicago. Johnson stannade kvar i Los Angeles och sökte gemenskap i en »liten [svensk] mission där«. Hans blivande fru och en annan svensk, Gustaf S. Lundgren och dennes hustru Ellen, som också kom att ingå i Berntsens grupp, tillhörde samma mission. »Vi voro samlade flera kvällar i veckan. Vi voro sex stycken i allmänhet på eftermötena, och vi bådo och bidade till fram emot hösten, då upprottet kom« (Söderholm 1927 s. 174–179).

Berntsens grupp avreste till Kina från Seattle och anlände till Shanghai den 31 december 1907. Efter ett uppehåll där och på en annan plats kom de, som redan nämnts, i februari 1908 till Cheng-ting-fu. Adolph och Linda Johnson liksom Gustaf och Ellen Lundgren blev senare missionärer inom den svenska Pingströrelsen.

Våren 1908 fick Berntsen tillfälle att läsa ett exemplar av *Byposten* vilket gjorde att han då och då rapporterade till Barratt om verksamheten vid sin missionsstation. Denna brevkontakt bidrog till att han ville besöka Norge och i april 1910 skriver han från Kina:

I am to leave for Norway the 2nd of May on the Siberian Railroad. Will (D. V.) [»*Deo Volente*«, »vill Gud«] visit Sweden, Norway, Denmark and England and other countries as God leads. [...] Pray for me that it shall be for the salvation of souls, home and abroad, as I have no other purpose than soul's salvation. [...] I may reach New York about September, [...] and possibly reach the west coast about December. [...] I have no desire to go, but God has made it so clear to me that I must obey. [...] Any one who likes to write me may address it to: Pastor B. B. Barrett [!] Sofieplads No. 2, Kristiania, Norway. (BrM 15/6 1910)

R.G. Tiedemann skriver:

Berntsen [...] spent several months in Denmark, Norway and Sweden to garner support for his Apostolic Faith enterprise. His sojourn in Scandinavia encouraged several individuals to become Pentecostal evangelists in China. (Tiedemann 2011 s. 123)

Andrew träffade vid Sunderlandkonferensen i maj 1910 en missionär, Daniel Awrey, som han eventuellt hade lärt känna redan i Los Angeles 1906. Efter konferensen slog denne följe med Andrew till Kristiania för att hålla bibelstudier i Skandinavien (Conf 1910/6) och under resan fick Andrew säkert veta en hel del om Kina där Awrey nyligen hade varit.⁶³ Awrey kan ha stämt möte med Berntsen i Kristiania – de kom dit vid ungefär samma tid – och Andrew kan då ha mött denne för första gången. De båda missionärerna kanske väckte Andrews intresse att bli missionär i Kina. Han kan dessutom ansett sig ha haft en gudomlig kallelse, efter att ha blivit upplyst om att han talade i tungor på kinesiska (s. 61).

---

⁶³ Daniel Awrey vistades troligen endast i Norge vid detta besök. – Awrey hade talat i tungor redan år 1891 och gripits av väckelsen vid Azusa Street vid ett besök där 1906. Han gjorde tre jordenruntresor under åren 1909–1913 och besökte under dessa år många länder där han predikade och höll bibelstudier. Han kom att få viss betydelse för pingstväckelsens utveckling i Tyskland. Han avled i malaria i Liberia år 1913.

Andrew berättade någon månad senare om sina planer för redaktör Edhelberg i Örebro:

Br. Andrew Jansson skrifver att han i sällskap med en kinamissionär B. Berntsen, som reser i Skandinavien f. n. för att väcka intresse hos unga män och kvinnor att offra sig för hedningarna, besökt Norge, därvid själar kommit till tro på Jesus i mötena. Han meddelar vidare, att han och »en stor skara unga män och kvinnor« inom kort skola fara med missionär Berntsen via Amerika till Kina. (SvT 29/6 1910)

En tid senare skriver Berntsen i ett brev från »Goteborg, Norway [!]«:

Today The Bridegroom's Messenger was handed to me by Brother Andrew Johnson (of Los Angeles) and I am so glad to read of the good things that God is doing all over the world. [...] – Up to date twelve have offered themselves for North China and are to go with me from Norway. About the middle of August I go to New York and later to the [west] coast, and so to China. [...] Pray for me and the new missionaries coming with me. (BrM 1/8 1910)

Äktenskap. I Göteborg hade Andrew träffat den kvinna som skulle bli hans hustru: Maria Natalie Charlotta Brandberg. Hon var född 1885 i Amnehärad, 35 km nordnordost om Mariestad. Hennes far var skeppare. Hon kom till Göteborg år 1904 och arbetade som piga i flera välbärgade familjer. Hon döptes den 12 april 1909. Det kan ha skett i den församling som Andrew ledde; hon skulle i så fall ha varit en av de nio som döptes där i april (s. 88).

I november 1909 flyttade Maria till Örebro där hon fick tjänst hos en familj med adress Drottninggatan 36. Den 7 februari 1910 blev hon medlem i baptistförsamlingen Immanuel. Av församlingens matrikel framgår att hon var döpt utom samfundet men inte var. Det finns heller ingen uppgift om vilken församling hon kom från.⁶⁴

Maria Brandberg tog den 29 juli 1910 ut flyttningsbetyg i Örebro för att emigrera till Kina. Sannolikt hade Andrew efter att ha bestämt sig för att bli missionär i Kina tagit kontakt med Maria för att förmå henne att som hans hustru följa med dit. Hon begav sig till Göteborg, men behöll sitt medlemskap i Immanuel.

---

⁶⁴ Bundy skriver (2009 s. 259) att en artikel i provnumret av *Glöd från altaret* (november 1909) är ett vittnesbörd av »the wife of Andrew Johnson-Ek«. Artikeln i fråga är signerad fru A. Jonsson, som Bundy har tolkat fru Andrew Johnson. Maria Ek var som framgår ovan inte gift hösten 1909 och kan inte vara författaren.

Sedan hände följande enligt kyrkobokföringen i Haga församling i Göteborg:

- (1) Torsdagen den 25 augusti 1910 skrev skräddaren Anders Gustaf Lundin samt skräddaren och segelmakaren Otto Johansson en försäkran om att inget hinder förelåg för Andrew att gifta sig.
- (2) Torsdagen den 1 september lämnade Maria in det flyttningsbetyg som hon hade fått i Örebro.
- (3) Den 4, 11 och 18 september var lysnings söndagar för Maria och Andrew och måndagen den 19:e vigdes de av borgmästaren i Göteborg.
- (4) Fredagen den 23 september bokfördes att Maria fått flyttningsbetyg till Kina. Andrew hade inte begärt något betyg.

Tiden som missionär

Samma dag som Maria och Andrew gifte sig – den 19 september 1910 – lämnade de Göteborg och påbörjade sin färd till Kina.⁶⁵ Resan företogs med tåg via Köpenhamn, Berlin, Moskva, Harbin och Tientsin till Chen-ting-fu (AEa).⁶⁶ Andrew och Maria reste således inte via USA och förmodligen hade de inget resällskap.

Till *Svenska Tribunen* skriver Andrew efter att han hade kommit fram till Berntsens missionsstation i Cheng-ting-fu: »Efter omkring 3 veckors resa på järnväg genom Sibirien anlände min hustru och jag hit d. 27 okt., då några av vännerna mötte och välkomnade oss« (SvT 11/1 1911).

Jag har inte funnit någonting i amerikanska pentekostala tidskrifter från den här tiden om Berntsens återresa till Kina. Förmodligen höll han fast vid sitt beslut att resa via USA, men han hade troligen inga missionärskandidater med sig. De fick avvakta (se vidare s. 115).⁶⁷

---

⁶⁵ Flyttningsbetyget kan ha utfärdats den 19/9 1910. – Jag förutsätter här att Marias avsikt inte var att bli missionär i Kina, men beredd att hjälpa till i arbetet. – Jag har inte funnit någon uppgift om att Berntsen besökte Örebro under sin Sverigevistelse.

⁶⁶ Harbin ligger ca 100 mil nordost om Peking, Tientsin ca 10 mil sydost om Peking och Chen-Ting-Fu ca 30 mil sydväst om Tientsin. Tientsin och Chen-Ting-Fu finns markerade på kartan s. 100.

⁶⁷ Tiedemann räknar upp några »evangelister« som under Berntsens vistelse i Skandinavien inspirerades att resa till Kina, men skriver att de inte reste dit förrän år 1911 (Tiedemann 2011 s. 123). Även Asbjørn Froholt nämner några missionärer som kom till Kina samma år (Froholt s. 107). Sammanlagt var det sex missionärer, men det är osäkert om fler än tre av dem tillhörde den grupp på tolv som Berntsen skriver om (s. 102 ovan).

Andrew ville nog inte vänta. Någon utrustning var det inte tal om. Missionär Adolph Johnson skriver att »man reste som man var. Man tog intet med« (Söderholm 1928 s. 196).

I sitt brev till *Svenska Tribunen* skriver Andrew något om Chen-Ting-Fu:

Här i Kina är det skriande nöd och många miljoner dö årligen ofrälsta, och man kan gå genom flera byar, utan att finna någon evangelisk förkunnare. [...]

Missionsstationen är belägen midt emot ett afgudatempel och ett kapell finnes i närheten, så att hedningarne, då de i tusental samlas till offerfester och för att offra åt afgudarna, få tillfälle att höra Guds ord. [...]

[På missionsstationen] finnes 15 vuxna utländska och infödda sådana, 30 gossar och 8 flickor, som lära sig läsa, sy, sticka, spinna väfva m. m., och främst utaf allt få de lära känna Jesus, och det har varit glädjande för mig, då jag i mötena fått höra dem aflägga vittnesbörd och läsa Guds ord. 18 utaf kineserna äro döpta i vatten, och vi tro att Jesus snart skall döpa dem med Den Helige Ande. Ibland kommer missionärer hit från andra platser och söka andedopet. Det är ej nog med att hafva språket och kunna tala Guds ord till dem, men vi bedja Herren att han måtte utsträcka sin allsmäktiga hand till under och tecken, som måste efterfölja dem som tro. [...] Vi prisade Gud för att sjuka blifvit botade, men vi vänta mycket från Herren och önska att Guds namn skall bli äradt. (SvT 11/1 1911)

Vid stationen fanns missionärerna Adolph Johnson och Gustaf Lundgren (AEa).

Berntsen erbjöd nyankomna missionärer att lära sig något om språket och om arbetet vid en missionsstation, vilket framgår av en artikel som Durham skrev i Los Angeles i juli 1911:

We were favored recently with a visit from Brother B. Berntsen [...]. This brother with his wife and family have received the gift of the Holy Ghost, and are conducting a faith Mission [in Cheng-ting-fu]. They have several stations, and several missionaries, and an Orphans' Home. In addition to this, they keep their home open as a receiving station for missionaries, who, upon their arrival in China, need a place to go for rest and study of the language, and to gain some knowledge in a practical way of the work in China. These are not supposed to remain with Brother Berntsen unless they choose to do so. [...] We believe this to be a worthy work, and it is one of the places we send missionary money to. (PT 1911)

Andrews intresse att studera språket var till att börja med inte stort. Alvarsson skriver:

Till skillnad från sina svenska kollegor i Hopei-provinsen [Tschili-provinsen] trodde Andrew G. Johnson fortfarande på tungotal i Anden som ett sätt att nå kineserna. [...] Men efter många försök att praktisera denna gåva fick han ge upp. Långt efteråt mindes han hur han kände sig nödgad att sätta sig och mödosamt lära sig kinesiska. (Alvarsson s. 317)

Till *Svenska Tribunen* skriver Andrew: »Kära vänner, bedjen för mig, att jag snart måtte lära mig språket och att jag måtte få mera tro och kärlek och mycken visdom!« (SvT 11/1 1911). Han torde då ha varit ungefär en och en halv månad vid missionsstationen.

Maria och Andrew blev inte kvar länge i Cheng-ting-fu. Redan den 3 januari 1911 bröt de upp och reste till Suan-hwa-fu (AEa).

Suan-hwa-fu var en stad norr om Peking med ca 60 000 invånare. I sin anteckningsbok har Andrew noterat två missioner i staden: »*Suanhwafu-mission*« och »*Chili-mission. Suanhwafu*« (AEa). Av de namn på missionärer som han nämner kan man förstå att den första har sina rötter i ett samarbete mellan A.B. Simpson och den kände missionsivraren Fredrik Fransson.⁶⁸ Den hade grundats av Amerikanska Alliansmissionen, men tillhörde den Skandinaviska Alliansmissionen år 1911. Den andra missionen som han nämner tillhörde *The Pentecostal Missionary Union* – P.M.U. (s. 51). Det fanns emellertid endast en missionsstation i staden och den tillhörde Skandinaviska Alliansmissionen, men den hade öppnats för de missionärer som arbetade för P.M.U. – alla kunde dock inte bo på stationen.

---

⁶⁸ Fredrik Fransson hade 1890 sammanträffat med Simpson i New York. Denne var bl.a. ledare för ett missionssällskap, *The Christian and Missionary Alliance* (Amerikanska Alliansmissionen), med verksamhet i Kina. Fransson erbjöd sig att skaffa 200 missionärer och Simpson lovade underhåll till dessa. Fransson återvände 1892 till Sverige för att rekrytera och utbilda dessa 200 missionärer, vilka skulle tillhöra den svenska grenen av missionssällskapet. De skulle underhållas av amerikanare men sändas ut från Sverige. Det amerikanska missionssällskapet fick emellertid ekonomiska problem, varför man inte kunde fullfölja sitt åtagande, vilket orsakade Fransson stora problem. Han grundade då i USA ett eget sällskap: Skandinaviska Alliansmissionen som sände ut skandinaver från USA och som huvudsakligen underhölls av skandinaver där. Bidrag kom också från grupper i Sverige, vilka från 1919 skulle komma att tillhöra Svenska Alliansmissionen, som då bildades. År 1900 grundades »Skandinaviska alliansmissionens kommitté i Sverige« som förmedlade pengar till missionssällskapet i USA (Hägg s. 146). Denna kommitté kan sägas vara ursprunget till Svenska Alliansmissionens yttre mission. Den som först fick ansvar för denna var A.P. Franklin, som emellertid lämnade Alliansmissionen 1923 och anslöt sig till Pingströrelsen. Han efterträddes av Emil Johnson (se nedan).

Skandinaviska Alliansmissionen hade förutom missionsstationen i Suan-hwa-fu åtminstone tre stationer i provinsen Shansi (Shanxi, Schan-si) väster om provinsen Chihli, i ett område ungefär 10 mil sydväst om Kalgan (se kartan s. 100). I Suan-hwa-fu fanns tre missionärer, Anna och C.G. Söderbom samt C.N. Edenblom sedan slutet av år 1910. Vid stationen undervisades i tre klasser 38 pojkar och åtta flickor. Den hade två »utstationer«. Församlingen hade ca 30 medlemmar.

Vid årsskiftet 1910/1911 anlände Emil Johnson⁶⁹ från USA till Kina för att arbeta vid en station i Shansiprovinsen, men han skulle också ha ett överordnat ansvar för Skandinaviska Alliansmissionens verksamhet i Kina. På resan till sin station gjorde han ett uppehåll i Suan-hwa-fu. Han kom dit på nyårsdagen och lämnade staden omkring den 10 februari. En tid senare sände han ett brev till tidskriften *Pentecost in the Twin Cities*,⁷⁰ som i en artikel skrev något om vad han berättade.

Emil Johnson hade inte förväntat sig möta någon andedöpt i Suan-hwa-fu när han kom dit i början av år 1911. Till sin förvåning kunde han konstatera att det nyligen hade kommit nio andedöpta till stationen för att lära sig språket. Johnson berättade också att »among those that are in that city is our dear Brother Johnson of Gothenberg [!]« (BrM 1/7 1911). Det är det enda han nämner om Andrew. Formuleringen tyder på att han inte räknade denne till de nio nyanlända missionärerna.⁷¹ Själv lämnar Andrew inga upplysningar om vad han arbetade med i Suan-hwa-fu.

P.M.U. hade tre missionärer stationerade i Suan-hwa-fu: syskonen Christina, John och Tyra Beruldsen från Skottland men med norskt påbrå. De hade kommit till Suan-hwa-fu i november 1910 (Conf 1910/12).

Enligt Emil Johnson hade således nio missionärer nyligen anlänt. Andrew nämner fem namn utöver syskonen Beruldsen och Edenblom,

---

⁶⁹ Emil Johnson kom 1890 som 17-åring till USA där han blev omvänd och upplevde en kallelse från Gud att bli missionär i Norra Kina. Han återvände till Sverige och efter några års förberedelser reste han till Kina 1899. På grund av sjukdom reste han hem till Sverige 1907. Efter en tid av vila fortsatte han till USA. Där blev han andedöpt. Han arbetade en period som biträdande pastor i Minneapolis tills han sent på hösten 1910 reste västerut och vidare till Kina.

⁷⁰ *The Twin Cities* syftar på de stora städerna Minneapolis och Saint Paul. – »Fully two thirds of the saints at Minneapolis are Scandinavian« (BrM 1/4 1911).

⁷¹ Jag har inte kunnat identifiera tre av de nio missionärerna, men de övriga – med undantag av Edenblom – tillhörde pentekostala missioner. Att det var så många nyanlända i Suan-hwa-fu tyder på att det kan ha anordnats en språkkurs. Vid missionsstationen arbetade en kinesisk lärare som hade erfarenhet av att undervisa missionärer.

det vill säga sammanlagt nio personer (AEa), vilket torde bekräfta att Johnson inte räknade in Maria och Andrew i gruppen.

Den 7 maj 1911 lämnade Maria och Andrew Suan-hwa-fu och begav sig till Hallong Osso i Inre Mongoliet. Där fanns en missionsstation som tillhörde Svenska Mongolmissionen, som hade bildats år 1897 på initiativ av Fredrik Fransson.⁷² Andrew återvände redan den 21 maj medan Maria stannade kvar. Hon var gravid och makarna planerade nog att hon skulle bli förlöst vid denna missionsstation där det bedrevs viss sjukvård. Den 1 augusti 1911 födde hon en son, Gustaf Emanuel. Andrew kom tillbaka till Hallong Osso först den 27 augusti. »En våt resa från Kalgan [till] Hallong Osse [!] i svårt väder«, skriver han (AEa).⁷³ Av hans anteckningar att döma visste han inget om sonens födelse förrän han kom fram. Familjen återvände efter en dryg månad till Suan-hwa-fu dit de anlände den 2 oktober 1911.

Andrew har antecknat sex namn under rubriken »Hallong Osse«, varav ett är Larsson, vilken sannolikt är den kände Frans August Larsson (»Hertig Larsson«). Denne passerade Hallong Osso i slutet av september och gjorde rimligtvis ett uppehåll vid missionsstationen.⁷⁴

Revolutionen

Kina försvagades under 1800-talet av uppror och interna motsättningar, något som utnyttjades av grannländerna Japan och Ryssland, men också av Storbritannien, Frankrike och Tyskland, genom krig och andra militära aktioner. Kina tvingades till eftergifter i form av landavträdelser och förbättrade villkor för de utländska handelskompanier som agerade i landet, men också att släppa in kristna missionärer och tillåta kyrkbyggen.

Landet var i hög grad konservativt och det västerländska inflytandet, inte minst kristendomens framryckning, mötte stort motstånd.

---

⁷² I början av 1911 kom sex pingstmissionärer från Kanada till Hallong Osso för att missionera i Mongoliet. Mongolmissionens station kan ha öppnats för dem på samma sätt som Alliansmissionens station i Suan-hwa-fu.

⁷³ Mellan Kalgan och Hallong Osso fanns ingen järnväg varför resan, ca 14 mil lång, gjordes i en kärra, utan fjädring, som drogs av två åsnor.

⁷⁴ En av P.M.U.-missionärerna i Suan-hwa-fu skriver i oktobernumret av *Confidence* om ett besök av en missionär från Mongoliet den 17/9 1911. Missionären nämns inte vid namn, men måste vara Frans August Larsson; berättelsen i artikeln i *Confidence* överensstämmer väl med vad Odelberg skriver om samma händelser (2003 s. 196).

Hemliga sällskap med samhällsomstörtande ambitioner hade traditioner långt tillbaka i tiden. I slutet av 1890-talet uppstod ett sådant sällskap, *Yihequan*, »de rättvisa och harmoniska knytnävarna«, av västerlänningar kallad »boxare«. På ett par år förvandlades det från en lokal företeelse till en landsomfattande massrörelse av inte tidigare skådad omfattning: »Boxarupproret« åren 1898–1901. Upproret var bland annat riktat mot den västerländska exploateringen och den kristna missionen. Missionsstationer raserades och över 200 utlänningar dödades varav nästan 60 var svenskar. Helgelseförbundets samtliga tio missionärer i Kina dödades.⁷⁵ En internationell armékår lyckades kva upproret. Den kejserliga regimen fick betala ett stort skadestånd till de länder som stod bakom armékåren och tvingades dessutom acceptera ett ökat västerländskt inflytande. Från sekelskiftet påbörjades en omdaning av Kina till en modern stat efter västerländskt mönster. Förändringen gick emellertid långsamt vilket medförde att ledare som ivrade för en modernisering tog saken i egna händer. Den 10 oktober 1911 inleddes en revolution i södra Kina och en revolutionär regering bildades. Oron spred sig snabbt över landet. Den 1 januari 1912 utropades den Kinesiska republiken med Nankin som huvudstad. Den 12 februari tvingades kejsaren att avgå och den 10 mars tillkännagavs att Kina var en republik med Peking som huvudstad.

Mongoliet var sedan 1600-talet uppdelat i Yttre Mongoliet och Inre Mongoliet i sydost. Båda kontrollerades av Kina. Mitt under oroligheterna i Kina hösten 1911 proklamerade Yttre Mongoliet sin självständighet. Det skedde den 4 december och landets namn blev Mongoliet.

Den 4 november 1911 skriver Andrew från Suan-hwa-fu till Richard Edhelberg i Örebro:

Käre br. i Herren! Frid! Hjärtligt tack för brevet med checken à 25 kr. Gud välsigne givaren! [...] Här i Süan-Hwa-Fu är det ännu fredligt och folket är vänligt stämmt emot oss utländska missionärer och vi är ganska lugna. Amerikanske konsuln har dock gifvit det rådet till amerikanska undersåtar, att kvinnor och barn böra lämna sina respektive vistelseorter i det inre af landet, och resa till kusten för att vara i säkerhet. Vi missionärer i denna stad hafva icke fått någon order ännu, men vi hafva våra mest nödvändiga artiklar nedpackade, för att vara redo till flykt. Från de båda stridande parterna hafva vi dock intet att frukta, men från det lösa folkets sida

---

⁷⁵ Odelberg skriver om boxarupproret med fokus på den kristna missionen (Odelberg s. 9–30). – Helgelseförbundets missionärer dödades i Soping (s. 109).

kunna vi inte vara säkra och det är just för detta som öfverheten vill varna oss. Tusentals kinesiska flyktingar äro på väg ifrån Peking. [...] De revolutionära tåga säkert mot norr och ha intagit flera viktiga provinsers huvudstäder. (SvT 29/11 1911)

Missionärerna Beruldsen uppmanades av en brittisk konsul att lämna Suan-hwa-fu i början av december. De reste till Tientsin vid kusten. Den 7 mars 1912 skriver John Beruldsen, då tillbaka i Suan-hwa-fu:

You will see by the above address that we are back again [...] after an absence of three months' patient waiting in Tientsin, during this time of great turmoil which has been prevailing in China, and which does not seem to have come to an end yet. When we heard that China had been proclaimed a Republic, and that peace would be soon restored, we made up our minds that we would return to our Station, many other Missionaries doing likewise.

[...] Just two days after we had arrived back in Suan-hua-fu, we got news that new trouble had broken out in Peking and Fengtai, and that lawlessness was prevailing, and also that looting was going on to a great extent, many buildings also being set on fire. [...] Still a few days later comes the news that Tientsin is in an uproar, with fires raging in fourteen different places in the native City, and looting going on which was unable to be controlled by the police. (Conf 1912/4)

Även familjen Ek lämnade Suan-hwa-fu och reste till Tiensin, men när detta skedde nämner inte Andrew i sina anteckningar. Den 1 mars 1912 skriver han från Tientsin:

Vi skandinaver här i Tientsin ha haft några rätt goda och uppbyggliga möten och vi ha nu fått anledning att lära känna hvarandra, då vi så här ha dragits samman från olika orter i Kina. [...] Jag stannar här ännu en tid till dess molnstoden höjes. (SvT 27/3 1912)

I Tientsin befann sig vid denna tid de svenska missionärerna i Suan-hwa-fu och ett 20-tal missionärer och anhöriga från Helgelseförbundets missionsfält i provinsen Shansi (s. 106). Där fanns en missionsstation i staden Soping, som ses till vänster på kartan (s. 100) i höjd med Peking. I början av mars fick de manliga missionärerna återvända till sina stationer, medan kvinnor och barn fick stanna kvar. Först i början av maj tilläts dessa lämna Tientsin.

Missionärerna i Shansiprovinzen hade blivit beordrade av den svenske ministern Gustaf Oscar Wallenberg att lämna sina missionsstationer och resa till Tientsin (TS 1912 s. 96). De berättar:

Här i Tientsin ha vi hyrt ett gammalt hus tillsammans med alla syskonen och några af Skandinaviska Alliansmissionens. Huset skulle rifvas, och vi fingo det billigt. Vi hade icke mer än fyra tomma väggar, då vi kommo hit. [...] Några af oss gingo ut på en auktionskammare samma dag och köpte ett gammalt bord, några saker att koka i och en lampa samt ett par stolar och litet i matväg. [...] Nu fingo vi hjälpas åt att skura och tvätta [...] ty smutsigt var det så det förslog. [...] Vårt möblemang består af våra turist-sängar och koffertar och packlädor. [...] Vi veta ej, huru länge ministern bestämmer, att vi skola vara här, vi måste nu gå efter öfverhetens kommando. (ibid. s. 107)⁷⁶

Samarbetet i Suan-hwa-fu mellan Skandinaviska Alliansmissionen och P.M.U. omnämns inte i *Trosvittnet*, den tidskrift i Sverige som rapporterade om Skandinaviska Alliansmissionens verksamhet. Den enda antydningen om samverkan är när Edenbom i juli 1911 skriver att makarna Söderbom snart skulle resa hem, men att »en engelsk broder, som lik-som jag mest är upptagen med att studera språket, [kanske] kommer att bo hos mig« (*Trosvittnet* 15/8 1911). Han syftar troligen på John Beruldsen. Däremot nämner syskonen Christina och John Beruldsen i brev till *Confidence* något om »Mr. and Mrs.« Söderbom och deras verksamhet och att de hjälper till där, och att de båda systrarna bodde på den svenska missionsstationen (Conf 1911/1).

Det finns inga uppgifter om Andrew från hans tid i Suan-hwa-fu, Hallong Osso och Tientsin, i något brev från Kina i *Trosvittnet* eller i *Confidence*, inte heller i Helgelseförbundets tidning *Trons Segrar*.

Andrew återvände inte till Suan-hwa-fu tillsammans med de andra missionärerna. Först den 10 april 1912 lämnade familjen Tientsin, men då för att ta sig till Shanghai eller Hongkong. Tanken kan ha varit att därifrån fortsätta till Sverige. Resan företogs med båt, först via floden ner till kuststaden Taku (Tangku i hans anteckningar) och sedan efter ett uppehåll i Tschifu (Chefu i hans anteckningar) till Shanghai (Taku, Tschifu och Shanghai finns med på kartan s. 100).

Under resan ner till Taku skriver Andrew den 10 april ombord på fartyget som skulle ta dem till Shanghai:

---

⁷⁶ Gustaf Oscar Wallenberg var envoyé i Tokyo och ackrediterad i Peking. Han var farfar till Raoul Wallenberg. – På ett gruppfoto från Tientsin finns 14 personer från Helgelseförbundets fält och en man, J. Edenblom, från Suan-hwa-fu. Även Wallenberg är med på bilden, men inte Andrew Ek (TS 1912 s. 108). Troligen bodde även familjen Ek i detta hus.

F.S. Ramsey, Edenblom, A. Karlson, Holmsten, Friberg, Samuelson, Dalberg voro till Båten och sade oss farväl och sjungo »Lossa båten från land ...«. En oförgätlig stund. Härligt väder och Guds frid och fröjd fyller min själ. [...] Vi hoppas vara i Shanghai efter tre dygn. Ett par timmar efter båten lagt ut, en olyckshändelse med Emanuel och befarade det värsta, men vi fingo nåd att ropa till vår Gud som kom med bönhörelse. Kände huru jag älskade vårt lilla barn och tänkte på huru Abraham skulle känna det då han på Guds befalln. offrade sin ende son som han hade kär. Men Abraham vardt i pröfningen befunnen trogen och det vardt honom räknadt till rättfärdighet. Halleluja! (AEa)

Tre av de missionärer som tog farväl av Maria och Andrew var knutna till Skandinaviska Alliansmissionen: J.N. Edenblom samt de två kvinnliga missionärerna Hanna Holmsten och Hanna Dahlberg. Albin Karlsson och Ruth Samuelsson var Helgelseförbundets missionärer.⁷⁷ Ramsey var verksam inom en amerikansk pentekostal mission.⁷⁸ Vem Friberg är har jag inte lyckats ta reda på.

I Taku, dit de kom samma dag, var det lågvatten och först den 13 april kunde färden fortsätta. Dagen därpå anlände de till Tschifu, där de fick stanna kvar en dag »ity att det uppkom en häftig storm så att lif voro i fara och båtar sjönko« (AEa). I Taku kom Maria och Andrew för första gången »i kontakt med Rebellerna och en hop sådana medföljde båten till Shanghai dit vi anlände torsdag morgon den 18de apr.« (AEa). Vid båten möttes de av Anna Stina Rydberg, gift med Axel Emanuel Rydberg, som var föreståndare för Skandinaviska sjömanshemmet i Shanghai.⁷⁹

Från Shanghai skriver Andrew till Richard Edhelberg den 4 maj 1912:

»Hans uppgång är så viss som morgonrodnadens, och han skall komma öfver oss likt ett regn, likt ett värregn, som vattnar jorden.« Hos 6:3. Hjärt-

---

⁷⁷ Ruth Samuelsson kom till Kina år 1911. Hon var syster till Eric Samuelsson som kom till Kina samtidigt med Edenblom sent på hösten 1910. De båda systerorna arbetade alltså inte för samma missionsorganisation. Eric drabbades av smittkoppor, men tillfrisknade för att omedelbart därefter insjukna i tyfus. Han avled i mars 1911, ungefär samtidigt som Ruth kom till Kina. Ruth avled redan år 1914.

⁷⁸ Familjen Ramsey kom till Helgelseförbundets missionsfält i oktober 1910. »Deras tanke är att förhårliga Gud genom tro och bön och lefva ett Kristuslif bland folket. De studera icke språket. [De] tänker att få språket omedelbart genom tron« (TS 1/4 1911).

⁷⁹ Sjömanshemmet var under våren 1912 »öfverfullt af gäster, både missionärer och andra, som från det inre af landet ha måst söka sig till kusten. Därigenom ha såväl Rydberg som hans hustru blifvit mycket öfveranstängda, så att de nu äro i stort behof af en tids hvila i hemlandet« (*Trosvitnet* 1/6 1912).

ligt tack för tidningen! Det är godt att få höra så mycket godt från skördearbetet hemma. Vi äro friska och bevarade i Herrens händer. Gud är trofast.

Vi anlände hit den 18 april från Tientsin, där en del kvinnliga missionärer måste stanna kvar och invänta ministerns löfte att få resa in i landet. Det är troligt att de får stanna vid kusten hela sommaren. Vi bo f. n. på det Skand. sjömanshemmet här, som nu är bebodt af missionärer, hvilka äfven de vänta att få fara till sina arbetsfält.^[80] Föreståndaren br. Rydberg med fru äro mycket vänliga och tillmötesgående emot sina landsmän. Vi hafva här i Shanghai sett huru Gud verkar genom sin Ande på kineserna. Jag träffade en broder Steinberg här, som jag varit tillsammans med förr. Denne broder med sin unga fru hafva båda blifvit döpta i Anden sedan de hitkommo och de verkar för Gud, samtidigt som de studera språket, i en fri mission, där äfven ett barnhem finnes med 27 småtingar, af hvilka några hafva kommit från hungersnödsdistriktet. Dessa barn äro mycket illa åtgångna af hunger, men nu ha de fått ett bättre utseende, tack vare Gud! De blifva nu uppfostrade i Guds skola och det är dyrbart att höra dem sjunga och bedja. En del af dem äro frälsta och döpta i Anden. På hemmet finnes 41 kineser och dessutom missionärerna och då allting är ganska dyrt här, så går det åt mycket pengar till underhåll, men detta är ett välsignat arbete och bör understödjas med bön och medel. Syskonen Lawlers som väl förestår denna verksamhet äro helt uppoffrade för Guds sak.^[81] Bedjen för både dem och oss! I hvarje möte komma frälsningsökande kineser till botbänken och vi hoppas att Gud skall låta frälsningsfloden stiga.

I söndags hade vi en härlig dopförrättning utanför staden, då 18 personer begrafdes med Kristus genom dopet till döden. De voro kineser, utom en kvinnlig läkarmissionär, som är utsänd af metodistkyrkan i Amerika. Denna syster vill hädanefter bota sjuka genom tro på Herren och har skrivit om sin nya erfarenhet till den förening hon tillhör. – I en annan mission här, som förestås av en broder Hansen, gör Gud äfven under, så att t. o. m. mördare har blifvit frälsta. Sedan vi kommo hit till Shanghai har Gud lagt hedningarnas nöd framför mig mer än förr och vi äro tacksamma för att få stanna i Kina så länge Gud vill. Några missionärer hafva återupptagit arbetet inne i landet och nu behöfvas här många andefyllda arbetare. Må Gud väcka upp missionsintresset hos sitt folk är vår bön. Tusentals

---

⁸⁰ Sannolikt jämförs här situationen i Tientsin och inte med Andrew Eks egen belägenhet.

⁸¹ H.L. Lawler och hans hustru kom till Shanghai 1912 och arbetade där vid en Apostolic Faith-mission (Blumhofer s. 56). Mrs. Lawler skriver, kanske i april 1912, om verksamheten vid missionsstationen. Hon nämner att ett par makar vid namn Steinberg hade kommit till Shanghai från USA i november 1911 för att resa vidare till norra Kina men pga. oroligheterna stannat kvar i Shanghai och bott hos Lawlers. (BrM 1/5 1912). Mannen var Edgar C. Steinberg som senare blev missionär inom en *Apostolic Faith Mission* (Tiedemann 2009, s. 232). Hur Ek hade träffat denne är oklart.

själar dö ärligen här i Shanghai, som icke ens hört evangelium om Jesus! –
Hjärtlig hälsning från oss till alla missionens vänner.

Andrew Johnson. – Adress: Shanghai, Post Restante, China. (SvT 29/5 1912)

Andrew fick uppenbarligen god kontakt med åtminstone två missioner, varav en var en Apostolic Faith-mission, och kände att han gjorde nytta, varför han ville stanna kvar en tid.

Nästa brev från Andrew till Edhelberg är daterat den 6 juli 1912. Han var då fortfarande i Shanghai.

Dyre broder i Herren! Nåd och frid! »Lofvad vare Herren! Dag efter dag bär han våra bördor; Gud är vår frälsning. Sela«. Ps. 68:20. Prisad vare Gud! Guds Ande verkar öfverbevisande ibland kineserna i mötena och en och äfven flera utaf dem komma till botbänken vid nästan hvarje möte. Gud välsignar dessa kära kineser, då de söka Herren af allt hjärta och Guds ljus tränger in i deras själar och det blifver tacksägelse och fröjd i Gud. Halleluja! Vi ha en dyr broder från Hongkong här ibland oss, som predikar ordet i Andens kraft och skaror komma till mötena för att höra Guds ord.

Hvarje onsdag e. m. ha vi möte för missionärer som vänta på kraft från höjden, då Herren rikligen välsignar oss. Vi behöfva mer kraft nu, då ondskan är så stor och satan på allt sätt söker hindra Guds trogna barn att fortsätta på den smala vägen. Låtom oss bedja mera ihärdigt för alla missionärer i Kina, som i denna tid behöfva Guds folks förböner. Bedjen för oss! Vi bedja att få genom tidningen framföra vårt hjärtliga tack för den uppmuntran och de penningmedel, som vi genom fru Hanna Ongman fått mottaga fr. missionsvännerna i Sverige. Vi ha ej på länge fått tidningen.^[82] Det vore mycket tacksamt att få densamma hitsänd. Det är en ej liten uppmuntran från vänner i hemlandet. En hjärtlig hälsning från oss alla. I Jesus förbundne

Andrew Johnson. Ständig adress: 8 J Kven Ming Rd. *Shanghai China Via Sibiria*. (SvT 31/7 1912)

Tillbaka till Sverige

Att döma av brevet från juli 1912 fann sig Andrew väl tillrätta och hade inte några tankar på att lämna Shanghai. Men förhållandena blev snart annorlunda. Enligt hans anteckningar tycks han ha planerat att lämna Shanghai den 28 september med båt till Hongkong. Så blev det emellertid inte, först den 18 oktober påbörjades resan. Han skriver att han »kom i

---

⁸² Här inflikar Edhelberg: »Den har dock sändts regelbundet till Shanghai post[e] restante.«

tid till Ch. Bartletts död natten till den 23 oktober kl. 2« (AEa).⁸³ Nästa notering är daterad måndagen den 28 oktober: »En mycket dyrbar stund inför Gud. Tungotal med uttydning: Jesus Kristus densamme i går och i dag och desslikes i evighet.« Att Maria var gravid med beräknad nedkomst i mars månad, skriver han inget om.

John Ongman och Alfred Säter, föreståndare för Filadelfia respektive Immanuel i Örebro, skriver i ett upprop i början av december:

Många af denna tidnings läsare känna helt säkert br Andrew Johnson, som en tid verkade i flera af våra församlingar i Sverige. Han utgick sedermera till Kina och har under några år verkat där. På grund av revolutionen måste han och hans hustru i likhet med många andra missionärer fly till kusten till Schanghai, där han nu vistats en längre tid. Men i Schanghai är det dyrt att lefva och då br. Johnson icke tjänar något missionssällskap, som regelbundet understöder honom, har han nu kommit i en stor svårighet i fråga om lifsmedel. Därtill kommer, att då han ej tjänar någon organisation eller något sällskap och ej heller har någon bestämd plats eller station att resa till, kan han under nuvarande förhållanden i Kina icke resa tillbaka in i landet igen. Det enda som br. Johnson och hans hustru nu kunna göra och måste göra är att resa hem till Sverige, men därtill äro de totalt i saknad af medel. Någon missionär har skifvit hem och berättat om deras hardt när förtviflade ställning. En br. i Filadelfiaförsamlingen här har sändt dem en tillfällig hjälp, men mera behöfver göras. Vi kunna icke låta dessa båda makar, som genom revolutionen kommit i en sådan nöd, svälta ihjäl, utan vi måste rädda deras lif genom att hjälpa dem hem. Det minsta de behöfva för att båda komma hem är 700 kr. Ehuru de icke äro sända af någon församling eller organisation i Örebro, ha undertecknade i samråd med missionsvänner här beslutat sända en varm vädjan till alla vänner, som vilja och kunna, att hjälpa dessa nödställda vänner hem till Sverige. Medlen sändas till fru *Hanna Ongman, Örebro*, och redovisas i *Närkes-Bladet* och *Svenska Tribunen*. Snar hjälp är dubbel hjälp. (ST 2/12 1912)⁸⁴

Den som hade upplyst Ongman eller Säter om Andrews problem hade uppenbarligen gjort det före den 18 oktober då denne fortfarande var kvar i Shanghai. I början av december var familjen i Hongkong.

Den 18 december 1912 skrev Andrew ett brev till Edhelberg från Hongkong.

Käre br. Edhelberg! Frid! Vi beden härmed om införande af nedanstående:

Vi vilja härmed på det hjärtligaste tacka vännerna för de 800 kr., plus 100 kr. som vi genom fru Hanna Ongman hafva erhållit till vårt underhåll

---

⁸³ Bartlett var från Kanada och hade varit missionär i Hollong Osso (fotnot s. 107).

⁸⁴ Samma upprop publicerades i *Närkes-Bladet* dagen därpå.

och vår hemresa. Gud välsigne alla gifvarne! Vi resa i morgon, den 19 dec. med en österrikisk båt öfver Triest, och hoppas vara framme där i slutet af januari. Vi måste betala litet för oss här och sedan räcker icke medlen till för vår resa längre än till Triest. Om några vänner vidare skulle vilja tänka på oss med reshjälp därifrån och hem, äro vi mycket tacksamma. Bedjen för oss! Vår adress är: Consulate de Suede, Triest, Österrike, dit godhetsfulla gåfvor kunna sändas. (NB 14/1 1913)⁸⁵

Andrew insåg säkert att han måste återvända till Sverige men kunde troligen inte förmå sig att skriva till någon för att be om hjälp.

I sin anteckningsbok skriver han under resan till Europa:

Lämnade Hongkong 19/12-12 för Triest med ång.f. »Africa« och ank. till Singapore 24/12, där vi firade jul i vår hytt. Den 25/12, juldagen fortsattes resan till Penang i Siam. (AEa)

Familjen kom till Göteborg i mitten av februari 1913.

Någon redovisning av insamlingen gjordes inte, trots att Ongman och Säter hade lovat det (se vidare s. 118).

Reflektion

Andrew Ek och Bernt Berntsen. Berntsen kom till Skandinavien i slutet av maj 1910. Hans ursprungliga plan var att i början av augusti fortsätta till England där han skulle stanna en tid innan han reste vidare till USA. Han räknade med att komma till New York i september och anlända till västkusten i december. Hur länge han hade tänkt sig bli kvar där ger han inga upplysningar om i det brev han skrev före avfärden från Kina. I brevet sägs heller ingenting om huruvida hans tanke var att rekrytera missionärer. Den viktigaste anledningen för honom att besöka Skandinavien var sannolikt att få träffa Barratt och dem som han visste bad och offrade för hans missionsverksamhet, och stimulera dem till fortsatta ansträngningar.

---

⁸⁵ Enligt Bundy (2009 s. 237) finns en uppräknning i *Korsets Seir* i januari 1911 av missionärer, där Berntsen och Ek finns med varefter följer en redogörelse för pengar som har sänts till utvalda (»selected«) missionärer. Att Ek nämns kan därför vara en indirekt uppmaning till läsekretsen att hjälpa honom med pengar. – John Ongmans hustru Hanna, vid Örebro Missionsförening, hade under Eks vistelse i Kina vid ett fåtal tillfällen förmedlat pengar till denne från privatpersoner och församlingar. Sålunda redovisades exempelvis i *Närkes-Bladet* 21/5 1912 en gåva på 25 kr från »vänner i Aspnäs« och 25 kr från »Ekman Odensbacken« samt ytterligare sammanlagt 125,55 kr från enskilda och församlingar.

Berntsens missionsstation fungerade delvis som ett räddningshem för fattiga. Där fanns också ett barnhem med ett ständigt växande antal barn. Under vistelsen i Norge mötte Berntsen människor som uppenbarligen fängslades av hans berättelser och förkunnelse, och flera förklarade sig beredda att ägna sig åt missionsarbete, varför han, kanske i hastigt mod, bestämde sig för att erbjuda dem att följa med honom tillbaka till Kina. Barnhemmet behövde ytterligare personal för fortsatt expansion. Det landområde där han var verksam, var stort och fler missionärer kunde sättas in. Han kan också ha haft i åtanke missionsstationer som han samarbetade med.⁸⁶

Andrew skrev i mitten av juni 1910 att Berntsen inom kort skulle lämna Norge tillsammans med en stor skara unga män och kvinnor, för att via Amerika resa till Kina. Denne hade då inte varit mer än tre veckor i Norge. Någon månad senare skrev Berntsen att åtminstone tolv personer skulle följa med honom tillbaka till Kina. De skulle resa till New York i mitten av augusti och sedan vidare till USA:s västkust.

Berntsens missionsverksamhet var inte knuten till någon missionsorganisation, den var en fristående Apostolic Faith-mission. Pengar för att täcka kostnaderna kom in genom gåvor från enskilda personer och organisationer; år 1907 fick han finansiellt stöd från Azusa-missionen och det kan han ha fått ytterligare ett eller två år.

Det var nog inte möjligt för Berntsen att under sin vistelse i Skandinavien samla in de pengar som behövdes för tolv personers resa via USA till Kina och deras underhåll för en tid framåt. Dessutom kan Barratt ha ställt sig tveksam och rekommenderat honom att tillfälligt avbryta rekryteringen. Hans åsikt var nog att antagande och utsändande av missionärer borde ske under mer ordnade former; de som skulle resa ut behövde mer tid för förberedelser och de som ville vara med och stödja de nya missionärerna ekonomiskt måste planera för en uthållig insats. Barratt insåg nog att i praktiken var det sympatisörer till pingstväckelsen i Norge som skulle stå för en stor del av kostnaderna, vilket torde ha oroat honom.

Det är omöjligt att följa Berntsen de närmaste två åren efter besöket i Skandinavien. Det troliga är att han sköt upp nyrekryteringen på obestämd tid, lämnade Norge och reste till USA. Senare under hösten kan han ha återvänt till Kina och anlänt till Cheng-ting-fu innan Andrew

---

⁸⁶ Uppgiften i artikeln i *Pentecostal Testimony* år 1911 att Berntsen hade flera stationer tolkar jag, med hänsyn till andra källor, som att den syftar på samarbete (s. 104).

hade lämnat stationen. Sommaren 1911 befann sig emellertid Berntsen i Los Angeles, vilket innebär att han redan efter fyra till fem månader i Kina återigen reste till USA. Det kan ha blivit hastigt bestämt, men det kan också ha varit så att han inte hade rest hem hösten 1910 utan stannat kvar i USA. Fler alternativ finns givetvis, varav ett bör nämnas: Berntsen kan ha återvänt till Kina samtidigt med Maria och Andrew. Det är inte troligt att det var flera kandidater som följde med; det hade nog inte Andrew underlåtit att meddela i sitt brev till Edhelberg.

Andrew blev säkert besviken om det bestämdes att rekryteringen av missionärer skulle skjutas på framtiden. För honom fanns det ingen återvändo och Berntsen beslöt möjligen att göra ett undantag. Denne torde ha lärt känna Andrew så pass mycket under den tid då de reste tillsammans i Sverige och Norge att han kunde bedöma hans lämplighet som missionär. Han kan ha kommit fram till att det fanns uppgifter som var skulle passa för Andrew, men kanske inte just vid sin mission. Han var emellertid beredd att låta missionsstationen bli Andrews ingång till Kina. Väl framme skulle Andrew försöka få kontakt med någon mission som var beredd att ta emot honom.

Bakgrunden till detta resonemang är det faktum att Andrew efter endast två månader lämnade Cheng-ting-fu. Maria och Andrew lämnade missionsstationen den 3 januari 1911 med Suan-hwa-fu som resmål. Det är svårt att förstå varför det blev just dit.

Hemresan. På grund av revolutionen begav sig missionärerna i Suan-hwa-fu till Tientsin omkring den 1 december 1911. Missionärer kom dit även från andra delar av nordöstra Kina. Omkring den 1 mars 1912 återvände flertalet till sina missionsstationer, men några fick stanna kvar ytterligare en tid eftersom det fortfarande var oroligt inne i landet. Andra, som skulle längre nedåt kusten, hade inte kommit iväg på grund av att båttrafiken var inställd. De vågade inte resa med tåg eftersom rebellerna utgjorde ett ständigt hot utmed järnvägen.

Andrew stannade kvar i Tientsin när de övriga från Suan-hwa-fu lämnade staden. Missionärerna i Suan-hwa-fu hade kanhända inte längre behov av hans hjälp eller möjligheter att behålla honom. Han bestämde sig att stanna kvar en tid och avvakta. Den 10 april lämnade familjen Tientsin för att resa till Shanghai, där det fanns en Apostolic Faith-mission. Skälet till uppbrottet kan ha varit att han övervägde att resa hem, något som hans anteckningar ger intryck av. Han kan ha bedömt att det skulle bli svårt att fortsätta som missionär. I Shanghai fick han emellertid nytt mod och hoppades att få vara kvar där. Brist på

livsmedel och andra varor gjorde att levnadsomkostnaderna successivt ökade och familjen började lida nöd. De missioner Andrew hade kontakt med kunde inte under någon längre tid förbarma sig över familjen.

Någon förklaring lämnades aldrig till att insamlingen till hemresan inte redovisades i *Närkes-Bladet* och *Svenska Tribunen* som det var lovat. Den 18 december tackade Andrew för de 800 eller 900 kr som han hade fått sig tillsända av Hanna Ongman – 800 kr svarar mot ca 33 000 kr i dagens penningvärde (och över 100 000 kr om vi ser till löneutvecklingen) – och bad om ytterligare pengar, som han sedan inte tackade för i nämnda tidningar. Troligen hade Ongman och Säter till sammans med de missionsvänner som nämns i uttagnet bedömt, att pengarna måste sändas utan fördröjning. »Missionsvännerna« lyckades sannolikt skaffa fram det överenskomna beloppet; Örebro Missionsförenings kassaböcker visar att föreningen inte bidrog med några medel (ÖMa). Förmodligen var insamlingsresultatet klen, och man kom överens om att inte göra någon offentlig redovisning. De som hade förskottat pengar fick inte tillbaka dem, såvida de inte lyckades övertala andra att bära en del av bördan.

Andrew Eks underhåll. Jag förutsätter att Andrew redan innan han lämnade Sverige försökte få församlingar och enskilda att lova ge pengar till hans underhåll. Berättelser om svenskar som arbetade som fria missionärer i Kina och Indien under 1900-talets början, visar att det ofta tog två till tre år innan de hade ett underhåll som gjorde att de kunde resa ut till sina missionsfält. Andrew hade haft högst fyra månader på sig för förberedelser, men gjorde förmodligen fortsatta ansträngningar efter sin ankomst till Kina. Resan till Kina torde Berntsen ha bekostat liksom uppehållet under den tid de var i Cheng-ting-fu, men efter att de lämnat stationen måste de i stort sett klara sig själva. Missionsstationen i Suan-hwa-fu hade en viss beredskap för oförutsedda utgifter, men denna reserv kunde knappast komma i fråga för att ge Andrew en lön för det arbete han gjorde för missionen. Den hade två evangelister och två bibelkolportörer, med underhåll från Norge respektive Storbritannien. Lärarna vid skolan fick sin lön från Alliansmissionen. En tredje evangelist hade inget »givet underhåll« varför Söderbom fick betala en del av hans lön med pengar ur sin egen kassa. Det är inte troligt att han kunde ge pengar till Andrew utan vi måste förutsätta att denne hade ett eget underhåll som ändå räckte till bostad, mat och resor. Problemen uppkom i Shanghai när priserna steg och pengarna inte längre räckte till.

6. Hjälparbetare och predikant i Sverige

Maria och Andrew Ek kom tillsammans med sonen Emanuel, som han kallades vid den här tiden, till Göteborg i mitten av februari 1913. De fick bo i ett hus vid Karlsrogatan 1 (Annedals församling). Kvarteret gränsade mot Slottsskogens nordöstra del. Sannolikt fick de hyra ett rum hos någon som de kände.

Andrew anmälde sin ankomst till Sverige på pastorexpeditionen i Haga församling i Göteborg den 20 februari 1913. Han fick då klart för sig att han år 1912 hade förts över till längden för obefintliga. Den 20 mars fick han ett flyttningsbetyg till Annedals församling. Maria blev inskriven i Annedals inflyttningslängd den 6 mars 1913 och Andrew den 20:e. De meddelade inte att de hade en son. Den 19 mars födde Maria en dotter som fick namnet Ruth Dagmar.

Sannolikt övervägde inte Andrew att försörja sig och sin familj på något annat sätt än som predikant, men de enda uppgifter som jag har fått fram om hans verksamhet under år 1913 gäller september månad.

Andrew Ek och Frank Bartleman

Från hösten 1912 till hösten 1914 gjorde Frank Bartleman från USA en missionsresa till Europa och besökte Frankrike, Storbritannien, Holland, Tyskland, Schweiz, Danmark, Norge, Sverige, Finland och Ryssland. Han besökte Sverige vid fyra tillfällen. Utifrån dagboksanteckningar sammanställde han år 1924 en bok om denna resa, *Two Years Mission Work in Europe. Just Before the World War 1912–14*. Tyvärr är det svårt att tidsmässigt följa honom, varför de tidsuppgifter som här anges är osäkra. Hans första besök gjordes under sommaren 1912. Då gästade han Filadelfiaförsamlingen i Stockholm under fyra dagar i juli. Han tolkades av frälsningsofficeren major Anna Sjödin. Andra besöket inleddes i slutet av augusti eller i början av september 1913. Han kom då med tåg från Köpenhamn till Göteborg där han träffade Andrew som han kände från Azusa-missionen år 1906. Förmodligen sökte han upp någon baptistförsamling i staden och fick veta att Andrew tillhörde Ebeneserförsamlingen.

Bartleman hade lämnat kvar hustru och tre barn i Holland men planerade att de skulle vistas i Sverige under vintern. Han skriver att »*the Lord had by this time begun to show me His plan for us to move to Sweden for the winter*«. Tanken bakom detta besök var att finna en lämplig plats att bo på men han hade också skrivit till John Ongman och bett att få vara med i höstkonferensen i Örebro den 10–14 september, och fått ett välkomnande svar.

Bartleman och Ek beslöt att besöka några platser tillsammans. Andrew skulle fungera som tolk. De reste först till Skara där Bartleman predikade vid ett möte i baptistkyrkan. Därefter for de till Skövde där två möten hölls samma dag, först i Frälsningsarméns lokal och omedelbart därefter i pingstförsamlingens lokal.⁸⁷ Från Skövde reste de till Kinnekulle där det fanns en nybildad pingstförsamling i Haggården. Dit kom de en söndag och på förmiddagen var det möte »*at the Station*« – sannolikt Kinne-Malma järnvägsstation – och därefter två möten i det kapell som församlingen ägde eller hyrde. På måndagen reste de till Karlstad. Andrew hade nämligen ordnat med husrum där åt sig och sin familj över vintern och han menade att Bartleman skulle göra detsamma. Bartleman predikade tisdag–söndag i »baptistkyrkan« och det torde ha varit i Ebeneser, Karlstads andra baptistförsamling, där K.O. Bergdahl var pastor.⁸⁸ Det fanns emellertid ett motstånd i församlingen mot förkunnelsen och Bartleman upplevde att Gud inte ville att han skulle ordna med bostad där. Hans tveksamhet gjorde Andrew desperat och till slut kunde han inte vänta på besked om hur Bartleman skulle ha det och satte in en annons i en dagstidning för att få tag i en lägenhet åt denne. Men Bartleman var då säker på att Gud inte ville att han skulle stanna i Karlstad.

Tiden var nu inne för konferensen i Örebro, varför de reste dit. T.B. Barratt och Lewi Pethrus var konferensens huvudtalare. Bartleman talade på torsdagskvällen efter Pethrus. O.L. Björk tolkade honom. Under

---

⁸⁷ Hösten 1912 ordnades i Skövde en fri församling med 25 medlemmar. Baptistpastorerna Lewi Pethrus och O.L. Björk deltog vid detta tillfälle. Medlemmarna hade begärt flyttningsbetyg från baptistförsamlingen, vilket inte beviljades; de uteslöts. Carl Widmark avskiljdes som äldste.

⁸⁸ År 1917 uteslöts församlingen från Värmlands distriktsförening och därmed från Baptistsamfundet. Därefter räknades den som en pingstförsamling. – Bergdahl rapporterade att församlingen hade haft flera besök under sommaren och räknar upp bl.a. »Bartleman från Amerika, brr. A. Jansson och [...]«. Jansson kan vara Ek (ST 17/9 1913).

vistelsen i Örebro tog Bartleman tillfället i akt och hyrde en lägenhet på två rum och kök från den 1 oktober 1913 till den 1 april 1914.

Under de tre veckor i september 1913 som Andrew arbetade tillsammans med Bartleman torde denne ha sett till att Andrew fick en skäligen ekonomisk ersättning. Under Örebrovistelsen däremot fick han säkert nöja sig med endast mat och husrum. Efter konferensen återvände Bartleman till Holland. Andrew beslöt sig för att göra sällskap med honom till Göteborg, men några pengar till resan hade han inte. John Ongman var vid järnvägsstationen för att ta adjö och gav då Bartleman 10 kr. Denne hade sagt till Gud att om han fick pengar till två biljetter skulle han betala Andrews biljett. De kom således med på samma tåg.

I början av november kom så familjen Bartleman till Örebro och möttes vid järnvägsstationen av Andrew och hyresvärdinnan, som tycks ha varit Maria Lindgren vid Betaniahemmet i Örebro. Andrew bodde då i Örebro; han hade bestämt sig för att följa Bartlemans exempel. Han kan ha hoppats på ett fortsatt samarbete, men så blev inte fallet och det gör att vi inte vidare ska följa Bartlemans missionsresa i Sverige.

Först den 30 oktober 1913 fick pastorsexpeditionen i Göteborg »en skrivelse« från Andrew om sonen Gustaf Emanuel som då blev inskriven i församlingsboken. Att det blev just då berodde säkert på familjens flyttning till Örebro, som troligen skedde i början av oktober.⁸⁹ Utflyttningsdatum blev den 3 november 1913 och inflyttningsdatum i Örebro den 6 november, men redan i en notis i *Närkes-Bladet* den 10 oktober meddelade Andrew sin Örebroadress, Sturegatan 22. Huset hade en låg standard för den tiden. Han är antecknad som predikant i församlingslängden, och som missionär i adressmeddelandet. Jag har inte funnit att han var annonserad någon gång i Filadelfia eller Immanuel i Örebro under månaderna oktober–december.

Föreståndare för Filadelfiaförsamlingens värmestuga

Filadelfiaförsamlingen i Stockholm bedrev från vintern 1911 en *räddningsmission*, en filantropisk verksamhet riktad mot män som saknade arbete och bostad. Under de första åren samarbetade man till viss del

---

⁸⁹ Det normala var att man hyrde lägenheter på ett år med början den 1 oktober. Bartleman hade stora bekymmer att ordna en lägenhet i Örebro för bara ett halvår. Hans hyresvärd räknade inte med att kunna få den uthyrd efter 1 april 1914, men gav så småningom med sig.

med Frälsningsarmén samt med en räddningsmission som de övriga baptistförsamlingarna i Stockholm ansvarade för. Den senare förestods av en före detta statskyrkopräst, Axel Hammar, vilken så småningom övertog missionen. Denna omfattade bland annat ett *räddningshem* för män som hade blivit frälsta genom räddningsmissionen.

Lewi Pethrus, som var eldsjälens i Filadelfiaförsamlingens filantropiska verksamhet, ville att församlingen skulle öppna en *värmestuga* för att ge natthärbärge åt hemlösa män under den kalla årstiden. Man lyckades hyra en lämplig lokal på Södermalm och »strax på nyåret« 1913 startades verksamheten. Den avslutades under våren. Senare under sommaren upphörde Hammars räddningshem, när denne flyttade från Stockholm. Under hösten samma år (1913) beslöt Filadelfiaförsamlingen att under den kommande vintern ordna med ett räddningshem och en värmestuga. En trerumslägenhet på Södermalm hyrdes för detta.

Broder Andrew Ek, som känt sig kallad av Gud att påbörja arbetet bland de fallna, fick omedelbart församlingens kallelse att leda arbetet därstädes. Han tjänstgjorde som föreståndare för hemmet under den tid värmestugan hölls öppen åren 1914 och 1915. [...] Denna värmestuga upplät varje natt härbärge åt cirka 50 á 60 män och ibland flera. (Fil. 1921 s. 63)

Det finns inga uppgifter bevarade om Andrews kallelse till denna tjänst. Troligen ska citatet inte tolkas som att han erbjöd församlingen sina tjänster. Det kan ha varit så att Bartleman hade gjort Pethrus uppmärksam på att Andrew behövde hjälp. Han hade liksom Pethrus ett stort socialt engagemang och hade under en tid arbetat vid en »räddningsmission«. Att det fanns en oro hos Bartleman om Andrews möjligheter att försörja sig, och en omsorg om denne, kan möjligen följande indikera: Den 18 juni 1917 skriver han till O.L. Björk: »Jag önskar ofta veta, huru det är med de heliga i Sverige. [...] Jag har många frågor att framställa«. Han begränsar sig emellertid till två, kanske de mest angelägna. Den ena lyder: »Hur mår broder Andrew Johnson (Ek), och vad gör han nu?« (BR sept. 1917).

Männen i värmestugan och räddningshemmet fick på morgonen varm mjölk och vetebröd. Innan de lämnade hemmet, som lägenheten kallades, hölls morgonbön. Vissa dagar ordnades »bjudningar« mitt på dagen då man bjöd på gröt, smörgås och kaffe. Man gick ibland »ut för att uppsamla de fallna männen från gränderna« och bjuda in dem till dessa samlingar (Fil. 1921 s. 59). I allmänhet hölls då möten som leddes av Andrew. Till sin hjälp hade han en kvinna vid namn Maria Berg, som var anställd

av Filadelfiaförsamlingen. Hon ansvarade för »köket« men utförde givetvis en mängd olika sysslor. Lewi Pethrus var engagerad i verksamheten och var ofta på plats, vilket gjorde att Andrew fick hjälp i situationer som han inte behärskade helt, men också att de två lärde känna varandra. Förmodligen uppstod någon form av vänskapsförhållande dem emellan. Även medlemmar i Filadelfiaförsamlingen hjälpte till i verksamheten.

Pethrus skriver i februari 1914 i *Svenska Tribunen*:

Verksamheten bland de hungrande och husvilla är i full gång. De sista nätterna ha omkring sjuttio (70) män fått logi. Den nu gångna veckan ha vi haft två gästbjudningar, då omkring ett femtiotal hvarje gång blifvit mättade med gröt och smörgåsar. Det är en gripande syn, att se en så stor skara män i sina bästa år höljda i trasor. De allra flesta äro i denna ställning för rusdryckernas skull. [...] Bröder och systrar! Hafven i fortsättningen detta arbete i åtanke! Bedjen för oss! Br. Andrew Johnson är föreståndare på räddningshemmet och utför ett godt verk. Halleluja! (ST 15/2 1914)

Värmestugan hölls öppen de fyra första månaderna under åren 1914 och 1915 medan räddningshemmets verksamhet pågick året runt med Maria Berg som ansvarig efter att värmestugan stängts den 1 maj.⁹⁰ Det går inte att avgöra varför Andrew inte var föreståndare även vintern 1916.

Andrew togs den 25 januari 1915 in som medlem i Filadelfia, Stockholm, på flyttningsbetyg från Ebeneser i Göteborg. Maria som tillhörde baptistförsamlingen Immanuel i Örebro bröt inte upp därifrån.

Resepredikant i den unga Pingströrelsen

Från den 1 maj 1914 och fram till dess värmestugan öppnades vintern 1915, och sedan från maj 1915 och fram till början av år 1920 försörjde sig Andrew Ek som resepredikant, men under några korta perioder »hjälppte han« församlingar under ett par veckors tid eller längre. Vi ska följa honom från början av 1916 fram till slutet av oktober 1919 utifrån rapporter och annonser i *Evangelii Härold* – till stor del blir det en tämligen splittrad uppräknig av möten som han medverkade i.

I februari 1916 skriver Andrew:

Jag har på ett särskilt sätt fått erfara, huru Guds Ande kan leda ett ringa vittne till den rätta platsen i rätt tid. Bland platser, som blifvit besökta äro:

---

⁹⁰ Andrew fick 720 kr i lön förutom mat och logi för de fyra månader han tjänstgjorde år 1914. Under öppethållandet vintern och våren 1915 var det 3 669 övernattningar i värmestugan (BR okt. 1915).

Madängsholm, Tidaholm, Kölingared och Mariestad. Det kan icke med ord beskrivas vad Jesu nåd genom sina enfaldiga redskap har åstadkommit på ovannämnda och andra platser. (EH 24/2 1916)

I mitten av mars 1916 kom han till Ljungby, där han stannade i fyra veckor. Han medverkade i pingstförsamlingens möten i köpingen och i stugmöten i byarna däromkring, där »Guds Ande varit särskilt verksam och skurar av nåd fallit« (EH 20/4 1916). Från Ljungby reste han till Alvesta.

Omkring månadsskiftet maj/juni 1916 skriver han:

Sedan jag mycket bidat efter Herrens ledning, lämnade jag Örebro den 19 maj. En natt hörde jag en röst som sade: »Skynda åt väster!« Jag förstod då, att min Konungs ärende hastade, och att Jesu Ande skulle vägleda mig även denna gång. Jag kom först till »Böneringen« i Kristinehamn, där vi fingo oss ett gott möte för troende. [...] Under färden till Norge besökte jag Karlstad och Arvika. Det blev bättre ju längre ut jag kom. Evangelist Fridolf Karlsson medföljde från Kristinehamn. [...] Tillsammans med broder Bergvall [läs: Bergdahl] i Ebeneser, Karlstad, hade vi en oförgätlig söndag. I Arvika sammanträffade jag med flera evangelister. [...]

Många svårigheter möta våra evangelister även därför, att det göres alldeles för litet för deras underhåll. Flera välkända evangelister hava just i detta avseende rönt en dålig behandling på platser, där våra vänner gott kunnat komma dem till hjälp.

Vi hade härliga möten i Arvika, där tre olika lokaler upplätos för oss. Gud gav segern, Halleluja! – Ensam med Jesus kom jag till Kristiania i fredags. Jag får tala Guds ord i och utom staden. På Möllergat. 38 hade vi det härligt i söndags.⁹¹ Det var jubel under vittnesbörden, och vi fingo höra tungotolets himmelska språk med uttydning. (EH 8/6 1916)

Problemet med evangelisternas löner gällde naturligtvis även Andrew själv. Evangelisterna fick mat och husrum men inte mycket mer under den tid de gästade en församling eller en grupp. Detta gällde framför allt de kvinnliga evangelisterna; männen var mer gynnade, men tanken var inte att pengarna skulle räcka till att försörja någon mer än evangelisten själv. Förhållandet drabbade givetvis Andrew.⁹²

---

⁹¹ Möllersgatan 38 var adressen till den möteslokal som Barratts församling hyrde. Barratt var troligen bortrest, eftersom Ek inte nämner hans namn.

⁹² Få evangelister var gifta; manliga väckelseevangelister kunde vara gifta. I större församlingar anställdes så småningom evangelister för att avlasta pastorerna. När ekonomin tillät inrättades i stället tjänster som andrepastorer; dessa förutsattes vara gifta och skulle därför ha bättre betalt än evangelisterna.

Senare i juni finner vi Andrew i Aalesund, där pingstvännerna »nu ordnat sig till en biblisk församling« (EH 22/6 1916).

Ett uppbyggelsemöte hölls den 29 juni i en stor lada i Snyten, nära Västerås, och ett annat den 27–29 augusti i Nordansjö, Hedemora. I båda dessa var Andrew annonserad. I Snyten var Lewi Pethrus en av talarna. Efter mötet i Nordansjö reste Andrew tillsammans med Axel Severin till Snyten, och »fingo ett mycket gott möte, och mycket folk samlades« (EH 7/9 1916). Efter besöket for han till Mariestad, dit han planerade flytta.

I oktober skriver han: »Jag är nu hemma från Norge. Hade en mycket härlig tid i Bergen. [...] Br. Ax. Sewerin har avlöst mig« (EH 5/10 1916).

Under januari månad 1917 hjälpte Andrew till i Filadelfia i Stockholm och var »oss till mycken uppmuntran och välsignelse med sitt vittnesbörd« (EH 1/2 1917). Han deltog i flera konferenser, bland annat i ett »pingstmöte« som hölls i Örebro i februari 1917.⁹³ Vi kommer på de närmast följande sidorna se att Andrew var en flitig deltagare i de pingstmöten som ordnades runt om i södra Sverige.

Pethrus var i Motala under nästan tre veckor i mars månad. Han skriver att »bröderna Ernst Nilsson och Andrew Ek äro med här och deltaga i mötena« (EH 15/3 1917).

---

⁹³ Så kallade pingstmöten hade hållits sedan år 1915, inspirerade av bönedagar som Maria Lindgren sommaren 1914 hade ordnat vid Betaniahemmet i Örebro. Axel B. Lindgren skriver att mötets uppgift var »samling till bön för erhållandet av det apostoliska andedopet med tecken samt detsammans underhållande och bevarande« (EH 24/2 1916). Karakteristiskt för mötena var att många predikanter sökte sig dit och flera av dem predikade och vittnade under samlingarna. De mer kända annonserades i förväg. Pingstmötet i Örebro ägde rum den 10–12 februari. De »offentliga« mötena hölls i metodistkyrkan som fylldes av mötesbesökare inte minst från stadens baptistförsamlingar. Annonserade talare var bl.a. Lewi Pethrus, Gunnar Vingren, Axel Severin och Erik Aasbö. Efter måndagens avslutningsmöte inbjöd den tredje baptistförsamlingen Immanuel till fortsatta möten i sin kyrka. Pethrus stannade kvar och offentliga möten hölls varje kväll fram till torsdagen den 22:e, först i Immanuel och sedan i metodistkyrkan. I de tre sista mötena var Pethrus, Vingren, Ek och Taranger (som var pastor i pingstförsamlingen Elim) annonserade. Måndagen den 19:e skriver John Ongman ett brev till Rikard Fris, som hade avslutat en mötesserie i Filadelfia den 11:e. Han beklagar sig över att de flesta av medlemmarna går till »Petrimötena«, något som han ogillar på grund av att man inte låter »bli att ingjuta misstroende till våra församlingar och samfundet«. Han fortsätter: »Jag inbjöd Petrus, Taranger och Sköfde-Jansson [Ek] att komma och hålla möten i vår kyrka fredag, lördag och igår, men de nekade att komma därför att vi icke ville hafva Åsböö [!] och Severin med. De senare hafva gjordt mycken skada i våra församlingar där de hafva varit. Som ställningen nu är så måste vi fortast möjligt få hjälp i annat fall spränges församlingen sönder. [...] Om det vore möjligt att komma den 1 Mars så för Guds skull kom« (RFa 19/2 1917). Fris kom till Örebro den 4 mars och sista mötet hölls den 22:e.

Förmodligen var Andrew i Filadelfia i Haggården en något längre tid under vintern/våren 1917.⁹⁴ Den 11–16 juni deltog han tillsammans med många »Herrens vittnen« i bibelstudieveckan i Linderås, som var den andra i raden av sådana veckor som skulle bli årliga (1918 års »vecka« hölls i Kölingared). Andrew gjorde ett inlägg när man samtalade om vilka som »få vara med vid Jesu andra tillkommelse«.

Br. A, Ek: I 1 Tess. 4:14 se vi att de, som *tro*, att Jesus har dött och uppstått, skola få vara med, när Jesus kommer. Grunden till frälsningen äro dessa två ting: Jesus har dött och uppstått. Dessa två ting äro de enda, vi få vila på. Vi äro frestade att vila på våra erfarenheter. Huru ren jag än är, måste jag dock vänta allt av Guds barmhärtighet, *De*, som *längta* efter andedopet, skola också vara med, ty Gud ser till hjärtat. (EH 5/7 1917)

Den 2 augusti publicerade *Evangelii Härold* en kort artikel av Andrew – »Uppfyllens med Anden« – där han bland annat skriver:

Under detta år har jag för min del fått erfa Guds nåd och fröjd av Anden såsom aldrig förr. Herren är nära. Brudgummen kommer. Varen redo! Vaken och bedjen! Dessa skriftställen och många flera har jag hört Anden ropa uti mitt inre. Det är saligt, att alltid känna sig behövande och fattig i anden, och saligt är det att få sina behov »från ovan«.

Uppfyllens med Anden! Tänk så olikt det är före och efter Andens dop för alla, som verkligen har gjort denna erfarenhet. – Det är nödvändigt, att en hungrande och törstande själ, då han under brinnande bön anropar sin Gud om ett verkligt Andedop, begynner i samma stund av hela sitt hjärta prisa och tacka Gud för gåvan, såsom om han hade den redan i sina händer utan att taga hänsyn till känslor eller omgivning, till dess Gud möter dig med välsignelsen. [...] – Jag för min del, när jag träder fram inför Gud för att an-hålla om en förnyelse i Anden, brukar först lägga ner allt vid Jesu fötter och sedan komma såsom en fattig och behövande själ (Matt. 5:3). (EH 2/8 1917)

Ett pingstmöte hölls i Kungsör lördag–måndag 18–20 augusti. Annonserade talare var »A. Taranger, K. O. Bergdahl, Andrew Ek m. fl.« (EH 16/8 1917). Andrew rapporterade att på måndagen »fingo vi höra den himmelska kören sjungas av flera av de andedöpta samtidigt«. Andrew stannade kvar i Kungsör tillsammans med några evangelister. Han skriver att »pingstmötet fortsätter [...] och varar så länge Gud vill« (EH 30/8 1917).

---

⁹⁴ I en artikel i *Evangelii Härold* år 1953 om församlingens 40-årsjubileum kan man läsa att flera bröder under åren 1913–1928 hade tjänat som predikanter. »Nämnas må Axel Severin, Andrew Ek, Birger Zettersten [...]« bröder som »fingo vara till stor välsignelse i församlingens tjänst« (EH 21/5 1953). Severin var där 1916 och Zettersten från hösten 1917, varför Andrew Ek kan ha varit där någon tid 1917.

I ett uppbyggelsemöte i oktober 1917 i Salem, Göteborg, annonserades: »Kallade att vittna under mötena äro: Lewi Pethrus, Thuesen [Danmark], Joh. Wærn, Zettersten, Andrew Ek, m. fl.« (EH 11/10 1917).

I *Evangelii Härold* den 17 januari 1918 skriver Andrew att han »nu varit i Sandviken någon tid och tjänat« Ebeneserförsamlingen. Tidigare hade han tillsammans med Thuesen fått besöka flera olika platser i Jämtland och Medelpad. Den 2–5 mars deltog han i en uppbyggelsekonferens i Elimförsamlingen i Malmö. Han var inte annonserad men nämns i ett referat: »Vittnena Herren sände oss, voro Lewi Pethrus, Fru Lindgren, Gerda Hellström och A. Jansson« det vill säga Andrew Ek (se också s. 240). Ett par veckor omkring månadsskiftet mars/april var han i Mölndal tillsammans med Alfred Gustafsson.⁹⁵ Vid ett pingstmöte i Karlsborg i början av juni är han annonserad tillsammans med bland andra Axel B. Lindgren, och en vecka senare i Gränna, även då tillsammans med Lindgren.⁹⁶ De fortsatte sedan till Hultrum och Gunnarp. I Ljungby var de den 13 juni då pingstförsamlingens femårshögtid inleddes. Därifrån begav han sig till bibelstudieveckan i Kölingared 16–21 juni. I början av augusti besökte Andrew Filadelfia i Huskvarna och vistelsen där förefaller inte ha gällt endast några dagar. Den 5–7 oktober var det uppbyggelsemöte i Borås med Lewi Pethrus och flera andra predikanter, bland dem Andrew. Spanska sjukan hade drabbat staden ganska hårt men »rätt mycket folk var samlat« (EH 7/10 1918). Den 3 november invigde pingstförsamlingen i Skövde sin nya lokal. I högtiden deltog fem tillresande predikanter, bland dem Ek och Lindgren. Lördagen och söndagen den 16–17 november finner vi dessa två i Elim i Örebro. På måndagen reste de till Stockholm. Bibelskolan pågick i Filadelfia och väl framme i Stockholm begav de sig dit. De var med i bibelskolans samlingar fram till avslutningen måndagen den 1 december. Anledningen till att de reste till Stockholm var emellertid att de lovat hjälpa till i Smyrna på Söder från söndagen den 24 november fram till och med onsdagen den 18 december. Därefter hade de »lett en serie bönemöten i Ebeneserförsamlingen« och var »kallade att under julhelgen och framåt deltaga med arbetet därstädes« (EH 19/12 1918). Baptistkyrkan Ebenezer (numera Söderhöjdskyrkan) ligger på Söder i Stockholm. Redan den 4 januari 1919

---

⁹⁵ Alfred Gustafsson anställdes 1913 som pastor i Filadelfia i Stockholm. Han lämnade denna tjänst hösten 1921 för att bli pastor i Elim i Örebro. Från slutet av mars 1922 till början av augusti 1922 var han tjänstledig för att vikariera för Pethrus som Filadelfias föreståndare (s. 194). Gustafsson återvände till Stockholm hösten 1923.

⁹⁶ Lindgren växte upp i Skövde. Han var fyra år yngre än Ek.

var Lindgren på ett kort besök i Karlsborg för att vara med på församlingens årsmöte. Andrew tillbringade således inte julen i sitt hem. Han hade varit borta från hemmet en och en halv månad om han återvände till Mariestad omkring trettondagshelgen. Onsdagen den 29 januari annonseras Andrew i ett enstaka möte i Smyrna på Söder. Lindgren var då på en »missionsresa« till Lappland. Han var tillbaka i södra Sverige mot slutet av mars och är annonserad tillsammans med Andrew söndagen kl. 11 den 30 mars i ett möte som Filadelfia höll i biografen Ugglan. På onsdagskvällen predikade Lindgren i Filadelfia.

I mars 1919 var Andrew en av talarna vid vårkonferensen i Salem i Göteborg. Onsdagen den 19 mars reste han från Göteborg till Malmö tillsammans med Alfred Gustafsson och deltog i möten i där. Andrew stannade kvar över söndagen och fortsatte sedan till Stockholm. Där hjälpte han till i Filadelfia fram till början av maj, men var inte annonserad som talare i församlingens huvudlokal vid Upsalagatan 11. Under pingsthelgen 7–9 juni deltog han i ett »pingstmöte« i Karlsborg där han fick träffa Edvin Tallbacka, Axel B. Lindgren och Joel Eriksson. Lördagen och söndagen den 28–29 juni var det ett uppbyggelsemöte i Djupdalen, ca 15 km nordost om Lindesberg. Anton Taranger och Andrew Ek var de talare som var annonserade. Taranger kom med tåg från Örebro och sammanstrålade med Ek och två andra predikanter i Ervalla, vilket tyder på att Andrew kan ha kommit från Mariestad (EH 21/8 1919). Under veckan som följde var Andrew i Allmenningbo och Norberg. Någon gång under sommaren talade han i ett möte i Katrineholm. Andra söndagen i juli var det ett »mycket välsignat och välbesökt pingstmöte i Fingerboda« en mil sydväst om Örebro. Där medverkade Taranger och Ek. Efter pingstmötet följde Ek med Taranger till Örebro. Han »stannade några dagar och vi fingo tillsammans vittna om Frälsaren i Ervalla baptistkapell och missionshuset Ås vid Nora« (EH 28/8 1919). Söndagen den 31 augusti kl. 18 talade Andrew i Blåbandslokalen, Kocksgatan 24 i Stockholm. Där hade vid den här tiden Filadelfiaförsamlingen möten varje vecka. Den 6–9 september var Andrew en av flera talare i ett uppbyggelsemöte i Åbytorp, några kilometer väster om Kumla.

Den 21 september var det avskedsmöte i Karlsborg för Andrews gode vän Axel B. Lindgren. De hade haft »mycket saligt tillsammans under de år som flytt« (EH 9/10 1919). Lindgren skulle göra ett besök i Amerika. Andrew var inte med på avskedsmötet; han var i Huskvarna som en av talarna i ett pingstmöte där. Lindgren skulle avresa med båt söndagen den 28 september från Kristiania. Andrew hade bestämt sig för att göra

honom sällskap till Kristiania, varför han på måndagen tog tåget från Huskvarna till järnvägsstationen Falköping-Ranten, där han inväntade Lindgren som kom från Karlsborg. I Göteborg gjorde de ett uppehåll och hade »ett par saliga möten« i Salem. På torsdagen kom de till Kristiania och på fredagskvällen var de hemma hos Barratt. Andrew var den ende som vinkade av Lindgren vid kajen på söndagseftermiddagen. Nästa gång de träffades var i Zürich i slutet av november 1921 (s. 149).

Andrew fick en kort betraktelse – »Den troendes makt« – publicerad i *Evangelii Härold* den 16 oktober, och två veckor senare skriver han, att han deltagit i ett »pingstmöte« i Borås den 11–13 oktober. Han planerade att efter vistelsen i Borås resa »över Broaryd och Hälsingborg (Danmark) dit jag känner mig manad att fara«. Förmodligen ska texten uppfattas som att han via Hälsingborg skulle ta sig till Danmark.

Den 3 oktober 1916 utflyttade familjen till Mariestad. Anledningen till flyttningen ska enligt en medlem i Filadelfiaförsamlingen i Mariestad ha varit att Maria ville bo nära sitt föräldrahem. Det kändes tryggt för henne att göra det med hänsyn till att Andrew inte alltid klarade av att försörja familjen. Maria eller Andrew blev inte medlemmar i stadens pingstförsamling vilken hade ordnats år 1914. Andrew valde att stå kvar i Stockholm och Maria i Örebro. Filadelfia i Mariestad hade omkring 20 medlemmar år 1916. Församlingen var inte särskilt aktiv. Under hösten lade man ner söndagsskolan (Gäreskog 2003 s. 8). Den 27 oktober 1919 beviljades Maria inträde i Filadelfia i Stockholm. Familjen bodde då fortfarande i Mariestad, men troligen hade hon bestämt sig för att tillhöra en pingstförsamling och då var det naturligt att välja samma församling som Andrew. Det förefaller som att Pethrus inte hade några synpunkter på att de inte tillhörde pingstförsamlingen på den ort där de bodde, vilket kan ha berott på att han var tveksam till Mariestadsförsamlingens ledning (fotnot s. 164).

Reflektion

När Andrew Ek i januari 1915 togs upp som medlem i Filadelfiaförsamlingen i Stockholm kom han från Ebeneserförsamlingen i Göteborg. Han kan ha blivit medlem där redan våren 1910, men mer sannolikt är att han blev det efter att han återvänt till Göteborg från Kina. Tanken bakom denna förmodan är att han antagligen kände det som ett nederlag att hans församling inte överlevde, och därför tvekade eller inte ens övervägde att ta kontakt med någon annan församling våren 1910. I

mars 1913 var läget annorlunda. Han bedömde nog att det var nödvändigt att tillhöra en församling om han skulle få arbeta som predikant. Ser vi på pingstväckelsens utbredning hade det varit naturligt att han hade valt en pingstbetonad församling inom Baptistsamfundet, exempelvis Immanuelförsamlingen i Örebro där Maria var medlem; baptistförsamlingen Betel i Göteborg var nog inte aktuell. Det blev den fristående Ebeneserförsamlingen. Som medlemmar där kom Maria och Andrew in i en gemenskap där de förmodligen kände de flesta. Dessutom kanske Andrew fick hjälpa till något i verksamheten och på det sättet få pengar till familjens försörjning. Samtidigt besökte han församlingar och grupper omkring Göteborg där det fanns personer som han hade haft kontakt med innan han for till Kina. Att han hade intressanta och spännande upplevelser att berätta från tiden i Kina, underlättade säkert, men förmodligen insåg han efter en tid att han måste söka sig till andra delar av Sverige. Närmast till hands låg de baptistförsamlingar i Mellansverige, som han hade besökt i väckelsens början. Det kan ha funnits medlemmar i dessa som hade bidragit med pengar under hans tid som missionär eller till hemresan.

Samma år som Maria och Andrew återvände till Sverige, utslöts Filadelfia i Stockholm från Baptistsamfundet och blev en »fri församling«. Den hade bildats år 1910 och Lewi Pethrus var pastor och föreståndare från år 1911. Efter hand bildades fria bönegrupper och fria församlingar runt om i landet. Åtskilliga av dessa bönegrupper kom så småningom att ordnas till församlingar. Från slutet av år 1915 kan man tala om en rörelse med Lewi Pethrus som informell ledare, en rörelse som bestod av omkring 25 församlingar med ca 1 500 medlemmar, varav ca 900 tillhörde Filadelfia i Stockholm. I början av år 1920 – och då kan vi tala om Pingströrelsen – var antalet församlingar omkring 120 och antalet medlemmar ca 6 000 varav ca 1 700 i Stockholm. Någon uppskattning av hur många bönegrupper det fanns har inte gjorts, men det kan i början av år 1916 ha funnits fler än 25 bönegrupper som senare skulle bli församlingar. Flera av dessa grupper kan ha varit villiga att ta emot en evangelist för en kortare period, men utan att garantera annat än mat och husrum.

Avgörande för att pingstförsamlingarna och pingstbönegrupperna blev Andrews arbetsfält var förmodligen att han hade fått Filadelfiaförsamlingens erbjudande att bli föreståndare för värmestugan. Hans namn förekommer påfallande ofta i *Evangelii Härold* åren 1916–1919, vilket indikerar att han gärna togs emot av församlingar och grupper.

7. Nödhjälpsarbetare i Wien

Stefan Zweig skriver i sin självbiografi *Världen av i går* om sin återkomst till Wien efter första världskrigets slut:

Ur det sunda förnuftets synvinkel hade jag inte kunnat ta mig för något mer dåraktigt än att återvända till Österrike efter de tyska och österrikiska vapnens nederlag, till detta Österrike som nu tedde sig som en osäker, grå och livlös skugga av den forna kejsrerliga monarkin på Europas karta. Tjeckerna, polackerna, italienarna, slovenerna hade ryckt loss sina länder. Det som återstod var en stympad bål, som blödde ur alla ådror. Av de sex eller sju miljoner som tvingades att kalla sig tyskösterrikare trängdes två miljoner frysande och svältande människor i huvudstaden. Fabrikerna, som förut försett landet med rikedomar, låg nu på främmande områden, järnvägarna hade blivit till beklagliga stumpar, riksbanken hade berövats sin guldreserv och i stället belastats med krigslånets gigantiska börda. [...] Det fanns varken mjöl, bröd, kol eller fotogen i landet. En revolution tycktes oundviklig eller någon annan katastrofal utväg. Enligt allt mänskligt förstånd kunde detta av segrarstaterna konstgjort skapade land inte föra ett oavhängigt liv och [...] ville inte föra ett självständigt liv. För första gången i historien, såvitt jag vet, inträffade det paradoxala att man tvingade ett land till en självständighet som det bittert avvisade.

Grannstaterna däremot ville inte längre ha någon ekonomiskt samverkan med detta Österrike, dels därför att de ansåg det alltför fattigt, dels av fruktan för habsburgarnas återkomst. De allierade förbjöd anslutning till Tyskland, för att det besegrade landet inte skulle bli för starkt. (Zweig s. 307–308)

Österrike-Ungern hade före kriget varit en av Europas stormakter med ca 50 miljoner innevånare, varav 30 miljoner i det österrikiska området. Dubbelmonarkin rämnade i krigets slutskede hösten 1918 och vid fredsuppgörelsen ett år senare blev Österrike, eller *Deutschösterreich* som det kom att kallas under en tid, en småstat med ca 8 miljoner innevånare. Man kunde inte klara matförsörjningen på egen hand. Brist på pengar i kombination med att landet var tämligen isolerat medförde att det var svårt att importera. Hungersnöden var stor och Wien drabbades särskilt hårt. Olika internationella organisationer inklusive kyrkor och samfund gjorde hjälpinsatser som i någon mån lindrade nöden. De svåraste åren var 1919, 1920 och 1921.

Filadelfiaförsamlingen i Stockholm påbörjade i februari 1920 en hjälpverksamhet i Wien i vilken Andrew Ek deltog fram till våren 1921, då han tvingades sluta. Han ersattes av Georg Steen.⁹⁷ Parallellt med den filantropiska verksamheten bedrevs evangelisation.⁹⁸ Enligt G.E. Söderholm (1928 s. 327) avvecklades hjälpverksamheten den 1 maj 1922. »Den evangeliska verksamheten« skulle emellertid enligt diakonmötets beslut fortsätta (SFa 11/4 1922).

Två månader efter att Andrew återvänt till Sverige uteslöts han från Filadelfiaförsamlingen på grund av att han »under sin vistelse i Wien fallit i synd«. Omständigheter och tidpunkter är höljda i dunkel, varför jag valt att skildra Andrews tid som hjälparbetare i Wien utan att nämna något om hans syndafall. Jag gör emellertid *ett* undantag och det är när han lämnar Wien våren 1921. Syndafallet tas upp i detta kapitelns två sista avsnitt.

Vi går nu tillbaka till hösten 1919.

Filadelfiaförsamlingen engagerar sig

Redaktionen för *Evangelii Härold* publicerade i slutet av november 1919 följande upprop:

I Tyskland och Österrike råder för närvarande stor nöd ibland den lägre befolkningen. Särskilt är detta fallet i staden Wien. Det råder särdeles stor brist på matvaror. Vi vädja härmed till våra vänner landet runt att bidra till den insamling, som av några bröder i Filadelfiaförsamlingen i Stockholm igångsatts för detta ändamål. Meningen med denna insamling är att i all synnerhet hjälpa de troende familjerna, som för närvarande befinna sig i verklig nöd. Vi hoppas och tro, att denna insamling skall lämna goda resultat, och att Herren skall leda det så, att vi här i Sverige i enlighet med Apg. 11:29, 30 skall kunna hjälpa de heliga i Österrike. (EH 27/11 1919)

Senare skriver Edvin Tallbacka att det var »ett par bröder« som fick nödläget »särskilt lagt på sina hjärtan« (EH 18/3 1920), och att »när Herren förra hösten lade de nödlidande i Wien på broder Eks hjärta, så kände vi nog lite var, att det var ett Herrens verk, som där skulle komma att utföras« (EH 13/5 1920). Andrew var således inte med bland dem som tog initiativ till insamlingen, men han engagerade sig och började med

---

⁹⁷ Även stavningen Stéen förekommer.

⁹⁸ För att förenkla framställningen används i fortsättningen *hjälparbete* för insatser som gällde fysiska behov och *evangelisation* för insatser på det andliga området.

gott resultat samla in pengar till Wien under sina besök i församlingar och bönegrupper.

Vid församlingsmötet i Filadelfia den 24 november hälsades »bröderna [J.E.] Hjelm, Karlsson och Ek, samt övriga vänner som anlant till bibelskolan sedan förra församlingsmötet, välkomna till oss« (SFa 24/11 1919).⁹⁹ Bibelskolan avslutades efterföljande söndag och måndag. Andrew hade troligen kommit till Stockholm för att vara med den sista veckan, men kanske också för att överlämna de pengar som han hade samlat in till Wien; det kan ha varit omkring 1 000 kr. Än mer hade skänkts av medlemmar i Filadelfiaförsamlingen och det goda insamlingsresultatet medverkade säkert till att Häroldens redaktion med Lewi Pethrus i spetsen publicerade ovanstående upprop.

Insamlingen togs upp lördagen den 19 december i diakonmötet i Filadelfia:

Beslöts föreslå församlingen välja broder Tallbacka, att tillika med br. Ek medfölja den sändning av livsörnödenheter som kommer att sändas till Wien, och för att då söka få desamma utdelade till de troende där. Vidare beslöts anmoda bröderna R[obert] Karlsson, Ivar Wahl ö [Filip] Lundberg att ordna med uppköpen av varorna. (SFa 19/12 1919)

Redan på måndagen tog församlingen ställning till förslaget:

Pastor Pethrus meddelade att mellan 5 och 10.000:– kr. inkommit för de nödlidande i Wien och på förslag av diakonerna beslutades att bröderna Tallbacka ö Ek skulle få församlingens uppdrag att nedresa till Wien för att överbringa undsättningen till de nödlidande därstädes. (SFa 22/12 1919)

Något formellt beslut att ställa sig bakom insamlingen fattade således inte församlingen, men i praktiken tog man på sig ansvaret.

Andrew kan ha engagerat sig i insamlingen under hösten inte bara för att samla in pengar utan också för att vara med och göra en insats i Wien om det skulle bli aktuellt, något som antagligen togs emot med öppna armar av dem som hade tagit initiativet. Han hade erfarenhet av arbete bland fattiga och hade gjort flera utlandsresor. Eftersom en stor del av hjälpen skulle riktas till en särskild grupp – »de troende familjerna« – hade man nog bedömt att det var nödvändigt att sända någon eller några till Wien som kunde se till att mat och andra förnödenheter kom i rätta händer. Alternativet hade varit att överlåta inköp och ut-

---

⁹⁹ Jag förutsätter att det är J.E. Hjelm och Andrew Ek som åsyftas. Några andra förkunnare inom Pingströrelsen som det kan ha gällt har jag inte funnit. Båda hade hjälpt till i Filadelfiaförsamlingens verksamhet under 1919.

delning till Svenska Röda korset som redan hade kommit igång med sin hjälpverksamhet i staden. Diakonerna accepterade att Andrew skulle sändas till Wien. Fanns det brister i hans utrustning så ansåg de nog att tillsammans med Tallbacka skulle det fungera. Denne hade troligen visat prov på en viss administrativ förmåga i den tjänst han hade som redaktionssekreterare för *Evangelii Härold*. Dessutom behärskade han tyska någorlunda bra till skillnad från Andrew, och han skulle också kunna rapportera i Härolden om arbetet och förhållandena i Wien.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ Edvin Tallbacka var född 1889 på Åland. Han studerade vid Johannelunds Missionsinstitut från hösten 1908 för att bli missionär, men avbröt studierna efter sex terminer och blev elev vid Stockholms privatgymnasium. Brist på pengar gjorde att han lämnade skolan efter en och en halv termin utan att göra rätt för sig. Ett par år senare studerade han två terminer vid en missionskola i Helsingfors, men slutade; han ansåg sig inte värdig att bli missionär. Från hösten 1915 arbetade han i Sorsele socken som »predikobitråde och lappsollärare«. Under denna tid gjorde han sig »intressant genom att dikta upp lögnhistorier«. 1918 blev han frälst på nytt, döpt och andedöpt och hans »ärliga avsikt [var] att bekänna allt. Men det blev inte av« (LPa 11/12 1925). Han flyttade till Stockholm och blev medlem i Filadelfia. Adrian Holmberg skriver att Tallbacka alltid gick »i sjaskig studentmössa« och att Pethrus höll »ett otroligt svassande tal« när Tallbacka »kom till Filadelfia« (Holmberg 1976 s. 35). Han erbjöds ett arbete på Häroldens redaktion och anställdes 1/3 1919; titeln blev så småningom redaktionssekreterare. Han utgav sig för att ha avlagt en teol.kand.-examen. I årsberättelsen för 1919 kan man läsa: »Vi äro skyldiga Gud ett särskilt tack för att han har sänt oss denne broder.« Under sin tid i Filadelfia sjönk emellertid Tallbacka »djupare och djupare« (LPa 11/12 1925) och Pethrus kunde vid åskilliga tillfällen konstatera att han varit öarlig men hade »översett och förlåtit« (LPa brev till Mönsterås nov. 1922). Han slutade vid Härolden 1/6 1922, för att senare under sommaren tillträda tjänsten som pastor i pingstförsamlingen i Östersund. Församlingen nåddes redan i början av september av rykten om hans dubbelliv och en kort tid senare tvingades han lämna sin tjänst. Dessförinnan hade Pethrus besökt Östersund och försvarat honom, men hade inte berättat något om hans tillkortakommanden. Skälet var att han »hade svårt att tro, att människor kunna gå fram på detta sätt« (LPa 22/1 1925). I oktober uteslöts Tallbacka från Filadelfia i Stockholm. Han bad Pethrus och församlingen om förlåtelse »för vad Ni fått lida för min skuld«, men han skriver att han »icke inför den allseende Guden kan bekänna något. Det är, hur otroligt det låter, vad jag minnes av mitt förflutna liv« (SFa diakonmöte 17/10 1922). År 1925 begärde och fick han ett betyg. I detta skriver Pethrus bl.a. att »Tallbacka tjänstgjorde som biträde i tidningen Evangelii Härold [och] intogs vid tidningen på grund av att vi voro utan skrivbiträde för tillfället och han var utan plats. Han utförde arbetet slarvigt och opålitligt och avskedades [...] i maj 1922« – ett kanske något märkligt betyg med hänsyn till att det täcker en tid på drygt tre år under vilken han större delen av tiden hade andra uppgifter och avsevärt högre lön än ett skrivbiträde. Han skickade tillbaka betyget och klagade hos Alfred Gustafsson, men denne menade att det inte var möjligt att skriva så att det »kunde bli dig till verklig hjälp«. Gustafsson skriver: »Du vet själv bäst Tallbacka, hur det arbetet sköttes och då särskilt den sista tiden« (LPa 23/9 1925; se vidare fotnot s. 193).

Man räknade med högst några veckors insats i Wien, och församlingens pastorer, Lewi Pethrus och Alfred Gustafsson, var beredda att ta på sig det merarbete som orsakades av att Tallbacka fick ledigt från sin tjänst på redaktionen. Vistelsen blev emellertid inte så kort. Mer pengar skulle komma in än vad man trodde när beslutet fattades.

Den 31 december kunde Pethrus och Gustafsson meddela:

För de nödlidande i Wien, har de senaste veckorna en ansenlig penningssumma inkommit från skilda delar av landet. Med anledning därav beslöt Filadelfiaförsamlingen på sitt församlingsmöte den 22 dec. att utsända bröderna Andrew Ek och Edv. Tallbacka, för att överbringa denna gåva till de heliga i Wien. Vi vilja därför uppmana våra vänner att fortast möjligt insända alla penningbidrag, som möjligen ämnats för detta ändamål. Likaledes mottages med tacksamhet större partier matvaror av olika slag såsom mjöl, gryn, torkad frukt m. m. likaså kläder. I det att vi önska våra bröder Guds rika välsignelse på deras färd innesluta vi dem i vännernas förböner. (EH 31/12 1919)

Vi kan räkna med att Röda Korset i Sverige gav råd och hjälp till församlingen (fotnot s. 169) och lovade att dess personal i Wien skulle hjälpa Ek och Tallbacka.

Andrew deltog inte i förberedelsearbetet. Från söndagen före jul befann han sig nämligen i Trelleborg och medverkade i pingstförsamlingens möten i och utanför staden. Han besökte även andra församlingar och pingstgrupper på olika platser i Skåne för att samla in pengar till Wien. Bland annat var han i Helsingborg där insamlingen gav 145,28 kr (EH 5/2 1920). Att han höll sig kvar i Skåne kan ha berott på att transporten av insamlade och köpta varor skulle gå via Trelleborg och Sassnitz. Andrew träffade således inte Maria och de två barnen förrän han återvände från Wien några månader senare.

En dopförrättning hade hållits då Georg Steen, som var Trelleborgsförsamlingens föreståndare, döpte två unga män i »Östersjöns kalla vågor«. Andrew skriver:

Någon mer välsignad dopförrättning, vid denna tid på året, har jag förr icke bevittnat. En av männen, är en tysk broder, som har blivit frälst här. Han vittnar med på mötena mycket frimodigt, om sin Frälsare. (EH 29/1 1920)

Mannen var den 19-årige Alwin Christenson. Han talade både tyska och svenska; hans mor var tysk och hans far svensk. Han var sjöman och hade »nyligen« kommit till Trelleborg (EH 19/2 1920).

Häroldens redaktion gav i januari 1920 sina läsare en glimt av nöden i Wien. Från »fullt tillförlitligt håll« hade man fått meddelande om, att de flesta medelklassmänniskor inte ha tillgång att äta middag mer än var tredje dag. En professor hade förfrusit händer och fötter av sig i sitt oeldade rum. En annan hade vid tillfälle svimmat under föreläsningen. Skolsalar och sjukhus äro oeldade. Man kan t. ex. knappt erhålla varmt vatten, ännu mindre någon varm lagad mat, på grund av bränslebrist. Skogarna och parkerna i Wiens omgivningar äro skövlade och bränsle står icke att få. (EH 9/1 1920)

Den 15 januari 1920 informerades läsekretsen, att

licens begärts, matvaror inköpts och vagnar anskaffats [...] Resan till Wien företages i slutet av månaden, varför de vänner som ännu icke insänt bidrag och varor ombedes att göra detta fortast möjligt. (EH 15/1 1920)

Hjälpinsatsen i Wien vintern och våren 1920

Edvin Tallbacka påbörjade sin resa till Wien från Stockholm i slutet av januari. Samtidigt skickades »närmare 20,000 kilogram matvaror för utdelning«. Dessutom hade han med sig »en hel del matvaror för eget behov under resan samt under den obestämda tid« som han och Andrew skulle vistas i Wien. I Trelleborg fick han träffa Alwin Christenson, och »strax före avresan« förstod Tallbacka och Ek att det var »Herrens vilja« att Christenson skulle följa med till Wien (Tallbacka s. 44).¹⁰¹ Denne kom att fungera som tolk åt Andrew, varför Tallbacka ibland kunde arbeta ensam.

Från Sassnitz gick resan med tåg till Berlin. Där bodde Christensons mor. De tog tillfället i akt att besöka en av stadens pingstförsamlingar, men det var inte som i Sverige. »Det hela verkade rätt kallt och stelt« (EH 19/2 1920).

Det fanns flera pingstrikningar i Berlin. Den församling (med Jonathan Paul som pastor) som besöktes var inte den som stod Pingströrelsen i Sverige närmast. Vid avfärden från Berlin fick de på järnvägsstationen träffa Benjamin Schilling, som var pastor i en församling i Steglitz i Berlin vilken var ordnad med Filadelfiaförsamlingen i Stockholm som förebild.

Måndagen den 9 februari påbörjades tågresan till Wien. Uppehåll gjordes i Leipzig för att bese staden, och i Passa vid Österrikiska gränsen för att byta tåg. Tallbacka berättar:

---

¹⁰¹ Det finns inga protokollförda beslut om detta i Filadelfia, men troligen tog Ek eller Tallbacka telefonkontakt med församlingsledningen.

Så snart vi passerat visitationsmannen och tagit plats på de österrikiska vagnarna, fingo vi intryck av armod och nöd i ännu större grad än genom Tyskland. Nu fanns varken belysning eller värme. Konduktören hade en liten fotogenlykta på rockknappen. Hela eftermiddagen och hela följande natt räckte resan, tills vi vid 9-tiden på onsdag f. m. [efter 40 timmar på tåget] anlände till Wien, sömniga, trötta, hungriga och törstiga. Broder Ek sade mig, att det var den svåraste resa, han varit med om, fastän han rest mycket både i Kina och Mongoliet under revolutionstider. (EH 26/2 1920)

Tåget var »så överbefolkat, att vi fingo nöja oss med ståplatser i en korridor« (Tallbacka s.47).

Stefan Zweig skriver om sin tågresa från schweiziska gränsen till Wien:

Konduktörerna, som anvisade platserna, strök omkring magra, utsvultna och halvt i trasor; nötta och slitna hängde uniformerna från deras insjunkna axlar. Läderremmarna med vars hjälp man öppnade och stängde fönstren var bortskurna, för varje bit läder var en dyrbarhet. Även sitsarna hade fallit offer för samvetslösa knivar och bajonetter; hela stycken av beklädnaden var barbariskt bortskurna av någon skrupelfri person som behövde laga sina skor och tog lädret där han fann det. Även askkopporna hade stulits för nickelns och koppars skull. Senhöstens vind ven in genom de krossade fönstren och förde med sig sot och slagg från den usla brunkolen, som man nu eldade lokomotiven med.

[...] För en sträcka som annars skulle ha tagit en timme behövdes nu fyra eller fem, och när det skymde blev det alldeles mörkt i vagnarna. De elektriska glödlamporna var krossade eller stulna, den som letade efter något måste treva sig fram med tändstickor, och man frös inte, enbart därför att man redan från början satt tätt sammanpressad med sex till åtta andra passagerare. Men redan på första stationen trängde sig fler och fler människor in, alla uttrötta efter att ha väntat i timmar. Korridorerna blev proppfulla, till och med på fotstegen satt människor i den nästan vinterkalla natten, och alla höll ängsligt fast vid sin packning och sitt matpaket; i mörkret vågade ingen ens för ett ögonblick släppa taget. (Zweig s. 311–312)

I Wien tog Ek och Tallbacka kontakt med den svenske konsuln, Röda korset, pastorsexpeditionerna i protestantiska församlingar samt de österrikiska livsmedelsmyndigheterna. De hade rest till Wien för att hjälpa »de heliga« förmodligen utan att veta vilka det egentligen gällde. Väl framme blev de upplysta om att i den katolska staden med ungefär 1,8 miljoner invånare fanns

i runt tal 100 tusen protestanter, däribland omkring 70 tusen lutheraner samt cirka 30 tusen reformerta, bland vilka en liten del äro metodister och likaledes en liten del baptister. (Tallbacka s. 55–56)

»Lutheranerna befunno sig i det största nödläget« (ibid. s. 56) medan »reformerta, metodister och baptister« fick »riktigt understöd från sina trosfränder i Amerika, Schweiz och Holland«. Det bestämdes därför att hjälpen främst skulle riktas till medlemmar i de lutherska församlingarna. De som i första hand fick hjälp var unga mödrar, krigsänkor, invalider och sjuka samt åldringar (EH 18/3 1920). Av berättelser från hjälparbetet kan man sluta sig till att också många katoliker fick mat och kläder.

I den första rapporten från Wien skriver Tallbacka, som svarade för kontakten med Härolden:

Människorna gå trasiga, modlösa, bleka och hungriga på gatorna. Synd och last florera, Gud är okänd. Vi trodde, att det skulle vara stor nöd, men den är större än vi anat. En kvinna, som fick en brödbit, kysste mina fötter. Bed för oss! (EH 19/2 1920)

Tallbacka återkom den 4 mars med berättelser om hjälpverksamheten och livet i Wien – »En söndag i Wien« – och den 11 mars – »En arbetsdag bland de nödlidande i Wien« – där han bland annat skriver:

Vårt arbete består nu huvudsakligast däri, att vi gå ut på gatorna i stadens fattigaste kvarter. Där omgives vi snart av en skara fattiga barn och invalider på kryckor och i alla möjliga sorts vagnar. Vi upptaga deras adresser, och när tiden tillåter följa vi dem genast till deras hem. I annat fall få vi gå någon annan gång. I hemmena får vi sedan se, om deras tiggeri är av nöden eller icke. Genom detta arbete ha vi fått tillfälle att vittna om Gud för mången. [...] Arbetet är stort, och vi äro svaga och få, och känna oss i denna stad inte hinna med mycket. Man blir trött efter att ha sprungit 8 á 10 timmar på gatorna från port till port, trappa upp och trappa ned. (EH 11/3 1920)

Tallbacka tvingades avbryta vistelsen i Wien på grund av att han och hans fästmö, modisten Ester Blomqvist, hade planerat att gifta sig under våren. När han lämnade Wien är svårt att avgöra, men gissningsvis var det under de tio första dagarna i mars.¹⁰² Lysning ägde rum söndagarna den 28 mars samt 4 och 11 april. Den 17 april återvände Tallbacka till Wien »för att vara broder Ek behjälplig i fortsättningen« (EH

---

¹⁰² Tallbacka skriver att han var borta från Wien i två månader och att återresan till Wien påbörjades den 17/4 (EH 13/5 1920). Ett rimligt antagande är att varje resa tog högst en vecka i anspråk. Han skulle då ha varit framme i Wien senast den 24/4, vilket innebär att han hade lämnat Wien två månader tidigare, dvs. omkring den 24/2. Hans rapport i Härolden den 11/3 (se ovan) torde ha skrivits senast tio dagar före publiceringen, dvs. före den 1/3; kanske skrev han den under resan. Hans första rapport sedan han kom hem publicerades den 18/3, vilket gör att ankomsten till Stockholm torde ha skett senast tio dagar tidigare.

18/3 1920). Han reste tillsammans med en man vid namn Paul Jansson för att tillsammans med Ek och Christenson »avsluta vår hjälpsats för denna gång« (EH 22/4, 13/5 1920). Sannolikt hade Paul Jansson erbjudit sig att följa med utan ekonomisk ersättning.

Under sin vistelse i Sverige redogjorde Tallbacka i Härolden för läget i Wien och något om hur utdelningarna gick till.

Matvaror och kläder förvarades i ett centralt magasin, som stod under polisbevakning eftersom risken för stöld var stor. Varorna utportionerades i små partier på myndigheternas inrådan för att undvika att de skulle hamna i orätta händer. Nöden var som störst bland »tjänstemän och i synnerhet pensionerade« medan den »kroppsarbetande befolkningen« »redde sig« bäst. Arbetarna »höll sig framme och tiggde av såväl inhemska som utländska organisationer, medan medelklassens folk tego och fingo lida«. Myndigheterna ville därför inte att maten skulle »komma i jobbarehänder« (Tallbacka s. 50, 57). Efter att man hade fått kontakt med behövande fick dessa hämta mat vid magasinet. Tallbacka skriver att under hans vistelse i Sverige var »broder Ek sysselsatt med att utportionera matvaror till något över 1,000 familjer«. De som hämtade mat fick vid behov pengar till spårvagnsbiljetter. Familjer som på grund av sjukdom inte kunde hämta sin mat fick den hemtransporterad (EH 18/3 1920). Vid något tillfälle fick man »ett större parti av både kläder och matvaror, som utsänts genom röda korset, och som genom svenska beskickningen ställdes till vårt förfogande« (EH 13/5 1920).

Beträffande den andliga verksamheten hade Ek, Christenson och Tallbacka i samband med utdelning av mat och kläder vittnat om sin tro – för protestanterna för att få dem att inse att de skulle låta döpa om sig samt sträva efter ett andedop, och för katolikerna för att de skulle omvända sig och bli frälsta. Andrew skriver våren 1920:

I dag ha vi fått hålla två utdelningar med predikan och bön. Gud verkar.

Nästan alla gråta, när vi vittna för dessa katoliker. Vi få hålla till i hemmen men nu om söndag skola vi ha möten på en gård. (EH 1/4 1920)

Att Ek och Tallbacka skulle bedriva andlig verksamhet parallellt med den humanitära var självklart för dem. Tallbacka skriver att »det egentliga ändamålet med vår verksamhet i Wien var ju att vinna själar för Kristus«, och det ska nog ses i ljuset av att man ansåg att en kristens viktigaste uppgift var att vinna andra för Gud. Tallbacka skriver:

En luthersk pastor [i Wien] sade en gång, att det var mycket farligt om pingstväckelsen finge överhanden, »ty«, sade han »en pingstväckelsens medlem kan inte låta bli att vinna anhängare.« (Tallbacka s. 61)

Denne man var sannolikt pastor Wolf i den lutherska församlingen Tabor. I hans hem hade de tre svenskarna fått bo under en stor del av vistelsen i Wien (Tallbacka s. 59). Framgångarna för den andliga verksamheten var emellertid inte stora och fick därför inte någon större publicitet. Efter en tid fanns det ändå en liten pingstförsamling.

Onsdagen den 28 april skedde den sista utdelningen för våren. »Över 500 skolbarn i en av Wiens förstäder« fick denna gång hjälp (EH 13/5 1920). På kvällen hölls dopförrättning i »Centralbadets stora bassäng«. Tallbacka skriver:

I närvaro av flera medlemmar i badhusets direktion fingo vi så fira en av de underbaraste dopförrättningar vi någonsin varit med om. [...] Sex lyckliga själar blevo döpta och 3 syskon hade tidigare tagit dopet. Den lilla döpta församlingen utgöres alltså av 9 själar. (ibid.)

Vem som var dopförrättare framgår inte.

En dryg vecka senare var åtminstone tre av de fyra svenskarna tillbaka i Sverige; Christenson kan ju ha stannat till i Berlin. Tallbacka var annonserad i kvällsmötet i Filadelfia i Stockholm söndagen den 9 maj.¹⁰³ Andrew kan ha åkt direkt till Mariestad. Hans uppdrag för Filadelfiaförsamlingen var slutfört, åtminstone för denna gång. Han måste nu försörja sig som resepredikant igen.

Andrew talade åtminstone vid något tillfälle i Filadelfia under pingsthelgen. Veckan efter var han en av tre talare vid torsdags- och fredagskvällarnas möten i pingstförsamlingen Tabor på Södermalm. Han är inte annonserad i Filadelfia eller på församlingens utposter någon gång under månaderna juni–augusti. Han deltog emellertid i församlingsmötet i Filadelfia måndagen den 7 juni 1920. Enligt sista paragrafen i protokollet »sjöngs sången nr 75 i Segertoner varefter br. Ek lämnade församlingen några minnesord ur Psalmen 16 samt Rom. 8 kap 17 vers«.

Tackbrev från Wien. Den 6 maj återger *Evangelii Härold* ett brev från en lärare i Wien, som skriver:

---

¹⁰³ Vigseln mellan Ester och Edvin Tallbacka ägde rum i Betesdakyrkan i Stockholm måndagen den 17/5. Filadelfiaförsamlingens medlemmar hade bjudits in att övervara »deras bröllophögtid« varför det ordinarie församlingsmötet ställdes in denna kväll (SFa 10/5 1920).

Tillåt en lärare i Wien att skriva några rader till Eder. I Wien talas nu mycket om Sverige, särskilt därför att svenskarna förbarmat sig över oss i vår fruktansvärda nöd. Vår nöd, hungersnöden, är gräslig. Den är dubbelt förskräcklig därför, att jämte de hundratusenden, som i fruktansvärd brist långsamt försvinna, finns det några tusen samvetslösa jobbare och ockrare, som föra ett utsvävande och slösande liv. Mången utlänning, som kommit till Wien och sett detta i de fina hotellen [menar att det inte] är så svårt med nöden. [...] Men, Gud vare pris, förnuftiga personer [...] se sig bättre omkring i Wien. En sådan man med livserfarenhet är pastor Ek. Han har gått till de mörkaste förstäderna, han har sett sig om i de eländigaste boningarna och där påträffat fasaväckande elände. Under veckor har han med fylld ryggsäck besökt de uslaste boningshål och utdelat livsmedel åt de arma människorna och sökt att trösta dem. Hans kärlek till Jesus har kommit honom att icke sky något offer. Han har icke varit rädd för de många sjukdomar som grassera i dessa smutsiga hål; han har icke fruktat den ohyra av alla slag och den fruktansvärda lukt, som råder i de mörka rum, där av svält halvdöda människor vecka efter vecka, utan att tvätta sig, legat på lump och rutten halm. [...] Ehuru han är stilla och blygsam, talar man dock redan överallt i Wien om den gode »svenske pastorn« och hans trogna kamrat Christenson, som tjänstgör som tolk. [...] Han utdelar gåvor även i skolor åt de arma barnen. Den 9 april var han i vår skola [...]. Omkring 200 fattiga barn blevo rikligen försedda med livsmedel och kläder. (EH 6/5 1920)

Läraren tänker i första hand på den hjälpverksamhet som Filadelfiaförsamlingen i Stockholm svarade för, men det fanns även andra svenska organisationer som var aktiva i Wien, bland annat »Frikyrkliga nödhjälpskommittén för Österrike och andra länder« som representerade »Svenska Missionsförbundet, Baptistsamfundet, Metodistkyrkan, Fri-baptisternas samfund och Helgelseförbundet« (WP 12/2 1920).

Även »presidenten för Österrikiska röda korset« skriver om hjälpsatserna i ett brev till Lewi Pethrus den 22 april 1920:

Eder ämbetsbroder Herr Pastor Andrew Ek utvecklar här en välsignelserik, människovänlig verksamhet genom utdelande av kärleksgåvor åt Wiens nödlidande befolkning. Under de allra sista dagarna har han rikeligen begåvat 250 för mig namngivna personer med livsmedel. (EH 6/5 1920)

Sommaren 1920 i Sverige

Den 24 juni 1920 fick Andrew en betraktelse, »Bedjen utan återvändo!«, publicerad på en framträdande plats i *Evangelii Härold*: i vänsterspalten på tidningens första sida. I inledningen skriver han att efter sin återkomst från Wien har »Herrens Ande låtit mig och andra Jesu vittnen inse, huru nödvändigt det är, att [...] tillbringa mera tid i bön och åkallan«. Han

berättar sedan att han under en bönevecka i Finnerödja fick uppleva att »under det att sanningens Ande förde oss längre fram uti Ordet, fingo vi alla mottaga något, som vi inte förut ägde«. Han blev mer klar än tidigare över att Jesus snart skulle komma tillbaka och att Anden inte ville att alla Jesu »lemmar på jorden skola slumra utan vara nyktra och vakande, så att de kunna bedja oavlåtligen«. Han uppmanar läsarna att under uthållig bön, motarbete Satans planer »att söka omintetgöra fullbordandet av Guds Andes verk uti våra liv, för att vi icke skola vara redo till förvandlingen och mötet i luften« – Gud är mäktig att föra sitt verk till seger »om vi verkligen ödmjuka oss inför hans ansikte« (EH 24/6 1920).

I samma tidningsnummer publicerades »en hälsning« från Andrew:

Jag vill framföra många hjärtliga hälsningar till dem, som hava deltagit med i undsättningen till våra lidande bröder i Wien. – Om Herren vill, så komma vi att återvända om någon tid med de gåvor, som fortfarande inflyta. – Insamlingen pågår, och om någon känner sig manad att deltaga med, så kunna pengar och gåvor in natura skickas under adress Filadelfia, Uppsalagat. 11. (ibid.)

Vistelsen i Wien hade haft det goda med sig att Andrew var avsevärt mer efterfrågad som talare än tidigare. Många ville höra om hans upplevelser. Det var därför inte svårt för honom att få medverka i möten under sommaren och inte sällan fick han ta upp ett offer för verksamheten i Wien.

Andrew yttrade sig åtminstone vid något tillfälle under Kölingaredsveckan vilket framgår av Venzel Nilssons anteckningar från sessionerna: Under torsdagens första session talade man över frågan om det är någon skillnad mellan helgelse och frigörelse. Pethrus hade inlett, varefter bland annat Rikard Fris, Anton Taranger och Andrew Ek hade gjort inlägg. Andrew hade sagt att »vägen till helgelse är lydnad för Guds ord och helöverlåtelse åt Gud«. Efter en kafferast hade en ny fråga tagits upp: »Herrens vittnens förhållande till församlingarna och varandra«. Samtalet fortsatte under fredagen. Då frambar Ek ett budskap: »Guds Ande förbjuder Holm[gren] att tala.« Efter att Anton Taranger hade hänvisat till 1 Kor. 3, fick emellertid Holmgren ordet, »men blev förekommen av L. Pethrus vari hela församlingen instämde«. Rikard Fris menade att »då Holmgren ej får tala må vi ej fortsätta med samtal i ämnet. Beslöts.« (VNa 2/7 1920). Det är inte lätt att förstå vad som hände. Tallbacka skriver i Härolden om detta samtal bl.a. att »kringresande Herrens vittnen borde avhålla sig ifrån församlingarnas inre angelägen-

heter och andra partifrågor och endast förkunna Jesu härliga, fulla och fria frälsning« (EH 22/7 1920), vilket kanske ger en fingervisning om vad det rörde sig om. Holmgren bodde i USA och var på besök i Sverige.

Måndagen den 2 augusti var det församlingsmöte i Filadelfia. Pethrus ledde mötet. Protokollet förtäljer bland annat följande:

§ 9. Bröderna [Kristoffer] Kristoffersson och Andrew Ek fick därefter tillfälle att avlägga korta vittnesbörd till Jesu ära. Br. Ek meddelade att han snart ämnade resa tillbaka till Wien igen och sprida frälsningens härliga evangelium bland våra vänner därst[ädes].

§ 10. Beslutades upptaga offer för missionen i Wien, vilket offer upptogs omedelbart i mötet.

§ 11. Beslutades att fortsätta våra utdelningar bland de nödställda i Wien och att för detta ändamål ditsända Pastor Andrew Ek, hans hustru Maria Ek samt tolken A. Kristensson [Christenson]. (SFa 2/8 1920)

Något diakonmöte hade inte hållits sedan 15 juni varför Pethrus endast hade kunnat förankra de beslut som fattades vid församlingsmötet genom samtal med de diakoner och äldste han hade kommit i kontakt med. Offret »för missionen i Wien« inbringade ca 460 kr och överlämnades till Andrew.

Andrew deklarerade således frimodigt i Filadelfia vad han skulle arbeta med i Wien. Beslutet enligt paragraf 11 innebar att församlingen formellt ställde sig bakom Maria och Andrews liksom Christensons utresa och verksamhet samt att pengar ur insamlingskassan kunde ställas till förfogande vid eventuella utdelningar.

Sammanlagt samlade Andrew in nästan 4 200 kr (inklusive offret i Filadelfia). Beloppet är fördelat på 39 poster vilka redovisades i *Evangelii Härold* den 2 september 1920. Han kan också ha fått pengar för resekostnader och som lön vid sina besök utöver det som togs upp som offer för missionen i Wien, men blev det brist måste han naturligtvis utnyttja sin privata missionskassa.

Tillbaka i Wien

Den 16 augusti 1920 lämnade Andrew och Maria tillsammans med Christenson Trelleborg. I en notis i *Härolden* kunde man läsa att de skulle resa till Wien »med undsättning åt de behövande och för att verka Herrens verk ibland den lilla troende frigjorda skaran där« (EH 17/8 1920).

En förutsättning för att Maria skulle kunna följa med var att någon tog hand om barnen. De hade fyllt 7 och 9 år. Det blev en familj i Hofors i Gävleborgs län som öppnade sitt hem för dem, sannolikt Lars Eriksson och hans hustru Margareta. Varför de hamnade just där och inte hos någon av Marias släktingar är svårt att förstå.¹⁰⁴

Även denna gång gjordes ett uppehåll i Berlin varefter resan fortsatte till Wien dit de tre resenärerna kom på kvällen lördagen den 21 augusti (EH 2/9 1920). I två veckor bodde de på hotell varefter Maria och Andrew tills vidare fick bo hos en diakonissa medan Christenson fick ett rum »hos en excellens« (EH 30/9 1920); många hyrde ut rum i sina lägenheter för att få hjälp till försörjningen.

Härolden publicerade endast tre rapporter från Andrew om verksamheten i Wien, och det var den 9 och 30 september och sedan inte förrän den 23 december.

Den första rapporten återges här oavkortad:

Dyre vänner i Herren. Nåd och frid! (Mark. 10:27.) Pris ske Gud! Allt kan ske för den, som tror. Herre föröka oss tron! Amen. Här behöva vi få vår tro förökad! Jag prisar Gud, för hans godhet! Han gjorde mera för oss svaga, än jag vågat hoppas, pris ske Jesus! Halleluja! Det hade varit förenat med mycket arbete, att få Nya Testamenten hit, och jag undrade mycket över, huru det skulle gå för sig. Men Jesus har på ett härligt sätt, i dag hjälpt oss. Halleluja! I dag hava vi nämligen kommit över ett parti Testamenten, för skapligt pris. Vi fingo betala, för 500 ex. 10,920 (ös. kr.). Böck-

---

¹⁰⁴ I Mariestads församlingsbok 1914–1926 finns en anteckning för vart och ett av barnen: »går i skola i Hofors Torsåker 1920«. I Marias anteckningsbok finns en notering på bakre pärmens insida: »Torsåker pastorat Hofors försm. L. Erickson Standern Hofors« (MEa). Lars Eriksson var kolare vid Hofors bruk och bodde i ett område med »lägenheter« – Standarden – som ägdes av bruket. En son, Joel, var evangelist och kom sommaren 1918 till Karlsborg som medarbetare till församlingens föreståndare Axel B. Lindgren. Denne var vän till Andrew, som lärde känna Joel vid sina besök i Karlsborg. I september 1919 reste Lindgren till USA (s. 128) och Joel blev föreståndare i Karlsborg. Den 7/8 1920 vigdes Joel och missionärskandidat Berta Johansson i Karlsborg. Sista lysningssöndagen var 1/8. De skulle resa till Le Havre i Frankrike för språkstudier inför en missionsgärning i Belgiska Kongo. Bröllopet hölls tidigare än planerat eftersom de tillsammans med andra missionärskandidater genom *Evangelii Härold* 29/7 hade uppmanats av Pethrus att göra sig i ordning för att resa. Tidspresen gjorde att Joels föräldrar inte kunde komma till bröllopet utan blev kvar i Hofors. Dagen före bröllopet fick Berta och Joel ett lyckönskningstelegram från Hofors från Maria och Andrew (Björklund s. 47, 50-51). Sannolikt var dessa där för att lämna över sina barn. – Berta och Joels tid som missionärer blev kort. Redan i december 1923 avled de i tropisk feber.

erna ha stigit i pris, så väl som allt annat. Nära 1400 kr. kostar det i veckan, bara för bostad, för oss tre. Vi måste ju bo på hotell, de första dagarna. En enkel måltid kostar nu 100 kr. Det är synd om många fattiga, som aldrig ha råd att äta sig mätta, fastän de se maten i skyltfönstren. Vi se flera trasiga och arma tiggare, än då vi förra gången voro här. En diakonissa, som vi besökte i går, frågade oss, om vi inte denna gång, hade kläder med. Och på vår fråga, huru det var ställt med nöden i den 13. stadsdelen, svarade hon, att nöden var mycket rysansvärd. Några utav våra kära trossyskon ha vi redan råkat, och de hava haft möten i sina hem. Det var kärt att få återse dessa kära syskon. Må Gud föröka denna ringa skara.

Vi ha tänkt att ha vårt första möte, nu om söndag, i ett hem. Halleluja! Vi vänta att snart få höra något från våra syskon i Sverige. Och vi hoppas att snart få taga i tu med utdelning av mat och kläder, m. m.

Här i staden, är det bra lugnt, fastän det är oroligt, runt omkring i andra delar av Europa. Snart är han här, Jesus, vår efterlängttade Brudgum. Pris ske hans dyra namn! Bedjen för oss! Mina medarbetare hälsa Eder i Herren. Församlingen i Wien hälsar Eder. (EH 9/9 1920)

Alla priser som anges i citatet är i österrikiska kronor; för 100 svenska kronor fick man 5 100 österrikiska kronor. Testamentena kostade således ca 215 svenska kronor.¹⁰⁵ Andrews förhoppning i brevet ska nog tolkas som att han förväntade sig att Filadelfiaförsamlingen snart skulle sända matvaror och annat så att han kunde komma igång med utdelningen.

I den andra rapporten berättar han först om det höga prisläget i Wien och går sedan över till den andliga verksamheten. Han skriver att »av traktaten 'Herren kommer' hava vi 5,000 st. under tryckning«. Troligen är det en översättning av en traktat från Förlaget Filadelfia. Han hade också hyrt en lokal i den 20:e stadsdelen från den 1 oktober, »den är rymlig och belägen på andra våningen« och måste inredas. Årshyran var ca 640 kr. Han skriver också om ett möte på ett ålderdomshem:

De [gamla] mottogo ordet med öppna hjärtan. Vi voro där förra gången då vi även här hade utdelning av mat. Och nu får vi komma dit och vittna om Jesus, så ofta som Herren leder oss.

---

¹⁰⁵ I det följande avses alltid »svenska kronor« om förkortningen »kr« används. – Värdet av den österrikiska kronan relativt den svenska kronan sjönk successivt och ganska kraftigt under den tidsperiod som vi här studerar. Inflationen i Österrike var hög även om den inte nådde de extrema nivåer som gällde från hösten 1921 med 30–40 % inflation i månaden. I Sverige ökade levnadskostnaderna under första halvåret 1920 för att sedan stadigt sjunka.

Han berättar därefter något om förra vinterns utdelningar och tillfogar att det är tack vare dessa »givet, att vi på dessa olika platser, i bönehus, i skollokaler och på gårdar äro välkomna för att tala Guds ord till dem«.

Nu hoppas vi att vännerna i Norden icke skall glömma bort dessa tusenden lidande vienare, i Edra förböner och offer! Vi behövde, snarast möjligt, en erfaren ren, andedöpt broder till hjälp. Bed att Herren sänder någon ut. – Medel och all post kan sändas under adress: Am Tabor (Wolf) Wien 2. Deutsch Österreich.^[106] Min hustru hälsar. (EH 30/9 1920)

Verksamheten var sannolikt nästan helt inriktad mot evangelisation och vård av »den lilla frigjorda skaran«. Det indirekta uppropet om pengar ska nog tolkas som att han ber om påfyllning av sin privata missionskassa. Behovet av en broder som hjälp återkommer jag till (s. 149).

Om mötesverksamheten hösten 1920 skriver G.E. Söderholm år 1928:

På hösten 1920 började bröderna [Ek och Christenson] avhålla små möten i Wien. Här och där i husen samlade de sig med några få okunniga fattiga katoliker. Början var synnerligen svår. Detta emedan publiken huvudsakligast bestod av personer, som blevo hjälpta vid livsmedelsutdelningarna, och de allra flesta av dessa personer voro blott mötesdeltagare och religiöst intresserade »för nyttas skull«, d. v. s. de hoppades att genom en visad yttre fromhet erhålla större ransoner vid utdelningarna. Dessutom kommo spiritister, teosofier m. fl. andra personer med i mötena, vilka genom sin inställsamhet och falska religiositet förbländade och förförde. (Söderholm 1928 s. 324–325)¹⁰⁷

Församlingsledningen vill att Andrew Ek reser hem. I ett brev till Andrew den 22 oktober 1920 skriver Pethrus:

Vi ha mottagit brev och telegram från Dig och senast i dag ett telegram om penningar. Vi sända Dig härmed en check på fyrahundra /400/ svenska kronor. Vi våga icke sända penningarna i sedlar, som Du uppmanar, då ju vilken posttjänsteman som helst kan öppna brevet och då finna beloppet, som icke posten garanterar för.^[108]

Vi bröder ha samtalat om verksamheten i Wien och anse, att den måste ställas på annat sätt, än den nu för tillfället är ordnad. Du såväl som Evangelii Härold har talat för insamling till de nödlidande i Wien, och de penningar som inkommit ha nu delvis använts till evangelisk verksamhet

---

¹⁰⁶ Sannolikt bodde makarna Ek och Christenson där (se s. 140).

¹⁰⁷ Förmodligen har Christenson på Söderholms begäran skrivit något om arbetet i Wien. Texten gäller nog både våren och hösten 1920. Ingenting sägs om någon »lokal«; den kanske aldrig tillträdde (s. 184).

¹⁰⁸ Frågan finns inte upptagen i något protokollfört diakonmöte.

därnere. Vi anse, att ett sådant handlingssätt icke är riktigt, ty alla, som insända medel till oss, tala om de hungrande i Wien. Naturligtvis är evangeliskt verksamhet av nöden, och vi önska av allt hjärta, att sådan må komma till stånd därnere, men vi ha ingen rätt att använda de medel, som nu insamlats, till detta ändamål. De måste användas till mat och kläder för de nödlidande. Vi måste ha klarhet i denna sak, innan vi kunna göra något mera för arbetet i Wien. För min del var jag icke för, att du skulle resa så snart till Wien, som Du gjorde, vilket Du nog också kommer ihåg. Detta syns också vara de flestas mening, att Du bort stanna hemma, till dess vi hade kunnat få en matsändning med. Då Du emellertid ansåg att Du borde resa, har icke något särskilt inväntas däremot, annat än att mat med det allra första borde inköpas för penningar, som varit insända för Wien. Vid närmare eftertanke äro vi här på det klara med, att det måste föreligga en missuppfattning angående verksamheten därnere. Den allmänna tron är att Du och vännerna därnere utdela mat och kläder åt de nödlidande, och kommer det till allmänhetens kännedom, att så icke sker, åtminstone i någon större utsträckning, så komma vi mycket illa ut. Hjälp till Wien består naturligtvis icke däruti att vi komma med penningar till Wien och köpa mat där, utan att vi sända mat dit från Sverige.

Om Du bedriver evangelisk verksamhet och predikar Guds ord till själars frälsning därnere, så måste detta klagöras i tidningen här, så att alla får reda på vilket sätt verksamheten bedrivs, och det icke går under namn av nödhjälpsarbete. Oss synes, som det nu utvecklats sig, sedan Du sist kom till Wien, att det vore klokt, om Du, Din hustru och broder Kristensson komme hem till Sverige, och vi kunde hjälpas åt att samla medel till den kommande vinterns nödhjälpsarbete.

Därtill önska vi nu med det allra snaraste få klart med en redogörelse för nödhjälpsarbetet under förliden vinter. Vi tro emellertid, att det vore bäst om ni komme hem, och finge ordna saken härifrån med inköp av matvaror och dylikt.

Vi hoppas, att de vänner, som kommit ned till Wien och som icke äro utsända av vår församling, gå fram på sådant sätt, att icke myndigheterna eller allmänheten får något att anmärka emot deras tillvägagångssätt. De ha mottagit penningar här i Sverige för nödhjälpsarbete i Wien, och skulle det bliva något trassel om denna sak, så går det otvivelaktigt ut över Filadelfiaförsamlingen här, ty man har ju den tron, att de stå i någon slags förbindelse med oss. Emellertid är ju ingen mer än Du, Din hustru och broder Kristensson utsända av vår församling. Vi önska full reda i denna sak. Vi våga icke mottaga penningar här i fortsättningen för nödhjälpsarbetet i Wien, om icke detta sker. Om du emellertid kommer hem, och vi fingo gemensamt arbeta för samlande av medel, och en hjälpexpedition i rätt ordning kommer att sändas, skulle troligen mycket mer kunna uträttas än i nuvarande förhållande.

Käre broder, Du förstår att det som här blivit sagt är i all kärlek för att vi skulle nå det bästa resultatet med denna verksamhet. [...] Låt oss med det allra snaraste höra Din mening angående denna sak. Om Du finner det i överensstämmelse med Herrens vilja att resa hem, sända vi Dig respenningar. För vår del tro vi det vore det lyckligaste som kunde ske just nu.

Må Gud välsigna eder ock må han hjälpa oss att tjäna honom på ett honom behagligt sätt. Bröderna [Alfred] Gustafsson och Tallbacka hälsa Dig. Vi ha i samråd skrivit detta brev och dess innehåll är vår gemensamma övertygelse. (LPa 22/10 1920)¹⁰⁹

Pethrus hade i augusti varit väl medveten om vad Andrew tänkte ägna sig åt i Wien. Han hade till och med accepterat att ett offer skulle tas upp i församlingen som stöd till det evangeliska arbetet i Wien. Men helst hade han sett att Andrew inte åkte. Två månader senare skrev Pethrus detta brev. Sannolikt berodde det på att bröder i församlingens ledning, efter att ha tagit del av Andrews rapporter i Härolden, tog upp frågan med Pethrus och drev fram ett beslut att Andrew skulle kallas hem till Sverige. Vi kan förutsätta att Pethrus – understödd av Gustafsson och Tallbacka – i det något ostrukturerade brevet var angelägen att få med de skäl som bröderna hade framfört. Det viktigaste var att evangeliskt arbete inte skulle bekostas av medel som var insamlade för nödhjälpssarbete (se vidare s. 183).

Joel Halldorf menar att det fanns skäl för Pethrus att oroa sig:

Pingströrelsen var en medialt mycket påpassad rörelse under dessa tidiga år. Pethrus kritik av och oro inför den tveksamma användningen av pengarna kan ses i ljuset av detta. Några år tidigare hade tidningar påstått att Filadelfiaförsamlingens filantropiska verksamhet inte var annat än kamouflerad evangelisation. Skulle det uppenbaras att församlingens verksamhet i Wien fungerade just på detta sätt, kunde det få mycket negativa följder och kasta misstankens skuggor över pingströrelsens hela sociala arbete. (Halldorf s. 31)¹¹⁰

Åtminstone ett par personer hade uppenbarligen kommit till Wien på eget initiativ. Pethrus beskyller inte Andrew för att stå bakom detta,

---

¹⁰⁹ Att Andrew ville ha pengar och inte en check berodde sannolikt på att han ville växla pengarna själv – det gällde att vänta så länge som möjligt med inväxlingen, varför det var gynnsamt att dela upp beloppet i flera poster. Det kan ha varit så att pengarna skulle användas för Marias hemresa (s. 150) och då var det angeläget att hon om möjligt inte hade österrikisk valuta med sig utan svensk. – I mitten av september hade Ek fått 700 kr »för omkostnader« från Filadelfiaförsamlingens insamlingskassa. Hur Andrews begäran om pengar var formulerad är inte känt.

¹¹⁰ Se också Gäreskog 2013 s. 163, 172–173.

men dennes bön om hjälp av en »erfaren ren, andedöpt broder« (s. 146) kan tolkas som att han uppmuntrade privata initiativ och kanske hade ett samarbete med dessa, som gjorde att frågan om deras »tillvägagångsätt« var befogad.

Pethrus skriver att »hjälp till Wien består naturligtvis icke däruti att vi komma med penningar till Wien och köpa mat där, utan att vi sända mat dit från Sverige«, vilket kan betyda att Andrew hade föreslagit att pengar skulle sändas till Wien för inköp. Två månader senare hade Pethrus ändrat sig:

Insamlingar av gåvor till de nödlidande i Wien pågår. Vi vilja meddela därom, att bästa sättet att bidra är att insamla penningar. Genom amerikanarnas försorg har mycket livsmedel införts till Wien, så att vi där nere kunna köpa mjöl billigare än i Sverige. Då dessutom frakt tillkommer är det ju klart att det inte blir någon idé att använda svensk säd. Nödläget i Wien beror – som förut meddelats, på den dåliga penningevalutan, som gör att österrikarna inte kunna köpa mat. (EH 30/12 1920)

Mot slutet av brevet skrivet Pethrus, att »om Du finner det i överensstämmelse med Herrens vilja att resa hem, sända vi Dig respennningar«, vilket antagligen Andrew uppfattade som att Pethrus inte kände sig säker på att det var rätt att be honom resa hem.

Andrew Ek stannar kvar i Wien. Andrew reste inte hem, men han var inte i Wien hela tiden under hösten. Åtminstone under ett par veckor var han i Schweiz tillsammans med Christenson. Andrew höll brevkontakt med Axel B. Lindgren, som skulle resa hem till Sverige efter en språkkurs i Le Havre som förberedelse för en missionsgärning i Belgiska Kongo. Lindgren hade berättat att han den 18–21 november skulle vara i Zürich, som ligger i det tyskspråkiga området i Schweiz, där det skulle hållas en pingstkonferens med Smith Wigglesworth. Andrew beslöt att resa dit, en järnvägsresa på mer än 60 mil. De strålade samman vid kvällsmötet torsdagen den 18:e. Måndagen den 22:e reste Lindgren, Ek och Christenson till Basel, åtta mil västnordväst om Zürich, hyrde en centralt belägen stor lokal och höll möten varje kväll fram till och med söndagen den 28 november. Även Basel ligger i det tyskspråkiga området.

Lindgren skriver:

Mycket folk samlades. De voro mycket hungriga efter Guds ord. Vännerna i Schweiz voro mycket intresserade för Kongomissionen och för missionen i Schweiz. (EH 3/2 1921)

På måndagen reste Ek och Christenson tillbaka till Wien.¹¹¹

Eftersom inte Maria nämns kan vi förutsätta att hon hade återvänt till Sverige. Förmodligen var de 400 kr som Andrew ville ha enligt Pethrus brev avsedda för hennes hemresa. Hon kan ha rest hem omkring den 1 november.

Sannolikt reste Maria ensam. I sin anteckningsbok har hon skrivit in några fraser inför resan:

När går båten? Wann geht das Schiff. Um wieviel Uhr geht der Zug nach Sassnitz. Wann kommen wir an in Sassnitz? Wielange hat der Zug Aufenthalt. Wie-viele Tage braucht man von Wien nach Trelleborg. (MEa)¹¹²

Det troliga är att Andrew hade tagit kontakt med Schilling i Berlin som mötte upp där och ordnade med nattlogi.

Den 18 november togs verksamheten i Wien upp i ett diakonmöte, i vilket beslöts att

tillskriva broder Ek i Wien att resa hem för insamling av matvaror för de nödlidande, och sedan resa tillbaka för att fortsätta den räddningsmission som bedrevs i Wien förra vintern. (SFa 18/11 1920)

Protokollet ger intryck av att man nu förväntade sig att Andrew skulle rätta sig efter diakonernas beslut. Beslutet kan indikera att diakonerna ansåg att Pethrus i det brev denne hade skrivit en månad tidigare inte hade uttryckt tillräckligt tydligt vad de hade bestämt. Detta förhållande tillsammans med att Pethrus inte hindrade Andrew att resa till Wien i augusti kan vara exempel på att Pethrus ville behandla Andrew mildare än vad en majoritet av bröderna ansåg vara lämpligt (s. 231).

Vid nästa diakonmöte togs frågan om Andrews hemresa upp igen:

Pastor Pethrus meddelade att broder Andrew Ek skrivit från Wien angående sin verksamhet där. Eftersom han erhållit matvaror (fläsk) härifrån Stockholm ansåg han det för närvarande vara bäst att få stanna kvar för att ordna med detta, men att han i varje fall vore villig ställa sig församlingens önskan till efterrättelse om de önskade han skulle resa hem för att fortsätta insamlingen av medel o matvaror. Angående de pengar som insamlats

---

¹¹¹ Lindgren var en begåvad och synnerligen aktiv predikant och kan karakteriseras som en entreprenör. Han gjorde omfattande resor och hade lätt att knyta kontakter på de platser där han stannade till.

¹¹² I anteckningsboken har Maria skrivit in ett par sånger på tyska liksom ett fåtal grammatiska uttryck. Där finns också namnet på en lärobok i tyska och var den kunde köpas i Wien.

hade dessa använts till spridning av biblar och den evangeliska verksamheten, samt även till hjälp till de nödlidande. Som verksamheten nu var, ansågs det mera fördelaktigt att br. Ek fick stanna och fortsätta med arbetet. Beslöts föreslå församlingen sända någon som inspekterade verksamheten i Wien och att i samband därmed insamla medel o matvaror för att samtidigt sända detta. Beslöts föreslå församl. välja Pastor Pethrus för detta uppdrag. (SFa 12/12 1920)

Det förefaller som att Andrew i sitt brev efter uppmaning lämnat en redogörelse som tillfredsställde diakonerna, varför man drog tillbaka kravet att han skulle åka hem.

Vid samma möte, men inte i anslutning till beslutet ovan, beslöts att sända en korrespondent för tidningen Evangelii Härold till en pingstfolkets konferens som hålles i Amsterdam med början den 9 Jan. 1921. För detta uppdrag valdes redaktören för tidningen Pastor Levi Pethrus. (ibid.)

Filadelfiaförsamlingen beviljade två dagar senare Pethrus »ledighet att resa till Amsterdam« (§ 8) samt beslöt, att

i samband med en ny sändning av matvaror till de nödlidande i Wien, uppdraga åt församlingens föreståndare, pastor Lewi Pethrus att besöka Wien för granskning av det nödhjälpsarbete, som sedan omkring ett år tillbaka, på församlingens initiativ, pågår därstädes. Pastor [Otto] Witt medföljer som tolk. (SFa § 9 14/12 1920)¹¹³

Ett besök i Wien från Filadelfiaförsamlingen var naturlig med hänsyn till att nödhjälpsinsamlingen hade blivit ganska omfattande. Det kan ha ansetts viktigt att se över verksamheten och bedöma om något behövde ändras. Det ansågs säkert angeläget att ta reda på om det evangeliska arbetet borde utvecklas och få en mer långsiktig inriktning, något som man inte hade beaktat ett år tidigare. Dessutom kan församlingsledningen ha fått ta del av kritiska synpunkter på verksamheten eller beskyllningar som var riktade mot Ek och/eller Christenson och som man vill undersöka närmare.

I slutet av november eller början av december skrev Lewi Pethrus ett brev till Josef Stolar som bodde i Wien. Brevet finns, till skillnad från Stolars svarsbrev (LPa 17/12 1920), inte bevarat. Stolars brev är svårt att läsa

---

¹¹³ Även Rikard Fris, som då var medlem i baptistförsamlingen Filadelfia i Örebro, reste privat till Amsterdam, men tillsammans med Pethrus och Witt (som inte heller var pingstvän). Fris höll föredrag om vattendopet och Witt om fullkomlig helgelse (Conf april-juni 1921). I sin annotationskalender har Fris antecknat några utgifter, bl.a. följande: pass 27 kr, tåg Örebro–Trelleborg (enkel) 36 kr, Berlin–Trelleborg (enkel tredje klass) ca 19 kr, middag ca 1,30 kr (RFa).

och tolka,¹¹⁴ men det framgår att Pethrus hade ställt en eller flera frågor till honom om Andrew. Det innehåller inga uppgifter om hur det kom sig att Pethrus hade vänt sig till Stolar. Stolars brev innehåller beskyllningar mot Andrew. Han var emellertid beredd att konfronteras med Pethrus »*when you should come to Wien*«, en formulering som tyder på att Pethrus hade nämnt om ett besök i sitt brev.

Första gången Stolar hade träffat Andrew och »*his interpreter*« var den 2 april, det vill säga när Tallbacka var i Sverige. Stolar hade då fått frågan om han kunde hjälpa dem att lämna ut mat och kläder till skolbarn. Stolar nämner om en avgift på fem österrikiska kronor för mat till ett barn och tio kronor per plagg. Beloppen kan jämföras med en arbetares veckoinkomst som uppgick till ca 500 österrikiska kronor. Stolar blev tillsagd att inte berätta om detta för Tallbacka. Han skriver att han inte hade något skäl att vara fientligt inställd till »*Mester Eek*« som hade varit till stor välsignelse för honom under den knappa månaden de hade umgåtts innan Andrew reste hem. Han hade fått mat, och omkring den 1 juni hade han fått fem kronor av Andrew i ett brev, i vilket Stolar ombads bedja till Gud om att Andrew skulle få komma tillbaka till Wien.

I Stolars brev finns en mening som tyder på att han på något sätt skulle ha medverkat till att de första sex själarna hade döpts. När Andrew återvänt till Wien hade han inte sökt upp Stolar förrän efter två veckor, och då inte frågat något om dessa sex personer.

Den 19 september säger sig Stolar ha fått besök av ett par kvinnor som hörde sig för om Andrews verksamhet. Stolar informerade denne om besöket. Kvinnornas ärende fick av någon anledning Andrew att gå till polisen, där han anklagade Stolar för att vara en svindlare som tog emot pengar från Sverige för att ge till de fattiga, men behöll dem för egen del. Stolar förnekar i sitt brev att han fick några pengar. Han skriver inget om vad besöket hos polisen resulterade i, men han skriver att Andrew försökte få hans vänner att »*become Opposite against me*« (LPa 17/12 1920). Vad som sedan hände är höljt i dunkel (se vidare s. 187).

Något svarsbrev finns inte bevarat.

---

¹¹⁴ Stolar har skrivit av flera bibelverser från *King James Bible* men kanske utan att ha förstått texten och förlitat sig på att innehållet var detsamma som i sin tyska bibel. Såväl bokstäver som ord skriver han ofta på olika sätt, vilket gör att det i många fall är omöjligt att koda av ord eller grupper av ord till något som går att förstå.

I en rapport i *Evangelii Härold* den 23 december berättade Andrew något om verksamheten. Den första matutdelningen hade ägt rum i mitten av månaden, då ett 50-tal »uttagna« personer fick var sitt paket med ett »½ kg. gott rökt fläsk«. Halva rapporten ägnas åt den andliga verksamheten. Han berättar:

I går afton döptes sju lyckliga syskon. [...] Dopgraven var densamma, som de förra gångerna, nämligen Centralbadet, som direktionen välvilligt upplåter för oss, för en summa av 1,000 östr.kr. för gången, och det är en Guds nåd, att vi få hyra en härlig bassäng med uppvärmt vatten och dopdräkter m. m. En del herrar och damer komma med för varje gång och få se huru vi begrava frälsta katoliker i vatten, och de är mycket intresserade. [...] Nu vänta de på Andens dop enligt Guds ord. Vår käre unge broder Alois Stumpfpl var denna gång dopförrättare. Han och broder Christenson komma att resa till några andra platser i nästkommande vecka för en kortare tid, ty det är väldiga behov på många håll, och särskilt i övre Österrike. Vi få obehindrat predika nästan överallt. Här är frihet! Gud ske lov! Här finnes det arbete för hundraden evangelister. Här behövs stadgade, bedjande och andeuppfyllda män och kvinnor, som äro villiga att försaka en hel del bekvämligheter för Kristi skull. – Jag vill nu i all broderskärlek rikta en allvarlig vädjan till allt Guds bedjande folk. Tröttnen inte att bedja och offra allt vad I kunnen för detta arma folk! Lönen skall inte utebliva. Jag vet att jag måste i all min egen oförmåga och stora svaghet helt hållet bäras upp genom Guds nåd, och han står vid min högra sida, och jag skall inte mycket vackla. (EH 23/12 1920)¹¹⁵

Den 16 december publicerade *Evangelii Härold* en artikel av Lewi Pethrus med rubriken »Till de nödlidande i Wien«:

---

¹¹⁵ Alois Stumpfpl är sannolikt den man som senare kallades *Bischof Pater Timotheos*. Han föddes år 1900 i Taufkirchen an der Trattnach i Övre Österrike (*Oberösterreich*). Redan som barn ägnade han sig åt studium av Bibeln. Vid 17 års ålder lämnade han den romersk-katolska kyrkan, inte minst för att han var kritisk till den ringa kunskap om Bibeln kyrkan hade förmedlat till honom. Han blev baptist och fick tillfälle att besöka en bibelskola i Tyskland. År 1920 bröt han med samfundet och etablerade sig som köpman i syfte att sälja biblar. Han bekände sig till en apostolisk och katolsk kyrka, skild från Rom. Han bildade en missionsstation i Ried am Innkreis inte långt från sin födelsestad. Denna station ombildades snart till en »urkristen församling«. Detta kan ha varit 1921. Stumpfpl ville bli prästvigd och blev det 1923 i London. Den biskop han kontaktade och som prästvigde honom var Vernon Herford, »*Bishop of Mercia & Middlesex*«, en »evangelisk katolsk« kyrka. År 1924 i Bern blev han vigd till biskop, närmare bestämt till »*Apostolischer Missionär der Altchristlichen Gläubigen Österreichs und Wanderbischof*«. Han betecknade sig själv som syrisk-ortodox (Winkler). – Att jag tror att Alois Stumpfpl är denne biskop beror på hans ålder, hans baptistiska erfarenheter och att Ek skriver om behoven »särskilt i Övre Österrike«.

Nöden bland de hungrande i Wien är enligt säkra uppgifter lika svår denna vinter som förliden. Filadelfiaförsamlingen i Stockholm hade glädjen att under förliden vinter taga initiativ till en insamling för detta ändamål, och genom sina representanter Andrew Ek och Edv. Tallbacka utdela detsamma. Avsikten var, att vi skulle verkställa en »undsättning till de heliga« i den hungrande staden. Detta har också blivit verkställt. Utdelningen under förliden vinter skedde mest bland lutherska kyrkans medlemmar, men även en stor del katoliker ha fått del av de gåvor, som ditsänts av oss. De uttryck för tacksamhet och erkänsla, som myndighetspersoner och andra i Wien sänt oss äro mycket gripande, och ett mycket mäktigt bevis för att gåvorna blivit använda på det allra bästa sättet. Man har särskilt uttryckt tacksamhet över att vi sände män med gåvorna, som ha gått till nödens boningar och icke bara utdelat lekamlig hjälp utan även tröstat de sörjande och givit hopp och mod åt de hopplösa. Så har man skrivit till oss från mycket vederhäftigt håll i Wien. Det är nu vår önskan att insamlingen denna vinter icke måtte bliva mindre än i fjol.

Filadelfiaförsamlingen i Stockholm beslöt på sitt senaste församlingsmöte att sända någon att granska arbetet bland de nödlidande i Wien under det gångna året. Härtill utsågs undertecknad, som kommer att besöka Wien under senare delen av januari månad. [...] *Låt oss förenas om att sända en stor och kraftig hjälp till de hungrande i Wien! Vi ha bibelns exempel på hur församlingar fordom sände undsättning till de nödställda i det hungrande Judeen (Apg. 11:29, 30, Rom. 15:26, 2 Kor. 8:3, 4).* (EH 16/12 1920)

Därefter följer några anvisningar och rekommendationer för insamlingen samt en redogörelse för planeringen, bland annat skulle man försöka ordna ett magasin i Trelleborg och att första sändningen var planerad till mitten av januari.

Av citatet framgår indirekt att det var i första hand »lutherska kyrkans medlemmar« som skulle få hjälp även denna vinter. Pethrus påminner inte läsarna om vilka som skulle ombesörja utdelningen när den väl kom igång.

I början av januari skrev Andrew ett brev till Härolden, men endast några meningar publicerades:

Här om kvällen böjde sig åtta själar för Herren Jesus i ett husmöte. Pris ske Gud! Vi må bra. Gud är med oss. Det är gott att vara uppehållen av Gud mitt i nöd och lidande. Halleluja! (EH 13/1 1921)

Andrew hade vid årsskiftet fått sig tillsänt pengar för inköp av mat för vinterns hjälpinsatser, men utdelningen hade förmodligen inte kommit igång när han skrev brevet.

Lewi Pethrus besöker Wien

Efter att konferensen i Amsterdam hade avslutats den 16 januari 1921 reste Pethrus och Witt till Wien. De gjorde ett uppehåll i »den historiska staden Nürnberg«. Troligen anlände de till Wien sent på kvällen torsdagen den 20 januari. Dagen därpå besökte Pethrus »ett av Wiens fattigkvarter«. I en artikel daterad 22 januari skriver han att »nödhjälpsarbetet så gripit våra hjärtan, att detta för tillfället fördunklat våra övriga reseminnen«.

Det blir mer och mer klart för en, ju mer man kommer i beröring med den lekamliga nöden, att det är mödrarna, som får lida mest av alla. [...] Medan männen är borta från hemmen hela dagarna och kunna få både mat och förströelse, är den arma modern, oupphörligen bunden vid hemmet.

Pethrus berättar också om ett besök hos en familj med åtta barn. Modern låg sjuk.

Nöden hade tagit fullständigt herravälde i hemmet. Förhuden vår hade hon tillika med lekamlig hjälp fått ett Nya Testamente av br. Ek. Hon hade det framme och sade sig hava kommit till tro på Jesus. Hennes man tjänar 600 kr i veckan och av detta belopp använder han själv 300 kr till tobak och bier. (EH 10/2 1921)

Efter att ha återvänt till Stockholm¹¹⁶ talade Pethrus i Auditorium (som senare kom att kallas Vinterpalatset) vid Norra Bantorget söndagen den 6 februari kl. 10.30 över ämnet »Det andliga nödläget i Wien« och på måndagen kl. 20 om »Det hungrande och frysande Wien«. Lokalen hade omkring 2 000 sittplatser. *Svenska Morgonbladet* refererade föredragen relativt utförligt.

I söndagens föredrag menade Pethrus att

den lekamliga nöden [i Wien] har helt visst sina andliga orsaker [och] är en följd av och existerar jämsides med en andlig nöd av oerhörd omfattning. Ingen olycka av det slag, som för närvarande går ut över Europa, är tillkommen av en ren slump. Tal. var förvissad om, att bakom sådana materiella hemsökelser ligga alltid andliga orsaker. – Det är ett konstaterat faktum, att Wien har utmärkt sig för ytlighet och lättsinnighet, och nu har straffdomen kommit över detsamma. [...] Men även mitt i den nu rådande

---

¹¹⁶ Troligen lämnade han Wien tidigt på morgonen tisdagen den 25/1 och kom till Berlin på kvällen. Han kan ha stannat där en dag och sedan rest till Trelleborg och kommit dit på kvällen 27/1, och ägnat följande dag åt överläggningar med Georg Steen. Lördagen den 29/1 kan han ha rest till Stockholm och anlant sent på kvällen samma dag. Han är inte annonserad som talare i Filadelfia på söndagen. På onsdagskvällen var han med på församlingsmötet.

nöden får man se lyx och överflöd, oftast från deras sida, som ockra på det allmänt existerande behovet, till största delen judar. Och raseriet mot dessa är också stort. (*Svenska Morgonbladet* 7/2 1921)

Pethrus gick sedan över till de »religiösa förhållandena«.

I ett av katolicismen genomsyrat land har man ej mycket att räkna med i den vägen. Det hjälper därför icke, att Wiens 2 milj. invånare ha mer än 365 kyrkor. Skökohusens antal är långt större. Teatrar och biografer ha också i regel fulla hus. (*ibid.*)

Pethrus menade att många av stadens omkring 100 000 protestanter »sakna själva andligt liv och kunna följaktligen icke påverka sin katolska omgivning«. Reportern skriver: »Här är ett stort missionsfält, och man hoppas snart kunna sända någon missionsarbetare« (*ibid.*).

Om mötet på måndagskvällen skriver *Svenska Morgonbladet*:

Långt före tiden för föredraget var [...] den stora lokalen fylld till sista plats och omkring 1,000 personer måste vägras tillträde. – Under en och en halv timme höll talaren sina åhörare i livligaste spänning genom att upprulla de mörka tavlor han själv under sitt besök på ort och ställe bevittnat. [...] – Man har anmärkt, sade tal., på att Filadelfiaförsamlingen satt igång egen hjälpaktion där nere och ej gått med Sveriges övriga frikyrkliga i deras nödhjälsarbete. Men det beror, upplyste han, därpå, att Filadelfiaförsamlingen redan var i full verksamhet där nere, innan de frikyrkliga satte igång med sitt understödsarbete. Det svenska pingstfolket har hittills insamlat icke mindre än sammanlagt 35,000 kr. till det nödlidande Wien. En insamling gjordes efter föredraget, varvid det vackra beloppet av omkring 4,000 kr. blev resultatet. (*ibid.* 8/2 1921)¹¹⁷

Verksamheten i Wien förändras

Vid diakonmötet den 4 februari, som var det första efter Pethrus hemkomst, behandlades ersättningen till Otto Witt som tolk i Wien. Man beslöt att »överlämna 100: kr. som erkänsla för den hjälp han varit för pastor Pethrus« (*SFa* 4/2 1921). Protokollet innehåller för övrigt ingenting om arbetet i Wien.

Lewi Pethrus hade sannolikt under ett uppehåll i Trelleborg föreslagit Georg Steen att ta hand om verksamheten i Wien, men fått ett jakande svar först efter diakonmötet. Steen hade känt »Herrens tydliga

---

¹¹⁷ Pingströrelsen var vid den här tiden en förhållandevis liten rörelse. Församlingarna hade ca 7 500 medlemmar vid årsskiftet 1921/1922 medan Baptistsamfundet, Metodistkyrkan och Svenska Missionsförbundet tillsammans hade ca 190 000 medlemmar.

kallelse för missionsuppgiften« (EH 14/4 1921). De äldste och diakonerna hade antagligen på grund av det sena svaret en ej protokollförd överläggning före församlingsmötet den 8 februari 1921 då bemanningen i Wien togs upp:

§8. Församlingen beslöt att broder Georg Steen i Trelleborg skulle övertaga missions- och hjälpverksamheten i Wien, då br. Ek som är där är i stort behov av vila.

§9. Församlingen beslöt när så kan ske att sända 3 st. Diakonissor till Wien för att där på ett praktiskt sätt vara till hjälp för de mest nödställda.

I paragraf åtta används uttrycket »missions- och hjälpverksamheten i Wien« för första gången.

Församlingen beslöt alltså utöka bemanningen i Wien, samtidigt som man markerade att det även skulle bedrivas missionsverksamhet där. Steen skulle leda verksamheten. Om Andrew skulle fortsätta som medhjälpare efter en period av vila framgår inte av protokollet, men jag förutsätter att hans uppdrag skulle anses avslutat när han kom hem till Sverige.

I en rapport i *Evangelii Härold* om Trelleborgsförsamlingens verksamhet passade Steen på att meddela sitt beslut till läsekretsen:

För min egen del har emellertid Guds molnstod visat tecken till uppbrott, och sedan jag nu är fullt viss om Herrens vilja att bryta upp från detta fält, kommer jag snart att lämna Trälleborg, för att resa till Wien. (EH 3/3 1921)

Steen avreste fredagen den 4 mars från Trelleborg och var efter ett uppehåll i Berlin över veckoslutet framme i Wien strax efter midnatt natten mellan måndag och tisdag. Några dagar efter sin ankomst skrev han till Härolden och berättade om resan, men också något om hjälpverksamheten:

Broder Ek har jämte medarbetare genom Guds nåd fått utföra ett gott arbete här, och han är mycket älskad av många, som han fått hjälpa med de gåvor, som givits för de nödlidande. Människor här se ju i honom den, som står som representant för alla de många givarna av gåvorna, och uttrycka sin tacksamhet till honom. – När någon av dessa många fattiga fått en gåva, så bruka de ofta niga och buga sig för givaren och kyssa densammes händer. – Har tillsammans med broder Ek gjort några besök samt varit med på några smärre utdelningar [...] och har då sett, [vilka] utomordentliga tillfällen till att så den ädla säden, dessa stunder äro. – Säkert skall Gud vinna många, många själar till dem, som han redan har vunnit i denna stad. (EH 24/3 1921)

Den 7 mars beslöts i ett diakonmöte i Filadelfia att föreslå församlingen att sända »Greta Rydberg som diakonissa till Wien«. Man beslöt också att »söka få en syster till, som vore villig att resa med«. Det blev Laura Lantz och man begränsade sig till dessa två. Diakonissorna skulle »uppsöka fattiga och lidande«. De skulle också hjälpa de mödrar som Pethrus nämner om i sin rapport i Härolden den 10 februari (s. 155). Tanken var att sysselsätta dem med bland annat sömnad. Rydberg och Lantz »lämnade Stockholm den 29 mars« (EH 21/4 1921).

Wien (eller Österrike) var nu ett av Filadelfiaförsamlingens missionsfält. Det finns emellertid inget protokollfört beslut i något diakonmöte eller i församlingen om detta, men den 4 maj togs »understödet till församlingens missionärer i Wien upp« i diakonmötet, och av årsberättelsen 1921 framgår att yttre mission bedrevs i Wien. Steen, Rydberg, Lantz och förmodligen Christenson skulle alltså vara beredda att bosätta sig permanent i Wien.

Någon information om hur den andliga verksamheten skulle bedrivas publicerades inte och omnämns inte i något protokoll.

Först den 21 april fick Häroldens läsare kännedom om att Georg Steen skulle »avlösa« Andrew i Wien:

Såsom E. H:s läsare veta, har Filadelfiaförsamlingen i Stockholm under mer än ett års tid utfört nödhjälpmissionsarbete i staden Wien i Österrike. Största delen av denna tid har arbetet letts av broder Andrew Ek med broder Alwin Kristensson som medhjälpare. Emedan arbetet där nere icke kunde nedläggas på det stadium det nu befinner sig, och broder Ek befinns vara mycket utarbetad och i stort behov av vila efter det ansträngande arbetet i fattigkvartererna, beslöt Filadelfiaförsamlingen för någon tid sedan att nedsända broder Georg Stéen för att avlösa honom. – Senare har Filadelfiaförsamlingen fattat beslut att utsända ett par församlingssystrar, för att uppsöka de fattiga och lidande där nere. Till denna krävande uppgift kallade Herren systrarna Greta Rydberg (f. 19/1 1892) och Laura Lantz (f. 26/11 1881). (EH 21/4 1921)

Efter att hjälpaktionerna upphört år 1922 »uppkom en sällning« bland medlemmarna. Det visade sig, att »många kommit med av ekonomiska skäl och ej voro verkligt gripna av Kristus« (Söderholm 1928 s. 327).

År 1925 fanns det två pingstförsamlingar i Wien: *Freie Christengemeinde Salem* som förestods av Georg Steen, samt *Freie Christengemeinde Philadelphia* som förestods av Alwin Christenson, som senare gifte sig med Greta Rydberg. Ett fåtal små församlingar bildades också på andra platser i Österrike. Under andra världskriget minskade antalet medlem-

mar kraftigt, främst på grund av interna problem. Från år 1946 ökade medlemsantalet om än långsamt och var omkring 700 i början av 1950-talet (Steiner s. 83–84).

Tillbaka i Sverige

I början av mars skrev Andrew tre brev, med all sannolikhet identiska, om sin verksamhet. Han skickade dem till *Evangelii Härold*, *Brudgummens röst* och *Svenska Tribunen*. Brevet till *Svenska Tribunen* är daterat den 7 mars, och det var troligen de två andra också. Dagen därpå skulle Georg Steen anlända till Wien. *Evangelii Härold* publicerade rapporten i det nummer som är daterat torsdagen den 24 mars. Det skulle bli hans sista artikel i tidningen överhuvudtaget:

Wien.

Älskade syskon i Herren!

»Han utströr, han giver åt de fattiga, hans rättfärdighet förbliver evinnerligen« (2 Kor. 9: 9).

Huru dyrbart är det icke, älskade syskon, att få efterfölja vår dyrbara Mästares, Jesu Kristi fotspår, som utströdde och gav åt de fattiga. Ja, han gav ju sitt dyra och heliga blod till lösen för oss. Han gav allt, för att vi skulle varda rika. Halleluja! Därför är det vår plikt att utgiva oss för våra bröder och icke längre leva för oss själva till behag. Men de äro få, som i verkligheten förstå, att det är en vinst man gör, när man förbarmar sig över sina lidande medmänniskor. Det står ju skrivet i Ordspr. 28: 27: »Den som giver åt den fattige, honom skall intet fattas; men den som tillsluter sina ögon, drabbas av mycken förbannelse.« Det har varit lön nog att endast få se dessa våra skyddslingars av glädje och tacksamhet strålande anleten, när de hava fått del utav kärleksgåvorna, som genom eder offervillighet har kommit dem till del. Halleluja! De kunna endast säga: »Gud vedergälle Eder!«

Under februari månad hade vi sju större utdelningar, då vi fingo glädja de allra mest behövande med mat och kläder. Cirka 2,000 paket, innehållande vetemjöl, flott, gryn m. m. delades ut. Vi fingo även vittna inför skaror av barn och äldre, som på detta sätt ej förr hört om Herren Jesu kärlek. Halleluja! Under en utdelning, då bleka och utmärglade skolbarn stodo där väntande och skälvande för att få litet med hem, och sedan vi hade vittnat och bedit, var det någon i folksamlingen, som ropade på svenska: »Tack så mycket!« Några av barnen hade nämligen varit i Sverige och lärt sig svenska. Där funnos dem, som man måste hjälpa fram, för att få sina paket, enär de voro så svaga och sjuka genom undernäring. O, vilken gränslös nöd! Det kan inte beskrivas.

Det finnes en, som verkligen kan hjälpa detta folk ur denna både andliga och timliga nöd. Det är Herren allena. Det står skrivet, och genom

erfarenheter veta vi ock, att han är en hjälpare i nödens tid, väl beprövad (Sak. 10: 1 och Ps. 46). Ett fullt evangelium om Jesu underbara nåd och kärlek förmår att lyfta detta folk och skänka dem ett levande hopp. Guds ord har varit förbehållet dem under århundraden så de ha måst leva i okunnighet. Men jag hoppas, att en väckelse skall komma även till Österrikes blödande folk! Hjälpen oss med edra förböner och offer! Må vi icke tröttna och uppgivas, ty vårt verk skall få sin lön. Jesus kommer snart, och han skall icke glömma, vad vi hava gjort mot dessa minsta av hans bröder. Hjärtligen tack för alla uppmuntrande brev, som vi få mottaga från eder. Herren har väckt upp förebedjare icke endast i de skandinaviska länderna, utan även i andra länder. Halleluja!

Vi ha det även gott i våra små möten. I lördags döpte Herren Jesus en längtande själ i den Helige Ande, och vi fingo ännu en gång höra nya toner från himmelen. Ära vare Jesus! Vi vänta, att flera skola få denna dyrbara erfarenhet, och flera vänta på Faderns löfte. Bed för dem! Vår käre broder, Georg Steen, är nu här, för att börja arbetet. Jag hoppas, att flera andeuppfyllda bröder skola bliva utsända till detta försummade fält för Jesu skull. Gud har givit oss en öppen dörr, som ingen kan tillsluta. Du är välkommen när Herren sänder röst. Jesu Kristi kärlek och hans barmhärtighet föröke sig hos Eder! Gud välsigne Eder rikligen, för att I tänken på de fattiga och lidande i Wien.

Eder i Jesu nåd tjänande broder och vän
Andrew Ek. (EH 24/3 1921)

Svenska Tribunen publicerade brevet den 17 mars. Redaktör Edhelberg har endast gjort några få ändringar. Innehållet är i allt väsentligt identiskt med Häroldens fram till »Vår käre broder ...« i det sista längre stycket. Där lyder texten – här återgiven tillsammans med brevetts inledande rader:

Nöden i Wien. Av **Andrew Ek.** Lainzerstr. 31, 4, Wien XIII, Deutsch-Österreich, den 7 mars 1921. [...]

Vår käre broder Georg Steen är nu på väg hit, för att bistå oss i vårt arbete. [...] Du är välkommen, när Herren sänder dig. Lyd blott Herrens Jesu röst! Skriven någon gång, under ovan nämnda adress! Jesu Kristi kärlek... (SvT 17/3 1921)

I *Brudgummens röst* publicerades brevet i majnumret (»15 maj 1921«). O.L. Björk, tidningens redaktör, valde att ändra texten på flera ställen, förmodligen för att »snygga till« den; ändringarna saknar betydelse här. I det sista längre stycket skriver *Brudgummens röst*: »Georg Steen är nu här för att bistå oss i arbetet«.

Det är uppenbart att Häroldens redaktion har ersatt »bistå oss i arbetet« med »börja arbeta«. Den något provokativa uppmaningen »lyd endast Herren Jesus!« har strukits liksom Andrews vädjan om brev.

Den 11 mars skrev Georg Steen ett brev till Lewi Pethrus där han tar upp några frågor som denne ville ha svar på:

Har i dag talar med broder Ek och Christensson, och jag vill nu meddela vad som förklarats för mig. Efter vad som jag kan förstå så är det fel på båda hållen, men jag vill tro att allt skall ordnas på ett tillfredställande sätt.^[118] Dock behövs det mycket förbön för denna verksamhet. Broder Ek har visat mig redovisning för verksamheten här sedan 4 jan., vilket det ju var fråga om. Efter den bokföring han visat mig, så ställer den sig sålunda; Han har erhållit från eder kr. 9900 [...]. [Av] detta har 5000 (svenska) kr använts till inköp och utdelning av vetemjöl och fett vilket nu till största delen är utdelat bland de nödlidande här. – [...] Återstående 4900 kr. har använts till omkostnader och transport av livsmedlen, för packning av paketen, samt till packare, o.s.v. 1000 kr. Återstår sålunda, kr. 3900 till kläder, vilket jag skall, efter edert telegram i dag överlämna till Svenska Röda Korset för inköp av tyg i Sverige.

Efter vad jag kan förstå så har broder Ek gjort så gott han har kunnat uti att tjäna Gud här. Även om i förhållandet till br. Christensson det har varit något fel, så har även br. Chr. felat och jag tror att Gud nog skall ordna denna sak. (LPa 11/3 1921)

Det fanns alltså oklarheter som Pethrus inte hade hunnit ta itu med under sitt besök, men Steen kunde ge lugnande upplysningar. Beskedet att Andrew »gjort så gott han har kunnat« är svårtolkat. Det indikerar emellertid kritik från Pethrus mot Andrew.

Steen fortsätter:

Det förvånade mig på det högsta att inget meddelande från någon av eder, bröder i Stockholm, enligt br. Eks utsago till mig i dag, hade kommit till honom, angående detta, att jag skulle övertaga hjälpverksamheten här efter honom. Inte kan väl detta vara rätt handlat emot honom? – Vi böra ju vandra i ljuset med alla våra handlingar. Jag hoppas att omgående få svar angående denna sak. (ibid.; se vidare s. 184)

---

¹¹⁸ Christensson hade redan skrivit till Pethrus att »Herren har [...] visat mig att jag icke har handlat broderligt i broder Eks angelägenheter. Herren har brutit ner mig och visat mig de många fel, som jag själv har. Många dagar fick jag kämpa inför Herrens ansigte, innan mitt egna jag var brutet« (LPa 22/2 1921). Pethrus hade fått kännedom om motsättningarna, men inte kunnat bilda sig en uppfattning utan bad Steen att undersöka frågan. Steen relaterar inte till Christenssons brev i sitt brev till Pethrus.

I sitt brev till Pethrus skriver Steen också att

[Ek] ingenting hade erhållit de två sista veckorna i jan., samt för den redan förflutna tiden i denna månad. Även har Christenson inte fått något för Mars månad. Gud har dock fyllt deras behov genom medel från andra håll.

Även har br. Eks hustru varit i stort behov av medel och nödgats skriva till br. Ek och begära medel för sitt uppehälle. Jag undrar om inte det har varit meningen att även hon skulle få medel genom församlingen i Stockholm. Vill du vara vänlig och meddela huru förhållandena verkligen äro? Emellertid tror jag att Jesus skall hjälpa att få alla dessa förhållanden ordnade till belåtenhet för alla. (ibid.; se vidare s. 174)

Steen skriver inget om Andrews hälsotillstånd. Något svar från Pethrus på Steens brev finns inte bevarat.

Den 11 mars lämnade Andrew över kassan till Steen vilket tyder på att han accepterade att denne i fortsättningen skulle ta ansvar för verksamheten. Överlämnandet förefaller ha varit odramatiskt. Steen skriver inget om Andrews hemresa i brevet till Pethrus. Kanske räknade han med att Andrew skulle stanna kvar i Wien tills utdelningen avslutades någon gång i april.

Tio dagar senare var situationen en annan. Den 21 mars kom ett telegram från Filadelfiaförsamlingen. Samma dag fick Andrew en summa pengar i österrikiska kronor av Steen. Vad det stod i telegrammet är inte känt, men det är svårt att tro annat än att det var en order från Pethrus till Andrew att omedelbart åka hem, och att anledningen var att dennes äktenskapsbrott hade blivit känt. Han var sannolikt ovillig att bryta upp, och som vi kommer att se, inte beredd att erkänna det han anklagades för. Men efter en tid reste han.

Anledningen till att Andrews artikel i Härolden inte stoppades utan publicerades torsdagen den 24 mars var sannolikt att redaktionen redan lördagen den 19 mars hade levererat underlaget till det tryckeri som anlätades. Det var angeläget att distribuera tidningen tidigare än vanligt så att prenumeranterna hade den i sina postlådor redan på torsdagen, eftersom långfredagen inträffade denna vecka.

Syndafallet

Andrew Ek hade under sin stationering i Wien haft ett utomäktenskapligt förhållande med en ogift kvinna vid namn Maria Soland. Filadelfiaförsamlingens ledning förefaller ha bestämt att omständigheterna kring detta syndafall inte skulle göras kända utanför en liten krets. Protokoll i församlingen som behandlar syndafallet och dess följder innehåller

inga som helst upplysningar om vad som faktiskt hade hänt, men av ett brev till en kvinna i Finland år 1922 från någon i församlingsledningen framgår det explicit att det rörde sig om ett äktenskapsbrott (s. 210).

Soland tog sig till Sverige och befann sig i Stockholmstrakten i början av maj 1921, men jag har inte kunnat avgöra när hon kom.

Jag vill förutskicka att det inte har gått att få klarhet i om Maria Soland blev gravid, inte heller om det var en tillfällig sexuell förbindelse mellan henne och Andrew eller ett i tid längre utsträckt förhållande. Inga tidpunkter i deras relation har gått att fastställa. Pethrus fick förmodligen kännedom om syndafallet några dagar före eller samma dag som telegrammet den 21 mars sändes till Wien (s. 162).

Av ett brev som Pethrus skrev under hösten 1921 (s. 189) framgår det att syndafallet skedde när Andrew var ensam i Wien, det vill säga utan sin hustru; ensam var han vintern och våren 1920 samt från början av november 1920 fram till hemresan i mars 1921.

Uteslutningen från Filadelfiaförsamlingen. Den 3 juni 1921 hölls ett diakonmöte i Filadelfia:

Broder Andrew Ek som var närvarande i mötet fick ordet och bekände att han under sin vistelse i Wien fallit i synd. Efter bön ö bibelläsning samt övervägande av ställningen beslöts att föreslå församlingen att utesluta Ek på grund av detta syndafall. Vidare beslöts att i någon mån understödja broder Ek ö hans familj tills han kan anskaffa sig arbete. Beslöts att lemna 300:– kr. tills vidare.

Andrew uteslöts från församlingen den 7 juni 1921:

På grund av synd avskildes från församlingen [...] n:r 876 Andrew Ek. Med anledning av att församlingen måste avskilja broder Ek [...] betonade pastor Pethrus vikten av, att alla, särskilt yngre bröder och systrar, bedja Gud bevara dem i frestelsens stund, ty i vår tid »rasar Satan av vrede.«

Ingenting nämns om förlåtelse i protokollen, men det är svårt att tänka sig att Andrew efter sin syndabekännelse vid diakonmötet inte skulle ha bett om förlåtelse. I december 1921 skriver Andrew att han »verkligt bekände, och även fick full förlåtelse« (s. 197). Vidare: Pethrus skriver i januari 1922 att så vitt han själv visste var »det ingenting ouppgjort mellan broder Ek och oss här i Stockholm« (s. 199), vilket naturligtvis innebar att denne var förlåten. Slutligen: Alfred Gustafsson skriver i februari 1924 att »detta är förlåtet och glömt för alltid« (s. 214). Jag förut-sätter med hänsyn till detta resonemang att Andrew blev förlåten vid diakonmötet.

Bröderna föreslog att Andrew »skulle skaffa sig ett arbete och på så sätt uppehålla sig själv och sin familj samt på detta sätt genom ett stilla och gudfruktigt liv återupprätta sitt förtroende« (s. 206). Sedan kunde han börja predika igen. Av det Pethrus skriver i sin bok *I dag lek – i morgon tårar. Tankar om tidsläget* (1942) kan man ana att han rekommenderade Andrew ett kroppsarbete. I boken prisar han det hårda kroppsarbetet även om han i det aktuella avsnittets avslutning generaliserar och skriver: »Allt nyttigt arbete främjar uppkomsten och vidmakthållandet av värdefulla moraliska egenskaper« (Pethrus 1942 s. 18–20). Sannolikt fick Andrew vid diakonmötet klart för sig att en förutsättning för att bli återupptagen var att han inte fortsatte att predika.

Ingen som helst information om uteslutningen lämnades i *Evangelii Härold*. Detta kan vara orsaken till att Andrew var annonserad som talare i Mariestad i mitten av juni (*Mariestadstidningen* 17/6 1921). Andrew hade också varit annonserad vid ett »större uppbyggelsemöte« i staden den 14–16 maj (EH 12/5 1921).¹¹⁹

Maria Soland i Sverige. Den 6 maj 1921 skrev Rikard Fris¹²⁰ ett kortbrev till Lewi Pethrus, i vilket man kan läsa följande:

Jag undrar mycket, hur Gud ledit saken med Ek? Idag har jag fått brev från fröken Scharp, som också undrar hur det skall bli med syster Soland? Jag hör att ni ej mera sammanträffat med henne, varför jag antar, att Ek utan vidare har bekänt allt. Men Tallbacka lovade att skriva och efterhöra i Tortuna, om hon ej kunde få vila ut där en tid, varav hon är i stort behov. Fröken Scharp har säkert svårt att behålla henne längre. Om du ej kan skaffa någon lämplig viloplat, där ingen talar tyska eller franska, så får du väl för Jesu Kristi skull giva henne respengar till Schweiz. Det senare måste hon förstås i varje fall ha. Ja, må Gud leda dig i denna sak. Du lovade mig att göra något för henne. Hon är en själ som måste räddas – Gud till ära. (LPa 6/5 1921)¹²¹

Maria Soland var född år 1892 och var schweizisk medborgare (se vidare s. 168). Det går inte att avgöra hur länge hon hade bott hos Scharp

---

¹¹⁹ Förhållandena inom församlingen i Mariestad var besvärliga. Stridigheter inom församlingen medförde att den upplöstes i augusti 1922 och en ny församling ordnades av nio medlemmar. Namnet Filadelfia behölls (Gäreskog 2003 s. 9).

¹²⁰ Pethrus hade en god relation med Fris. Han försökte hösten 1918 förmå denne att bli »medredaktör« för *Evangelii Härold*. Fris blev medlem i pingstförsamlingen i Örebro den 8/5 1921 på flyttningsbetyg från Filadelfiaförsamlingen i Örebro.

¹²¹ Tortuna ligger ca 13 km nordost om Västerås. På platsen fanns en utpost till pingstförsamlingen i Västerås. Troligen var det lantbrukaren Eric Palmertz och hans hustru Emma, Engersta gård (även Ängelsta), som Tallbacka hade i åtanke.

när Fris skrev brevet. Brevet ger intryck av att Andrew inte ville erkänna sitt syndafall, men att han efter en tid fallit till föga.

Det förefaller som att det var Rikard Fris som hade ordnat så att Maria Soland fick någonstans att bo under hennes första tid i Sverige. Han tycks ha träffat henne och engagerat sig både i hennes lekamliga och andliga väl. En vän till honom, Eva Ulrika (»Ulla«) Scharp som bodde i Äppelviken i Bromma, hade öppnat sitt hem. Hon talade med all säkerhet tyska och möjligen även franska, och måste ha blivit insatt i Solands belägenhet.¹²² Om kravet att ingen skulle tala tyska eller franska på den plats dit hon eventuellt skulle flyttas, ställdes för att skydda Soland, Ek eller Filadelfiaförsamlingen går inte att avgöra.

Anledning till att Rikard Fris skrev brevet var nog att han ville vara uppdaterad. Han skulle nämligen åka till Stockholm den 9 maj för några veckors vistelse där, bland annat för att vara med vid Smith Wigglesworths möten i Filadelfiaförsamlingen. Han räknade med att besöka Ulla Scharp. Måndagen den 23 maj for han ut till Äppelviken på morgonen för att äta frukost hos henne och för att träffa Maria Soland. Detta framgår av hans kortfattade anteckningar i sin annotationskalender. Troligen kom de överens om att träffas igen efter att Fris hade talat med Pethrus. På förmiddagen dagen därpå var Fris på »rådplägning på Filadelfias exp.« (RFa). Sannolikt träffade han då Pethrus och frågan om Soland behandlades. Fredagen den 27 maj var Fris ånyo hos Ulla Scharp och hade ett »samtal« med Maria Soland. Troligen gjordes en överenskommelse som innebar att Soland skulle bo kvar hos Scharp. Fris förefaller ha lämnat Stockholm på lördagen.

I juli fick Pethrus ett brev från Maria Soland. Brevet är skrivet på tyska och citeras här i en ordagrann översättning:

Broder i Herren!

Jag är skyldig Er ett varmt tack för det brev jag fått av herr R. Fris. Jag känner mig emellertid inte berättigad att ta emot Ert vänliga erbjudande, för det första eftersom jag ännu inte reser till Schweiz då fröken Scharp bad mig att stanna kvar hos henne så länge hennes tjänsteflicka [»Mädchen«] är borta, och för det andra kan jag inte förstå vilka bevekelsegrunderna är för Ert fri-

---

¹²² Ulla Scharp hade ett uttalat socialt och kristligt engagemang. Hon var vice ordförande 1899–1920 i föreningen Kvinnliga Missionsarbetare, K.M.A. Hon avled år 1935. Prinsessan Bernadotte (Ebba), dvs. prins Oscars gemål var tillsammans med prinsen med vid jordfästningen och Sven Lidman höll ett tal. Prinsessan var styrelseledamot i K.M.A. 1898–1929 (*Budkavle...* s.121; DN 1/4 1935).

villiga erbjudande, och vari de består. Jag vill gärna förutsätta, att Ni förstår mina rader rätt, och tackar än en gång vänligt, med hälsning Er tillgivna
M. Soland

Lukas 24:49^[123] (LPa 11/7 1921)

Hälsningsfrasen, »broder i Herren« tyder på att Maria Soland var omvänd. Hänvisningen till Lukasevangeliet kan då tolkas utifrån att det är sin egen situation hon tänker på.

Soland har uppenbarligen fått ett erbjudande som rör hennes resa till Schweiz. Hade hon varit i behov av vila i början av maj så tycks hon ha återhämtat sig. Vistelsen hos Scharp kan ha gjort att hon hade kunnat lägga det som hänt bakom sig. Antagligen var hon nu relativt tillfreds med tillvaron och med att tillbringa sommaren i Sverige. Märkligt är emellertid att hon säger sig ha svårt att förstå varför hon erbjuds hjälp. Nu vet vi ju inte hur erbjudandet var utformat och vad Filadelfiaförsamlingens ledning och Fris visste om Solands situation i början av juli.

När Soland skrev detta brev hade Andrew bestämt sig för att resa till USA, ett beslut som tas upp i nästa kapitel, där jag återoppar en brevväxling under augusti och september mellan makarna Ek och Pethrus. I denna korrespondens finns, som vi kommer att se, inga antydningar om att Andrew hade några förpliktelser mot Maria Soland. Ingenting nämns heller om något barn. Rykten cirkulerade emellertid och nådde även Maria Ek och hon fick ibland höra att Soland hade fött ett barn, men hade varje gång opponerat sig. Detta tyder på att Andrew hade försäkrat Maria att Soland inte hade blivit gravid. I början av oktober hade ryktet »bestyrkts av någon«, och denna »någon« hade gjort Maria osäker, och hon hade inte sagt emot. Hon slogs också av tanken att Soland och barnet hade följt med till Amerika. Osäkerheten gjorde att hon den 10 oktober skrev ett brev till Pethrus och berättade om att hon ibland hade fått höra att Maria Soland »för längesen [skulle] fött barn å barnbördshus i Sthlm eller annorstädes«.

Nu vill jag bedja Pastor Pethrus svara mig på dessa frågor: Om hon fött barn, och när det föddes. Om hon reste med till Amerika eller vart hon nu reste. Svara mig snarast möjligt. (LPa 10/10 1921)¹²⁴

---

¹²³ »Och jag skall sända er vad min fader har lovat. Men ni skall stanna kvar här i staden tills ni har blivit rustade med kraft ifrån höjden.«

¹²⁴ Texten är något redigerad.

Pethrus svarade den 14 oktober. Han har själv skrivit brevet på skrivmaskin och förefaller ha varit jäktad:

Har mottagit Systers brev av den 10/10. Vad Syster hört angående fröken Soland är, så vitt jag kunnat utröna, apsolut gripet ur löften. Hon har hela tiden varit hos fröken Scharp ovh gått på möten i Smyrna. Hon är där ännu. Dessa uppgifter kan Syster apsolut lita på. Jag tror Gud skall rädda broder Ek efter denna olycka som inträffat, och att Herren, om Ni ser upp till honom, skall ställa allting tillräta. Vägen härtill är att förtrösta på Herren. Gud välsigne Eder. (LPa 14/10 1921)¹²⁵

Brevet kan uppfattas som ett enkelt formulerat svar på Marias två frågor: Soland hade inte fött något barn och hon var kvar i Sverige. Det kan emellertid också uppfattas som att Pethrus ansåg att det inte var hans sak att informera Maria om något som det var Andrews ansvar att göra, varför han begränsade sig till att svara på frågan om resan till Amerika eller »vart hon nu reste« och därför dolde något för henne.

Det kan finnas andra anledningar till att Pethrus inte berättade hela sanningen (om det nu var så). Pethrus kan vid ett möte med en underförstådd tystnadsplikt ha fått ta del av Andrews fullständiga bekännelse, vilket förhindrade honom att föra uppgifter vidare till diakonerna och till Maria. Dessutom bör vi beakta att församlingsledningen kan ha beslutat att hemlighålla uppgifter för att inte riskera att känsliga förhållanden skulle komma till allmänhetens kännedom och kunna skada församlingen.

Maria och Andrews son Gustaf tog hand om föräldrarnas anteckningsböcker efter moderns död år 1977. I Marias bok har han skrivit: »Vem var mor till Andrews son i Wien??« (MEa). Gustafs döttrar har endast hört rykten om att Andrew skulle ha ett barn och fick inte vetskap om denna anteckning förrän efter faderns död. Gustaf förefaller vara säker på sin sak, men han visste uppenbarligen inte något om Maria Soland. Det troliga är ändå att han ställde frågan utifrån obekräftade rykten.

Ganska omfattande efterforskningar i svenska arkiv efter ett eventuellt barns födelse, vistelse, utresa eller adoption samt med hänsyn till det källmaterial som hänvisas till i detta avsnitt, gör att jag menar att sannolikheten är låg att Soland födde ett barn i Sverige, eller hade fött ett barn i Wien eller i Schweiz vintern 1920/1921, tagit med det till Sverige och fått det bortadopterat. Omständigheterna kring syndafallet och hen-

---

¹²⁵ Brevet är skrivet på maskin, men jag har inte rättat feltryckningarna.

nes förhållande till Andrew kan ha gjort att hon behövde hjälp och därför begav sig till Sverige. I brevet hon skrev sommaren 1921 (s. 165) förefaller det som att det inträffade inte längre berörde henne så mycket.

Maria Soland. Maria Soland föddes den 10 april 1892 i Reinach väster om Zürich. Jag vet inte var hon vistades år 1920, inte heller var hon bosatte sig efter sin återkomst från Sverige. Det kan ha varit i Basel. Enligt uppgifter från Basels stadsarkiv var hon bosatt i staden från hösten 1924, men hon kan ha flyttat dit tidigare. Hon var ensamstående fram till år 1937 då hon gifte sig med en jämnårig man. Från hösten 1930 och ett halvår framåt bodde en yngre syster till Maria, Fanny Soland, hos henne (BSa). Hon kom från en ort i närheten av staden. År 1933 gifte hon sig med en kinamissionär, Karl Ferdinand Erny, utbildad vid och utsänd av *Evangelische Missionsgesellschaft Basel* (BMa). Denna missionsorganisation, som hade sina rötter i pietismen, var ekumenisk men understöddes framför allt av lutherska och reformerta kretsar i Schweiz och Sydtykland. År 1931 upprättade Ulla Scharp ett testamente. Av detta framgår att Maria Soland, »Ramsteinerstrasse 18 H.H. Basel«, skulle få 500 kr kontant, »en liten fotografitavla från Paris« och »en liten guldbrosch«. Adressen gjorde det möjligt att spåra henne.

Om insamlade medel och utgifter för hjälpaktionen

Av Filadelfiaförsamlingens tioårsskrift från år 1921 framgår det att de bröder som ömmade för de nödlidande trossyskonen i Wien lade fram »denna sak inför Gud och det dröjde ej heller länge förrän Gud kom med bönesvar«. Flera av församlingens medlemmar blev intresserade och »en broder skänkte till att börja med 1,000 kronor till denna verksamhet, och strax därpå påbörjades insamling för de nödlidande i Wien« (Fil. 1921 s. 86–87)¹²⁶, det vill säga den insamling som Filadelfiaförsamlingen ställde sig bakom. För denna ordnades en kassa vars intäkter och utgifter bokfördes i en kassabok. Uppgifter finns bevarade för tidsperioden 15 november 1919–31 december 1921. Samtliga pekuniära gåvor har förts in med uppgift om givare och belopp. De datum som har åsatts gåvorna visar när dessa antecknades i boken och sammanfaller i allmänhet inte med de datum då de togs emot. Datum för utgifter förefaller gälla de dagar då utbetalningarna gjordes. Även varor skänktes till insamlingen men dessa beaktas inte här. Det finns nämligen inga

---

¹²⁶ Tallbacka har skrivit texten om Wien i tioårsskriften.

förteckningar bevarade över gåvor i form av varor. De redovisades endast sporadiskt i *Evangelii Härold*.¹²⁷

Vi ska nu se på penninginsamlingens förlopp samt på de utbetalningar som gjordes – i första hand utifrån vårt intresse för Andrew Ek. Beloppen är avrundade till hela kronor. Det finns osäkerheter som gör att vissa belopp kan avvika något från de faktiska.

I kassaboken finns inte den gåva upptagen på 1 000 kr som nämns ovan, vilket tyder på att de medel som skänktes av medlemmar i Filadelfia och de inköp som gjordes innan den stora insamlingen påbörjades inte togs med i kassaboken. Man lägger också märke till att den första posten i kassaboken där givaren möjligen kan vara medlem i Filadelfia (»Syster Berglund«) är nummer 31. Det finns inga uppgifter om hur mycket pengar som samlades in till den »privata« kassan, men det kan ha varit några tusen kronor. Den 22 december 1920 hade det nämligen enligt Pethrus samlats in mellan 5 000 kr och 10 000 kr (s. 133), medan kassaboken förtäljer att det hade kommit in ca 4 000 kr, vilket kanske kan tolkas som att mellan 1 000 kr och 6 000 kr hade samlats in till den privata kassan.¹²⁸

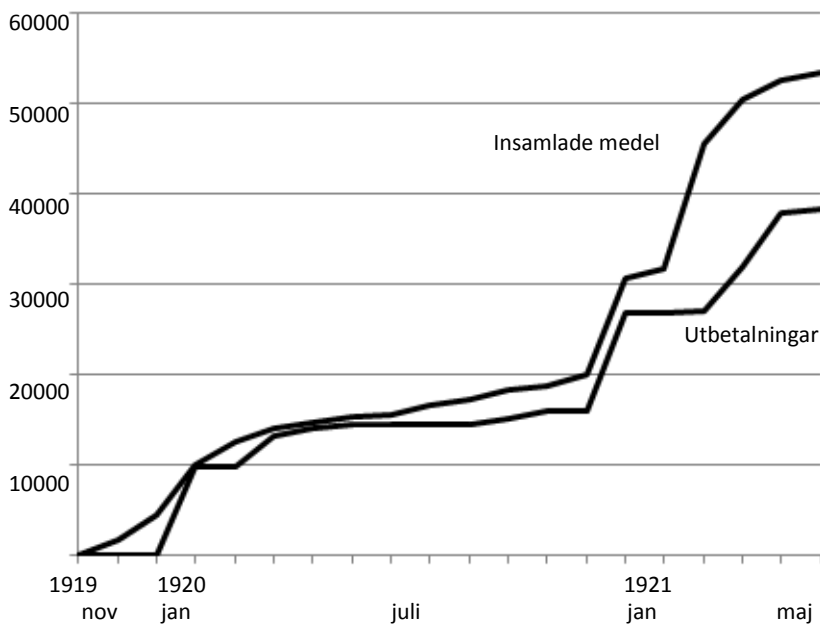
Kassabokens första 20 intäktsposter är daterade den 15 november 1920 och är troligen ett resultat av Andrews ansträngningar under hösten. Tanken var säkert att pengarna skulle överlämnas till den privata kassan, men i och med att Filadelfia ordnade en kassa för Wienhjälpens hamnade de där. Elva poster är från orter på sträckan Örebro–Falun–Avesta–Uppsala, och indikerar en resrutt under vilken han hade samlat in pengar.

Till kassabokens uppgifter ska läggas de belopp som Andrew samlade in under sin vistelse i Skåne från julen 1919 fram till avfärden till Wien i början av februari 1920, liksom det han samlade in under sommaren 1920. De insamlade beloppen uppgick till 550 kr respektive 4 175 kr och fördes inte in i kassaboken. Beloppen redovisades i *Evangelii Härold*.

---

¹²⁷ De pengar som skänktes redovisades fullt ut i *Evangelii Härold*. Redovisningen den 17/2 1921 är undertecknad av Filip Lundberg. Han tjänstgjorde vid Filadelfias expedition och var kassör för församlingskassan och troligen också för Wienkassan.

¹²⁸ Enligt Filadelfias tioårsskrift köptes mat för ca 14 000 kr, vilket ska jämföras med kassabokens uppgifter: 9 000 kr betalades den 26/1 1920 till »Överstyrelsen för Röda Korset«, som svarade för inköpen, och 3 466 kr den 1/3, sammanlagt ca 12 500 kr. Att betalningen delades upp i två poster torde ha berott på att det inte fanns mer än ca 9 000 kr i kassan i slutet av januari. Differensen på ca 1 500 kr (till 14 000 kr) täcktes måhända av den privata kassan.

Akkumulerade intäkter och utgifter i kronor enligt den kassabok som Filadelfiaförsamlingen förde för hjälpen till Wien.

Vid tretton tillfällen under sommaren fick han ta upp kollekt till arbetet i Wien, till exempel i pingstförsamlingarna i Karlstad, Uppsala och Örebro samt i baptistförsamlingen Betel i Göteborg. Under sina predikoresor fick han mat och husrum och i allmänhet respengar från de grupper och församlingar som tog emot honom. Ersättning utöver detta kunde variera från ingenting till ett belopp som gav honom en rimlig försörjning, men knappast mer; på platser där han fick ta upp kollekt kan man ha ansett att det fick räcka. Inget talar för att Andrew hade någon lön från Filadelfiaförsamlingen under sommaren 1920, varför han kan ha tvingats använda en del av de insamlade pengarna för sin och sin familjs försörjning. I Wien användes pengarna till uppehälle och evangelisk verksamhet samt i någon mån till utdelning av mat. Andrew fick också under sin vistelse i Wien från hösten 1920 pengar skickade direkt till sig. Vilka belopp det rörde sig om finns inga uppgifter om.

Diagrammet ovan visar kassans ackumulerade intäkter (insamlade medel) och utgifter (utbetalningar) vilka i båda fallen har summerats per månad. I diagrammet lägger man märke till att de insamlade medlen ökade markant i december 1920 och i februari 1921. Att Pethrus artikel i

Evangelii Härold den 16 december 1920 medverkade till ökningen i december torde vara givet, men märkligt är att så mycket som 30 % av det som bokfördes denna månad hade kommit in dessförinnan; insamlingen eller verksamheten i Wien hade inte uppmärksamrats i Härolden sedan den 30 september. Ökningen i februari 1921 hänger samman med Pethrus besök i Wien.

Fram till juni 1921 bokfördes sammanlagt gåvor på 53 420 kr.¹²⁹ Läger vi till de gåvor som Andrew redovisade ökar beloppet med 4 725 kr till 58 145 kr.

Vi går nu över till utgifterna enligt kassaboken fram till den 1 juni 1921. Sammanlagt uppgick de till 38 326 kr. Den tabell som följer inleds med fem poster som var och en utgör en summa av ett antal delposter och där en redovisning av dessa inte tillför något i sammanhanget. Därefter följer ett antal enskilda poster i kassaboken, vilka används i framställningen här eller som kan vara av intresse att veta.

Utgifter:

	Mat för utdelning	17 466 kr
	Kläder inköpta via Röda korset	3 900
	Tyg etcetera	7 781
	Tallbacka; omkostnader	1 643
	Frakt, förvaring etcetera	2 261
1920		
3/5	Maria Ek	300
16/9	Wien; omkostnader	700
25/10	Ek	400
1/12	Maria Ek	300
31/12	Maria Ek	500
1921		
9/2	Ek och Christenson	200
1/3	Steen; resebidrag	500
15/3	Ek	150
15/3	Christenson	100
26/3	Rydberg och Lantz; resebidrag	600
1/4	Maria Ek	200
11/4	Christenson	100

¹²⁹ Åtta personer skänkte 500 kr var. Belopp större än 1 000 kr skänktes av följande församlingar: Filadelfia i Stockholm 5 569 kr, Gävle andra baptistförsamling 1 134 kr, Smyrna i Stockholm 1 130 kr och Filadelfia i Uppsala 1 014 kr. – Det insamlade beloppet på ca 53 tkr motsvarar ca 5,3 mkr år 2014 med hänsyn till löneutvecklingen, medan utgifterna på ca 38 tkr kan jämföras med 0,7 mkr utifrån prisutvecklingen.

11/4	Ek	500
14/4	Ek	300
20/5	Wien; avlöningar	<u>425</u>
	Summa	38 326 kr

Kommentar:

Mat inköptes för 12 466 kr för utdelning under vintern 1920.

Svenska Röda Korsets överstyrelse ställde sig mycket tillmötesgående emot oss och vi fingo löfte att med deras matvarutåg avsända en hel del matvaror. Vi fingo även upplysningar om vilka matvaror som mest lämpades, och fingo därtill tillåtelse att från deras leverantörer få inköpa en hel del nyttiga ämnen. (Fil. 1921 s. 87–88)

Vid årsskiftet 1920/1921 sändes 10 000 kr till Wien varav 5 000 kr användes för inköp av mat. 3 900 av de 10 000 kronorna användes för inköp av kläder, och de återstående 1 100 kronorna har tagits upp under rubriken »frakt, förvaring etcetera«. Den satsning som gjordes våren 1921 för att sätta kvinnor i Wien i arbete medförde att tyg med mera köptes in och sändes ut. Inköpen som bokfördes i mars och april uppgick till sammanlagt 7 781 kr, men eftersom posterna inte är specificerade mer detaljerat kan i denna summa ingå kostnader även för andra varor. Till Tallbacka utbetalades 709 kr i slutet av januari 1920 samt 934 kr när han reste tillbaka till Wien i april 1920. De 709 kronorna var enligt kassaboken avsedda för inköp av mat, men beloppets storlek, tyder på att pengarna även skulle räcka till kostnader för resa och uppehälle. Dessutom hade Andrew samlat in 550 kr. De belopp som i kassaboken specificeras som kostnader för frakt, förvaring, telegram etcetera uppgick sammanlagt till 1 161 kr.

Vi ska nu se närmare på underhållet till Maria och Andrew.

Under vistelsen i Wien vintern och våren 1920 hade inte Andrew någon egentlig lön. Alla utgifter för uppehälle och personliga omkostnader för honom, Tallbacka och Christenson betalades med de pengar som Andrew hade samlat in i Skåne före utresan och de som Tallbacka hade med sig vid utresorna i januari och april. Maria fick troligen ett engångsbelopp direkt från Filadelfiaförsamlingen för sin och barnens försörjning fram till den tidpunkt då man räknade med att Andrew skulle vara tillbaka i Sverige. Dessa pengar togs alltså inte från »Wienkassan«. Församlingsledningen kan ha glömt att fylla på när vistelsen i Wien drog ut på tiden. Först vid diakonmötet i Filadelfia den 30 april 1920 beslöts, eftersom »broder Ek ännu är kvar i Wien« att »sända 300

kr till hans hustru, samt att vid lägligt tillfälle upptaga offer för denna sak«. Pengarna togs emellertid ur Wienkassan och något offer behövde inte tas upp. Uppskattningsvis skulle de 300 kronorna täcka två månaders utgifter, säg från den 15 mars till den 15 maj. Vi kan räkna med att Andrew fick lön fram till den 1 juni, varefter han fick försörja sig och sin familj som resepredikant. Jag har inte funnit någon uppgift om var Alwin Christenson tillbringade sommaren.

Andrew disponerade en ansevärd summa pengar vid ankomsten till Wien i augusti 1920. Av de 4 175 kr som han samlat in under sommaren återstod merparten; 500 kr kan ha gått åt till uppehälle och resor under sommaren, 600 kr till biljetter till Wien och till svensk mat för de tre missionärerna som ett komplement till det som kunde köpas i Wien. Beloppet som återstod kan således ha varit ca 3 000 kr. Den 16 september skickade Filadelfiaförsamlingen 700 kr till Wien; beloppet bokfördes som omkostnader – någon utdelning till behövande pågick inte just då. Den 23 oktober överfördes på Andrews begäran ytterligare 400 kr, ett belopp som bokfördes utan att specificeras, men som antagligen gick till Marias hemresa omkring den 1 november och till hennes omkostnader den första tiden efter hemkomsten. Kostnaderna för uppehållet för Maria och Andrew samt Alwin Christenson kan uppskattas till 400 kr per månad, och till 300 kr per månad efter att Maria åkt hem (det vill säga sammanlagt 1 800 kr fram till årsskiftet). Högt räknat kan Andrew ha lagt ut 1 000 kr för den andliga verksamhet han bedrev fram till nyår. Med dessa belopp skulle han ha haft ca 900 kr kvar vid nyårsskiftet.

Den 1 december 1920 finns en utbetalning på 300 kr till Maria antecknad i kassaboken. Vid diakonmötet den 11 januari 1921 »beslöts att sända syster fru Ek en undsättning av 500:– kr. av de medel som insamlats för räddningsmissionen i Wien, i vilken mission br. Ek f. n. arbetar«. Pengarna var emellertid redan utbetalade när beslutet fattades; de hade bokförts den 31 december. Den 1 april 1921 fick hon ytterligare 200 kr – kanske efter Steens påminnelse (s. 162) – vilka sannolikt skulle täcka utgifterna under mars och halva april. Sammanlagt kan Maria ha fått 1 400 kr för tidsperioden 1 november 1920–15 april 1921 (400 kr vid hemresan, 300 kr den 1 december, 500 kr den 31 december och 200 kr den 1 april 1921), vilket kan anses väl tilltaget även med hänsyn till kostnaderna för hemresan och att hon efter hemkomsten torde ha betalat barnens tågresa från Hofors till Mariestad. Sannolikt hade Andrew

betalat hyran i förskott för lägenheten i Mariestad, men han skulle också ha kunnat lämna lägenheten och magasinera familjens bohag. När Maria kom tillbaka till Mariestad flyttade hon nämligen in i ett annat hus än familjen hade bott i tidigare, men det var samma hyresvärd. Inflyttningsdatumet är den 7 december 1920, men de kan ha flyttat in flera veckor tidigare.

Vid samtalet mellan Georg Steen och Andrew Ek den 11 mars 1921 säger sig Ek inte ha fått någon lön för de två sista veckorna i januari och för första hälften av mars. Inte heller Christenson hade fått för mars månad. De pengar som tidigare hade skickats hade således räckt för lön till Christenson fram till januari månads slut och till omkring den 15 januari för Eks del. Enligt kassaboken skickades 200 kr i februari till Ek och Christenson, det vill säga februari månads löner.¹³⁰ Den 15 mars skickades 150 kr till Ek och 100 kr till Christenson, vilka därmed hade fått betalt till och med mars. Att det inte hade gått någon nöd på dem berodde på att de hade fått »medel från andra håll«, vilket kan tolkas som att Ek fick pengar sig tillsända direkt från enskilda personer och grupper. Den 11 mars tog Steen över kassan (se nedan) och den 21 mars betalade han ur den i österrikiska kronor motsvarande 300 kr till Ek (s. 162). Den 11 april sändes 100 kr till Christensons lön för april månad. Samma dag fick Ek 500 kr – han kan då ha varit i Sverige. Den 14 april skickades 300 kr till Steens kassa för att ersätta det han hade gett åt Ek den 21 mars. Sannolikt var de 300 kr som Ek fick av Steen avsedda bland annat för hemresan, som inklusive övernattningar kan ha kostat omkring 100 kr.

De 500 kr som Andrew fick den 11 april enligt ovan ska nog ses som en väl tilltagen slutlön. Till denna ska läggas 300 kr som Maria fick den 10 juni efter att diakonerna beslutat att understödja familjen till dess Andrew hade skaffat sig ett arbete (s. 163).

Den 11 mars 1921 överlämnade Andrew bokföring och kassa till Georg Steen. Han skriver i den kassabok han då påbörjade: »Erhöll denna dag från pastor Andrew Ek några få räkenskaper förda från 3/2 1921, samt dessutom Kronor 200.236.10 [...] i österrikiskt mynt«. Detta belopp motsvarade ca 1 300 svenska kronor. Andrew hade inte fått några pengar från Filadelfiaförsamlingen för hjälparbetet från årsskiftet fram till den 11 mars utöver de 9 900 kr som Steen redogör för i brevet till

---

¹³⁰ Om de fick halva lönen i förskott var egentligen inte marslönerna försenade.

Pethrus (s. 161). Hade han inte några andra intäkter och utgifter som avsåg hjälparbetet skulle han ha haft dessa 1 300 kr sedan årsskiftet. Beloppet överensstämmer tämligen väl med det belopp (900 kr) som resonemanget ovan (s. 173) ledde fram till.

»Experimentet Wien«

I sin avhandling *Visions of Apostolic Mission* (2009) tar David Bundy upp Filadelfiaförsamlingens hjälpverksamhet i Wien. Det är en av få texter som behandlar detta ämne, men tyvärr innerhåller den åtskilliga felaktigheter. Jag redovisar här hur jag förhåller mig till hans framställning och gör det genom att granska några passager. Dessa är hämtade från kapitel 8 – »*Pentecostal Missions Structures Develop in Sweden 1915–1923*«.

Bundy skriver att Filadelfiaförsamlingens yttre mission hade en dramatisk tillväxt under de aktuella åren och att utrymmet i avhandlingen inte tillåter en undersökning av alla de företag (*enterprises*) som hade en koppling till Filadelfia i Stockholm. Han begränsar sig därför till två fallstudier – Brasilien och Wien. Nio sidor ägnas åt Wien. Fallstudierna föregås av ett kort stycke om *Evangelii Härold* som avslutas med att fastslå att Alfred Gustafsson och Edvin Tallbacka var »*two of the most influential persons in the success of this publishing venture*« (Bundy s. 391). Bundy skriver sedan en kort text om Gustafsson och ägnar därefter en och en halv sida åt Tallbacka. Han inleder med att konstatera att Tallbacka var »*intimately involved with the Filadelfia Church mission and publishing program from 1915 to 1922*«, och att denne var den som i första hand svarade för korrespondensen med missionärerna inom den yttre missionen och »*clearly was the de facto planner and director of the Vienna mission*«. Han ska enligt Bundy ha varit en rikt utrustad administratör och skribent och dessutom »*a mission promoter and activist*«. Vidare ska hans namn funnits med i den ruta (*masthead*) i *Härolden* där bland annat redaktion och adressuppgifter publicerades (ibid. s. 392).

Bundy menar att »*Tallbacka was not a minor figure although Pentecostal historians tend not mention him*« och fortsätter uppräknigen av dennes meriter: han redigerade *Julens Härold* under tre år (med tryckår 1919–1921) tillsammans med Gustafsson och Pethrus, sommarkalendern *Pingstliljan* år 1922 och veckotidningen *Vårblomman* för barn under större delen av år 1922 (ibid.). Avdelningen om Tallbacka innehåller också upplysningar om förhållanden kring hans uteslutning år 1922.

Vi ska nu se på dessa uttalanden. *Källmaterialet* syftar här på de källor som Bundy hänvisar till samt de ytterligare källor som jag har studerat.

Olyckligtvis gör Bundy flera påståenden som saknar stöd i källmaterialet: (1) den roll Tallbacka, vid sidan av Pethrus och Gustafsson, spelade i framgången för *Evangelii Härold* är inte möjlig att ange; (2) Tallbacka kom inte till Filadelfia år 1915 utan våren 1919, vilket reducerar hans tid i Filadelfia från sju-åtta år till tre och ett halvt år; (3) jag har inte funnit någon uppgift om att han som redaktionssekreterare ska ha svarat för korrespondensen med utlandstationerade missionärer; (4) rollfördelningen mellan Tallbacka och Ek framgår inte av källmaterialet – uttrycket »*clearly de facto*« torde vara svårt att motivera; (5) Tallbackas förmåga att administrera finns inga uppgifter om i källmaterialet; (6) om han var »*a mission promoter and activist*« framgår knappast av det han skriver i *Härolden*, eftersom han skrev på uppdrag av tidningens redaktörer; (7) hans namn förkommer inte i tidningens redaktionella ruta, men finns vid några enstaka tillfällen med i redaktionella notiser, exempelvis den 10 juni 1920.

Årtalet 1915 i stället för 1919 är ett fatalt misstag, och det är troligt att värderingen av Tallbackas insatser och ställning skulle ha varit något annorlunda om årtalet hade varit korrekt.

Bundy menar att Filadelfiaförsamlingens hjälparbete i Wien gav upphov till en för Pingströrelsen ny missionsprincip – »*the development of mission theory within Swedish Pentecostalism and the working out of the problems resulting from application of that theory*« (ibid. s. 414–405). Principen var att ge människor hjälp i en nödsituation för att kunna nå dem med evangelium; hjälpen var medlet och omvändelsen målet – »*any social services provided were merely a means toward an end, not an end in themselves*« (ibid. s. 408). Fallstudien presenteras på sidorna 404–413 i avhandlingen. I tio nummerade avsnitt som här följer redovisar och kommenterar jag något av vad Bundy skriver, men begränsar mig till texten som följer efter radrubriken »*From Crisis to Mission Theory*« (ibid. s. 405–409). Jag har prioriterat sådant som berör Andrew Ek. Vart och ett av de tio avsnitten inleds med ett stycke som redogör för vad Bundy skriver och följs av ett indraget stycke med kommentarer.

(1) Bundy redogör inledningsvis för bakgrunden till nöden i Wien och introducerar sedan »*Andrew Johnson-Ek, Edwin Tallbacka and Alwin Christenson*«. Om Ek skriver han bland annat att denne hade kallats av Pethrus att leda Filadelfiaförsamlingens, och i förlängningen de unga pingst-

församlingarnas missionsprogram, under de »öppna åren 1914–1915« – »to head up the mission program [...] (and by extension that of the other fledgling Pentecostal congregations) during the 'open years' of 1914–1915« (ibid. s. 405).

I den källa som Bundy använder sig av står det: »Andrew Ek [...] kallades av Filadelfiaförsamlingen att förestå denna mission 'under den tid värmestugan hölls öppen åren 1914–1915'«, där »denna mission« syftar på Filadelfiaförsamlingens värmestuga och räddningshem och inget annat (se s. 122 ovan).¹³¹

(2) Om Christenson skriver Bundy att »his family was well connected in the early Swedish Pentecostal Movement« (Bundy s. 406).

Jag har inte funnit något belägg för detta påstående.

(3) I Wien togs Ek och hans kollegor enligt Bundy inte emot väl av någon institution – »there was the encounter with the pervasive influence of the Catholic Church in Austrian government and society. They were not well received by any institution. Things did not go so much better with the Lutherans« (ibid. s. 406).

Bundy hänvisar här till *Evangelii Härold* den 4 och 11 mars 1920, men där finns ingen text om hur representanter från myndigheterna eller katolska kyrkan bemötte svenskarna. Däremot skriver Tallbacka positivt om mötet med »den Lutherska församlingen« (EH 4/3 1920) och den hjälp de fick i sitt arbete av »de evangeliska pastorerna« (EH 11/3 1920). Myndigheterna svarade också för »lagligt skydd och polisbevakning av våra matvaror« (EH 18/3 1920). År 1921 skriver han att »våra bröder blevo [...] mycket väl mottagna, i synnerhet av myndigheterna« (Fil. 1921 s. 88). Som nämnts ovan (fotnot s. 168) har med all sannolikhet Tallbacka skrivit texten och citatet bör därför läsas »vi blevo« i stället för »bröderna blevo«.

(4) De tre hjälparbetarna konstaterade enligt Bundy att förhållandena i Wien var mycket svåra. Iakttagelserna blev nästan omedelbart utgångspunkten för ett missionsexperiment →»[the] observations almost immediately provided the basis for an experiment in mission« (Bundy s. 406). Tallbacka gissade att det fanns miljoner katoliker i Österrike, men färre än

---

¹³¹ Citatet är hämtat från Sundstedt (1971 del II s. 84), inte del III som Bundy skriver. Citatet i Sundstedts text är från Filadelfiaförsamlingens i Stockholm tioårsberättelse (Fil. 1921 s. 63).

100 000 protestanter. Han observerade att hjälpen från utlandet gjorde nytta, men fortfarande var det mängder av människor som var i trängande behov av hjälp. På sin återfärd till Stockholm, beslöt Tallbacka och Ek att försöka hjälpa 1 000 familjer. Denna sociala insats skulle vara ett sätt att nå människor med evangelium – »*this social service, it was argued, would be a way to reach people with the Gospel*« (ibid. s. 407). Här hänvisar Bundy till *Evangelii Härold* (18/3 1920).

Det faktiska förhållandet var att Tallbacka uttalade sig om antalet katoliker och protestanter i Wien och inte i Österrike, att det var endast han själv som återvände till Sverige i mitten av mars, samt att det var under hans frånvaro som Ek delade ut mat till något fler än 1 000 familjer; myndigheterna hade beslutat att matvarorna skulle delas ut i »små partier«. Ek och Tallbacka valde då att låta *många* få del av hjälpen i stället för att stödja ett mindre antal familjer vid flera tillfällen, av vilka skäl framgår inte. Nästan alla matpaket hämtades av de behövande vid något utlämningsställe. Om evangelisation i samband med matutdelning skriver Tallbacka följande: »Vilka underbara nådestillfällen att vittna om vår Frälsare, Herren har givit oss uti de många hemmen, när vi kommo med matvaror kan knappast tänkas. Vi ha dessutom för sed att uppsöka andra hem med katolsk tro. Här såväl som i allt nödhjälpsarbete får man låta alla partiintressen fara och rädda allt, vad räddas kan« (EH 18/3 1920). Det är svårt att tro annat än att man under förberedelsearbetet i Stockholm var inställd på att Tallbacka och Ek skulle ta till vara varje tillfälle att söka vinna människor för Gud under den tid de var i Wien. Tallbacka skriver ju också att »det egentliga ändamålet med vår verksamhet i Wien var ju att vinna själar för Kristus« (s. 139). Hjälpen skulle gå till »de heliga«. Nu fanns det knappast några heliga i Wien efter den måttstock som gällde för de svenska pingstförsamlingarna. Pethrus skriver ju också att protestanterna »sakna själva andligt liv« (s. 156), varför steget inte var långt till att även hjälpa katoliker, och enligt citatet ovan var det för att lindra nöden. Det kan givetvis ha varit som Bundy tror, det vill säga att Tallbacka och Ek bestämde sig att dela ut mat till ett tusen familjer just för att nå så många som möjligt med evangelium, men det går inte att fastställa utifrån källmaterialet.

(5) Bundy skriver att det inom den svenska pingstväckelsen gick långsamt att få acceptans för att socialt arbete kunde vara en del av den yttre missionen och att detta gjorde att insamlingen till Wien gick trögt (Bundy s. 407).

Bundy motiverar inte sitt uttalande, och det finns ingenting i källmaterialet som tyder på att man ansåg att insamlingen gick trögt. Förutsättningarna var heller inte gynnsamma: arbetslösheten var hög i Sverige efter världskriget. Ganska omfattande nödhjälpsarbeten skapades av myndigheterna och insamlingar gjordes för att hjälpa människor i nöd.¹³²

(6) Wieninsamlingen gick således trögt enligt Bundy, och han tycks mena att detta förbryllade Ek och Tallbacka. Men när Ek hade kommit tillbaka till Wien från sin tillfälliga (förmenta) vistelse i Sverige, såg han klart framför sig hur situationen var i Sverige. Han insåg att det fanns en tveksamhet hos pingstvännerna att se och stödja hjälparbetet i Wien som en missionsinsats – *»he appears to have understood the hesitancy of the Swedish Pentecostals to support relief work as missionary work in Vienna«*. Han skrev därför en artikel i *Evangelii Härold* i vilken han manade till bön för ofrälsta och nödlidande människor. *»Everything in the essay was supported by arguments of eschatological urgency. 'We are working,' he argued, 'in end times and must use whatever means possible to communicate the Gospel to those who do not know Christ.' He sought to motivate people to action by the eschatological assertion that 'Jesus is coming soon'«* (ibid.).

Bundy hänvisar här till Eks betraktelse i *Evangelii Härold* (s. 141). Den är skriven under hans vistelse i Sverige sommaren 1920 och handlar i allt väsentligt om att de redan frälsta ska arbeta för att vara redo när Jesus kommer. *»För alla, både andedöpta och de, som verkligen söka Guds ansikte, gäller det nu, att för Jesu blod skull, under uthållig bön, motarbeta satans planer, som gå ut på att söka omintetgöra fullbordandet av Guds Andes verk uti våra liv, för att vi icke skola vara redo till förvandlingen och mötet i luften«* (EH 24/6 1920). Inget nämns i betraktelsen om evangelisation eller om bön för ofrälsta och nödlidande människor.

(7) Bundy skriver också att Ek i ett inlägg i *Evangelii Härold* påpekade att bristen på mat hos de fattiga på grund av höga priser gjorde det evangeliska arbetet svårt (Bundy s. 407).

Detta framgår inte av Eks tre rapporter i Härolden hösten 1920. Snarare gladdes han åt att arbetet burit frukt (EH 23/12 1920).

---

¹³² Filadelfiaförsamlingens hjälp till Wien var i princip riktad till »de heliga« och kan inte jämföras med Svenska Röda Korsets insatser som hade en bredare inriktning och var mer omfattande; under vintern 1921/1922 låg den på nivån 250 tkr.

(8) Bundy tar sedan upp behovet av en möteslokal där man kunde hålla bibelstudier och ordna gudstjänster. Han skriver att man under en tid firade gudstjänst tillsammans med lutheranerna men i deras gudstjänster fanns ingen frihet i Anden – »*they worshipped for a time with the Lutherans, but there is no evidence that hospitality extended to the holding of Pentecostal worship services. Johnson-Ek insisted that it was important to find a place for Pentecostal worship because the Lutheran services did not have 'freedom in the Spirit.'* They needed their own space« (Bundy s. 407–408).

I *Evangelii Härold* skriver Ek den 9 september att ett möte skulle hållas i ett hem och senare, den 30 september, om ett möte på ett ålderdomshem. Han berättar också att han en söndag hade besökt en Evangelisk Luthersk kyrka och där upplevt »mycket allvar, men ingen frihet i Anden«. Att församlingen skulle ha deltagit i »*Lutheran services*« framgår inte, inte ens att man övervägde det. Bundy hänvisar endast till artikeln den 30 september.

(9) Bundy konstaterar därefter att det under lång tid inte gjordes något offentligt uttalande om Wienmissionen »*from either the mission leaders of the Pentecostal churches, including Tallbacka, or from Pethrus*«, men i december 1920 uttalade äntligen Pethrus ett starkt stöd för Ek och Tallbackas initiativ. I ett upprop i *Evangelii Härold* tog han upp den bibliska modellen för omsorg om fattiga och förtryckta, för att sedan ropa ut: »Låt oss [...] sända en stor och kraftig hjälp till de hungrande i Wien«. Han hade anslutit sig till visionen om att sociala insatser var en ingång för evangeliskt missionsarbete – »*after discussing the biblical model of care for the poor and downtrodden, he exclaimed, 'Let us [...] send strong and powerful assistance to the hungry in Vienna.'* There was no doubt where he stood on the matter. He had bought into the vision of social ministry providing an entree for evangelism within a mission context« (ibid. s. 408).

Pethrus ska alltså enligt Bundy ha anslutit sig till den missionsprincip som Ek och Tallbacka praktiserade enligt punkt (4) ovan, och som Ek propagerade för i sin artikel *Evangelii Härold* i juni. Bundy tycks mena att det skedde efter en lång tid av tveksamhet eller åtminstone diskussion om den nya missionsprincipen, eftersom det inte hade gjorts några uttalanden under lång tid. Konstaterandet att det inte hade gjorts några uttalanden är korrekt, men eftersom insamlingen inför nästa vinters utdelningar inte hade påbörjats, fanns det inga skäl för några uttalanden. Det kursiverade avsnittet i föregående stycke baserar Bundy på följande text: »Vi vilja nu göra en kärleksfull

och enträgen vädjan till våra lyckligt lottade svenska trossyskon: *Låt oss förenas om att sända en stor och kraftig hjälp till de hungrande i Wien!* Vi ha bibelns exempel på hur församlingar fordom sände undsättning till de nödställda i det hungrande Judeen (Apg. 11:29, 30, Rom. 15:26, 2 Kor. 8:3, 4)« (EH 16/12 1920). De tre bibelhänvisningarna gäller endast de heliga i Jerusalem, men Pethrus nämner att även katoliker hade fått hjälp under förra vinterns utdelningar. Han påminner också om de uttryck för tacksamhet som »myndighetspersoner och andra i Wien« visat, och menar att de är ett »mäktigt bevis för att gåvorna blivit använda på det allra bästa sättet« (ibid.). Jag kan inte se att det finns något i Pethrus artikel som indikerar att han hade någon (ny) missonsprincip i åtanke.

(10) Om Eks brev i *Evangelii Härold* den 23 december 1920 skriver Bundy att Ek ansåg att det fanns ett samband mellan ett trängande andligt behov och fysiska behov – »*He allowed as how there was also a pressing spiritual need that was related to the physical needs: 'Only God can save them.'*« Vidare hävdar Bundy att Ek »*recognized that the problems of daily survival were not unrelated to human sinfulness*« samt att de sociala insatserna endast var ett medel för att nå målet: att sörja för de andliga behoven hos Wiens innevånare – »*he made it clear that the primary goal of the team was to minister to the spiritual needs of the Viennese and that any social services provided were merely a means toward an end, not an end in themselves*« (Bundy s. 408).

Bundys påståenden saknar stöd i den artikel han hänvisar till utom möjligen i följande passage: »Ett hjärtligt tack till alla, som bedja och offra för denna sak. Det har redan begynt visa sig härlig frukt. Halleluja! Många hjärtan ha blivit öppna för budskapet om full frälsning med Andens dop« (EH 23/12 1920). Citatet »*Only God can save them*« är en översättning av »Gud kan nog frälsa även dem« och syftar på »herrar och damer« som av nyfikenhet hade varit med varje gång det var dopförrättning.¹³³

---

¹³³ Många felaktigheter finns också i andra avsnitt där hänvisningar görs till svenskspråkigt källmaterial. Även i texter baserade på norskspråkigt material finns det en mängd fel. Ett exempel är påståendet »*People from Göteborg attended [Barratt's] meeting in Stockholm and Uppsala*« i maj 1907 (Bundy s. 184). Hänvisningen är till *Byposten* 1/6 1907 s. 54, men där sägs inget om detta. Barratt nämner emellertid Göteborg i samband med att han berättar om sina möten i Stockholm och Uppsala, men då som ett exempel på en plats varifrån han hade fått inbjudningar (»*indbydelser*«), vilket kanske har gett upphov till påståendet.

Reflektion

Andrew Ek – missionär i Wien på eget initiativ. Andrew uttrycker i det brev som han skrev till Josef Stolar omkring den 1 juni 1920 sin önskan att komma tillbaka till Wien. Han tänker då inte på den kommande vinterns utdelningar utan på en evangelisationsinsats så snart som möjligt. För att komma iväg behövde han Pethrus godkännande – pengar räknade han med att kunna samla in. Han befann sig i Stockholm omkring månadsskiftet maj/juni, men Pethrus var då i Luleå. Möjligen kan de ha träffats omkring den 9 juni när Pethrus var tillbaka i Stockholm. Andrew kan då ha framfört sin önskan att redan under sommaren återvända till Wien, något som Pethrus inte ansåg lämpligt. Vi kommer i nästa kapitel se att Andrew på något sätt hade ett visst övertag över Pethrus under deras privata samtal. Dessa utvecklades ibland så att Andrew fick en felaktig uppfattning av att Pethrus hade gjort vissa medgivanden, och trodde sig ha fått det handlingsutrymme han eftersträvade, och av någon anledning lät Pethrus saken bero. Så kan förhållandet varit vid detta samtal. Andrew lämnade några dagar senare in sitt meddelande till Härolden. Det stoppades inte utan publicerades den 24 juni.¹³⁴ Det som sedan hände vid församlingsmötet i Filadelfia den 2 augusti kan tolkas som att makarna Ek och Christenson skulle ansvara för Filadelfiaförsamlingens hjälpverksamhet under vintern, men fram till dess kunde Andrew missionera på de pengar som han själv hade samlat in under sommaren; församlingens bidrag genom offret vid församlingsmötet var ansevärt. Frågan om fortsatta insatser i Wien hade enligt Filadelfiaförsamlingens protokoll inte behandlats vare sig i ett diakonmöte eller i ett församlingsmöte. Församlingen hade inte övervägt ett långsiktigt engagemang när den tog över insamlingen vid årsskiftet 1919/1920. Förhoppningen om att människor skulle bli frälsta hade säkert funnits men att en församling skulle bildas eller att Österrike skulle bli ett missionsfält hade nog inte föresvävat någon i församlingens ledning vid denna tidpunkt. Förmodligen hade bröderna efter att utdelningarna avslutats i april inte någon bestämd uppfattning om det skulle göras något under den kommande vintern, men de var nog eniga

---

¹³⁴ När Andrew i *Evangelii Härold* vid midsommartiden 1920 meddelade att han inom kort skulle återvända till Wien, fanns det ca 1 000 kr i insamlingskassan, varav ca 600 kr hade skänkts under maj månad och ca 200 kr hade kommit in sedan den 1 juni, belopp som inte motiverade en ny hjälpinsats. Dessutom var behoven inte lika stora under sommaren som under vintern.

om att inte starta en mission i Österrike; det fanns missionsfält som hade högre prioritet. Trots detta släppte Pethrus iväg Andrew.

Något behov av Marias insatser i Wien innan utdelningarna kunde påbörjas fanns inte. Det var nog som Andrews hustru hon följde med. Vi kan förutsätta att hon inte hade gjort det om Andrew hade motsatt sig. Det kan ju inte ha varit självklart för Maria att lämna bort barnen och vara ifrån dem en längre tid. Även om inte hon och Andrew skulle behöva lida någon brist på mat och pengar, var förhållandena i staden besvärliga, varför det är anmärkningsvärt att Andrew ansåg att hon skulle följa med. En möjlig förklaring är att han hade förespeglat henne att de skulle bosätta sig i Wien efter vinterns utdelningar och arbeta som missionärer, och ansåg att hon under ett par månaders tid skulle få bilda sig en uppfattning om staden och levnadsvillkoren. Vi vet emellertid inget om hennes intryck från vistelsen i Wien. Hon kan ha beslutat sig för att inte återvända – lika sannolikt är att hon inte ansåg det realistiskt att Andrew skulle bli församlingens missionär i Wien.

Lewi Pethrus fick ångra att han inte hade stoppat Andrew. Han blev senare under hösten, som jag ser det, uppmanad av diakonerna att tillsammans med Alfred Gustafsson och Edvin Tallbacka skriva ett brev till Andrew och uppmana honom att komma hem. Det argument som han i första hand förde fram var att evangeliskt arbete inte fick bedrivas på pengar som var insamlade för nödhjälsarbete.

Pethrus och diakonerna ansåg givetvis att hjälparbetarna skulle vittna om sin tro och bedja för dem som önskade bli frälsta – något annat vore otänkbart. Vissa omkostnader för det evangeliska arbetet ifrågasattes inte av dem som bidrog med pengar. Problemet hösten 1920 var att arbetet i allt väsentligt var inriktat mot evangelisation, vilket kunde bli föremål för kritik.

Det kan inte uteslutas att bröderna dessutom ville att Andrew skulle resa hem för att de började inse att Österrike var på väg att bli Filadelfiaförsamlingens missionsfält, något som de inte var beredda att acceptera just då. De kan också haft synpunkter på Andrews lämplighet att svara för ett missionsarbete i Wien.

Församlingen i Wien hösten 1920. Andrew anlände till Wien den 21 augusti. Några dagar senare skrev han det brev som publicerades i Härolden den 9 september. Han hade då träffat några av sina trossyskon. Församlingen hade nio medlemmar när han lämnade Wien under våren. Vad som hade hänt under sommaren nämner han inget om, men han

skriver: »Må Gud föröka denna ringa skara!« Det troliga är att han hade tvingats konstatera att några hade lämnat gemenskapen. Hade Gud bevarat alla hade han säkert nämnt det. Stolars uppgift att Andrew inte frågade honom om de sex som hade döpts den 28 april, tyder på att några av dem, kanske flertalet, inte längre tillhörde församlingen.

Det första mötet, om det blev som det var planerat, hölls i ett hem söndagen den 29 augusti. Under september fortsatte man med möten i hemmen. När Andrew måndagen den 20 september såg fram emot att den 1 oktober få ta den lokal i bruk som han hade hyrt hoppades han att »Jesus fortsätter att frälsa syndare, samt döpa de sökande i den Helige Ande«. Om han menade att några redan hade blivit frälsta under september hade han nog poängterat det i sitt brev till Härölden. Under tidsperioden 20 september fram till omkring den 15 december finns inga rapporter från Andrew. Det kan bero på att han hade uppmanats att inte skicka några förrän han kunde rapportera om utdelning av mat eller kläder. Andrew nämner inget i sin rapport i Härölden den 23 december om den lokal han hade hyrt, och i rapporten den 13 januari 1921 skriver han om ett husmöte. Det är inte omöjligt man inom Filadelfiaförsamlingens ledning hade reagerat mot Andrews initiativ och att han hade blivit uppmanad att inte hyra lokalen.

I mitten av december berättade Andrew om en dopförrättning då sju personer döptes och »flera andra äro redan anmälda till dop nästa gång«. Vi kan nog utgå från att det var första dopförrättningen sedan april.

Lewi Pethrus besök i Wien. Efter att Pethrus bestämt sig för att vara med på konferensen i Amsterdam den 9–16 januari kan det ha blivit beslutat att han också skulle besöka Wien. Min uppfattning är att Pethrus hade föresatt sig att resa till konferensen i Holland utan hänsyn till ett eventuellt behov att inspektera arbetet i Wien; konferensen var den första Europakonferensen som någon ledande representant från den svenska pingströrelsen deltog i, och där skulle han för första gången få träffa ledarna för pingströrelserna i England, Holland, Schweiz och Tyskland. Däremot kunde han ha bestämt sig för att när han ändå var på kontinenten passa på att besöka Wien. Det som talar emot detta är att omvägen över Wien var 120 mil längre än om hade rest direkt till Sassnitz. Järnvägsresorna var dessutom tämligen påfrestande. Det bör således ha varit angeläget för honom att komma till Wien. Flera orsaker till det kan tänkas. Några ska nämnas här.

En anledning kan ha varit att undersöka om det var lämpligt eller till och med nödvändigt att starta en missionsverksamhet vid sidan av

hjälparbetet. Diakonerna kan ha börjat inse att det inte var rätt eller ansvarsfullt att hjälparbetarna lämnade staden utan vidare efter att utdelningarna avslutats.

Ett annat skäl kan ha varit att Pethrus, utöver brevet från Stolar, kan ha fått ta del av rykten eller fakta om Andrews verksamhet, som han ansåg nödvändigt att undersöka närmare.

Slutligen: Pethrus kan ha varit verkligt intresserad av att se nöden i Wien med egna ögon och få vara med någon dag i hjälparbetet, men det kan inte ha varit den enda orsaken till besöket.

Under vistelsen i Wien måste det trots det intensiva programmet funnits tid att samtala något om det som hade varit och om framtiden. Steens uppgift om att han hade granskat Andrews bokföring från den 4 januari 1921 och framåt, tyder på att tid ägnades åt räkenskaperna för tiden före den 4 januari. Beträffande framtiden gav nog Pethrus uttryck för sina tankar. Han hade givetvis inte något mandat från diakonerna att fatta några beslut om den framtida verksamheten, men han antydde nog att han kunde tänka sig en missionsverksamhet i Wien, men påminde om de stora åtaganden som församlingen redan hade på de yttre fälten.

Pethrus var nog övertygad om att Andrew inte var rätt person för att utvidga hjälparbetet och ta ansvar för verksamheten i fortsättningen, men han förmådde inte att tala klarspråk om detta med honom. Det fanns säkert tecken på att den långa vistelsen i Wien hade varit pressande för Andrew vilket kan ha gjort att Pethrus i stället uttryckte sig i termer av vila och avlastning. Men Andrew var inte lyhörd. Förmodligen var hans uppfattning efter samtalet att han skulle få hjälp av någon från Sverige, att det inte var omöjligt att Wien skulle bli församlingens missionsfält inom en nära framtid och att han skulle bli den första missionären. Församlingsprotokollet och notisen i Härolden ger inga tydliga besked om att Andrew skulle resa hem, och Steen gör inga antydningar i sitt brev till Pethrus den 11 mars om någon hemresa. Förmodligen var Steen införstådd med att Andrew skulle vara kvar tills vidare.

Jag bedömer att det inte är troligt att Pethrus när han lämnade Wien ansåg sig ha skäl att anklaga Andrew för en förseelse som skulle kunna orsaka problem om den blev känd. Skulle det ha varit så borde han ha förhindrat publiceringen av dennes brev i Härolden den 24 mars. Att han inte tog med sig Andrew hem – för att denne behövde vila eller för att ett eventuellt tillkortakommande motiverade det – berodde nog på att det skulle försvåra hjälparbetet. Det skulle emellertid dröja nästan

en och en halv månad innan Steen kom till Wien, vilket indikerar att det inte brådskade att få hem Andrew; Tallbacka skulle ju kunnat arbeta några veckor i Wien för att påskynda Andrews hemresa, en åtgärd som dessutom kunde ha varit befogad om Andrew var »mycket utarbetad«.

Breven till Brudgummens röst, Evangelii Härold och Svenska Tribunen. Dagen innan Steen anlände till Wien skrev Andrew de likalydande breven till *Evangelii Härold*, *Brudgummens Röst* och *Svenska Tribunen* i vilka han bad om förbön och offer men också om förstärkning. *Svenska Tribunen* hade inte publicerat något brev tidigare medan *Brudgummens röst* hade publicerat ett brev, daterat den 20 september 1920. Edhelberg vid *Svenska Tribunen* var inte positivt inställd till Pingströrelsen. Han hade haft en god kontakt med Lewi Pethrus från år 1907 och fram till hösten 1915 då deras vägar skildes. *Brudgummens Röst* hade nog en viss spridning inom Pingströrelsen, men flertalet av läsarna var sannolikt baptister med sympatier för Örebroriktningen.

Vad var det som gjorde att Andrew skickade dessa brev? Om han trodde att Steen var på väg för att hjälpa till i arbetet, kan det ha varit för att han såg positivt på framtiden och ville dela med sig av sin glädje; han skulle få förstärkning och hoppades att få fortsätta som missionär. Men det kan också ha varit tvärtom. Han kan ha fått brev från någon i Stockholm som berättade om de beslut församlingen hade fattat.¹³⁵ Brevet skulle då kunnat vara uttryck för en tanke att bedriva en egen missionsverksamhet i Wien, och ha som syfte att stimulera människor till förbön och offer. Hans uppmaning är emellertid inte särskilt uppfordrande: »Hjälpen oss med edra förböner och offer!« Meningen är inbäddad i ett längre stycke. En mer framträdande plats hade varit i slutet, men där skriver han: »Skriven någon gång, under ovan nämnda adress!«

Av dessa två ytterligheter anser jag att den förra är mer sannolik än den senare.

Syndafallet samt Josef Stolars anklagelser. Maria Soland kan ha bosatt sig i Basel direkt efter sin återkomst till Schweiz. Det ligger nära till hands att tro att hon hade varit bosatt där tidigare, liksom att koppla

---

¹³⁵ Härolden publicerade inget om Andrews situation innan han hade kommit till Sverige, varför han inte kunde ha fått någon information genom den om han nu hade tillgång till tidningen i Wien.

ihop detta med det faktum att Andrew besökte staden hösten 1920. De kan ha lärt känna varandra där, men de kan också ha träffats i Wien redan under våren; Soland kan ju ha arbetat i staden för någon hjälporganisation. I brist på underlag går det inte att skissera några sakligt underbyggda scenarier. Ändå: grundinställningen bör vara att Andrew bemödade sig, och lyckades leva upp till de krav som Filadelfiaförsamlingen ställde på hans handel och vandel. Då kan syndafallet ha inträffat efter den 11 mars, den dag han insåg hur han hade blivit behandlad och såg sig sviken av Lewi Pethrus.

Josef Stolars beskyllningar komplicerar bilden.

Stolar kom med all sannolikhet från dåvarande Tjeckoslovakien vilket man kan se på hans sätt att skriva. Tyska var således inte hans modersmål. Hade han nyligen kommit till Wien var han troligen inte särskilt förtrogen med tyskan och hans brev har, så långt jag kan förstå, inga influenser från detta språk. Tallbacka som hade träffat Stolar i slutet av april visste vem han var och kan ha rekommenderat Pethrus att brevet till Stolar inte skulle skrivas på tyska, som ju hade varit det naturliga, utan på engelska även om Tallbacka visste att Stolars kunskaper i det engelska språket var ringa. Stolar svarar i varje fall på engelska.

Jag utgår från att Stolar inte medvetet ljuger i sitt brev, vilket han skulle kunnat göra för att skada Andrew; själv hade han knappast något att vinna på det. Det förefaller som han var beredd på att Pethrus skulle komma till Wien (s. 152) och måste ha räknat med att hans uppgifter skulle ställas mot Andrews och Christensons.

Trots Stolars oförmåga att uttrycka sig skriftligt på engelska och svårigheten för läsaren att tolka det han skriver måste man nog konstatera att han beskyller Andrew för att ha handlat oärligt under vårens utdelningar. Beträffande Stolars påståenden om det som inträffade i september förhåller det sig sannolikt så att Andrew anmälde Stolar för polisen. Det är svårare att uttala sig om huruvida det var befogat eller inte.

Sannolikheten är således enligt min mening inte försumbar att Andrew tvingades erkänna för Pethrus att han hade handlat felaktigt vid utdelningarna under våren 1920. Han kan ha lyckats förklara sig någorlunda och Pethrus kan ha nöjt sig med en bön om förlåtelse. Andrew å sin sida torde ha insett att hans tillkortakommande kunde minska hans möjligheter att få arbeta som missionär i Wien.

Om Andrew hade varit oärlig under utdelningarna måste man sätta frågetecknen kring hans vilja eller förmåga att leva upp till Filadelfia-

församlingens krav på sina medlemmar; det är då inte givet att hans äktenskapsbrott inträffade först efter att Steen övertagit ansvaret.

Förlåten eller inte? Anmärkningsvärt med Andrews uteslutning är att den skedde trots att han bad om förlåtelse och blev förlåten. Pethrus redogör för sin syn på församlingstukt i sin bok *Kristen församlingstukt* (1930),¹³⁶ men han skriver inget om att en medlem kan uteslutas trots hennes uppriktiga ånger och bön om förlåtelse. Han menar emellertid att det finns flera praktiska skäl för församlingstukten och nämner i detta sammanhang bland annat att ett av församlingstuktens ändamål är »att upprätthålla församlingens förtroende« (Pethrus 1930b s. 44).

Ser vi på praxis så förekom det inom Pingströrelsen att man gjorde en överenskommelse med en medlem att hon skulle vara skild från församlingen en tid med hänsyn till församlingens anseende. Ett alternativ var att man enades om att hon inte skulle delta i nattvarden, inneha en förtroendepost eller på något sätt framträda i församlingen; ett slags passivt medlemskap under en begränsad tid. En ogift kvinna som blivit gravid liksom hennes partner, om han var medlem, uteslöts och togs inte upp som medlemmar förrän barnet var fött.

Andrew skulle vid diakonmötet den 3 juni kunnat bli övertygad om att på grund av att han hade haft ett förtroendeuppdrag inom församlingen var det rätt att utesluta honom en tid – i hans fall tills han hade återupprättat sitt förtroende inom Pingströrelsen. Bröderna tycks ha tänkt sig något år (s. 214). Eftersom vi inte vet vad Andrew mer exakt anklagades för går det inte att bedöma om tiden var rimlig eller inte; en mer långvarig relation, något som Alfred Gustafsson kan ha haft i åtanke när han våren 1922 skriver att Andrew uteslöts »på grund av ett osedligt liv« (s. 206), kan exempelvis ha bedömts allvarligare än ett syndafall i hastigt mod. Vi vet inte heller hur viktigt diakonerna ansåg det vara att göra en kraftig markering i händelse av att syndafallet skulle bli offentligt; bröderna kan därför ha agerat på ett sätt som visade att de verkligen såg allvarligt på det som hade hänt.

---

¹³⁶ Texten i *Kristen församlingstukt* publicerades först som en serie artiklar i *Evangelii Härold* efter att A.P. Franklin hösten 1929 uteslutits från Filadelfiaförsamlingen på grund av en schism med församlingens diakoner och äldste (Gäreskog 2010 s. 121–148). Uteslutningen väckte stort uppseende i frikyrkliga kretsar och Pethrus kände uppenbarligen ett behov att försvara sitt och församlingens agerande. Detta syfte har märkbart påverkat innehållet utan att han på något sätt hänvisar till denna uteslutning.

8. Resepredikant utan hemvist

Innehållet i detta kapitel omfattar tiden från Andrew Eks uteslutning i juni 1921 fram till sommaren 1929 då han blev återupptagen genom att han beviljades medlemskap i pingstförsamlingen i Mariestad.

Sommaren 1921

Andrew kunde ganska snart efter uteslutningen på försommaren 1921 konstatera att han inte längre var välkommen till församlingar och grupper inom Pingströrelsen. Troligen hade han inte fått någon indikation från församlingsledningen i Filadelfia om vilken tid det kunde röra sig om innan han fick bli medlem och hur länge det skulle kunna dröja tills bröderna accepterade honom som aktiv predikant. Redan under sommaren begärde han, som framgår nedan, att bli upptagen som medlem i Filadelfia – han ansåg tydligen att tiden var inne.

Kölingaredsveckan sommaren 1921 hölls 27 juni–3 juli i Nyhem några kilometer väster om Mullsjö och samlade 300–400 deltagare. Under denna vecka fick Andrew tillfälle att samtala med Lewi Pethrus. Han fick sannolikt inte vara med som registrerad deltagare och kunde därför endast vara med på de offentliga sammankomsterna. Det kan ha varit ett dagsbesök. Antagligen berättade Pethrus under någon session att Andrew var utesluten från Filadelfia, men det visste nog redan de flesta.

Anledningen till mötet mellan Pethrus och Ek kan ha varit att denne ville samtala med Pethrus om sina planer för framtiden. Han hade nämligen, vilket framgår av ett brev några månader senare från Pethrus till Maria Ek, bestämt sig för att resa till USA »om Herren öppnade väg med avseende å penningar« (LPa 19/9 1921). Familjen skulle följa med och Andrews förhoppning var att få ett ekonomiskt stöd från Filadelfiaförsamlingen. Pethrus hade vid deras samtal lovat att ta upp saken med bröderna, och det förefaller av nämnda brev som att han hade en positiv inställning till resan. Att hela familjen skulle resa kan ha varit en eftergift från Andrews sida; Pethrus ville inte att han skulle resa ensam: »Det var ju hans olycka, när han var i Wien, att han var ensam« (ibid.). Skälet till att Andrew sökte sig till Amerika kan ha varit att han inte ville ta ett arbete; han ville försörja sig som predikant. Han

kan ha insett att även om han blev återupptagen, skulle det dröja en tid innan han fick börja predika. Pethrus kan ha haft en viss förståelse för resan till USA med hänsyn till den höga arbetslösheten i Sverige; han trodde möjligen att det var lättare för honom att få ett arbete i USA, men det kan ha funnits andra skäl (se vidare s. 229).¹³⁷

Om planeringen var att Andrew så småningom skulle återvända till Sverige torde Pethrus ha föreställt sig att Andrew för att bli medlem i Filadelfia skulle ha med sig en rekommendation från någon församling i USA när han kom tillbaka, som visade att han hade denna församlings förtroende.

Resmålet för Andrew tycks ha varit Chicago, där hans syster Hulda med familj bodde.¹³⁸

Den 28 juli hade både Maria och Andrew (under namnet Anders Johansson Ek) varit närvarande när bouppteckningen efter Marias far förrättades i Gullspång, som ligger ca 4 mil norr om Mariestad. Fadern hade avlidit under våren, modern hade dött redan år 1900. Kvar i det hus som fadern hade ägt bodde en bror och en syster till Maria. Boets behållning var ca 1 300 kr, varav bostadshus och uthus svarade för 1 000 kr. Efter förrättningen reste sannolikt Andrew direkt till Göteborg och Maria till Mariestad.

För Maria hägrade inte en Amerikaresa. Den 3 augusti skrev hon ett brev till Lewi Pethrus. Hon hade flera skäl att ta kontakt med honom. Att döma av brevvets inledning kan hon ha fått en summa pengar under juli månad från Filadelfiaförsamlingen som hon vill tacka för. Hon skriver nämligen: »Tack för att Ni ännu tänker på oss. Ja vi tro att Herren skall frälsa oss ur vår nöd. Jag för min del hade nu slutat att vänta något från Eder.« (3/8 1921 LPa). Ett par veckor senare uppger hon att det finns pengar kvar av »de sista 300 kr« (s. 194; jfr fotnot s. 192). Hon påminner också indirekt om behovet av fortsatt ekonomiskt stöd. Hon känner sig hjälplös och skriver att »vi får göra som ni vilja, böj Er i stoftet o tala med Gud' sedan få Ni handla som Ni känna käre Syskon«.

---

¹³⁷ I detta kapitel står *arbete* för en sysselsättning som inte har en direkt eller indirekt koppling till evangelisation.

¹³⁸ Hulda och hennes man Gustaf Richard Holmqvist hade emigrerat till USA under 1910-talet; Gustaf i april 1910 och Hulda och makarnas sexåriga dotter hösten 1914.

Hon fortsätter:

Vi ha fått del av något svårt och det käns tungt –. De ogudaktiga ha fått del av det genom Blomqvist^[139] i Skara som är Andrews ovän. Han har skrivit hit 2 brev o smågrälat på Andrew. B hade fått reda på allt genom br Pethrus sade han i brevet även om Amerikafärden visste han. Men vi trodde ej det. Men vi få lemna det. (LPa 3/8 1921)¹⁴⁰

Att Blomqvist hade fått reda på allt, innebär sannolikt att han kände till omständigheter kring syndafallet och förhållanden som rörde Amerika-resan som han inte borde ha fått veta (Pethrus kommenterar inte Marias påstående i sitt svarsbrev).

Maria berättar sedan i sitt brev till Pethrus att Andrew är i Göteborg och att han där har lämnat »in handpengar till biljett«, underförstått till USA. Hon nämner också att han hade skrivit till Pethrus och syftar förmodligen på ett kortbrev som jag återkommer till. Andrew hade säkert berättat för Maria att han hade frågat Pethrus om ett eventuellt understöd. Hon skriver: »Vill Ni sända Andrew hjälp så gör det. – Ja stannar lika gärna här att möta nöden som att sälja allt, göra oss nakna o sedan resa med då Andrew icke tar sig på med något arbete«. Senare skriver hon att Andrew var »förbjuden att predika« och ställer frågan: »På vilket sätt skulle vi då fått vårt uppehälle?« (s. 198). Andrew torde själv ha informerat Maria om detta förbud. Varför han inte ville ta något arbete framgår inte. Det kan ha varit av både psykiska och fysiska skäl, men också att han utifrån sin kallelse år 1906 till missionär ansåg att han inte skulle ägna sig åt något annat än mission och evangelisation.

Dagen innan Maria skrev brevet hade hon fått ett brev från Andrews syster Hulda i Chicago, vilket hon berättar för Pethrus. »Hon säger att hyrorna äro höga och råder honom att stanna i Sverige«, ett besked som nog stärkte Maria i hennes beslut att stanna hemma.

Maria kommer sedan in på sin egen situation. Hon är beredd att arbeta och framför en önskan, men inte explicit, om hjälp till inköp av

---

¹³⁹ A.V. Blomqvist hade ett förlag i Skara för utgivning av sina egna skrifter och traktater. Hans relation till Pingströrelsen känner jag inte till, men han fick annonsera i *Evangelii Härold* och citerades också. Den 1/12 1921 skriver emellertid redaktionen: »En del av hans skrifter ha varit goda och bibelenliga, och det är endast dessa vi rekommenderat. Men då det kommit till vår kännedom, att han vid rekvisitioner av dessa skrifter även medsänder andra skrifter, innehållande hans teorier om tillintetgörrelseläran m. fl. obibliska läror, vilja vi på detta sätt taga avstånd från en sådan skriftspridning« (EH 1/12 1921).

¹⁴⁰ Texten är något redigerad.

en stickmaskin. Förmodligen vill hon sedan förklara för Pethrus att det inte bara var nackdelar med att hon och Andrew skildes åt en längre tid ännu en gång. Hon skriver att hon »har det lugnare då Andrew är borta« och att det inte var »bra för barnen heller att Han är hemma jämt«. »För mig får Andrew resa om han vill«. Hon hade lämnat honom åt Guds nåd, »dock med fruktan«. Hon berättar sedan om gåvor som hon hade fått samma dag hon skrev brevet: 30 kr från ett par personer och 12 kg mjöl från en bonde. »Eljest har det varit tyst och stängt från alla håll. Giv mig några ord till svar om Ni kunna hjälpa mig något i forts.«

Slutligen meddelar hon att Andrew skulle lämna Göteborg den 14:e och resa till Köpenhamn och därifrån vidare till New York. Hon skriver att han hade ca 200 kr – han hade »sålt en del saker« – men att »han behöver [...] snar hjälp«, underförstått från Filadelfiaförsamlingen (ibid.).¹⁴¹

Ungefär samtidigt som Maria skrev sitt brev skrev Andrew »ett kortbrev helt hastigt« till Pethrus från Göteborg. Brevet finns inte bevarat, men av ett påminnelsebrev daterat den 8 augusti framgår det att det var postat några dagar tidigare och att det innehöll en önskan om hjälp utan att denna preciseras, men av ett senare brev framgår det att det gällde »understöd«.

---

¹⁴¹ Levnadssomkostnaderna år 1921 för en låglönefamilj kan uppskattas till 1 800 kr/år (mat 1 100 kr; bostad 350 kr; kläder och skor 250 kr; skatter 100 kr). En minimiinkomst på 150 kr/månad var således nödvändig för Andrew Ek. När han var ute och reste hade han utgifter för tåg- och bussresor, men blev nog i allmänhet bjuden på mat. – Om familjens inkomster endast kom från Filadelfiaförsamlingen under tidsperioden 15/4–1/10 1921, hade familjen 800 kr att leva på (Andrew fick 500 kr i mitten av april och Maria 300 kr i mitten av juni). Jag tar här alltså inte hänsyn till när Maria fick ut sin del av arvet efter sin fars död. Två av syskonen bodde kvar i huset och löste således ut sina syskon, men det kan ha dröjt en längre tid innan det blev klart. Om utgifterna var 150 kr/månad räckte dessa pengar fram till 1/10 så när som på 25 kr. Om vi nu antar att Andrew hade lagt undan 200 kr till biljetten för resan till USA och 100 kr för utgifter den första tiden efter ankomsten, så var Marias pengar slut redan i slutet av juni. Hon kan sedan ha fått ytterligare 300 kr i mitten av juli från Filadelfia (s. 190), vilka räckte till hennes och barnens försörjning fram till slutet av september, men sannolikt fick hon 300 kr även i mitten av augusti; det finns en notering i Marias anteckningsbok som tyder på det, liksom att hon under Andrews vistelse i USA fick ytterligare 500 kr + 300 kr. Marias påstående att Andrew behövde snar hjälp tyder på att han inte hade lagt undan så mycket som har antagits ovan; han måste då ha använt en del pengar till andra utgifter än till det allra nödvändigaste.

Det brev som är daterat den 8 augusti skrevs i Gullspång. Andrew skriver:

Det har särskilt för mig varit mycket välgörande att så här i avskiljdhet finna en välbehövlig vila för mitt sinne. Min Ande har ock blivit styrkt och full seger har jag i Jesu dyra Blod! Jag finner det vara så stort att Herren Jesus ville frälsa en sådan stor och eländig syndare som mig! Men jag tror att jag har funnit barmhertighet inför Herrens ansigte, för Jesu skull. (LPa 8/8 1921)

Det troliga är att Andrew, utan att ha annonserat sin ankomst, hade kommit hem den 3 eller 4 augusti och sedan hade familjen med tåg rest till Marias föräldrahem i Gullspång. Det framgår inte av brevet hur länge Maria och Andrew hade varit där, men han skriver att de skulle återvända till Mariestad dagen därpå. Det kan inte uteslutas att anledningen till besöket var att Andrew ville påskynda arvsskiftet mellan de fem barnen, eller få ut ett förskott på arvet, för att få pengar till Amerikaresan.

I brevet till Pethrus redogör Andrew något för sina planer. Han räknar med att komma i väg till Amerika i september månad.

Om det är möjligt och Herren vill hjälpa oss, då fara vi alla fyra på samma gång. Det vore på sätt och vis lättare att jag fore före, då jag kunde känna mig för, och sedan om Gud vill kunde familjen komma efter. Detta är ju mina tankar endast. Det vore ju bäst att vi om möjligt kunde följas åt. (ibid.)

Han avslutar brevet med en indirekt påminnelse om det han hade skrivit om i kortbrevet:

Jag förstår väl att Du har och ännu vill göra allt vad Du kan, men Du har ju så mycket annat att göra, och därför tycker jag att det är alldeles för mycket att Du skall ha så mycket besvär, för min skull. Tack, för allt! Jag är alltför ovärdig all den kärlek som Herren har bevisat mig. Men det är gott att nu vara frigjord och att jag, gn. Guds nåd, har fått på nytt lagt mig på Guds altare. Om tid gives, så låt mig få några rader. (ibid.)

Lewi Pethrus blev givetvis konfunderad när han jämförde Marias och Andrews upplysningar om Amerikaresan. Han dröjde med sitt svar.

Omkring den 10 augusti skrev Maria till Alfred Gustafsson i Filadelfia, Stockholm. Detta brev är inte bevarat. Efter att ha väntat någon vecka på svar, skrev Maria ett brev till Pethrus och frågade om brevet till Gustafsson hade kommit fram. Hon kände sig osäker på sitt tidigare beslut att stanna i Sverige.

Våra medel försvinna nu fort. [...] Men de sista 300 kr har vi ännu kvar av. Men vi måste nu besluta och handla och kunna icke göra det förrän vi fått Eder svar. Andrew säger att jag kan ingen hjälp beräkna från Eder till underhåll om han reser, och stanna kvar med barnen i hopp om medel till-sända mig från honom är ju också oviss. Då vore kanske bäst att vi reste med. Men var god och säg vad Ni tänka snart. Handpenningar måste in-sändas i tid till Svenska Amerika Linien eller Vita Stjärnlinien. Säg oss vän-ner, vad Ni tänka o vilja göra snarast möjligt. »Bedjen inför Herren och utfråga honom«. Eder i Guds nåd bevarade syster Maria Ek. (17/8 1921 LPa)¹⁴²

För att kunna bestämma sig behövde alltså Maria få svar på den fråga som hon sannolikt hade ställt i brevet till Gustafsson: Kommer Filadelfia-församlingen att ge något understöd till resan och under den första tiden i USA? Hon kan dessutom ha hört sig för om församlingen kunde tänka sig att ge henne ett understöd om det blev så att Andrew reste ensam.

Först den 26 augusti besvarade Pethrus de brev han hade fått från Maria och Andrew:

Jag har talat med en del bröder om saken, och det är åtskilligt olika meningar som göra sig gällande angående Eder resa. Om så också broder Ek vill resa ensam och syster Ek icke vill det, så är det ju rent av omöjligt för oss att göra något åt saken. Vi kunna naturligtvis icke hjälpa broder Ek iväg mot hans hustrus vilja, och icke sända familjen, när broder Ek icke vill det. Bäst vore om broder Ek kunde få någon syselsättning tills vidare. Bröderna här äro rätt olika i sin uppfattning av saken. Jag vill dock i fort-sättningen tala med bröderna och göra mitt bästa för saken. (26/8 1921 LPa)

Det finns inget i Marias brev som tyder på att hon ville hindra Andrew från att åka ensam till Amerika.

Den 1 september skrev Alfred Gustafsson till Andrew på uppdrag av Pethrus efter att frågan om underhåll hade behandlats i ett diakon-möte:

Bröderna ansågo att det ej var rådligt för Dig att resa ensam, ty frågan upp-står då, vem skall försörja Din familj. Deras mening var, att vi ej på dessa villkor kunna giva Dig något understöd. Detta blir ju, förstår jag, för Dig ett hårt slag, men diakonkåren ansåg sig ej kunna handla annorlunda inför Gud. [...] Brödernas tanke var och har vid något annat tillfälle förut ut-talats vara den, att Du efter vad som skett borde söka om möjligt få ett arbete och på så sätt försörja Din familj och återupprätta Ditt förtroende.

---

¹⁴² Texten är något redigerad.

Bröderna ansågo till fulla svårigheten av detta just nu, men med god vilja och bön till Gud så skall alldeles säkert detta gå. Du kanske anser nu att bröderna här har handlat obroderligt, då de ej kunnat gå Din önskan till mötes, men alla bröderna som en man kunde ej inför Gud handla annorlunda. Vi äro dock övertygade om, broder Ek, att Herren vill hjälpa för sitt namns skull samt leda Dig på sina vägar. Alla bröderna ha ett varmt hjärta för Dig och önska göra vad de kunna för Dig, men att Du skall resa till Amerika själv och lämna Din familj hemma oförsörjd är något som bröderna icke kunde anse vara i överensstämmelse med Guds goda och behagliga vilja. (1/9 1921 LPa)

Pethrus upplevde nog att han borde skriva ett längre brev än det han skrev den 26 augusti som svar på Marias brev från den 3 augusti och det gjorde han den 19 september. Han skriver:

Jag har haft saken fram bland bröderna här i Stockholm, och diakonkåren har sagt ett bestämt nej, när det gäller att understöda hans resa till Amerika. De ansågo, att han borde vara hemma och försörja sin familj. Mot brödernas beslut kan jag ingenting göra. De ansågo, att han borde tagit sig ett arbete och vara hos sin familj. [...] Vad det gäller Systems framställning om vi kunna hjälpa i fortsättningen med att giva något, kan jag ej nu giva något bestämt svar på. Vi ha ju hjälpt vännerna så mycket redan, och vi ha så många gamla och orkeslösa, som vi måste sörja för. Många anse att Ek borde försörja sin egen familj. Jag kan emellertid icke giva något bestämt svar angående denna sak, ty det är icke jag som bestämmer det, utan det är bröderna. – Gud välsigne Syster! Jag vill dock säga, att vad jag för min del kan göra för att påverka bröderna till Eder förmån, vill jag göra av hela mitt hjärta. (19/9 1921 LPa)

När Pethrus skrev detta brev hade Andrew lämnat Sverige och Maria tillsammans med de två barnen var kvar i Mariestad.

Andrew hade begärt att få bli medlem i Filadelfia, förmodligen i det ovan nämnda kortbrevet. På denna begäran svarade Alfred Gustafsson i sitt brev den 1 september:

Vad det angår din begäran om medlemskap i församlingen, så ansågo bröderna det icke vara välbetänt att uppfylla din önskan, ty Du skulle då komma såsom medlem av vår församling till Amerika, och på så sätt vore Du representant för vår församling. (1/9 1921 LPa)

Beskedet är inte helt lätt att tolka (se vidare s. 229).

Predikant i Amerika åren 1921–1922

Andrew Ek reste med ett danskt rederi och anlände till New York den 27 september. Han hade troligen endast en mindre summa pengar att röra sig med när han kom fram, varför han torde ha sökt upp någon som han kände från vistelsen där år 1906 för att få hjälp med mat och husrum. Eventuella planer på att fortsätta till Chicago fick han sannolikt snart skrinlägga av ekonomiska skäl.

I december befann han sig »ett stycke väg« från East Providence, en liten stad som ligger ungefär fem mil sydsydväst om Boston. Staden gränsar till den större staden Providence – avståndet mellan städernas centrum är ca 6 km. I Providence fanns en baptistförsamling. Några medlemmar där hade börjat samlas till bönemöten – de »längtade efter ett djupare liv i Gud« (EH 21/6 1923). Det kan ha varit denna bönegrupp som Andrew hade fått kontakt med och kommit till när han skrev ett brev till Lewi Pethrus i mitten av december:

Käre broder i Herren! – Guds frid!

Jag har, under de senaste dagarna känt mig manad till att skriva till broder, och när jag i går fick, genom brev från min hustru, veta att Du hade skrivit till henne, ett uppmuntrande brev,^[143] så gav det mig än ytterligare mod, till att sända dig några få rader. – Jag vill då meddela, att jag känner mig lycklig, och att min resa till detta land har gjort, att jag i min enslighet, och genom det som har mött mig, kommit närmre Gud. [...]

Jag är glad över, att jag har fått nåd av Gud till att helt bortvisa varje frestelse till att bli bitter eller avig sinnad emot någon enda människa, och om jag skulle förebrå någon, så vore det mig själv och mitt onda och fördärliga kött. Jag önskar att både du och alla syskonen vilja av hjärtat förlåta mig och [för] Kristi skull taga emot mig, som en broder och ringa medlem, från och med det nya året. Må det bli ett verkligt nytt år för mig!

Jag är f.n. hos Svenska syskon, ute på landet, ett stycke väg från East Providence, och här hava de stugmöten och Guds Helige Ande är verksam. Jag hjälper syskonen ibland med vedsågning, annars är det fattigt och bekymmersamt för många Landsmän, här på Östkusten, beroende på arbetslöshet, till en del. En mycket kär broder [Emil] Lindström har varit här en liten tid och vittnat om Guds nåd, till stor välsignelse för många längtande själar.

Från Bartleman har jag fått brev, vari han meddelar mig om vad Otto Nelson skulle ha sagt till honom om mig, nämligen: Bland annat, att jag inte hade bekänt och gjort bättring. Han har ock skrivit till Sverige, om denna sak. När jag nämnde om detta för vår broder Lindström, från New York, så

---

¹⁴³ Detta brev har jag inte funnit, såvida det inte är det som är daterat 1/9 1921 (se ovan).

blev han överraskad, då broder N. inte hade fått något sådant uppdrag från Vännerna i NewYork, »allra hälst som Bartleman icke numera tillhör oss.« Jag har svarat B. på alla beskyllningarna, och överlämnat allt i Guds hand.

Broder Lindström ville att jag skall komma till NewYork, för att där få till stånd ett samtal med Nelson, då han har kommit tillbaka från Los Angeles. Broder Emil Lindström vars Adress är: 150 East 54 th Street, New-York, N.Y., har inbjudit mig till sitt hem, under min vistelse därstädes.

Din ringe broder, A.G. Johnson Ek (LPa 14/12 1921)

Brevet är en anhållan om medlemskap i Filadelfiaförsamlingen. Andrew skriver inget om att han vittnar eller predikar i några möten, men Nelson hade knappast haft anledning att reagera om han hade deltagit i mötesverksamheten utan att vittna.

Redan tio dagar senare skriver Ek till Pethrus igen. Han skriver då från Bridgeport som ligger vid kusten fem mil nordost om New York. Dagen innan hade han fått besök av Emil Lindström, som var »en av de ledande bröderna i den Sv. Församlingen i NewYork«.

Nu ville [Lindström], att Ni i Stockholm skulle skicka endast några få rader, på det att bröderna kunde få veta, att jag verkligen bekände, och även fick full förlåtelse, för allt. Broder Simon Sjögren, som nu vistas i NewYork, vill inte tro, varken mig eller broder L., fastän L. har i brev till NewYork meddelat, att han trodde mig vara verkligen upprättad igen, fastän jag ej ännu är återupptagen i Församlingen. Broder L. sade att jag skulle ha sårat Er, bröder, med mitt beteende ännu, medan jag var i Stockholm, och det får jag ännu en gång bedja Eder om förlåtelse för. Jag vill vara, så långt som jag förstår, fullt uppriktig och ärlig.^[144]

Nu beder jag att Ni för Kristi skull ville hjälpa mig, så att bröderna här, särskilt Nelson, får klart för sig, vad som är med det verkliga förhållandet överensstämmande. Jag, för min del, är villig till vad som Gud lägger på mig. Gud har på ett underbart vis hjälpt mig, så att det inte har varit någon brist, varken på det Andliga eller timliga goda, utan har jag, under den tid, av snart tre månader, som jag har vistats här fått röna Guds kärlek, i rikt mått. Till min hustru har jag kunnat skicka underhåll för varje vecka. Men jag har en längtan hem, och om Herren sänder mig medel till en biljett, så reser jag hem. Det är så gott som fruktlöst att söka något arbete, då många tusen av landets eget folk gå utan, och Arbetsgivare tänka först och främst på dem som äro medborgare. Herren har varit med mig på de olika och små undangömda platser, som jag har besökt.

---

¹⁴⁴ Incidenten kan ha inträffat i samband med uteslutningen i juni, eftersom det inte är troligt att Andrew hade varit i Stockholm vid ett senare tillfälle.

Nu blir mitt brev kanske för långt, men jag ville endast genom dessa få rader, låta Eder få del av vad som ligger på mitt hjärta. Bed för mig, att om det är Guds vilja, så må jag hem igen. Dock var det gott att jag fick komma hit, ty jag har fått möta Jesus på nytt och även fått nytt mod, att fortsätta på Kärlekens och Sanningens väg. Jag hoppas att åter vara tillbaka till nästa vår, eller t.o.m. före den tiden. Jag prisar Gud för seger, varje dag och stund, och det blir bättre och bättre för varje dag, som går. Och det är min hjärtebön till Gud, att jag måtte, genom Guds nåd kunna leva och vandra så, att alla må se en skillnad mellan nu och då. Hjälp mig i denna bön till Gud.

Ständig adress: 669 Tremont str. Boston, Mass. U.S.A. (LPa 24/12 1921)¹⁴⁵

Missionärerna Simon Sjögren och Otto Nelson hade lämnat Göteborg den 24 september för att resa till USA och senare fortsätta till Brasilien (EH 22/9 1921).

Att Nelson hade sagt att Andrew inte hade bekänt sin synd och gjort bättring bekymrade denne kanske inte så mycket gentemot Pethrus eftersom han visste att Nelson hade fel. När sedan Lindström tycktes tro att det låg något i vad Nelson påstått och även Sjögren anslöt sig till Nelsons uppfattning blev situationen besvärligare eftersom Andrews möjligheter att försörja sig som resepredikant kunde minska drastiskt. Ett brev från Pethrus skulle ställa allt till rätta. I försiktiga ordalag ber han om pengar till hemresan.

Andrew skrev även till Maria om sina problem, möjligen för att han kände sig osäker på om Pethrus skulle skriva till Lindström. Han bad henne att skriva till denne och berätta att han var förlåten av församlingen, men hon valde att skriva till Pethrus:

Emedan Andrew tvenne gånger skrivit och bett mig skriva till bröderna i Amerika angående honom själv. Det är ju svårt för mig att skriva om ting som jag ej känner till. Andrew säger att bröderna Sjögren och Otto Nelson de tro icke honom (Andrew) då han säger att han är fri. De vilja att han skall resa hem och göra upp även med bröderna. Att något är ouppklarat med bröderna vet jag icke om. Om det är med penningar eller något annat? [...] Andrew säger att han har gjort klart så långt han förstått. Kanske har Andrew icke sin blick öppen längre än till där han nu står. Är det särskilda saker mellan bröderna ouppgjorda? Då bör Ni säga honom det öppet, att han med Herrens hjälp må göra klart. Jag tycker det vore bra om Andrew hade börjat något arbete men Han var ej villig härtill och jag kunde ju icke följa honom då när han även var förbjuden att predika. På vilket sätt skulle vi då fått vårt uppehälle. Lämnad av församling och lämnad av nästan alla

---

¹⁴⁵ Troligen eftersändes de brev som skickades till honom på denna adress.

gick han sin egen väg. Slutet ligger i Herrens hand. Jag tror dock allt vill till sist lända till frälsning så visst Andrew lämnat synden och flytt till Gud. (LPa 12/1 1922)¹⁴⁶

Någon vecka senare fick Maria ett svarsbrev från Pethrus:

Har mottagit Systers brev av den 12 d:s. Såvitt jag vet är det ingenting uppgjort mellan broder Ek och oss här i Stockholm. Han har skrivit till mig och bett bliva upptagen i församlingen här, men det är naturligtvis bäst att han upptages i den församling, där han vistas. Jag anser dock det är alldeles fel av honom att fortsätta och predika evangelium under sådana förhållanden som förkommit. Nu har han skrivit till mig att han önskar komma hem till Sverige, och kommer han hit nu, då är jag övertygad om, att han skadar Guds verk mycket. Det är ju ändock oändligt allvarligt, då man är så känd som han varit, falla för en sådan synd och sedan utan vidare hålla på att predika. Vad skola människorna få för slags förtroende för Guds verk på ett sådant sätt. Jag är också övertygad om, att då han kommer hit till Sverige är fältena stängda för honom, och det blir icke annat än nöd och svårigheter. När han nu är i Amerika, så borde han stanna där tills detta svåra sår läkes. Jag tror det också vore lyckligt för Syster om han kunde taga sig fram i Amerika och icke komme hem just nu. Det kommer säkerligen att åsamka alla parter stora svårigheter. Må Herren i sin nåd hjälpa oss alla. (LPa 17/1 1922)

Dagen efter att Pethrus skrivit brevet till Maria skrev han till Andrew.

Käre broder Ek, Guds frid!

Tack för Ditt kärkomna brev, som jag fick i slutet av dec. Det är glädjande att höra huru Herren välsignar, hugsvalar och uppehåller Dig. Jag har också nyligen haft brev av Din hustru, där hon uttalar sin glädje över att Du kunnat hemsända så mycket till familjens underhåll, som fallet varit. I Ditt brev av den 24 dec. ser jag att man sagt att vi skulle ha något särskilt emot dig här. Detta är ju på intet sätt förhållandet. Jag tror att vännerna älska Dig samtidigt som de djupt sörjt över de svårigheter som inträffat både för Dig och oss genom vad som varit. Vad vi icke här kunnat godkänna är, att Du skulle fortsätta och predika under dessa förhållanden. Detta har vår församling, om det skulle bliva fråga om, säkerligen ingen lust att giva sitt samtycke till. Men att du blir upptagen i församlingen på den plats där Du är, anser jag rätt, då Du själv längtar därefter, då Din sak är fullt klar med Gud och människor. Vad vi ha ansett är, att en person som predikar evangelium måste efter ett dylikt fall återvinna sitt förtroende, innan han ägnar sig uteslutande åt evangeliij tjänst.

---

¹⁴⁶ Texten är något redigerad.

Därtill tror jag för min del att det skulle vara mycket olyckligt för Dig att komma hem till Sverige just nu. Här har tidningarna nyligen skrivit och bråkat mycket om Dig och de andedöpta ha fått sitta emellan naturligtvis. Om du kommer under dessa förhållanden är det omöjligt för oss att mottaga Dig, ty människorna skola därigenom få den uppfattningen om oss, att vi hylla synden. De taga icke hänsyn till bekännelser och förlåtelse, och anse sig icke ha något [!] garanti för en sann upprättelse. Så tänka de, som stå omkring oss och se på vår verksamhet. De människor, vilka vi skola vinna för en hel och full frälsning. Mitt bestämda och kärleksfulla råd är därför till Dig att Du blir kvar i Amerika, åtminstone någon tid framöver, ty jag tror det är omöjligt för Dig att under närvarande förhållande kunna verka i Sverige. Gud välsigne och uppehålle Dig och må Herren välsigna de bröder och vänner som kärleksfullt mottaga Dig.
Din i Jesus tillgivne vän och broder (LPa 18/1 1922)

Pethrus nämner inte att han hade skrivit eller avsåg att skriva till Lindström. Brevet innehåller dock den information som denne efterfrågade, men det var givetvis omöjligt för Andrew att låta Lindström få läsa brevet.

Det går inte att avgöra om Andrew följde Pethrus »råd« att stanna kvar i Amerika »åtminstone någon tid framöver« eftersom denne uttrycker sig så vagt om hur lång tid det gällde. Andrew återvände till Sverige våren 1922; tidpunkten är okänd. Hans egen bedömning kan ha varit att han hade följt Pethrus uppmaning. Hur församlingsledningen i Filadelfia bemötte honom efter hans hemkomst finns inga uppgifter om, men något medlemskap beviljades han inte. Pethrus kan ha hunnit lämna Sverige när Andrew kom. Han hade nämligen beviljats ett halvt års tjänstledighet för att bland annat besöka Palestina. Han avreste från Stockholm den 23 mars och var tillbaka i mitten av augusti. Alfred Gustafsson vikarierade som föreståndare (s. 127).

Andrews vistelse i Amerika måste ses som ett misslyckande; han var lika långt från ett förnyat medlemskap som han hade varit när han lämnade Sverige.

Fäderneslandet. Lewi Pethrus påstående i sitt brev till Andrew att »tidningarna nyligen skrivit och bråkat mycket om Dig« gäller så långt jag har funnit endast en tidning: *Fäderneslandet*. Där finns fyra artiklar under perioden 24 september–19 november 1921 där Andrew omnämns.

År 1921 gavs tidningen ut två dagar i veckan med Stockholm som utgivningsort. Den var vid den här tiden mest omtalad som »skandal-

tidning« och angrep personer och omständigheter som tidningens redaktörer ogillade. De flesta artiklar och notiser var inte signerade med namn. De förhållanden som man gick till angrepp mot förefaller ofta skildrade någorlunda korrekt, men de lindas in i texter där fantasin har fått stort spelrum och tonen är raljant. Konceptet gjorde att tidningen kunde agera relativt ostört. Tidningen bojkottades i stort sett av den övriga tidningspressen på så sätt att den inte citerades.

Beträffande kristna organisationer såg tidningens redaktör som sin uppgift i början av 1920-talet att i första hand bekämpa Frälsningsarmén och Pingströrelsen. Pethrus var ofta måltavla. Ett exempel är följande (även om det just här är *Stockholms-Tidningen* som angrips för att den har skrivit »gillande« om Filadelfiaförsamlingens nya lokal):

Den ruskiga »Filadelfiaförsamlingen«, vars »pastor« Lewi Pethrus, en av de allra ohyggligaste av våra »religiösa« geschäftmakare, har »invigt« en ny s. k. predikolokal vid Sveavägen, – en riktig gentil bio-lokal. Den som känner till eländet vet att »Lewi Pethrus« är fullt ut lika farlig för den andliga hygien som Barratt och dylika ... (*Fäderneslandet* 10/9 1921)

Artiklar vars huvudsakliga syfte var att smutskasta Pethrus innehåller ofta en mängd »fakta« varav åtskilliga är påhittade. En sådan artikel publicerades den 22 april 1922 med underrubriken »Lewi Pethrus har syster Clausén med sig till Konstantinopel«. Pethrus hade ju en månad tidigare rest till Palestina. Han skriver i sina memoarer om denna artikel:

Fäderneslandet hade, då jag reste hemifrån, i mycket trovärdigt hållna artiklar förväxlat min verkliga reskamrat, handlanden Karl Johansson, Grevturegatan 57, Stockholm, med en kvinna och hade meddelat det skandalhugrande Sverige, att jag rest till Palestina i sällskap med en annan mans hustru. (Pethrus 1954 s. 199)

De fyra artiklar som berör Andrew Ek publicerades den 24 september, 29 oktober samt 5 och 19 november.

I den första artikeln är Andrew huvudperson. Innehållet baseras på uppgifter som någon som var väl insatt i förhållandena har lämnat över till tidningen. Redaktionen har sedan satt ihop en osammanhängande berättelse där uppgifterna har använts tämligen godtyckligt. Större delen av artikeln torde ha uppfattats av läsarna som ren gallimatias. Det Andrew anklagas för är syndafallet i Wien samt att han hade skött arbetet »illa« som föreståndare för hemmet för »arbets- och hemlösa män«.

Den andra artikeln handlar om Lewi Pethrus, men i slutet nämns »pastor Ek, som i Wien hängav sig åt 'köttets lustar'«.

I den tredje artikeln uppger skribenten att han har fått uppgifter av »en meddelare, som är djupt initierad i den ruskiga Pethrus-församlingen«. Även denna artikel riktar sig mot Pethrus. Andrew nämns emellertid liksom hans syndafall.

I den fjärde artikeln påstås att den

s. k. *pastor* Ek, vilken uppgavs ha blivit utstött ur den s. k. församlingen, inte bara nu ånyo befinner sig här i staden, utan till på köpet [...] åter tagits till nåd och nu ånyo skall hjälpa Broder Lewi Pethrus i hans svettiga arbete.

Här fantiserar nog inte skribenten; han har troligen hört (osanna) rykten om detta.

I en av artiklarna (29/10 1921) lovar skribenten att »en annan gång» berätta om »Levis insamling åt Wienbarnen«, men det blev inte av, förmodligen för att det visade sig att det inte fanns något sensationellt att bygga upp en historia omkring.

Pethrus hade ganska snart efter sin flyttning till Stockholm år 1911 i *Fäderneslandet* anklagats för än det ena än det andra och hade planer på »att tysta det opinionsförgiftande 'Fäderneslandet'«. Han vände sig till en man som han trodde skulle kunna ge honom ett råd. Denne menade emellertid att Pethrus borde vara »stolt över den äran att få vara i så fint sällskap«, eftersom »ingen annan än den som betyder något« är med bland de utvalda. Pethrus skriver:

Jag tyckte nog, att den vänliga tolkningen av all lögnpropagandan om mig var bra, och nöjde mig därmed och talade aldrig med någon mera om mina angreppsplaner mot »Fäderneslandet«. (Pethrus 1953a s. 17)

Även om tidningens anklagelser mot Andrew inte var påhittade, så var nog Pethrus uppfattning i grunden att man kunde bortse ifrån vad den skrev, men av något skäl gjorde han inte det när det gällde artiklarna om Andrew.

Maria Eks ansvar för familjen

Efter att Maria och Andrew hade kommit hem från Kina, hade Maria fått vänja sig vid att vara ensam med de två barnen under långa perioder, men också att leva i osäkerhet om det skulle finnas pengar till det nödvändigaste. Andrews anställning i Filadelfia vid Räddningsmissionen och sedan vid hjälparbetet i Wien, hade säkert varit perioder då hon

hade upplevt större ekonomisk trygghet än när han arbetade som resepredikant.

I Mariestad fanns ett allmänt läroverk, en realskola för pojkar. Antagligen bedömde hon – med hänsyn till den framgång Andrew hade haft sedan han engagerade sig i hjälpsamlingen till Wien – att de skulle ha råd att låta Gustaf studera och avlägga realskoleexamen.¹⁴⁷ Hon lät honom i slutet av maj 1920 genomgå den obligatoriska »prövning« som krävdes för att bli antagen som elev vid höstterminens början; utbildningen var sexårig och intagning i första klassen skedde det år man fyllde nio år. Gustaf blev under sommaren antagen som elev. Genom att han flyttade till Hofors kunde han emellertid inte börja realskolan förrän han hade återvänt till Mariestad. För att hinna ifatt sina klasskamrater krävde nog skolans rektor att han skulle ta privatlektioner. I varje fall undervisades Gustaf 2 timmar per dag utom på söndagarna från och med den 19 november till och med den 4 december (MEa) – en stor utgift för Maria. Han skrevs in vid realskolan den 13 februari 1921.

Andrews syndafall, utslutningen från Filadelfia, och hans vägran att arbeta, innebar att hennes förhoppningar om en fortsatt bra ekonomi grusades och ersattes av en gnagande oro för framtiden.

Av hennes anteckningsbok kan man förstå att hon utförde tjänster åt personer i Mariestad, vilket gav henne inkomster som drygade ut de pengar hon fick av Andrew. Gustaf kunde fortsätta sin utbildning och avlade sin realskoleexamen våren 1926. Under ferierna men också ibland under terminerna arbetade han som springpojke och bidrog på så sätt till familjens försörjning.

Marias ekonomi var under Andrews USA-vistelse våren 1922 synnerligen dålig, något som kom till Filadelfiaförsamlingens kännedom. Vid diakonmötet i Filadelfia den 21 mars 1922 beslöts att »hjälpa Andrew Eks familj med 150:– kr. att sändas till fru Ek 2ne gånger«. Det är inte otänkbart att Andrew för att spara ihop till biljetten hem inte skickade några pengar till familjen mot slutet av vistelsen.

---

¹⁴⁷ Det innebar en kännbar ekonomisk uppoffring för familjen att låta Gustaf studera vid ett läroverk: terminsavgifter skulle betalas, och läroböcker och skrivmateriel köpas, dessutom förlängdes skolgången med två år. Terminsavgiften för höstterminen 1921 var 25 kr (MEa).

Predikant i Finland åren 1922–1924

För att kunna försörja familjen som predikant valde Andrew Ek att söka sig till svenskspråkiga områden i Finland. Där fanns i början av 1920-talet pingstförsamlingar samt baptist-, metodist- och missionsförsamlingar med grupper av medlemmar som bejakade pingstväckelsen.

Pingstväckelsen uppkomst i Finland brukar räknas från åren 1911–1912 och liksom i Sverige var det främst baptister som ställde sig positiva till andedopet. Genom utbrytningar från baptistförsamlingar bildades pingstförsamlingar, men tiden fram till omkring år 1920 kännetecknades inte av stabilitet. I maj 1920 bilades en »fri biblisk församling« i Helsingfors; förebilder var Barratts församling i Kristiania från år 1916 och Lewi Pethrus församling i Stockholm efter uteslutningen från Baptist-samfundet. Efter att den bildats tillkom successivt nya fria församlingar under 1920-talet i södra Finland och i Österbotten; det sammanlagda antalet år 1925 kan ha varit 15–20 och utgjorde den svenskspråkiga finska pingströrelsen som jag här begränsar mig till. Även inom Fria Missionsförbundet i Finland (*Fria Missionen*), Svenska Missionsförbundets systerkyrka i Finland, fanns församlingar i början av 1920-talet som var påverkade av pingstväckelsen och som skulle ge upphov till pingstförsamlingar på några platser.¹⁴⁸ Det förefaller som att det under 1920-talets tidiga år fanns en handfull svenska »fria evangelister« som reste runt i södra och västra Finland och missionerade.¹⁴⁹

Andrew reste till Åland och vidare till skärgården utanför Åbo. Den 12 maj 1922 skriver pingstvännen och pastorn F.A. Estlander från Åbo till Alfred Gustafsson – Lewi Pethrus var ju i Palestina – om att Andrew några dagar tidigare hade anlänt till staden. Flera personer från skärgården hade varnat för honom och det förefaller som att det är vetskapen om att han var »ställd under Filadelfiaförsamlingens tukt« och ändå predikade som man reagerade mot. Men »Eks förkunnelse här i Åbo skall ha förefallit något egendomlig också, varför flere ärliga själar stått frågande förrän vi nu finge veta mera«. Estlander kunde också meddela att Andrew samma dag hade rest till Helsingfors och att han var oroad

---

¹⁴⁸ Hösten 1921 uppstod en långvarig väckelse i Andreaskyrkan (Fria Missionsförbundet) i Helsingfors. Mötena leddes av Frank Mangs och det fanns en tydlig påverkan från pingstväckelsen (Eldebo s. 62).

¹⁴⁹ I Sverige var det under 1920-talet vanligt att evangelister besökte mindre pingstförsamlingar och pingstgrupper utan att annonsera sin ankomst och förmodligen förekom detta också i de svensktalande delarna av Finland.

för att det skulle bli problem där, eftersom det fanns »få bröder« i pingstförsamlingen i Helsingfors »som kunna pröva andarna«. Estlander ville nu veta vad »Ek bär i skölden« (LPa 12/5 1922).

Även direktören för Åbo Fröhandel, Ossian Gauffin, skrev brev till Gustafsson samma dag som Estlander. Gauffin tillhörde Fria Missionen. Han hade fått »varnande brev, muntliga bud och telegram m.m.« om Andrew från bland annat pastor Karl Dahlström i Mariehamn och från Vasa. En kväll hade Andrew trängt sig in i ett möte som ungdomsföreningen i Åbo hade anordnat – Gauffin var föreningens ordförande. Han skriver att han inte själv varit hemma varför Andrew hade fått tala. »Senare kommo varningarna.« Gauffin hade låtit Åbos pingstförsamling ta del av varningarna men Andrew hade ändå fått »uppträda« där. Efteråt hade vännerna i pingstförsamlingen undrat »varför varningarna från de ledande pingstvännerna i Sverige komma via frikyrkoförsamlingens medlemmar till dem«. Gauffin fortsätter:

De misstror ej mina interlokutörer, men pingstvännerna säga, att där bakom kan ligga någon intrig hos andra – bröder inom Filadelfiaförsamlingen – mot Ek, och då någon officiell varning ej ingått direkt från Filadelfia till oss här, så vitsorda de ej skvallervägen.

Var då nu så god och för Herrens saks skull låt mig eller pingstförsamlingarna här få del av Edra åtgärder mot Ek. Ek reste nu till Helsingfors och skall väl där fortsätta att misskreditera Eder och åtgärderna mot honom. För egen del har jag ju ej något med saken vidare att skaffa, men det är dock en allvarlig sak, om en oren person skall tala om denne Helige Ande såsom han gör det, på ett radikalt särpräglat sätt, och i hjärtat finns orenhetens ande. – Tacksam för några rader härå, vad där gjorts och varför han kommit under brödernas [...] tukt för att kunna stå även de våra till tjänst med upplysningar. (LPa 12/5 1922)¹⁵⁰

Alfred Gustafsson besvarade dessa brev tämligen omgående. Till Estlander, som han åtminstone kände till namnet, skriver han:

Käre broder Estlander, Åbo. – Jesu underbara frid!

Brevet av den 12/5 erhållet, och jag har tagit del av dess innehåll. Vad nu angår den omskrivna personen Andrew Ek, så är det mycket svårt att behöva göra något uttalande om honom, men eftersom det är flera vänner som begärt få upplysningar om honom, så kan jag icke neka att göra detta, utan måste i sanningens namn meddela, att Andrew Ek icke längre tillhör Filadelfiaförsamlingen i Stockholm och icke heller har någon förbindelse

---

¹⁵⁰ Texten har redigerats något

med oss, ty han är utesluten från församlingen på grund av synd. Det är beklagligt att Ek reser ut och predikar evangelium innan han hunnit att upprätta sitt förtroende. Därefter kunde ju han börja vittna om Herren. Emellertid, Ek tillhör icke vare sig Filadelfiaförsamlingen i Stockholm eller någon annan fri församling i Sverige, och mig veterligen har han icke heller någon förbindelse med någon församling här, utan har gått ut helt och hållet på eget bestånd. – Är det så, att Gud kan bruka honom i Finland, så förstår var och en att vi icke på det ringaste ha något däremot utan skola tacka Gud därför, men vår uppfattning är, att han bort stanna hemma och upprättat sitt förtroende. (LPa 19/5 1922)

Till missionsförbundaren Gauffin, kanske inte känd i Filadelfia, skriver Gustafsson mer utförligt:

Herr Direktör Ossian Gauffin, – Jesu frid!

Brevet av den 12 maj erhållet, och jag har noggrant tagit del av dess innehåll. Vad nu angår Andrew Ek, så kunna vi endast säga, att han icke längre är medlem av Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, utan har nämnda Ek på grund av synd blivit skild från församlingen. Filadelfiaförsamlingens äldste och diakoner ha föreslagit att han skulle skaffa sig ett arbete och på så sätt uppehålla sig själv och sin familj samt på detta sätt genom ett stilla och gudfruktigt liv återupprätta sitt förtroende. Då först anse vi att han är kvalificerad att vara ute på fältet och bära vittnesbörd om vår dyre Frälsare. Mig veterligen, så står Andrew Ek icke i förbindelse med vare sig Filadelfiaförsamlingen eller någon annan fri församling i Sverige, utan har han, då han nu reste ut för att predika evangelium, begivit sig åstad utan att vara sänd av någon församling.

Vad nu angår de varningar, som broder Karl Dalström, Mariehamn meddelat, så vill jag endast säga, att hans varningar icke äro grundade på någon personlig ovilja mot nämnda Ek, utan saken förhåller sig så, att broder Dalström, under sin vistelse i Sverige var på besök i Filadelfiaförsamlingen, och då bodde han hos en av församlingens medlemmar. Han fick av denne broder vetskap om Andrew Eks förhållande, och detta var anledningen till att broder Dalström skrivit och varnat för honom.^[151]

Vi sörja över att nämnda Ek reser omkring och misskrediterar Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, som han väl en tid var medlem av, men som han på grund av ett osedligt liv blev skild ifrån. Nämnda Ek har ju bekänt sin synd och säger att han stått upp därifrån, men här i Sverige anse vi honom icke nu vara kvalificerad att fara omkring och vittna om Jesus. Alla bröderna äro av den uppfattningen, att nämnda Ek skall taga sig ett arbete, och på så sätt försörja sig och upprätta sitt förtroende.

---

¹⁵¹ Karl J. Dahlström, som var pastor i Mariehamn, talade i Filadelfia i Stockholm söndagen 23/4 1922 kl. 18 tillsammans med bl.a. Alfred Gustafsson (EH 20/4 1922).

Det är smärtsamt att behöva lämna dylika upplysningar, men i sanningens intresse och inför Herrens ansikte ha vi gjort detta. Har också meddelat broder Estlander samma sak. (LPa 19/5 1922)

Brevet till Gauffin hade nog inte varit helt enkelt att besvara. Lewi Pethrus, och därmed Filadelfiaförsamlingens relation till Svenska Missionsförbundets ledning var infekterad. Inre missionens sekreterare Axel Andersson var negativ till pingstväckelsen inom Fria Missionen i Finland liksom den inom Svenska Missionsförbundet. Gustafssons och Gauffins brevkonversation skulle mycket väl kunna bli känd av Andersson och ytterligare försämra relationen mellan Missionsförbundet och Filadelfiaförsamlingen. Gauffin hade nog väntat sig att Gustafsson skulle ingripa mot Andrew, men av brevet framgår att Filadelfiaförsamlingen inte blandade sig i dennes göranden även om man hade en uppfattning i frågan.

Efter denna brevväxling finns inga upplysningar om Andrew förrän i fyra brev som skickades till Lewi Pethrus i september och oktober 1922.

Det första är från Aalborg i Danmark. Avsändare är den norske pingstpastorn O. Rodge, väl känd i Filadelfia. Denne berättar att han blivit inbjuden av Andrew att samarbeta i Finland »*hvor han har virket i det siste*«. Han skriver:

Men da jeg ikke har kjendskab til hans forhold om han har bekjendt sit fald og ydmyket sig har jeg vanskelig for at kunde svara ham. [...] Er Ek stængt for at virke i Sverige? eller er hans sak ordnet, eller kanske det hele var Løgn? (LPa 29/9 1922).

Det andra brevet är från Andrew som befann sig i Toijala ca 4 mil söder om Tammerfors, men hans adress var »Tammerfors. Finl. c/o Engman (Tullkammaren)«.

Tack för sednast! Gud välsigne dig!

Herren hjälpte mig på resan och bevarar mig dag för dag. Besöket i Åbo blev en härlig seger. Pastor Fahler [läs: Pfaler]¹⁵² tog hjärtligt emot mig, såväl som hela församlingen. Herren försåg mig med vad jag behövde.

Från Åbo for jag till Hangö – där jag stannade under mer än en vecka. Den lilla längtande gruppen blevo mycket tacksamma för besöket. Detta var nu 3:e gången som jag har haft förmånen att få vara bland dessa kära vänner.

---

¹⁵² Wäinio Pfaler hade varit statskyrkopräst men anslutit sig till Pingströrelsen. Han var föreståndare i Åbo pingstförsamling, men blev utesluten 1929.

I tisdags kväll kom jag till H-fors, på genomresa. Där måtte jag besöka tidn. (Luth.) Kotimaas redaktion [...] emedan i nämnda tidn, hade d. 12/9 inkommit en varning för mig (Genom en person i Åbo och genom ett brev fr. Sthlm. Namnen kan jag låta vara.) Sedan jag hade haft tillfälle att förklara min sak och min nuvarande ställning lovade redaktören att rätta till saken i tidn. och önskade han att jag skulle söka att skaffa intyg om mitt liv och rekommendation från Åbo, Hangö, Tammerfors samt från Stockholm, eller från de platser där jag har verkat i sommar. Jag skyndar mig nu att göra detta och vågar bedja dig i all ödmjukhet att du ville vara så god och om det är tid, insända några rader till Redaktören för »Kotimaa« Pastori Verneri Lahtivuori, Andrégt. 4. C Hälsingfors.¹⁵³

I hast. Broderl Andrew Ek. (LPa 12/10 1922)

Det tredje brevet är från F.A. Estlander som hade flyttat till Tammerfors sedan han senast skrev till Pethrus.

Emedan vi här i landet genom A. Eks vistelse och verksamhet här, blivit indragna i förut oanade tråkigheter, och icke minst jag såsom medlem och f.d. föreståndare av församlingen i Åbo, vilken var den första som tog emot honom, vill jag i denna viktiga saks intresse också bedja Br. som känner Ek, giva mig ett skriftligt utlåtande rörande honom.

När var det Ek föll i synd?

När blev han utesluten av Eder i »Filadelfia«?

Har han visat ånger och bekänt sin synd?

Tillhör han nu pingstförsamlingen i Mariestad?

Har han fått någon rekommendation av nämnda förs.? (Han påstår det.)

Har det visat sig att han efter syndafallet och uteslutningen, talat emot församlingstanken? (Han har gjordt det här)

Var vänlig och sänd så vitt möjligt svar, på dessa frågor.

Eks tillvägagångssätt här har varit experimentörens och överlöparens. Han är för närvarande också här i staden. Och har han i går kväll använt Broders namn och sagt, att Br. sändt hälsningar med honom hit, samt låvat att själv komma på besök snart. Är det sant att Br. talat sådant med Ek?

Har tidigare erhållit brev av både [Alfred] Gustafsson och [Edvin] Tallbacka. Tallbackas uppfattning om Ek är, att, han är en oförbätterlig syndare. – Han har en kvinna till tolk nu här, och en annan reser med och arrangerar för honom, och lögner användas för att de skola vinna gehör. (LPa 19/10 1922)

I brevets avslutning skriver Estlander att »många hota mig, därför att jag från början tog i saken«.

---

¹⁵³ *Kotimaa* var en kyrklig tidskrift grundad 1905 och ges ut fortfarande men med ett bredare innehåll.

Det fjärde brevet är från Mariju Engbom och hon tillhörde metodistförsamlingen i Tammerfors. Hon berättade att Andrew besökte staden för tredje eller fjärde gången och höll väckelsemöten. Metodistkyrkan hade öppnats för honom, men »samma dag, som lokalen lovades, kom det från härvarande Pingstförsamlingens håll underrättelser att Pastor Ek ej skulle vara en pålitlig person, och beskylles han för osedligt liv«. Andrew fick ändå hålla sina möten eftersom det inte fanns »några bevis varken mot eller för honom«. Engbom skriver liksom Estlander att Andrew hade hälsat från Pethrus och att denne hade lovat komma till Finland, varför hon förutsatte att Pethrus kände till Andrew.

Emedan han har fått stor anslutning bland de troende och även från methodistförsamlingen medlemmarna gå på hans möten, så vore det nödvändigt att få veta huru allt detta förhåller sig. (LPa 20/10 1922)

Dessa fyra brev besvarades inte av Lewi Pethrus själv utan av ombud, trots att Pethrus var i Stockholm under den aktuella tiden. Svarebrevet till Andrew skrevs den 7 november medan de tre övriga svarebrevet är daterade den 25 oktober; Rodge fick alltså vänta en månad innan han fick svar på sitt brev. Åtminstone de tre sistnämnda breven skrevs av förre bankdirektören Hilding Hedberg som var pastor i Filadelfia (Gäreskog 2013 s. 376). Han arbetade både med predikan och administrativa uppgifter.

Breven lyder som följer:

(1) Till O. Rodge:

Broder i Herren! – Guds frid!

Broder Pethrus har mottagit Edert vänliga brev av den 29/9 och ber mig meddela, att det på grund av A. Eks förhållande icke är möjligt för honom att verka i Sverige, och enligt flera meddelanden, från våra verkliga vänner i Finland, lär Ek för närvarande, genom sina besök och resor på olika platser, ställa till mycken oreda. – Med fridshälsning. Broderligen. (LPa 25/10 1922)

(2) Till F.A. Estlander, som hörde till »våra verkliga vänner«:¹⁵⁴

Käre broder i Herren! – Guds frid!

Å broder Pethrus vägnar, som fått Eder vänliga skrivelse av den 19 okt., får jag härmed meddela, att Ek blev utesluten från vår församling den 7 juni 1921, att han sedan dess, såvitt vi kunnat förstå, icke visat verklig ånger och bättring, varför hans försök att åter bliva upptagen i Filadelfiaförsam-

---

¹⁵⁴ Estlander predikade i Filadelfia söndagen den 8/4 1923 (EH 5/4 1923). Han hade skrivit till Pethrus och bett att få besöka församlingen (LPa 7/12 1922).

lingen blivit avvisade. Bröderna i Filadelfiaförsamlingen här ha enstämigt sagt honom, att när han tagit sig ett ordentligt arbete och försörjer sin familj, så kan hans återupptagande åter komma före. För närvarande är emellertid hans ställning i Sverige sådan, att han, såvitt vi känna, icke kan bliva mottagen och få verka bland de fria vännerna. – Broderligen. (LPa 25/10 1922)

(3) Till Maiju Engblom:

Guds frid!

Å broder Pethrus vägnar, som mottagit Edert vänliga brev av den 20 d:s, får jag härmed meddela Eder, att omfrågade A. Ek på sin tid blev utesluten ur vår församling den 7 juni 1921 för äktenskapsbrott. Han har sedan gjort försök att åter få inkomma i vår församling, men bröderna här ha enstämigt sagt, att detta icke kan komma i fråga, förrän han tager sig ett ordentligt arbete och försörjer sin familj [...] Några hälsningar från broder Pethrus har Ek icke mottagit och blivit anmodad att framföra. Vi beklaga de svårigheter, som Ek för närvarande synes förorsaka i Finland. – Med fridshälsning och önskan om Guds rika nåd [...] Broderligen. (LPa 25/10 1922)

(4) Till Andrew Ek:

Pastor Pethrus, som mottagit Eder skrivelse av den 12 okt. 1922, har anmodat mig meddela Eder, att han icke kan efterkomma Eder begäran och sända någon rekommendation till den av Eder angivna tidningsredaktionen. – Högaktningsfullt. (LPa 7/11 1922)

Andrews brev till Pethrus den 12 oktober 1922 från Toijala indikerar att de hade träffats i Stockholm innan Andrew fortsatte till Finland. Det intryck man får av brevet är att de hade haft ett avspänt samtal, kanske ett samtal som Andrew menade var vänner emellan. Var det så hade nog Andrew hört mer än vad som sades: Pethrus hade skickat med hälsningar och lovat besöka Finland. Märkligare är emellertid att han bad Pethrus skicka en rekommendation till *Kotimaa*. Pethrus å sin sida insåg antagligen, efter att ha läst breven från Finland, att samtalet borde ha haft en mer formell karaktär; han kunde nog i någon mån förstå Andrews agerande. Att själv svara på breven var i så fall knappast möjligt, varför det fick bli genom ombud. Hedberg var nog den mest kvalificerade på församlingens expedition att ta sig an uppgiften.

Andrew återvände troligen till Mariestad för att fira jul. När Filadelfiaförsamlingen där höll sitt årsmöte nyårsdagen 1923 var det han som läste upp den av honom själv författade årsberättelsen. Han gjorde dessutom i samband med att man firade »Herrens döds åminnelse [...] några härliga erinringar om dess betydelse«. Han var annonserad som talare i alla församlingens möten under januari 1923. Antingen

var man inte informerad i församlingen om hans ställning till Filadelfia i Stockholm, eller så bortsåg man från vad man visste.¹⁵⁵

Den 3 januari 1923 födde Maria sitt tredje barn, en dotter som fick namnet Torborg Margit Elisabeth.

I början av februari skriver Andrew till Pethrus:

Jag har under de sista dagarna varit manad att skriva till Dig. Det vore önskvärdt att allt bleve klart ang. mig, och nu ville j. ännu en gång höra mig för, om j. har funnit nåd inför Eder alla i Församlingen, samt om j. i så fall kunde få vinna återinträde. – Om nödvändigt [är jag] villig att resa upp till Stockholm, för denna sak när som helst. Min hustru förenar sig med mig i denna begäran, ävenså våra troende vänner i Mariestad. Broderl. Andrew Ek.

P. S. Bedes om svar snarast möjligt. S. (LPa 2/2 1923)

Pethrus svarar tre veckor senare:

Har mottagit Ditt brev av den 2/2. På grund av att jag varit ute och rest, har jag icke kunnat besvara det förr. Som du vet, så svarade bröderna på din förra begäran om inträde i församlingen, att de icke kunde föreslå församlingen något sådant förrän du fått någon anställning, så att du kunde försörja din familj. Jag kan förbereda dig på, att bröderna i detta fall äro obehagliga. De ha alla varit illa berörda av att du icke tagit den vård om din familj, som du bort göra. När denna sak blir ordnad, vore det nog bäst att du sökte inträde i den lilla församlingen i Mariestad, där de känna dig och dina förhållanden, då du ändå bor där. Vänd dig till broder Nordling och tala med honom om denna sak, och ha vännerna förtroende för dig och anse att du på rätt sätt vårdar dig om din familj, ha vi intet att invända däremot. Må Herren leda dig, så att allt blir som det bör vara. (LPa 24/2 1923)

Vad Pethrus egentligen säger är att Andrew inte ska fortsätta att söka medlemskap i Filadelfia i Stockholm utan vända sig till Filadelfia i Mariestad, men inte förrän han ordnat det så att han tog hand om sin familj på ett tillfredsställande sätt.

Så snart Andrew hade tagit emot Pethrus brev skrev han ett brev till Mariestadsförsamlingen och begärde inträde, vilket församlingens pastor och föreståndare, David Nordling, berättar i ett brev till Lewi Pethrus. Han inleder med att nämna något om verksamheten och fortsätter:

---

¹⁵⁵ Församlingen i Mariestad hade endast 16 medlemmar vid årsskiftet 1922/1923 inklusive föreståndaren David Nordling och hans hustru. Nordling hade tillträtt som pastor och föreståndare en kort tid efter att församlingen ombildats (s. 164).

Nu är det en annan sak jag önskade få höra Din mening uti, det är angående Ek han har nu lämnat Mariestad, var han är vet jag ej, men innan han reste skrev han ett brev i till vår församling som jag här vill meddela Dig.

»Till Filadelfiaförsamlingen i Mariestad. Undertecknad beder härmed, på förslag av Pastor Lewi Pethrus om inträde i församlingen. – Mariestad den 28/2 1923. – Broderl. Andrew Ek«.

Vi står nu här rådvilla inför denna hans begäran en del vill giva honom förtroende andra icke. Ditt svar till Ek på hans begäran om återinträde i Eder församling har jag ju fått del utav, och fick jag den uppfattningen av brevet att om han ville arbeta och nöjaktigt sköta om sin familj och om församlingen här i så fall ville mottaga honom, skulle bröderna därom inget ha emot. Nu synes det oss som han ej ville arbeta utan är det viktigast för honom att få ett medlemskort eller något betyg ifrån en församling för att kunna resa omkring som vanligt. Tycker Du vi skall gå hans begäran till mötes under sådana förhållanden? – Vi har församlingsmöte om fredag. Vore mycke bra om Du kunde och ville meddela mig Din mening om hur vi skola handla. – Ett rykte säger att han ämnar sig till England och därifrån till Amerika. (LPa 12/3 1923)

Pethrus svarar:

Andrew Eks hemställan till församlingen i Mariestad är fullkomligt vilseledande. Den uppfattning du fått av mitt brev till honom, som du säger dig ha läst, är alldeles riktig. Låt honom söka arbete och på så sätt försörja sin familj. Om han det gjort, ansåg jag att ingen församling borde vägra honom inträde. För att du ska se hur jag skrev, sänder jag härmed kopian av brevet, som han mottagit från mig. Var vänlig återsänd densamma, då du använt den. (LPa 17/3 1923)

Något medlemskap blev det inte. Frågan behandlades vid ett församlingsmöte den 3 april. Beslutet blev att avvakta tills han kunde ta »nödig vård om sin familj« (MFa).

Andrew kan ha ansett att han försörjde sin familj och trott eller hoppats att Mariestadsförsamlingen hade samma mening, men han kan också ha hoppats att Nordling skulle gå honom till mötes utan att ta kontakt med Pethrus.

Sannolikt träffades Andrew Ek och Lewi Pethrus i Stockholm senare under våren. Den 15 maj behandlades nämligen en begäran från Andrew om församlingsgemenskap i ett diakonmöte. »Beslöts att ej bevilja denna begäran på grund av att han ej ställt sig till efterrättelse de föreskrifter som församlingen lemnat honom«.

Nästa brev från Andrew i Lewi Pethrus brevkav är från början av november, då han skriver från Mariestad:

Jag kände mig i dag manad att skriva till Dig. Det blev inte tillfälle att se dig, då j. nyligen reste hem över Sthlm. – Nu ville jag endast, i all undergivenhet, ännu en gång framställa en allvarlig förfrågan, om jag kunde få min sak ordnad och återfå gemenskap. – Vill, till Herrens ära säga att j. har det gott med Gud och Han har, på ett underbart vis, fyllt våra behov i Härlighet. – Om Ni så önskar är j. redobogen, att fara upp till Sthlm, och ytterligare samtala om saken. – Jag vädjar, för Jesu skull till Dig, käre broder Pethrus, att Du gör vad Du kan för mig, och j. är mycket ledsen över, att det är som det är. – Jag har invigt, på nytt, mitt liv åt Gud, och vill, genom Hans nåd, leva för Herren Jesus! (LPa 10/11 1923)

Svaret kom inte från Pethrus men gjorde nog Andrew hoppfull:

Käre broder Ek, Jesu underbara frid! – Då broder Pethrus för tillfället är borta, kunna vi ingenting göra åt din begäran, men då broder Pethrus kommer hem, skola vi taga upp saken till behandling. Fridshälsningar till dig och din familj! – Broderligen i Herren. (LPa 13/11 1923)

Något svar från Pethrus finns inte i Lewi Pethrus brevkäpp.

I början av januari 1924 fick Lewi Pethrus eller Alfred Gustafsson ett brev från Maria:¹⁵⁶

Jag vill i Jesu namn sända några rader med förfrågan om det ännu fins något hopp för min make att få komma in i församlingen? Det har kommit brev från br [Erik] Westerberg som f n är i Finland. Han ger Andrew vänliga varningar och säger bl a att Andrew ej bör resa omkring och predika förrän allt blir klart m m med alla i Sthlm. Jag vill ej sitera mera. Men jag önskar till Gud att allt må bli förlåtet och att Andrew även jag kunde bli så ödmjuka att alla som komme i beröring med oss kunde känna igen Herren Jesus i oss. Att arbeta för Andrew nu tror jag han kanske icke orkar med ty han har något lidande i sin mage. Han låg till sängs i 8 dagar före Jul var då nära döden. Men Herren förmår att läka både kropp och själ. Men för Guds namns skull bör Han icke resa omkring och för verksamhetens skull förrän han fått rekommendation från Filadelfia säger mängen. Ja käre syskon vad vill Han nu göra, sitta hemma kan han ej om han orkar resa. Det är ju onaturligt. Jag ville haft honom hemma nu ty han var svag men då han ville resa så gav jag mitt bifall. Ja ville skriva detta så jag ej har något försummat kvar. Jag kan blott bedja och i stillhet hoppas på Gud. Skulle det vara så att Församlingen önskade att Han skulle resa upp till Sthlm så kan jag skriva till Honom därom om jag erhåller svar från Eder. – Det är ju dyrt att

---

¹⁵⁶ Vid ett församlingsmöte 19/11 1923 i Mariestad lästes ett brev upp från Maria Ek, i vilket hon bad »församlingen om förlåtelse för den sorg hon tillfogat församlingen. Br. Björkman o Fru Andersson utsågos av församlingen att gå till syster Ek och frambära församlingens förlåtelse och hälsning« (MFa).

resa även, men om I önsken det och Herren så vill så bör det ju ske. Jag känner icke till hvad Andrew har ouppgjort men det gör mig mycket ont om honom. Ty han tycks vara mycket svag. Jag fick en förnimmelse av att Andrews tid ej blir lång härnere och det kanske sker så. Ja må vi vara färdiga då Herren kallar till uppbrott. Var god giv mig svar snarast möjligt. – Eder på Herren troende ringa sr [syster] Maria Ek, Aspatorpsgt 5 Mariestad.
»Men om I bedjen något I mitt namn – så skall det ske Eder«
Fridshälsning D. S. (LPa 5/1 1924)

Svaret är skrivet av Alfred Gustafsson:

Tack för brevet av den 5 jan. Vi har dröjt med att besvara det, och då nu broder Ek själv har varit här i Stockholm, så måste jag svara. Broder Ek bad om att få ett samtal med mig häromdagen. Han önskade då att på nytt få, förenas med församlingen, och då jag ej varit här under mellantiden, varför jag ej tillräckligt känner till förhållandet, så önskade han att samtala med bröderna diakonerna och de äldste om denna sak. Bröderna ville naturligtvis göra allt för broder Ek, och då det gäller broder Eks fall, så är detta förlåtet och glömt för alltid, men bröderna anse, att när han stick och stäv med brödernas önskan hela tiden varit ute och predikat, så ansågo bröderna saken ligga så, att de icke nu kunde bevilja honom inträde i församlingen. Bröderna ha varit utav den uppfattningen och är det ännu, att om broder Ek vill arbeta, så skulle alldeles säkert Gud giva honom ett lätt arbete, så han kan uppehålla sig och sin familj, men att predika evangelium för att därigenom få sitt uppehälle, det torde icke vore rätta motivet för en evangeliiförkunnare. Bröderna sade det, och det är min bestämda övertygelse att om broder Ek något år sökt vara i stillhet och genom arbete sökt upprätta sitt förtroende, så hade broder Ek i dag varit inne i församlingen och varit ute på fältet. Det är naturligtvis förfärligt svårt att behöva handla så, men vi stå ju till ansvar inför Gud var och en hur vi handla. Broder Ek sade i går kväll ibland bröderna, att också syster Ek begärt utträde ur församlingen, och jag vill ha reda på detta från syster själv, hur syster önskar i det avseendet. – Jag känner det förfärligt svårt att behöva skriva detta till syster Ek, men jag kan icke göra något annat, och jag är övertygad om att Herren skall hjälpa Eder även i fortsättningen på sin väg, då vi äro stilla i hans hand. (LPa 1/2 1924)

Något svar från Maria på detta brev har jag inte funnit, men hon lämnade inte församlingen vid denna tid.

Den 23–27 mars 1924 hölls en missionskonferens i Filadelfias lokal vid Sveavägen 45 i Stockholm. Några av mötena var enskilda. Andrew försökte komma in, men nekades och ställde till med en scen. Måndagen därpå skrev han ett brev till Alfred Gustafsson – Lewi Pethrus var i USA:

Jag kände mig, av Guds Ande, manad att skriva till dig och genom dessa rader uttrycka min ledsnad, över mitt ovisa beteende under Missionskonferensen. – Du förstår nog att jag var ganska mycket anfäktad av vår själa-fiende, då jag blev besviken i att bliva nekad tillträde till mötena. Hoppas nu att Du av hjärtat förlåter mig, allt detta, som jag har sårat dig med! Men glöm ej att bedja för mig, ty jag är inte stark till min kropp. – Jag sökte här-omdagen att utföra ett tillfälligt arbete ute vid Älvsjö, men förmådde ej mer för min brutna rygg. Även sökte jag förrätta arbete i Mariestad, en liten tid före jul, men blev svårt sjuk, och nära döden. Så det är inte min vilja alls att trotsa Församlingen och att jag inte vill taga hand om min familj, det är icke så, min käre broder. Min hustru kan ju intyga, och även vänner hemma, att jag inte glömmar bort de mina. Och någon vidare skuld ha vi ej heller mera än några få kronor, tillfälligtvis, och som jag när som helst kan betala. Men ett vet jag, och det är detta: »Min stora skuld är utplånad genom Guds Lammets dyra blod, på Golgata.« – Jag beder nu endast och önskar intet hållre än att få mycket av Guds kärlek till Dig och alla bröderna, såväl som en stor allmännerlig kärlek och vill jag bedja för Församlingens alla medlemmar. (LPa 31/3 1924)

Något svar på detta brev finns inte i Lewi Pethrus brevarkiv; Andrew och Alfred Gustafsson kan ha träffats eftersom Andrew befann sig i Stockholmstrakten.

Andrew skrev den 10 november 1923 att han passerade Stockholm då han» nyligen reste hem« (s. 213), och Maria den 5 januari 1924 att Westerberg varnade Andrew att »resa omkring och predika« (s. 213). Sannolikt syftade Westerberg på Finland. Andrew torde därför ha tillbringat en längre tid i Finland under sensommaren och hösten 1923. Hur han försörjde sig fram till sensommaren 1924 har jag inte funnit några uppgifter om.¹⁵⁷

Andrew hade haft en viss framgång i Finland men att döma av rapporter i *Evangelii Härold* från hösten 1923 och framåt från pingst-församlingar i Finland torde det ha varit svårare för honom att få besöka annat än mindre församlingar eller grupper utan direkt koppling till den svenskspråkiga Pingströrelsen i landet.

---

¹⁵⁷ En uppställning i Marias anteckningsbok kan tolkas som att Andrew har skickat eller gett henne sammanlagt 280 kr + 400 finska mark (ca 10 kr) under perioden januari–april 1924. Av Filadelfia i Mariestad fick Andrew 10 kr 22/3 1924 och 5 kr 10/6. Maria fick 60 kr till kvartalshyran 8/7. Sammanlagt utbetalades ca 150 kr under åren 1921–1929 (MFa). Familjen kan också ha fått pengar från Filadelfia i Stockholm.

Predikant i Amerika åren 1924–1927

I september 1924 lämnade Andrew Ek Sverige och begav sig till Amerika. I december skrev han till Lewi Pethrus från staden Galt, 90 km västsydväst om Toronto.

Dyre Broder Pethrus! – Ljus och Frid från Golgata!

Jag har känt mig manad en tid att sända Dig några rader så att Du kan veta hur jag har det. Till Jesu ära, vill jag säga: Att Herren inte har lämnat mig, en enda dag, och jag förnimmer för varje stund, kraften av hans helande balsam, från Golgata. Jesus lever i mig och jag får erfaras huru Hans allsmåttiga Fadershand leder mig.

Broder Carlsson och jag landade i Quebec d. 21 Sept. Gud bevarade oss, under hela resan, och Han har varit med oss och fyllt allas våra behov.

Genom brev från M:d [Mariestad] vet jag att Gud hjälper även dem och jag har kunnat genom Guds nåd skicka hem något varje vecka. Jag kan ej nog prisa Gud för Hans godhet emot oss. Och för hans underbara frälsning, genom Blodet, och ständig seger i Jesu dyra namn! Pris vare Gud!

Under de senaste dagarna har vi måst bo i bra kalla bostäder och kalla bäddar, så att vi hava varit mycket kläna till våra kroppar, men Broder C-n är nu på bättringsvägen och min rygg begynner också att bli bättre, så att jag kan röra mig rätt bra. Men jag önskar att bli ihågkommen i Edra förböner.

Gud välsigne Dig och Eder alla och fylla alla Edra behov.

Närsluter en liten Julklapp till söndagsskolan i Wien. 1 dollar.

Broderl. A Johnson Ek (LPa 4/12 1924)

Andrews många misslyckade försök att bli återupptagen kan ha gjort att han insåg att det skulle dröja länge innan det blev verklighet, varför han beslöt sig för att än en gång resa till Amerika. Det framgår av brevet att Pethrus var införstådd med att han skulle resa och vem han reste tillsammans med. Förmodligen hade de träffats i Stockholm efter att Pethrus hade kommit hem i mitten av augusti från en Amerikaresa.

Pethrus hade lämnat Sverige i mitten av januari 1924 för att vara borta i 3–4 månader men det blev således längre än så. Han hade varit i åtskilliga städer i USA, bland annat i New York, Chicago och Los Angeles, där han hade besökt Azusa-missionen¹⁵⁸ men också Angelus

---

¹⁵⁸ Pethrus skriver: »Det var med stort intresse, vi styrde våra steg dit. Negerpredikanten Seymour, som ledde verksamheten på denna plats, då pingstväckelsen, stod kvar som ett troget vittne på samma plats, tills han för omkring ett år sedan fick utbyta den lilla anspråkslösa negerlokalen mot paradiset härlighet. Vad den mannen i all sin anspråkslöshet betytt för Guds verk i världen, kan endast evigheten klargöra. Hans fru, mrs Seymour, är nu ledare för missionen. Verksamheten är liten, och allt i lokalen vittnade om yttersta enkelhet« (EH 31/7 1924).

Tempel för att lyssna till Aimee McPherson.¹⁵⁹ Möttes Ek och Pethrus efter dennes hemkomst hade de haft mycket att tala om. Pethrus kan ha berättat om sin resa på ett sätt som gjorde att Andrew hoppades att misslyckandet från resan 1921–1922 inte skulle behöva upprepas.

Familjen Eks ekonomi var allt annat än tillfredsställande sommaren 1924, vilket kan ha berott på att Andrew lade undan pengar till Amerika-resan, men resan kan naturligtvis ha bekostats på annat sätt. Det kan exempelvis ha varit så att den »broder Carlsson« han reste tillsammans med, behövde resällskap och var beredd att betala för detta, och Andrew hade ställt upp. Carlssons roll och identitet har jag inte kunnat fastställa; troligen var han inte missionär eller predikant inom Pingst-rörelsen.

Enligt brevet kom Ek och Carlsson med båt till Quebec City, ca 20 mil nordost om Montreal.¹⁶⁰ Att de två männen var i Kanada kan ha berott på restriktioner som fanns vid den aktuella tiden för inresor till USA. Arbetslösheten var hög i Kanada och förvärrades genom att många utan inresetillstånd till USA sökte sig dit. Så småningom löste det sig för Andrew.

Först en bit in på det nya året svarade Pethrus på Andrews brev:

Käre broder Ek, – Guds frid!

Har mottagit ditt brev av den 4 dec. med närslutna 1 dollar till söndags-skolan i Wien, vilken överlämnades till nämnda ändamål. Jag har varit ledsen över, att du ej kunde förstå oss, då vi föreslog dig att vara stilla, tills du vunnit förtroendet åter. Om du lytt goda råd, hade det varit en god sak för oss att rekommendera dig och blivit dig till någon liten hjälp i arbetet. Jag önskar till Herren, att han må giva dig seger samt kraft att få leva för honom, där du är. Så skall säkerligen Herren återgiva dig förtroendet bland de vänner, du umgås [med], och kunna använda dig åter i sin tjänst. Gud välsigne dig. (LPa 19/1 1925)

Andrew hade tydligen bett att få en rekommendation av Filadelfia-församlingen inför sin Amerikaresa, men blivit nekad.

---

¹⁵⁹ *Angelus Temple* (s. 53) hade över 5 000 sittplatser. Pethrus skriver: »Det är en av de vackraste lokaler, man kan få se« (EH 31/7 1924). Hans besök i Angelus Tempel gav honom idéer om hur Filadelfiaförsamlingens nästa kyrka skulle utformas. Hösten 1921 hade lokalen vid Sveavägen invigts men Pethrus insåg redan då att den skulle ha byggts större.

¹⁶⁰ I sin anteckningsbok har Maria Ek noterat: »A Johnson Ek. c/o Poste Restante Montreal Can.«, en adress som hon skulle använda tills hon fick brev från Andrew.

Nästa bevarade brev från Andrew Ek till Lewi Pethrus skrevs i augusti 1925. Han hade då kommit till USA och förmodligen först begett sig till sin syster och svåger i Chicago. I augusti befann han sig i Topeka (Kansas) ca 70 mil sydväst om Chicago. Andrew skriver:

Jag känner mig manad att skriva till Dig, på det att Du må veta var jag är och huru jag befinner mig. – För närv. är jag i Kansas. Har varit här några veckors tid. Jag mår gott och Gud är god emot mig. Jesus är nära och han bevarar mig dag för dag. Har även haft en del välsignade stunder ibland hungrande hjärtan, på olika platser. Glad, att jag kan säga det jag älskar Gud och längtar efter mera av Hans kraft. – Jag har nu varit borta lång tid men hoppas att snart få återse de mina. – I går hade vi ett saligt möte i ett tält bland våra färgade bröder. [...] närsluter \$2– till det mest behövande missionsfältet. (tionde). (LPa 25/8 1925)

I januari 1926 skriver han från Los Angeles till Pethrus:

Jag är nu nere vid stationen, för att jämte tusenden andra säga farväl till Syster Mac Pherson, som reser till Jerusalem. Paul Ruder stannar i Templet. Här är, som du förstår rörelse. Jag har varit här sen 1sta Dec. [1925]. Om Gud vill så återvänder jag hem nästa vår eller sommar. Min mästa tid här har varit väntan på Herren. Jag känner mig styrkt till kropp och själ. Gud – är så stor! Jesus är så nära. Han bevarar mig varje dag.

A.G. Johnson Ek 2629–74 th ave., Chicago. Ill. (LPa 11/1 1926)

Den adress Andrew uppger är till sin syster Hulda (MEa). Genom att se till att breven från Pethrus skickades dit kunde han vara säker på att inte missa något brev från honom (jfr s. 219).

I maj 1926 skrev Andrew ett relativt långt brev till Pethrus från Los Angeles. Anledningen var att berätta om att Aimee McPhersons hade dött. Han hade varit med vid det möte då församlingen fick detta besked. Man trodde att hon hade drunknat när hon badade i Stilla Oceanen. Senare blev det känt att hon hade kidnappats.

Han berättar också att han några dagar före McPhersons försvinnande hade varit på ett möte i Angelus Temple.

System [McPherson] ledde ett allvarligt helgelse- och searchlight-meeting sistlidne onsdag då en del av oss fingo möta med Gud och då jag hade ett kort samtal med henne. Hon hade redan fått texten för nästa söndag sade hon och redan i ordning, nämligen »Ljus och mörker« börjande med I. mos. och till Upb. Den nya staden. Hon hade sagt till syster Schafer [läs Emma Schaffer], hennes följeslagare på vägen, att hon aldrig känt sig så lycklig och att hon älskade varenda människa på jorden.

I slutet av brevet skriver han något om sig själv.

I dag har jag läst n° 17 av Häroiden. Den är alltid välkommen här, där jag bor hos en kär svensk broder. – Gud har underbart välsignat min själ här och han har låtit mig få verka bland mexikanare i Los Angeles och andra platser runt. Och Gud har inte övergivit mig. Gud vare lov! Nu ämnar jag lämna denna orten – där jag tillbringat nära 6 månaders tid.

Hoppas snart få återse de mina. Herren har ock givit mig hälsa och en ny kraft till härlig seger. Gud vare lov. Jag har aldrig förr känt mig så nära Herren Jesus Kristus. Bed för oss! (LPa 18/5 1926)

Det finns inga svarsbrev i Lewi Pethrus brevkarkiv på ovanstående tre brev, vilket kan bero på att Andrew inte ställde någon fråga eller framförde något önskemål. Däremot är det svårt att finna en förklaring till att Pethrus inte svarade på följande brev från oktober 1926 då Andrew skriver från Chicago:

Jag kan till Jesu ära säga, att Herren hjälper dag för dag och bevarar mig. – Skulle vara mycket tacksam för några rader från Dig, om Du har tid. – Jesus har mött med mig på ett underbart vis den sista tiden och det blir bättre för varje dag, som går.

Jag måste nu snart, tidigt i vår, fara hem. Var så vänlig och bed för min resa, att Herren må i allt leda mig. Har mött många svenska syskon här och de äro alla mycket kärleksfulla. Gud vare tack! [...]

Jag har så mycket gråtit och sört över alla mina synder och felsteg och för att ha bedrövat Eder alla så mycket i det kära Filadelfia. Hoppas att Ni har förlåtit mig! Jag vill ändå med Guds hjälp tro det. Och på något sätt gottgöra. Genom att bliva för alltid ett bättre föredöme genom den kraft som Kristus giver mig. Glöm mig inte käre bröder i Edra böner och så till slut. Låt mig få tillbaka åtminstone något litet förtroende. O! Låt så ske !! (LPa 22/11 1926)

Andrew anger samma adress som i brevet den 11 januari och meddelar att brev som skickas dit »kommer mig tillhanda«.

Pethrus sekreterare har inför föredragningen av dagens post gjort en anteckning i brevets vänstra hörn: »ber om ett brev, kommer till Sverige i vår, ber om något litet förtroende«. Efter genomgången med Pethrus noterade hon med stenografisk skrift: »besv ej«.

Av Andrews fåtaliga brev fram till sommaren 1926 framgår att han fann sig någorlunda väl tillrätta, men såg fram mot att få resa hem; dock formulerar han sig inte som att han förväntade sig ekonomisk hjälp. Han nämner inget om att bli återupptagen i Filadelfia. Tonen är emellertid annorlunda i brevet från november 1926. Detta återkommer jag till (s. 230).

Tillbaka i Sverige

I november 1927 kom Andrew Ek tillbaka till Sverige. Han hade då varit i Amerika i drygt tre år.

Under hans Amerikavistelse bodde Maria och barnen i ett egnahemsområde i Mariestad i ett hus på ett och ett halvt plan. Ägaren bodde på det nedre planet och Maria och barnen i ett rum och kök på det övre. Inflyttningen skedde år 1924 och utflyttningen år 1927, i båda fallen sannolikt den 1 oktober. Det finns inget i kyrkobokföringen som talar för att Maria och barnen inte skulle ha bott i lägenheten under Andrews bortovaro. Maria borde därför ha haft en viss kontakt med pingstförsamlingen i staden.

I början av december skriver Josef Abednego,¹⁶¹ pastor i pingstförsamlingen i Mariestad sedan våren samma år, till Lewi Pethrus:

Det var en viss sak som vi här önska få klarhet uti. Vi har för närvarande en Broder Andrew Ek nyligen hemkommen från Amerika, med oss på mötena. Han har deltagit med bön, men ej genom vittnesbörd. Detta ha vi ej vågat då vi ej annat än genom rykten som gott [!] känna till hans senaste förflutna. – Vad det beträffar längre tid tillbaka är han ju känd, men vi ha undrat om det har blivit någon ändring. Vad han själv säger anse vi ej vara fullt tillförlitligt. – Får han blott tid på sig vill Han nog även avlägga vittnesbörd och då kunde det vara av betydelse för oss här att veta vilken ställning man bör intaga redan från början. – Vore därför mycket tack-samma för en upplysning i saken. (LPa 5/12 1927)

Pethrus svarar:

Angående Andrew Ek kan jag inte yttra mig, då jag icke har någon känne-dom om hans liv och verksamhet sedan flera år tillbaka. Från härvarande församling uteslöts han år 1921. Han ställde sig visserligen då icke försam-lingens önskan till efter rättelse, då vi framställde till honom den begäran, att han skulle sluta upp och predika och taga sig något arbete, tills han återvann sitt förtroende, men detta önskemål kunde ju vara svårt för honom att efterkomma, då det ju även vid den tiden var ont om arbete. På grund av vad som då var anledning till hans uteslutning, kunde vi naturligtvis icke nu stänga honom på något sätt, men om han önskar predika ibland oss, fordra vi, att han skall förete godkända rekommendationer från Ame-rika, där han nu vistats i flera år, samt att vi få bevis för att han lever i ett gott förhållande till sin familj. (LPa 19/12 1927)

---

¹⁶¹ Hans egentliga namn var Josef Karlsson, senare Hallenby, men han kallade sig Abednego.

Nästa brev från Andrew i Lewi Pethrus brevkav är från april 1928 då han var i Mariestad. Han hade beretts plats på ett vilohem och Pethrus hade fått klagomål från hemmet i fråga, varför Andrew kontaktades av Filadelfiaförsamlingens expedition. Andrew skriver:

Har mottagit brevet i dag. Ett missförstånd föreligger här. Jag hade näml. föresatt mig att snarast möjligt skriva och även sända något till Föreståndarinnan för Hemmet. Kvällen, innan jag for, visste jag ej riktigt säkert med vilket tåg jag borde resa och ville inte då säga farväl, och när jag vaknade följande dag, redan vid 5-tiden, så blev det klart för mig, att taga 8-tåget. Då jag vid 7-tiden tittade in i köket för att se om någon var uppe, då fanns inte någon där, och ingen möjlighet att säga adjö. På bussen såg jag en syster från Hemmet och bad henne frambara mitt ärende till Syster Åkerström och säga henne att jag kommer att skriva, (den ifrågavarande systemen är puckelryggig) och jag antar att hon framförde min hälsning samma dag.^[162]

Min tionde lämnade jag till [sedan ett oläsligt ord] och vill snarast möjligt insända mera eftersom Herren förser. En välkänd broder – Diakon, som jag frågade ang. betalning till hemmet, sade mig att det inte var nödvändigt, och jag kan väl aldrig tänka mig att Du, käre broder, ska tro, att jag inte kände mig mycket tacksam först till Gud och sedan till Eder, och jag måste tillstå att jag blev bra mycket överraskad över Bro. Alf. Gustafssons vänlighet, som jag alls inte förtjänar.

Ang. Betygen så hade jag sökt efter ett av senare datum, men fann det inte och troligen förkommit. Från år 1926 och 1927 innehade jag kort från Angelus Temple.

Hoppas nu att Du förlåter om jag på något vis har sårat Dig!!! (LPa 5/4 1928)

Av brevet framgår att Andrew har haft kontakt med Filadelfiaförsamlingen och begärt att få bli medlem, och blivit uppmanad att visa upp en rekommendation eller ett betyg. Det förefaller som att han hade skickat ett betyg eller åtminstone ett medlemskort men blivit uppmanad att skicka ett »av senare datum«.

Givetvis ville Andrew ha besked så snart som möjligt om hur Pethrus såg på hans svar om betygen. När han inte hade fått svar tio eller elva dagar, efter det han postat brevet till Pethrus, fattade han pennan på nytt och skrev:

---

¹⁶² I *Evangelii Härold* den 24/5 1928 finns en annons med följande lydelse: »Systrar, som önska någon tids vila på landet, kunna få bo billigt hos syster Åkerström, Ekensberg 56. Södertälje.« Detta kan vara »hemmet« med hänsyn till namnet Åkerström.

Hoppas att Du har mottagit mitt brev. Skulle bli va väldigt glad om jag snart finge se något litet i Härolden. Jag känner mig numera fullt upp-rättad, och Herren har, på ett underbart vis mött med mitt hjärta. Senast i går [morse] talte Herren Jesus till mig, och förnam hans närhet som aldrig förr. Jesu snara tillkommelse blev så levande och verkligt för mig just då, och jag måste ödmjukt bedja Gud förlåta mig för att jag kunde sova så och varit så slö, men Gud vare lov, att Herren har väckt mig igen och ännu mera, uppstått och fått en frimodig ande. Vi har det även gott i vår familj och seger varje dag, fast det är ju påfrestande ibland.

Jag lovade Herren, att lyda Honom och ropa ut detta allvarliga och dock glada Budskap: »Jesus kommer snart« och är villig att med den kraft ö nåd Han giver gå vad ärenden som hälst och bli vad Han vill jag skall bli, samt ställa mig i allt till efter rättelse och underordna mig både Herren ö bröderna i den kära Filadelfiaförsaml. (LPa 16/4 1928)

Två dagar tidigare hade Maria skrivit ett brev till Filadelfiaförsamlingen och vädjat för Andrew:

Emedan det stundom ligger tungt på mitt hjärta Min mans ställning till Guds folk ville jag härmed sända några frågor till församlingens äldste i Filadelfia Sthlm. Om min man nu är återupprättad vore det ej då Herrens fullkomliga villja att skriva det äfäntligt i Härolden? Jag tror att Andrew har gott med sin Gud nu. Jag har ofta hört i vinter av de troende här i Marie-stad att de tro att han är återupprättad. – Då jag i vintras flyktigt läste i »Pingstväckelsens historia« av Pastor Söderholm och fick se att min man stod utpekad där för sitt fall så kände jag och barnen det tungt. Det är ju över 7 år sedan. Jag vet ju att vi ej äro värda något men kanhända är det orätt att tala om hans fall mera om han nu har det gott med Gud? Jag ber Er bröder i Filadelfia inför Herren avgöra denna sak. (LPa 14/4 1928)

I Söderholms bok *Den svenska pingstväckelsens historia 1907–1927. Del I* omnämns Andrew under namnen Jansson och Johnson vid flera tillfällen, men det Maria tänker på är en fotnot med följande text:

Han tog sedan namnet Ek och är känd av vårt lands pingstväänner under namnet Andrew Ek. Han verkade i många år som evangelist i den svenska pingstväckelsen men blev för några år sedan till följd av synd skild från densamma. (Söderholm 1927 s. 169)

Brevet från Maria besvarades inte förrän i augusti (se fotnot s. 224).

Vi ha mottagit Systers brev angående Eder man. För min del tycker jag, det är stort, att vännerna i den mån, de ha kunnat¹⁶³ glömma de svårigheter och den sorg, som Ek åsamkat Guds verk i Sverige. Vad gäller pingst-

---

¹⁶³ Över ett något svärtat *kunnat* står *verkligen*, vilket inte gör meningen klarare.

väckelsens historia, så är det ju klart, att man måste vara så sanningsenlig som möjligt, och om Ek älskar sanningen, så är det ju tydligt, att han ingenting har att invända däremot. Att Gud sedan giver honom nåd att bli upprättad, är något, som gläder oss alla, och vi tacka Gud därför. Vad som nu behöves för att Ek skall få rum ibland vännerna, är att Ni icke har allt för stora fordringar utan förstå att det skall tid till att återvinna ett förtroende, som man förlorat. Detta är en sak, som går så småningom, och jag hoppas till Gud, att både Ek och de som är hans vänner skola vara förståndiga i detta fall, så att de icke förstöra hans sak genom otålighet och klander. Om Ek rättat sig efter bröderna och icke predikat under alla dessa år, sedan vi drabbades av denna svårighet, hade det naturligtvis gått mycket lättare för honom att återvinna sitt förtroende. Och efter vad som varit tycker jag för min del, det är underbart, att bröderna ha ett så försonligt sinne, som de ha mot honom. Vad gäller Evangelii Härold, kunna vi icke utan vidare skriva där om denna sak. Det vore i så fall bättre, att de gjorde det, som känna honom nu och kunna intyga, att hans liv är i överensstämmelse med den bekännelse, han för. – Jag förstår, att det icke är så lätt för Eder att se denna sak opartiskt, men Herren vill hjälpa Syster och alla hans närstående att vara rättvisa även mot bröderna i denna sak. Gud välsigne Eder!

Den som söker Gud av allt sitt hjärta och lever i renhet och helighet inför Gud, han finner sin väg öppen, även om människor försöka stänga den. Men om en människa icke är ren, har ingen människa på jorden makt att öppna väg för densamma. Denna sak ligger helt och hållet i Guds egna händer, och jag hoppas, att han må få nåd av Gud till en helig och ödmjuk vandel inför Gud. – Broderligen. (LPa 7/8 1928)

Med hänsyn till hur Söderholm förhöll sig till andra predikanter som hade uteslutits skulle han ha kunnat utelämna fotnoten.

Den 5 maj 1928 begärde Andrew i ett brev till Pethrus »vördsamt om återinträde i Filadelfiaförsamlingen« i Stockholm. Troligen fick han möjlighet att träffa Pethrus och kan då ha fått ett besked som gjorde att han kunde se mer positivt på möjligheten. De kan ha kommit överens om att Andrew skulle komma till bibelstudieveckan i Kölingared och be predikantkåren om förlåtelse.¹⁶⁴ Den ägde rum den 11–17 juni med omkring 700 deltagare, bland dem en stor del av Pingströrelsens predikanter. Alla anmälda hade inte kunnat beredas plats. Under en av

---

¹⁶⁴ Kölingaredsveckan var Pingströrelsens viktigaste konferens under många år i stort sett endast öppen för predikanter, äldste, evangelister och missionärer, men efter hand även för andra. Bröderna i Filadelfiaförsamlingen i Stockholm hade stort inflytande på programmet.

sessionerna fick Andrew tillfälle att be om förlåtelse »för de lidanden, han åsamkat bröderna« (s. 227).

Några mer framträdande baptister i Mariestad engagerade sig i Andrews belägenhet och skrev därför tillsammans med en av de ledande medlemmarna i pingstförsamlingen ett brev till Pethrus, kanske på Andrews uppmaning.

Wi Guds barn i Mariestad, skulle bli mycke glada om något bleve synligt i E.H. om vår Broder Ek. Som vi anse upprättad, och, då vi hava funnit honom vara ödmjuk och nu lever som en värlig Pingstsjäl, vilja Wi på det varmmaste rek. honom som en predikande broder i Herren och som behöver någon uppmuntran och tröst. Låtom oss därför taga emot honom och göra kunnigt hans fulla återupprättelse. Om hinder föreligger önskas svar. (LPa 1928)

Brevet är undertecknat av »P.J. Eklöf, F. Boo, F. Eklöf, C.A. Källman, E. Boo, A. Andersson«. ¹⁶⁵ Det hade troligen kommit till Filadelfias expedition redan i april, men svaret fick vänta till i början av augusti: ¹⁶⁶

Då broder Ek öppet bekänt och erkänt sina felsteg, är det klart, att han har deras förlåtelse, som han orsakat smärta och svårigheter. Men förtroendet är naturligtvis något, som han genom sitt liv och sin vandel så småningom får återvinna genom att visa, att en verklig förändring skett. Om han fortsätter i ödmjukhet och sanning, så skall säkerligen detta förtroende växa allt mer och mer. Det bör han och andra dock beräkna, att det förtroende, man en gång haft, kan man knappast få tillbaka, och det måste både Ek och hans vänner böja sig för. Synden är inga leksaker, så att man bara kan synda och allt förlätas och vi kommer undan dess följder. Hur mycken förlåtelse, vi än dock få av både Gud och människor, få vi under årens lopp skörda följder av våra fel och felsteg. Om Ek anser detta rätt och vandrar i ödmjukhet, såsom han bör göra, så skall Gud hjälpa honom och även förtroendet växa för honom i brödrakretsen. Vad nu gäller Evangelii Härold så vet jag icke hur vi skola handla. Det vore i så fall bäst, att man skreve från de plat-

---

¹⁶⁵ Per Johan Eklöf hade förtroendeuppdrag i pingstförsamlingen och blev diakon senare samma höst. Fabian Boo och E. Boo var baptister liksom C.A. Källman vilken Pethrus kände relativt väl. Anderssons förnamnsinitial är svåräst varför det inte går att fastställa vem det är. Fabian Boo var bror till den kände sångaren Bertil Boo.

¹⁶⁶ Det bör noteras att brevet från Maria Ek i april och brevet från P.J. Eklöf m.fl. besvarades samma dag (7/8 1928), vilket gör att man kan misstänka att de hade glömts bort. Breven, liksom ytterligare ett som inte berör Ek, är skrivna av samma person. Av sakinnehållet att döma kan det ha varit Lewi Pethrus, Alfred Gustafsson eller G.E. Söderholm. Språkbehandlingen torde utesluta Pethrus och Söderholm, men kanske inte Gustafsson.

ser, han har besökt. Om Ni haft Ek tillräckligt mycket ibland Eder för att veta, att han är, vad han bekänner sig vara, då kan ju Eder rekommendation gälla lika bra som någon annans. – Broderligen. (LPa 7/8 1928)

I slutet av januari 1929 skrev Andrew Ek till Lewi Pethrus från Åbo och det framgår av brevet att denne visste om att han var där. Han hade varit i Stockholm men »kunde då icke råka« Pethrus. Till Åbo hade han kommit den 1 januari »efter en kallelse hit från bröderna«.

Som Du kanske vet, så har det blivit mycken splittring bland de fria här i Åbo före min hitkomst, så jag måste verka under svåra omständigheter, dock hjälper och bevarar mig Herren varje dag. Gud vare lov! [...] Vi få följa en och en till Jesu fötter, en har fått Andens dop i lördags. Skall vara i Finska Metodistkyrkan i kväll, annars får församl. hyra ett par lokaler för möten. Jag vet inte huru bröderna tager emot mig i H-fors. Vore gott om Du hade tillfälle att sända en rad någon gång. Vill stanna här tills Herren öppnar nya dörrar. Jag är med i bönen i Filadelfia. [...] Skulle vilja äga några nummer av Härolden men har ej råd mer. (LPa 30/1 1929)

Andrew fick en gratisprenumeration av Härolden under första kvartalet. Om vistelsen i Åbo skriver evangelisten Algot Ericson, till Pethrus:

Skall bara meddela något från Åbo:

Här befinner sig f.n. en evangelist Andrew Ek, från Sverige, som icke tillhör någon församling varken i Sverige eller Finland, men säger sig få rekommendationer från broder Pethrus. Jag vill ej arbeta med honom, förr än jag fått veta om han äger brödernas förtroende. Han kallades hit av en man, som blivit borta från Smyrnaförsamlingen, och numera bildat åt sig en egen församling, som han kallar »Herrens församling«. Dock var den mannen inte nöjd med Ek, utan gav honom respengar till Sverige och befallde Ek resa. Dock ville Ek bli kvar i Åbo, och numera försökt komma in i församlingen, vars några medlemmar voro villiga att öppna dörrarna för honom. Han har hållit möten här med en Olofsson, som var med på Bibel-skolan i höst. Dessa möten ha de hållit utom Smyrna-församling. Jag för min del tycker att han icke har rätta bevekelsegrunder i sitt arbete. Så om broder Pethrus vet något av hans förhållande så meddela mig. Här i Åbo är det rätt så tråkigt men Gud skall väl giva seger. Kära Fridshälsningar! (LPa 11/3 1929)

Pethrus svar på detta brev lyder:

Har mottagit brevet av den 11 ds. och tagit del av dess innehåll. Angående Ek så vet jag ingenting ofördelaktigt om honom numera, utan han har gjort upp vad som i det förflutna kommit honom till last. Kära fridshälsningar! – Broderligen. (LPa 13/3 1929)

Den 14 april var det församlingsmöte i Filadelfia i Mariestad. Andrew hade begärt inträde i församlingen, men ärendet bordlades till nästa församlingsmöte, vilket hölls den 11 maj.

§ 2. Frågan om br Eks inträde upptogs till behandling men församlingen fordrade rekommendation från bröderna i Stockholm innan han kunde få inträde. (MFa)

I maj skriver Ek till Pethrus från Hjo:

Jag prisar Herren för Hans stora trofasthet! Jesus är med på resan! Sedan några veckor har jag genom Guds nåd fått besöka några små församl. i Vestergötl. och i Småland, och har jag fått röna mycken godhet från Gud, som lovat att fylla alla behoven! – Vi ha gjort som vi talade om, då jag var hos Dig i Påsk, näml. begärt inträde i Mariestads Filadelfia. Men det vore gott om Du ville skriva någon rad i E.H. Har mött en ung Predikant här, som gärna ville att jag skulle skriva till Dig om denna sak. Denne broder kände mig ju icke. Glöm oss inte i Dina böner. Segern är framför. (LPa 14/5 1929)

Efter att Andrew skrev detta brev fick han ett meddelande från Mariestad att han inte hade blivit medlem och orsaken. Han skrev därför ett nytt brev till Pethrus.

Måste nu åter igen skriva och meddela att Församl. önskar att höra ifrån Dig ang. mitt begärda inträde. Ville Du sända en rad till Bro. E. Granhem Filadelfia Mariestad så vore jag ytterst tacksam. (LPa 16/5 1929)

Ewert Granhem var predikant och föreståndare i Filadelfiaförsamlingen, Mariestad, sedan slutet av år 1928; församlingen hade ca 55 medlemmar år 1929 (Gäreskog 2003 s. 3). Någon vecka senare svarar Pethrus:

Har skrivit till broder Granhem i dag. Då Du fått inträde i församlingen i Mariestad och broder Granhem meddelat mig därom, skall jag införa ett meddelande om detta i Evangelii Härold. – Gud välsigne dig! Broderligen. (LPa 24/5 1929)

Till Granhem hade Pethrus skrivit:

Då Ek var här på genomresa från Finland, talade han med mig om att han önskade sluta sig till någon församling, möjligen vår församling här i Stockholm. Men jag anser, att det är klokast för honom att sluta sig till församlingen på platsen, där han bor. Detta ansåg han också själv var rätt. Vi talade ingående med honom om hans förhållande till Gud och hans ställning såsom en kristen under senare åren. Och jag tror, att han är sann i sina meddelanden. På grund av vad jag således känner om honom, har jag förtroende för honom, och bör han få sin önskan beviljad att få sluta sig till församlingen i Mariestad, där han bor. Broder Ek framträdde på bibel-

studieveckan i Kölingared och bad alla om förlåtelse för de lidanden, han åsamkat bröderna under de år, som gått. Och så långt jag vet, har han allt uppgjort med både Gud och människor. Hans mellanhavanden med vår församling äro icke av sådan art, att de kunna hindra hans anslutning till eder församling. – Må Gud välsigna honom, och välsigne Han församlingen i Mariestad och Dig, käre Broder! – I Jesus förbundne. (LPa 24/5 1929)

Vid församlingsmötet den 2 juni meddelade Granhem att »Ek fått rekommendation från Stockholm«, varför denne beviljades inträde i församlingen. Maria togs in som medlem den 24 juni på flyttningsbetyg från Filadelfia i Stockholm (MFa).

Under rubriken »Utkikstornet« publicerades den 4 juli 1929 följande notis i Härolden:

Härmed meddelas, att broder Andrew Ek är medlem av Filadelfiaförsamlingen i Mariestad, vars förtroende han äger.

Ewert Granhem.

Att broder Andrew Ek, som förut tillhört Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, ingenting uppgjort har med vår församling, intygas härmed. Mitt personliga intryck av broder Ek är nu, att han är återupprättad och värd Guds folks förtroende.

Stockholm den 27 juni 1929.

Lewi Pethrus

Breven till och från Filadelfia. Källmaterialet till detta kapitel utgörs i allt väsentligt av brev ur Lewi Pethrus brevarkiv. Sammanlagt var det 28 brev som skickades till Stockholm och 18 som sändes därifrån, varav Pethrus skrev sju, och Alfred Gustafsson två som svar på brev som var ställda till honom – resterande nio skrevs på uppdrag av Pethrus, en andel som är markant högre än för genomsnittet av breven i arkivet under de aktuella åren.

Reflektion

Ett genomgående tema under de många år som Andrew var isolerad från pingstförsamlingarna i Sverige är hans sätt att förhålla sig till de instruktioner som han fick av diakonerna i Filadelfia efter uteslutningen. Dessa krävde att han skulle ta ett arbete för att kunna försörja sin familj och genom ett stilla och gudfruktigt liv återupprätta sitt förtroende. Alfred Gustafsson var i februari 1924 övertygad om att Andrew skulle ha varit medlem i församlingen och varit ute på fältet om han »något år sökt vara i stillhet och genom arbete sökt upprätta sitt förtroende«. I

juni 1921 visste emellertid inte Andrew något om tidsgränsen, men eftersom han redan samma sommar begärde att få bli medlem igen, måste han ha trott att det inte rörde sig om särskilt lång tid. Filadelfia-församlingen hade lovat att stötta familjen ekonomiskt tills han hade skaffat ett arbete. Han borde ha insett att det med hänsyn till den höga arbetslöshet som då rådde, skulle dröja innan han fick någon anställning. Genom att som arbetslös, men försörjd av församlingen, leva i »stillhet« i några månader, som väl var den tidsgräns han själv torde ha ansett som rimlig, skulle han ha kunnat föreställa sig att återfå sitt medlemskap och sitt förtroende.¹⁶⁷ Möjligen var det stillheten – sysslösheten – han inte klarade av och kom därför på kollisionskurs med bröderna. Gång på gång uppmanades han under de följande åren att sluta predika, men slog dövörat till eftersom han inte såg någon annan möjlighet att försörja familjen. Detta förhållande gör att man kan misstänka att diakonernas mer välvilliga inställning omkring årsskiftet 1927/1928 till att lösa problemet, berodde på att de insåg att Andrew aldrig skulle bli återupptagen om de uthärdade och att de aldrig skulle komma ifrån hans uppvinningar.

Vi går nu tillbaka till sommaren 1921 och ser på hur Pethrus och diakonerna förhöll sig till Andrews planer att resa till Amerika. Pethrus visste

---

¹⁶⁷ Förhållandet kan jämföras med Edvin Tallbackas situation. I december 1925 skrev Tallbacka till Pethrus och bad om förlåtelse »för vad jag gjort Dig, församlingen och Guds verk« (LPa 2/12 1925). En vecka senare skriver han att han behöver hjälp och råd, men i första hand hade han nog ett behov av att berätta om sina bekymmer. Han säger sig ha »kommit till trossförvissning om att Herren förlåtit mig«, men att det är så många människor och församlingar som han »måste göra upp med« för att »få fullt samvetslugn och segerkraft emot det onda. Mina lögnar, äktenskapsbrott, och stölder o, vad de bränner mig« (LPa 8/12 1925). Pethrus svarar att han »med glädje förlåter vad som varit« (LPa 14/12 1925). I slutet av december fick Pethrus ett brev där Tallbacka skriver om sin framtid: Han har svårt att försörja sig, men inser att hans »verksamhet som ett Herrens vittne [är] förverkat, varför jag naturligtvis måste söka mig en praktisk sysselsättning«. Han påminner om att han en gång hade kallelse att bli »ett Jesu vittne, ja att bli missionär«, och »är dåligt utrustad för att kunna utföra så mycket annat« (LP 28/12 1925). Något svar fick han inte varför han skrev ytterligare ett brev, där han berättade att folk hade begärt att han skulle predika, och han hade gjort det, även om han hade varit tveksam. Han ville veta om han kunde fortsätta predika eller om han skulle söka ett praktiskt arbete (LPa 2/2 1926). Först i maj svarade Pethrus att »ditt förtroende kan upprättas endast på detta sätt, att du icke deltagit i offentlig verksamhet. En sak är att få sin synd förlåten, en annan sak är att få sitt förtroende tillbaka, och det senare kan man vinna endast genom att i sitt liv visa en verklig upprättelse« (LPa 14/5 1926).

att Andrew »icke tar sig på med något arbete« som Maria skriver till honom den 3 augusti. Han måste således ha varit införstådd med att Andrew hade tänkt försörja sig som predikant i Amerika. Ändå var han beredd att rekommendera diakonerna att stödja honom ekonomiskt, åtminstone om hela familjen flyttade dit. Inför avresan begärde Andrew att bli upptagen som medlem i Filadelfia, något som han säkert insåg skulle öka möjligheterna eller till och med skulle kunna bli en förutsättning för att få tillfälle att predika eller bli medlem i någon församling. Av Alfred Gustafssons svar på hans begäran förefaller det som att bröderna hade tänkt bevilja Andrew medlemskap men kommit till insikt om att därmed skulle han bli »representant för vår församling« och det ville de inte. Diakonerna visste att det var som predikant han kom till Amerika och det var nog därför de inte ville att han skulle vara församlingens »representant«. Det var ingen avundsvärd situation som Andrew hamnade i på grund av brödernas agerande. Han skulle försörja sig som predikant men kunde inte återropa ett medlemskap i någon församling trots att han var förlåten för den synd han hade begått. Bröderna måste givetvis ha insett att det skulle bli problem.

Det kan ha funnits en uppfattning hos en eller flera av diakonerna att det bästa för församlingens del vore om familjen Ek flyttade till USA; man skulle då bli av med problemet. Församlingen borde därför ge ett ekonomiskt stöd till resan och till försörjningen under den första tiden i Amerika. Det som komplicerade bilden var att Maria inte följde med. Därmed var det inte aktuellt med något löfte om stöd till familjen.

Pethrus agerande efter att ha läst Andrews brev i december 1921 är märkligt. Andrew hade bekymmer och längtade hem. I stället för att välkomna honom hänvisar Pethrus till att » tidningarna nyligen skrivit och bråkat mycket om Dig och de andedöpta ha fått sitta emellan«. Och om Andrew ändå kom hem så skulle han inte tas upp som medlem i Filadelfia, för att »människorna« inte skulle få uppfattningen att församlingen hyllar synden. *Fäderneslandet* hade skrivit att Andrew hade syndat i Wien, men ingen kritik hade riktats mot Filadelfiaförsamlingens hjälpverksamhet i staden. Att församlingen inte skulle kunna hantera de problem som eventuellt skulle kunnat uppstå om Andrew beviljades medlemskap är obegripligt. Det tyder på att det var något annat som gjorde att han skulle hållas kvar i Amerika och som kanske är den gemensamma nämnaren i diakonernas eventuella försök att få familjen att flytta till USA och Pethrus ansträngning att hålla honom kvar där.

Syftet med flera av de brev som Andrew skrev till Lewi Pethrus under åren 1921–1926 var att bli återupprättad. Han kan vid varje tillfälle ha försökt att framställa sig själv på ett sätt som han trodde skulle övertyga Pethrus och diakonerna att gå honom till mötes. Flera gånger uttrycker han sig som att han hade fallit i synd av något slag och sedan fått ett nytt möte med Gud. Det kan givetvis ha förhållit sig så, men det är inte lätt att förstå varför han berättade det för Pethrus om det inte var för att han trodde att det skulle gynna honom. Givetvis kan tillkortakommanden från Andrews sida ha rapporterats till Pethrus på ett eller annat sätt från USA och att det är därför Andrew gör dessa antydningar. Han förefaller emellertid inte ha varit särskilt taktisk, vilket bör beaktas när man läser breven.

Josef Abednego menar i sitt brev till Pethrus den 5 december 1927 att han endast genom rykten hade hört något om Andrews »senaste förflutna«, och syftar möjligen på något som kan ha inträffat i USA och som gjorde att han hade blivit tveksam. Pethrus ville inte ta upp tråden, utan påstod helt frankt att han inte hade någon kännedom om Andrews »liv och verksamhet sedan flera år tillbaka i tiden«. Det sista brevet han besvarade hade Andrew skrivit i december 1924, och det är kanske därifrån han räknar. Han fick emellertid åtminstone fyra ytterligare brev från Andrew, det sista daterat den 22 november 1926, ett brev som kan karakteriseras som ett rop på hjälp men som Pethrus valde att inte besvara. Efter detta brev finns inga fler brev från Andrew bevarade från hans Amerikavistelse; möjligen ansåg han det meningslöst att skriva till Pethrus. Något måste ha hänt under åren 1925–1926 som gjorde att Pethrus bröt kontakten med honom.

Antagligen visste inte Pethrus att Andrew hade återvänt till Sverige när han fick brevet från Abednego. Andrew hade inte tagit kontakt med Pethrus utan hoppades nog att han skulle tas emot i Filadelfia i Mariestad utan att Pethrus blev inblandad.

Ett tänkbart scenario är att Pethrus, efter att han hade fått Abednegos brev, tog upp frågan om Andrew i ett diakonmöte som hölls den 15 december 1927, men utanför protokollet. Där hade man diskuterat om man skulle »stänga honom på något sätt«, som Pethrus uttrycker det, men det fanns det inga skäl för, vilket kan tolkas som att det som hade orsakat Pethrus brytning med Andrew var utagerat. Bröderna hade emellertid enats om att Andrew inte skulle få predika »bland oss«, det vill säga i Pingströrelsen, förrän han hade visat upp en rekommendation

som man kunde godkänna samt kunnat bevisa att han »lever i ett gott förhållande till sin familj«. Eftersom man inte vill »stänga« för honom, ansåg nog diakonerna att det inte skulle ta särskilt lång tid innan saken var ordnad. Det tidigare kravet på att Andrew skulle ta ett arbete, hade man insett inte var realistiskt med hänsyn till den höga arbetslösheten och hans inställning till kroppsarbete

Någon rekommendation kunde emellertid Andrew inte visa upp och uppenbarligen var det inte hans avsikt att skriva till USA för att få en sådan. Detta gjorde att processen blev utdragen; den kom att pågå ett drygt år. Vid Kölingaredsveckan 1928 fick han emellertid tillfälle att be om förlåtelse. Givetvis kan det ha varit Pethrus som hade uppmanat honom att göra det för att undgå predikantkårens kritik när väl upprättelsen skedde. Med diakonernas goda minne kunde Andrew arbeta som predikant från sommaren 1928 fram till den 2 juni 1929 då han blev medlem i Filadelfiaförsamlingen i Mariestad.

Filadelfiaförsamlingen i Stockholm hade i juni 1929 ca 3 400 medlemmar mot ca 1 750 när Andrew uteslöts i juni 1920. Under samma tid hade antalet äldste och diakoner ökat från 16 till 40. Förändringarna var stora i flera avseenden. Det är emellertid svårt att avgöra hur »maktfördelningen« var inom styrelsen och hur den ändrades med tiden. En av anledningarna är att styrelseprotokollen är kortfattade och att åtskilliga frågor behandlades utan att protokollföras. Det är omöjligt att avgöra vilken roll enskilda äldste och diakoner spelade i olika ärendens beredning och beslut, liksom vilken roll Pethrus spelade, eller annorlunda uttryckt: vilken makt han hade i församlingen.

Vi har här kunnat följa Pethrus och styrelsens agerande gentemot Andrew från sommaren 1920 fram till våren 1929. Det förefaller som att Pethrus under de första åren av denna tidsperiod agerar på ett sätt i sina kontakter med Andrew, och på ett *annat* när frågorna tas upp i diakonmötena. Han tycks vilja göra mer för Andrew än vad majoriteten av bröderna var beredda att göra. Kanske att han som styrelsens ordförande kände ett visst tryck från enskilda styrelsemedlemmar och automatiskt agerade mer formellt och övertänt än som var fallet i det privata samtalet. Efter hand förefaller Pethrus ha fått en mer neutral hållning gentemot Andrew än tidigare. Möjligen var detta en följd av en successiv anpassning till rollen som ledare av en församling som växte och förändrades. Det kan emellertid inte uteslutas att Pethrus, när

han hade fått en begäran av Andrew att bli återupptagen, och om den inte var formellt ställd till diakonerna, valde att diskutera frågan med några av dessa – kanske till och med just med dem som han visste skulle ge det svar han ville ha – och sedan rapporterade till Andrew att »bröderna anser ...«.

9. Åren 1930–1965

Detta kapitel behandlar Andrew Eks tid som resepredikant inom Pingströrelsen, hans relation till Lewi Pethrus efter år 1929, hans familj samt hans död och begravning.

Resepredikant inom Pingströrelsen

Efter sitt samtal med Lewi Pethrus påsken 1929 (s. 226) förstod Andrew Ek att hans åtta år långa tid i karantän började gå mot sitt slut. Han hade till och med kunnat besöka några små församlingar i Västergötland och Småland trots att han inte var medlem i någon pingstförsamling. Här ska kanske i *Sverige* tilläggas eftersom han fortfarande kan ha tillhört Aimee McPhersons församling i Los Angeles. Pethrus intyg i Härolden den 4 juli var en milstolpe. Han kunde nu frimodigt skriva till församlingar som han ville besöka och åberopa vad Pethrus skrivit. Då och då uppstod det problem som till exempel under hans besök i Köpenhamn endast ett par tre veckor efter meddelandet i Härolden. Andrew skriver till Pethrus:

Käre Bro: i Herren. Frid!

Jag är nu i Köpenhamn, sedan i torsdags, då jag kom från Hälsingborg. Hade brev från Bro. Andr. Endersen att jag var välkommen. Och vi har haft några rätt goda möten. Hit kom även en broder Selander fr. Tibro och deltog med igår, och han varnade Bro: Endersen för mig, och nu ville Pastorn att jag skulle bedja Dig, att sända honom några rader, vilket jag lovade göra.

Jag ämnar mig till Skåne härifrån. Bro: Endersen och de övriga vännerna ha annars varit vänliga emot mig. En ung svensk man böjde sig för Jesus i går kväll. Jag hoppas Ni få det gott under konferensen!

Broderl. A.J.Ek (LPa 22/7 1929)

Sekreteraren på Filadelfias expedition har noterat på brevet: »Att taga del av. Brådskar!« och hon har strukit under meningen »Hit kom även ... jag lovade göra.«

Pethrus ger besked till Endersen nästan med vändande post.¹⁶⁸

---

¹⁶⁸ Andreas Endersen var predikant och föreståndare i pingstförsamlingen Elim i Köpenhamn. Församlingen hade något mer än 300 medlemmar.

Broder Andrew Ek har förtroende ibland oss som en broder i Herren, och han har därför rekommendation bland de fria vännerna i Sverige att förkunna Guds ord. Vad som i det gångna kommit honom till last är uppgjort inför bröderna här i landet. (LPa 26/7 1929)

Våren 1930 informerade eller påminde »Evgl. ANDREW JOHNSON-EK« Häroldens läsare om sin adress i Mariestad (EH 3/4 1930). Han valde således att kalla sig evangelist.

Ett meddelade i Härolden i maj 1930 indikerar att det fortfarande fanns pastorer eller församlingar som inte var på det klara med vilken ställning Andrew hade inom pingströrelsen. Ewert Granlund skriver:

På förekommen anledning få vi härmed meddela, att broder **Andrew Ek** fortfarande är medlem av Filadelfiaförsamlingen i Mariestad och äger dess fulla förtroende. Vi vilja på det varmaste rekommendera vår broder till de församlingar och platser, dit Herren behagar sända honom. (EH 8/5 1930)

Efter upprättelsen blev Pingströrelsen återigen Andrews arbetsfält, nu – i slutet av 1920-talet – betydligt mer omfattande än när han arbetade som resepredikant tio år tidigare: antalet församlingar hade ökat från 125 till 419 och antalet medlemmar från ca 5 000 till ca 30 000. De många årens skilsmässa från rörelsen medförde emellertid att många inte kände till honom. De som kom ihåg Andrew mindes honom inte som lärare och förkunnare. Barratt skrev år 1907: »*Megen kraft har fulgt broder Jansons enkle vidnesbyrd siden hans hjemkomst til Sverige*« (Bp 24/8 1907), ett omdöme som kanske hade sin giltighet under hela hans verksamma tid som predikant. Det var förmodligen inte lika lätt för Andrew att lägga upp resrutten med korta avstånd mellan de orter som han besökte, som det hade varit under 1910-talet liksom under sommaren 1920 efter hjälpsatsen i Wien. Besöken skulle nu vara inplanerade av församlingarna; under 1910-talet hände det nog ganska ofta att han gjorde besök utan att ha gjort någon överenskommelse.

I mars 1930 skrev han ett brev till Pethrus om sin situation. Han befann sig på Missions- och vilohemmet Ekeberga, Långedrag, Göteborg, vilket förestods av Amalia Taranger, dotter till Maria Lindgren (s. 121).

Jag är nu på Hemmet och hjälper till och dessutom besöker olika platser utomkring G.borg. Herren är god! Han är trofast! Hoppas Göteborg får en härlig konferens. Vi bedja därom! Kom ihåg mig i dina böner! De vilja ha mig kvar till hjälp i den andliga vården, och då jag är fri till att hjälpa de små församl.

Jag vill ju vara i Guds vilja, helt uppgiven för Gud. Har varit väldigt frestad emellanåt, då man vill bli nedtyngd av oro och ängslan för att

kunna hålla samman familjen. Du förstår! Så kommer hyran m.m. men det är seger och det lättar mycket då jag går till Herren Jesus med min nöd ö provning. Prasad vare Gud!

Har rest mycket i vinter, och Jesus har varit med underbart. Det vore ju gott om jag kunde få vara mera i stillhet ibland. Talte med broder [Eric] Lindblom från Skövde, då vi vittnade samman i Smyrna och han undrade om jag ej kunde få någon fast plats för en tid och slippa resa så mycket. Ja, nu blir detta privat och ett långt brev men jag vet att du vill förstå mig och jag söker göra som en broder i Falun sade till mig: Du bör riktigt öppna ditt hjärta för bro Pethrus. Och det är gott att få göra det ibland, sedan man först gjort det för Jesus som känner hjärtat bäst. (LPa 12/3 1930)

Konferensen i Göteborg ägde rum den 27–31 mars. Den var gemensam för de tre pingstförsamlingarna i staden – Gilead, Salem och Smyrna – samt Sionförsamlingen i Mölndal. Talare var T.B. Barratt, Sven Lidman och Lewi Pethrus. Där fick Pethrus tillfälle att svara muntligt på Andrews brev. Genom att denne fortsatte som resepredikant torde han inte ha fått ett erbjudande från Pethrus om något arbete i Filadelfiaförsamlingen i Stockholm, men kanhända ett löfte att bli nämnd om Pethrus fick kännedom om någon lämplig tjänst.

Andrews lott blev att fortsätta som resepredikant. Kallelserna var antagligen inte så många, varför han själv fick ta kontakt med de församlingar han ville besöka. Han kanske gjorde det först när han var i närheten i förhoppning att det skulle öka möjligheten att bli välkomnad. Ett exempel är följande brev från år 1936, ställt till Lewi Pethrus. Andrew befann sig då i Pålsboda.

Undert. kommer, om Gud vill, att fara över Sthlm ö skulle då önska deltaga med något vittnesbörd, möjligen på någon av utposterna. Jag stannar omkr. åtta dagars tid ö anl. till Sthlm Torsd. 6/2. Kanske j. besöker Söder den torsdagen. Jag har näml. meddelat br. Gustafsson. Gud välsigne Dig ö hela församlingen ö låte skurar av välsignelse flöda över Er alla i denna vinter! (LPa 22/1 1936)

Pethrus lät genom sekreteraren på Filadelfias expedition, meddela att »vi ha arrangerat möten för en tid framåt, varför det icke lämpar sig nu med ett besök av Broder« (LPa 23/1 1936).

Förmodligen var det många församlingar som fick ett besök varje eller vartannat år. Men det var inte alltid det passade och då hände det att församlingarna skickade en penninggåva. Det fanns både församlingar och enskilda som kände ett visst ansvar för familjens försörjning; det var troligen endast tack vare omtänksamma människor som

han och hans familj kunde klara sig hjälpligt. Men det var inte bara av omtänksamhet han fick hjälp. Många uppskattade att lyssna till honom och vid hans besök få tillfälle att samtala med honom; i privata sammanhang kunde han nog karakteriseras som en sällskapsmänniska. Träffades de i Mariestad fick de gärna följa med honom på en fisketur på Väneren.

Efter hans död skriver Erik Westerberg (s. 247), Skövde:

Så länge han orkade hälsade han på grupper och församlingar här och där. Till Skövde, sin födelsebygd, kom han rätt ofta och det var både intressant och uppbyggligt att höra hans originella och trosfriska vittnesbörd. (EH 21/10 1965).

Andrew Eks namn förekommer sparsamt i *Evangelii Härold* efter år 1929, vilket inte är anmärkningsvärt med hänsyn till Pingströrelsens storlek. Ett undantag är året 1947 där han nämns i Carl Widmarks artikel »Vid pingstväckelsens början« (EH 22/5 1947) och som en av flera talare i Skövde pingstförsamlings firande av »pingstväckelsen 40-årsjubileum i samband med sin 35-årshögtid« (EH 11/9 1947), liksom i ett referat från högtiden (EH 2/10 1947). Som sista fråga i predikantveckan i Filadelfia, Stockholm, den 9–12 december 1947 samtalade man om Jesu tillkommelse. Andrew gjorde där ett inlägg, men *Evangelii Härold* nämner endast hans namn (EH 24/12 1947). Endast vid två tillfällen är han annonserad som talare i Filadelfiaförsamlingens predikoturer under 1930-talet och i båda fallen gällde det möten på en utpost.¹⁶⁹

---

¹⁶⁹ Våren 1940 annonseras Ek i Älvsjö (utpost till Filadelfia) Märsta och Järna under en treveckorsperiod samt under hösten i Märsta och Järna under två veckor; år 1941 i enstaka möten i Märsta och Järna; år 1942 i ett möte under vintern och ett i slutet av året i Järna; år 1943 i enstaka möten i Märsta, Älvsjö, Huddinge-Stuvsta (utpost till Filadelfia) och Järna; år 1944 i enstaka möten i Älvsjö, Huddinge-Stuvsta; åren 1945 och 1946 ingen gång; år 1947 enligt ovan; åren 1948–1951 nämns han inte alls. – År 1952: Erik Westerberg (s. 193) skriver om Filadelfiaförsamlingens i Skövde första tid: »På hösten 1906 sände Gud broder Andrew Ek till Skövde, som är hans födelseort, och elden tändes i baptistförsamlingen här« (EH 11/9 1952); år 1953: se fotnot s. 126 ovan; åren 1954–1955 nämns han inte; år 1956 finns en kort text, »Samtal mellan Kristus och själen« i översättning av Andrew Ek (EH 2/8 1956), samt ett fotografi på honom och två andra predikanter (EH 27/12 1956); åren 1957 och 1958 finns hans namn inte med; år 1959 se s. 194 nedan; åren 1960–1961 nämns han inte; år 1962: Filadelfia i Skövde firade 50-årsjubileum och i en artikel om församlingen framgår det att Andrew Ek »förde väckelsens eld med sig« från Amerika (EH 13/9 1962); åren 1963–1964 nämns han inte; år 1965 finns endast notiser om hans död och begravning.

Andrew fick en obetydlig pension då han år 1945 fyllde 67 år. Tre år senare genomfördes en pensionsreform. Den höjning han då fick gjorde att hans inkomst sannolikt låg på ungefär samma nivå som före pensioneringen.

David Bundy träffade Erik Martinsson år 1982 när han skulle få eller få köpa Andrews skrift från 1933; Martinsson hade ett stort bibliotek, eller antikvariat om man så vill.¹⁷⁰ Bundy skriver:

Erik Martinsson, who had no reasons to criticize Johnson-Ek, insisted when he gave me a copy of Johnson-Ek's book that »it was written because Ek was unhappy with Söderholm's treatment of him.« He also insisted that Ek's influence was limited because of his inabilities at public speaking: »he was the worst and most egotistical public speaker I ever heard.« (Bundy fotnot s. 252)

Andrews skrift *Då elden föll. Av ett ögonvittne* omfattar två kapitel: »Pingstväckelsens början i Amerika« och »Pingstväckelsens början i Sverige«. Texten ryms på ungefär tolv sidor i ett utförande som för föreliggande skrift. Han skickade manuskriptet de första dagarna i januari 1933 till Förlaget Filadelfia i förhoppning att få den utgiven. Han väntade sig ett snabbt svar, och när det inte hade kommit något efter en vecka bestämde han sig att skriva direkt till Lewi Pethrus.

Tack för senast! Vi får önska Dig en god fortsättning på det nya året! Jesus håller på att föra sin församling längre ut. Vi ha det gott i verksamhet, men skulle önska att Gud finge gripa de utomstående själarna, som Jesus har dött för! Bed för oss! Vår nye pastor [Anton Landh] är ett härligt vittne för Jesus! Vi tro på en härlig seger i denna vinter! Halleluja! Jag har fått vara hemma en tid och väntat inför Gud, och det ha varit gott att få vara hemma denna tid. Men jag ämnar att resa ut på fältet igen, nu om lördag och göra en resa i vårt land. Gud ska hjälpa mig att hålla ut i tro och stilla förtröstan på Gud, som vill hjälpa mig att vara trogen i det lilla!

Den lilla boken, som vi ha författat under mycken bön, tror jag skall bli till välsignelse. Manuskriptet till densamma vart skickad till Förlaget Filadelfia, för ungefär en vecka sedan, men har ännu icke hört något därifrån. Jag vill hoppas att Förlaget vill taga hand om boken. Och jag önskar att göra mitt allra bästa för att hjälpa till att sprida den. Jag väntar nu att få höra från dig, någondera dagen, under denna veckan, som jag ännu är hemma. (LPa 10/1 1933)

---

¹⁷⁰ Erik Martinsson var verksam som redaktör och missionär inom Pingströrelsen. Han lämnade rörelsen i slutet av 1960-talet men anslöt sig igen efter elva år.

Söderholm fick troligen i uppgift att ta ställning till erbjudandet och han valde uppenbarligen att tacka nej, eftersom Andrew gav ut skriften på eget förlag. Den fick titeln: *Då elden föll. Av ett ögonvittne*.

Martinssons påstående om att Andrew var bedrövad över hur Söderholm hade behandlat honom (Söderholm 1927) och att detta var anledningen till att skriften kom till, är svårt att få bekräftat vid en parallellläsning av aktuella texter i de båda skrifterna. Det som bör nämnas är Barratts och Eks skilda beskrivningar av deras möte i New York. Söderholm citerar en text där Barratt skriver att han inte hade talat med Andrew under vistelsen på *Alliance House* (Söderholm 1927 fotnot s. 260), vilket Andrew påstår att han hade gjort (s. 41 ovan). Söderholm kommenterar också Andrews påstående att Seymour var låghalt, genom att citera en svenskfödd kinamissionär, sannolikt Adolph Johnson, som hade berättat att han »icke kunnat märka att pastor Seymour var låghalt« (Söderholm 1927 s. 167). Andrew vidhåller sitt påstående från år 1907 (s. 29 ovan). Även Hollingsworth skriver att Seymour var låghalt (SvT 25/3 1908).

Andrew var i USA när Söderholm skrev boken och med hänsyn till att hans relation med Filadelfiaförsamlingen var spänd, kanske Söderholm avstod från att kontakta honom.

»Ett par skor« är rubriken på »en solskenshistoria« i *Evangelii Härold* berättad av Gösta Lindahl. I sin ungdom bevistade han en bibelskola i London, sannolikt hösten 1931 och vintern/våren 1932. Han skriver:

Dagen före min avresa från Sverige till bibelskolan i London hade jag ett möte i en liten lokal på svenska västkusten. På första bänken satt en gammal, jag vågar säga, fattig pingstpredikant, Andrew Ek. Han hade sett, att mina skor var väl använda och sade mig därför efter mötets slut: »Broder, du skall få ett par fina skor av mig. Jag har fått dem av en rik broder i Skövde. Dom är alldeles nya men jag tycker du skall ha dom.« – »Ja, tack« sade jag, »men behöver du dem inte själv?« – »Joo, jaa, men jag tycker du skall ha dom.« Och därmed var skorna mina. Jag blev väldigt glad, ty [...] jag skulle vara borta ett halvår och då kanske det behövdes ett par extra skor. (EH julnumret 1959)

Andrew Ek var 53 år och Gösta Lindahl 25 år när detta hände.

Två mycket fattiga indier var också elever vid bibelskolan. Under en promenad i snömodden sent på hösten hade Lindahl sällskap med den ene av dessa och upptäckte då att denne hade ett par utslitna sandaler bundna med snören på de bara fötterna. Lindahl gav därför de nya skorna till honom och de passade perfekt. Under en gemensam

promenad några dagar senare upptäckte Lindahl att kamraten hade sina trasiga sandaler på sig. Denne hade i sin tur gett skorna till en landsman eftersom denne var ännu fattigare.

Medlemmar och före detta medlemmar i pingstförsamlingen i Mariestad har berättat om Andrew från år 1950 och framåt. Exempel på omdömen om honom är: han »var ingen arbetare, ville helst prata« och »naiv men snäll och god«. Det hände ibland att han mot slutet av ett offentligt möte reste sig upp för att säga något från den plats där han satt eller från talarstolen, »skruvade på sig och småmyste« och talade ett par minuter. Dessa små inlägg var uppskattade av publiken och det hände att av allt som sagts under ett möte var det hans vittnesbörd som mötesbesökare kom ihåg.¹⁷¹ Några medlemmar som var unga under 1950-talet talade om att det var intressant att lyssna till hans berättelser och att de mindes honom med glädje. Andrew tyckte om att umgås med människor, han hade humor och många trivdes i hans sällskap. Mötet mellan honom och Pethrus i september 1922 (s. 210) kan vara ett exempel på det. Det förefaller ha varit så, att efter att frågan om förnyat medlemskap hade klarats av blev samvaron gemytlig vilket gjorde att Andrew trodde sig äga Pethrus förtroende.

En notering som sonen Gustaf har gjort i Marias anteckningsbok efter hennes död, och vad han har berättat för sina barn, indikerar att han ansåg att Andrew tänkte mer på sig själv än på familjen. Det var Maria som fick ta ansvar för barnen. Av dem som inte kände henne så väl uppfattades hon som tystlåten. Hennes barnbarn i Sverige minns henne som omtänksam. Hon var musikalisk och i hemmet tog hon ibland fram sin luta och spelade och sjöng väckelsesånger.

Relationen till Lewi Pethrus

Åren innan Andrew Ek blev återupptagen hade varit svåra och han hade nog bestämt sig för att göra sitt bästa för att inte hamna i onåd hos Pethrus igen. Hans kontakter med denne tycks efter några år ha avtagit och någon närmare relation hade de inte längre; den vänskap

---

¹⁷¹ Ibland kunde hans inlägg bli roligare än vad han kanske hade tänkt sig. Ett exempel är följande: I slutet av ett tälmöte som Mariestads baptistförsamling höll, gick Andrew Ek långsamt gången fram och berättade att han hade varit ute och fiskat. »Gud välsignade fisket. Visserligen fick jag ingen fisk själv, men fick köpa en på kajen för 2 kr«.

som verkar ha byggts upp under Andrews tid vid värmestugan var ett minne blott.

Pethrus skriver år 1930 om pingstväckelsen i Göteborg, men nämner inte Andrew vid namn utan som »pingstpredikant« (s. 91). Han ger emellertid Torghallsverksamheten ett visst erkännande. I sina memoarer skriver han inget om Andrews insatser som pingstpionjär år 1907, inte heller om hans arbete i Wien; det enda han skriver om detta hjälparbete är: »Under [!] första världskriget hade vi en permanent [!] hjälpverksamhet i Österrike« (Pethrus 1955 s. 244). Andrews namn förekommer endast två gånger i memoarerna: Pethrus skriver att under »en tid var Andrew Ek föreståndare för denna arbetsgren« och syftar då på värmestugan (ibid. s. 73), och han erinrar sig en uppbyggelsekonferens i Malmö den 2–5 mars 1918 där han var huvudtalare, att »Fru Maria Lindgren från Örebro och Andrew Ek« också deltog i dessa möten (Pethrus 1954 s. 120). Nu bör man beakta att det är ganska få av Pingströrelsens även mer betydande pastorer som omnämns i memoarerna.

Ser vi på vad Pethrus skriver i sina memoarer om pingstväckelsens genombrott 1906 i USA kan man inte finna något om Azusa Street. Han ägnar något mindre än en sida åt väckelsen i Topeka och det är i ett sammanhang då han skriver om känslöyttringar »i samband med Andens uppenbarelse« (Pethrus 1953b, s. 104–105). Förhållandena i Sverige år 1907 får så pass stort utrymme i memoarerna att han borde ha nämnt Andrew. Han skriver om väckelsen i Skövde, men inte i positiva ordalag: där hade han mött en kritisk ande, som inte stämde överens med hans egna erfarenheter (s. 96). Pethrus attityd till väckelsen i Skövde, och därmed kanske också till Andrew, bör ses i ljuset av vad han skriver under ett besök i USA från slutet av september 1936 till slutet av april 1937, ett besök som jag nu ska nämna något om.¹⁷²

---

¹⁷² Med på denna resa var Einar Ekberg och Karl-Erik Svedlund men också en »sekreterare«, Paul Nyman. Denne stenograferade det Pethrus dikterade och skrev sedan ner texten på skrivmaskin. Materialet skickades successivt över till *Evangelii Härold* som publicerade det efter hand. Pethrus hade köpt en bil i USA och det mesta »har skrivits i bilen« under de långa resorna (Pethrus 1937 s. 8). Artiklarna sammanställdes av Förlaget Filadelfia till en bok, *Västerut. En resenärs erfarenheter*, som kunde köpas redan i mitten av maj 1937. Smärre avvikelser finns mellan tidningens texter och bokens, men inte i de citat som används här. Eftersom det finns en kronologi i reseskildringen kan man notera att Pethrus ibland ändrar uppfattning i vissa frågor under resans gång.

Pethrus hade varit i USA en gång tidigare, nämligen år 1924. De församlingar han då besökte var nästan uteslutande skandinaviska pingst-, baptist- och missionsförsamlingar. Jag har inte funnit att han var med i någon gudstjänst i en afroamerikansk pingstförsamling; det närmaste han kom en sådan var vid ett besök i Azusa Street-lokalen, men när han var där var det inte mötestid. Han var emellertid förtrogen med det som hände där år 1906 och Seymours roll. Han skriver: »Vad den mannen i all sin anspråkslöshet betytt för Guds verk i världen, kan endast evigheten klargöra« (fotnot s. 216).

Vi går nu fram till december 1936 då Pethrus och hans resällskap under sin långa USA-resa hade kommit till sydstaterna och där besökte bland annat Springfield (Missouri), Tulsa och Oklahoma City (Oklahoma), Houston och Dallas (Texas). Efter att ha lämnat Dallas sammanfattar Pethrus – med känslöyttringar som tema – sina intryck i Södern.

Det är ett annat folklyne där än i nordstaterna. Den livlighet i mötena, som man där finner, är mera naturlig än den man får bevittna längre norrut. Deltagarnas instämmanden i vad som säges, handklappningarna och andra känsloutbrott verka därför på intet sätt störande här, som det kan göra på andra platser. (Pethrus 1937 s. 181–182)

Här är det inte de afroamerikanska pingstförsamlingarnas möten han tänker på, men till skillnad från år 1924 tog han vara på varje tillfälle att besöka dessa församlingar.

Där kunde man få se den religiösa negermentaliteten uppenbara sig. De skriade, hoppade och dansade i det oändliga. Flera föllo omkull på golvet och lågo som avsvimmade, medan de andra förde det förfärligaste väsen. – Jag blev inbjuden att tala ibland dem, och det var mycket härligt. De lyssnade med uppmärksamhet och voro glada. Deras sång var ofta mycket intressant och tilltalande. Man kunde icke komma ifrån, då man hörde och såg deras känslöyttringar, att dessa voro naturliga för dem med deras våldsamma känsloliv. (ibid. s. 192)

I Södern fick han också träffa ett par kvinnor som kunde berätta om vad som hände i Parhams bibelskola i slutet av år 1900 och i början av år 1901. En av kvinnorna var den första i Topeka som vid nyårshelgen 1900/1901 hade talat i tungor. Två upplysningar överraskade honom positivt. Båda hade med utlevelsen att göra.

Den ena kvinnan gjorde honom uppmärksam på, att under de år då denna rörelse förekom endast bland de vita, ingen av de våldsamma känslöyttringar uppenbarades, som senare blevo så allmänna, då väckelsen kommit in bland negrerna. (ibid. s. 193)

Och den kvinna som hade talat i tungor först av alla berättade, att de kunde sitta stilla på bänkarna i pastor Parhams möten i Topeka och utan några högljudda eller mera ovanliga yttringar mottaga erfarenheten av Andens dop och börja tala med tungor. (ibid.)

Under ett besök i Norge år 1902 hade Pethrus efter en bönenatt haft en upplevelse ombord på en båt då »hela min inre varelse smälte för [Guds] genomträngande, värmande närvaro« och han talade ord som han inte förstod. Detta upprepades senare flera gånger. Han kunde »aldrig komma till någon klarhet om vad de var och reflekterade ej djupare över saken« (Pethrus 1925 s. 14). Givetvis måste han ha tänkt på detta när han lyssnade till kvinnans berättelse, men valt att inte skriva något om det i sin reseskildring; kanske behövde han betänketid eller ansåg att det inte hörde hemma där.

År 1925 ansåg Pethrus att han blev andedöpt år 1907. Det hade skett i Kristiania. Han kom dit i början av februari och stannade i tre veckor.¹⁷³ Andedöpet hade han tagit emot i tro. Någon månad efter att han lämnat Norge fick han i Lidköping »den fulla pingsterfarenheten« – tungotalet (Pethrus 1925 s. 23). I sina memoarer år 1953 skriver han om sina upplevelser 1907 att »de var ju ingenting annat än en förnyelse av den erfarenhet jag hade 1902, då jag första gången talade med tungor« (Pethrus 1953b s. 103). Det är möjligt att han redan under sitt samtal med kvinnan »i Södern« om andedöpen år 1901 fick klart för sig att han kunde ha blivit andedöpt redan år 1902.

Samtalen med kvinnorna medförde att Pethrus hörde sig för hos andra om det han hade fått veta, och fick det bekräftat. Detta fick honom att skriva följande:

---

¹⁷³ Pethrus uppger inget datum för sitt besök i Kristiania i sina publicerade texter. Av ett tackbrev till Barratt efter besöket, framgår det att brevet skrevs minst åtta dagar efter hans ankomst till Lidköping (Pethrus 1953b, s. 126–127). Brevet är enligt Pethrus daterat 6/4 1907, vilket emellertid är fel; brevet publicerades i det nummer av *Byposten* som är daterat 6/4 1907 (se också Linderholm s. 229) och kan således ha skrivits avsevärt tidigare. Efter att ha läst en artikel 7/1 i *Dagens Nyheter* om väckelsen i Kristiania hade han sagt: »Jag reser till Kristiania i morgon dag« (Pethrus 1953b s. 85). Den kamrat han delade lägenhet med hade uppmanat honom att lugna sig, och som planerat delta i distriktskonferensen i Göteborg 26–28/1. Där blev han varnad för att åka, men reste ändå. Sannolikt var han i Norge de tre första veckorna i februari. I en intervju 1973 säger Pethrus att han var i Kristiania en vecka efter att han hade läst artikeln i *Dagens Nyheter* 7/1 (Lundgren s. 37); minnet sviktade efter drygt 66 år.

Känsloyttringarna hos dem som mottogo Andens dop, blev helt annorlunda, sedan väckelsen kommit in bland negrerna. Negrer äro människor med ett oerhört starkt känsloliv. Många av dem äro också mycket okultiverade och kunna därför giva uttryck för sina känslor på ett sätt, som en mera kultiverad människa aldrig skulle kunna. (Pethrus 1937 s. 192)

Pethrus fann det angeläget att redovisa sin egen uppfattning om känsloyttringar i andliga sammanhang:

Jag vill, att mina läsare skola hålla i minnet, vad jag redan sagt, att kristna ha rättighet att giva uttryck för vad de känna, icke minst när det gäller den underbara upplevelsen av Andens dop, men dessa känsloyttringar måste stå i ett harmoniskt förhållande till människans skaplynne och kulturella ståndpunkt. Då det gäller att giva uttryck åt vad man känner, komma dessa yttringar att till stor del bero på människans naturliga läggning såväl som på hennes bildning. Ett ofostrat naturbarn ger naturligtvis uttryck för sina känslor på ett helt annat sätt än en människa, som har större fördringar på sitt uppträdande bland människor. (ibid. s. 194)

Naturligtvis funderade Pethrus över om pingstväckelsen i Sverige hade påverkats av afroamerikaners utlevelser i Los Angeles. Han skriver:

Då pingstväckelsen kom till Sverige omkring årsskiftet 1906–07, framträdde den olika på olika ställen. Personligen gjorde jag denna iakttagelse redan de första månaderna av år 1907. – På en del platser framträdde erfarenheten av Andens dop åtföljd av förkrosselse och glädje, tårar och jubel. [...] På andra platser kom rörelsen mera såsom en lärostrid och hade med sig våldsamma yttringar. Man kunde se dem, som erfarit Andens dop, hoppa och dansa eller falla omkull på golvet eller på annat sätt ge sina känslor uttryck i de mest våldsamma kroppsrörelser. På platser, där sådant förekom, trodde man, att ju våldsammare de kroppsliga yttringarna voro, desto mäktigare var den andliga erfarenheten.

Det märkvärdiga var, att där dessa våldsamma yttringar förekommo, härstammade de i mycket hög grad från verksamheten i Azusa-Street-Missionen i Los Angeles. Även på platser, dit icke någon person kom, som hade varit i Los Angeles, stod man i förbindelse med verksamheten där genom litteratur, som berättade om dessa våldsamma känsloyttringar. (ibid. s. 195)

Han går emellertid längre än så och menar att förklaringen till »de egenomliga företeelser det här är fråga om« ofta kan vara ett »rent mänskligt påhäng« och utesluter inte att det kan vara »satan«, som försöker »genom falska och bedrägliga andemakter förstöra ett så härligt verk, som pingstväckelsen i sig själv är« (ibid. s. 196). Flera församlingsföreståndare torde ha förvånats och oroats över detta påstående. Pethrus torde

ha menat att Andrew hade med sig »dessa våldsamma yttringar« i bagaget när han kom till Sverige och att han därmed kanske gjorde mer skada än nytta.¹⁷⁴

När Pethrus under sin USA-resa mötte kvinnorna som berättade om väckelsen i Topeka kan han slagits av tanken att de utlevelser han hade sett exempel på i Sverige var en följd av en påverkan från Azusa Street-missionen och inte av den, som han nu till fullo insåg, mer ursprungliga väckelsen i Topeka. Han kanske upplevde att han äntligen hade fått en förklaring och stärktes i sin uppfattning att dämpa väckelsens »ofta våldsamma yttringar« (Pethrus 1953b s. 114).

Det finns efter Amerikaresan inget uttalande publicerat av Pethrus om Azusa-missionens betydelse för pingstväckelsens spridning, inte heller att det var Andrew som var den förste att överföra pingstväckelsen till Sverige och att det skedde via Skövde. När han talar om pingstväckelsens början, är det Topeka han tänker på. Frågan är om han förnekade Azusa-missionens betydelse internationellt liksom Andrews roll i Sverige. Innehållet i en liten bok som publicerades år 1954 kan tolkas som att han åtminstone inte gjorde det officiellt. Filadelfiaförsam-

---

¹⁷⁴ Pethrus fick sannolikt under sina samtal om väckelsen i Topeka uppgifter om Parhams avståndstagande till Azusa-missionen hösten 1906; dessutom kanske också om att anledningen kan ha varit den utveckling som en pastor i Los Angeles, Thomas G. Atteberry, hävdade i en artikel i *The Pentecostal Witness*. I det första numret av *Pfingstgrüße* (februari 1909) finns en artikel om väckelsen i Los Angeles: »Zur Geschichte der Pfingstbewegung«. Den avslutas med upplysningen: »Nach Thomas G. Atteberry (in *The Pentecostal Witness*)«. Det aktuella numret av denna tidning finns sannolikt inte bevarat i något offentligt arkiv. Atteberry skriver att »rörelsen« i Los Angeles urartade sommaren 1906 och att bl.a. spiritism och hypnos kom in i bilden. Mot slutet av året ska rörelsens ledare ha kommit till besinning men då var redan skadan skedd och »den så kallade Los Angeles-anden« hade spritts till många platser i USA och runt om i världen. Artikeln innehåller märkliga syftningar, varav två ska nämnas här. Författaren säger att han var pastor i en församling i Los Angeles 1906 och att det var i »denna församling« som Anden föll den 9/4 1906, vilket inte kan vara sant. Han skriver sedan att rörelsen i Los Angeles nådde *en stad* genom vilken den ovan nämnda Los Angeles-anden fick sitt ursprung, för att sedan skriva som om det gällde Azusa-missionen. Möjligen kan det i originalet ha stått: »*The Movement came to a stand ...*« som har råkat bli »... *erreichte diese Bewegung eine Stadt ...*«. Bättre förklaringar finns säkert, men med ordet *tillstånd* blir meningen mer förstälilig. Även syftningen på församlingen där Anden föll den 9/4 kan ha blivit felaktig vid översättningen. – Cornelis van der Laan (Holland) skriver att Atteberrys »*argument corresponds very well with Parham's assessment of the Azusa Street Mission during his visit in October 1906*« (van der Laan s. 157). Han ifrågasätter inga uppgifter i den tyska versionen av artikeln.

lingen i Stockholm hade beslutat att ge ut en »kortfattad, saklig redogörelse för pingstväckelsens i Sverige uppkomst och utveckling«. Uppdraget gick till en av församlingens anställda, förlagsredaktör Curt Björkquist. Vi kan förutsätta att Pethrus läste igenom manuskriptet och framförde synpunkter som säkerligen beaktades. Beträffande pingstväckelsens uppkomst och tidiga spridning utgår Björkquist i huvudsak från G.E. Söderholms redogörelse i slutet av 1920-talet om pingstväckelsens historia¹⁷⁵ vad gäller disposition och texter – bland annat att Andrew överförde väckelsen direkt från Los Angeles till Skövde, men gör, möjligen efter en diskussion med Pethrus en markering:

Även om pingstväckelsen så att säga slog igenom i Los Angeles år 1906, kan man ändå inte säga, att den började där och då. Begynnelsen skedde nämligen i en bibelskola i staden Topeka, Kansas, några år tidigare.
(Björkquist s. 9)

Björkquist skriver också att Skövde »efter allt att döma allra först fick mottaga pingstbudskapet«, och att Andrew Ek var »överbringaren av 'den nya rörelsen' till nämnda stad« (ibid. s. 32).

Carl-Gustav Carlsson har i sin avhandling om grunddragen i Lewi Pethrus kristendomsuppfattning ett avsnitt med rubriken »Topeka eller Los Angeles« (Carlsson s. 46–50). Han skriver bland annat att Pethrus synpunkter efter Amerikaresan på skillnaden mellan »Topeka« och »Los Angeles«, »delvis förklarar hans bedömning av skeendet i baptistförsamlingen i Skövde«. Jan-Åke Alvarsson har ingående studerat pingstväckelsens tidiga historia. Han redogör för sin uppfattning om flera av de frågor som tagits upp här under rubriken »Att skriva om sin historia – om revisionism inom Pingströrelsen« (Alvarsson s. 143–170).

---

¹⁷⁵ G.E. Söderholm skriver om »väckelsens ingång i Norge« innan han redogör för utvecklingen i Sverige. Han inleder kapitlet med följande ord: »Som väckelsen i stort sett kommit till Sverige via Norge eller åtminstone erhållit många impulser därifrån ...« (Söderholm 1927 s. 200). Om väckelsen ingång i Sverige skriver han: »Den egentliga pingstväckelsen nådde vårt land vid julen 1906 och på nyåret 1907, och elden tändes nästan samtidigt och oberoende av vartannat [!] på tre olika ställen, nämligen i Skövde, Arvika och Stockholm. Från Skövde överfördes den i början på året 1907 till Örebro. Endast vad Arvika beträffar, kom elden direkt från Norge, under det att den överfördes till Skövde [...] direkt, om vi så vilja, från Los Angeles, och i Stockholm tändes den, såsom det synes, utan samband med vare sig Kristiania eller Los Angeles« (ibid. s. 254–255). Längre fram skriver Söderholm att det var evangelisten Andrew Jansson som överförde väckelsen från Los Angeles.

Familjen

Maria och Andrew Eks tre barn var Gustaf, Ruth och Torborg:

- Gustaf Emanuel, född 1911 i Hallong Osso, Mongoliet. Hans tilltalsnamn var Emanuel men ändrades så småningom till Gustaf. Han gifte sig år 1937 med Gunhild Valborg Maria Andersson, född år 1914. Makarna fick två flickor: Birgitta, född 1943, gift Ekström, och Gunnel, född 1947, gift Pettersson.
- Ruth Dagmar, född år 1913 i Göteborg. Hon gifte sig år 1940 med Sven Gideon Svanå. De emigrerade 1950 till USA och blev amerikanska medborgare år 1959, efternamnet skrevs då Svano. Makarna fick en dotter, Gudrun (i USA ändrat till Gudren), född 1944 (?), gift Noonan.
- Torborg Margit Elisabeth, född 1923 i Mariestad. Hon vårdades under långa perioder på sjukhus.

Uppbrottet

Andrew Ek avled den 14 september 1965. Han var då 77 år. Begravningen ägde rum lördagen den 25 september.

Missionären *Andrew Ek*, Mariestad, jordfästes på lördagen i Filadelfiakyrkan, Mariestad. Samling skedde i Öhmans Pensionat, där utfärdsandakt förrättades av Gustav Antonsson. I Filadelfiakyrkan läste Gösta Åsman en bibeltext samt förrättade bön. Pastor Helge Pettersson höll griftetal med text ur Joh. 3:16 samt påminde om den bortgångnes livsverk samt förrättade jordfästningen. Vid bären talade den avlidnes maka Maria Ek, sonen Gustaf Ek, Göteborg, för Filadelfiaförsamlingen, Stockholm, pastor David Nordling, för Filadelfiaförsamlingen, Skövde, pastor Karl Wärn och herr Vesterling [läs: Erik Westerberg], för Filadelfiaförsamlingen, Mariestad, Sven Larsson. Gravsättningen skedde på Östra kyrkogården, där mycket blommor nedlades och flera tal hölls. En gåvoinsamling för missionen och till den bortgångnes minne inbringade 530 kr. (*Dagen* 29/9 1965)

Som rubrik på griftetalet hade Helge Pettersson satt »Han fick förkunna evangelium till Kinas miljoner«. Sven Larsson hade bland annat sagt:

Din stora passion var att vinna människor för Gud. Frimodigt och kärleksfullt talade du med alla du kom i beröring om Jesus. [...] Först på evighetens dag skall det till fullo stå klart vad du genom Guds nåd fått vinna för hans rike. (*Mariestadstidningen* 27/9 1965)

Vid begravningen sjöng församlingens blandade kör.

Erik Westerberg¹⁷⁶ skriver i *Dagen* till minne av Andrew:

Då jag såg i tidningen att Broder *Andrew Ek* fått hembud, rullade en serie av minnen från pingströrelsens början upp. Han var välkänd bland pingst-folket, då väckelsens början räknas från 1906 och han berättade ofta om erfarenheten i sammanhang med sitt andedop i Los Angeles. Han kom till Skövde samma höst och då han var baptist, kom han i kontakt med baptisterna och deltog i församlingens möten. När han vittnade om sin erfarenhet av andedopet, började samma rörelse där, flera baptister blev andedöpta och profeterade. Tungotalet väckte uppmärksamhet både bland icke troende och bland fromma och det vilade en allvarlig stämning över staden och trakten omkring. Andrew Ek blev till välsignelse, han reste omkring och predikade både i Sverige och i andra länder. Nu har han flyttat hem, hans plats är tom. (*Dagen* 22/9 1965)

En månad senare skriver Westerberg i *Evangelii Härold*:

[...] Broder Ek [...] berättade ofta om sina erfarenheter i sammanhang med andedopet i Los Angeles, bland annat hur han fick ett budskap att gå till Jerusalem med evangelium. Detta budskap tog han bokstavligt i början, men det klarnade snart för honom att det inte gällde Jerusalem i Palestina utan hans hemstad i Sverige. Så kom han till Skövde [...] och tog kontakt med baptisterna. Då han vittnade bland dem om sin upplevelse började samma rörelse där. [...]

Tungotalet och de ovanliga företeelserna väckte en oerhörd sensation såväl bland troende som utomstående. [...] Jag minns hur förskräckt jag blev när min mor förklarade, att tungotalet var ett tidens tecken, som bådade Kristi snara tillkommelse. (EH 21/10 1965)

Vid Andrew Eks död bodde sonen Gustaf i Lindome (Göteborg) och dottern Ruth i Foster City, Kalifornien i USA. Dottern Torborg var sedan flera år tillbaka patient vid Sjukhemmet i Hjo.

Maria Ek avled den 27 april 1977. Hon var då 87 år. Gustav avled år 1992 i Lindome, Mölndals kommun, Ruth år 1994 i Kalifornien och hennes dotter Gudren år 2012 samt Torborg år 2005 i Mariestad.

---

¹⁷⁶ Erik Westerberg var född i Skövde och son till en hemmansägare vars gård låg ca 2 km sydost om Skövde kyrka. Han hade fyllt 13 år ett par månader innan Ek kom till Skövde. Han blev, troligen omkring 1915, evangelist inom Pingströrelsen. År 1924 tillbringade han en längre tid i Finland dit han återvände 1928–1929 och från 1930 tycks han ha bosatt sig i Nykarleby efter att ha gift sig med en kvinna därifrån. Troligen var han pastor i den år 1920 bildade pingstförsamlingen i staden.

Källförteckning

Opublicerade källor

Basel

Staatsarchiv Basel-Stadt (BSa)

Lidköping

Skaraborgs Föreningsarkiv; Lidköpings Baptistförsamlings arkiv (LBa)

- Protokoll, församlingsmöten.

Linköping

Roland Gäreskogs privatarkiv

- Ek, Andrew, *Anteckningsbok* (AEa).
- Ek, Maria, *Anteckningsbok* (MEa).
- Gäreskog, Roland 2003, *Filadelfiaförsamlingen i Mariestad. Något om församlingens utveckling under åren 1915–1946*.
- Gäreskog, Roland 2015, *Om skriften Pingstväckelsens riktlinjer*.
- Venzel Nilssons dagböcker (VNa).
- Winkler, Otto 1979, *Bischof Pater Timotheos Alois Stumpfl; Diplomarbeit aus Kirchengeschichte zur Erlangung des Grades eines Magisters der Theologie*.

Mariestad

Filadelfiaförsamlingens arkiv (MFa)

- Protokoll, församlingsmöten.
- Kassaböcker.
- Matrikel.

Stockholm

Filadelfiaförsamlingens arkiv (SFa)

- Protokoll, diakonmöten.
- Protokoll, församlingsmöten.
- Årsberättelser.
- Kassabok för insamlade medel till de nödlidande i Wien.

Stockholm

Pingst Arkiv & Forskning; Rikard Fris arkiv (RFa)

- Annotationskalendrar 1919–1944 (BI:3).
- Brev och pressklipp (EI:1).

Stockholm

Riksarkivet Arninge; Lewi Pethrus arkiv (LPa)

- 720585 E1a: Lewi Pethrus korrespondens huvudserie.

Stockholm

Stadsarkivet – se fotnot s. 13

Stockholm med flera orter

Kyrkoarkiv

Vadstena

Landsarkivet – se fotnot s. 13

Örebro

Arkivcentrum; Örebro Missionsförening 1892–1960 (ÖMa)

- 1492: Kassaböcker

Publicerade källor¹⁷⁷

Litteratur och tidskrifter

Alvarsson, Jan-Åke 2014, *Om Pingströrelsen ... Essäer, översikter och analyser.*

Baptist Missionary Review 1907.

Barratt, Tomas Ball 2011/1941, *Erindringer.*

Bartleman, Frank 1924, *Two Years Mission Work in Europe. Just Before the World War 1912–14.*

Bartleman, Frank 1925, *How Pentecost came to Los Angeles.*

Björklund, Greta 2013, *Berättelsen om Joel. Kongomissionären.*

Blumhofer, Edith L. (m.fl., red.) 1999, *Pentecostal Currents in American Protestantism.*

Brudgumens röst 1915, 1917, 1921.

Budkavle kommer budkavle går. Jubileumsskrift 1894–1944. Kvinnliga Missions Arbetare (1944).

Bundy, David 2009, *Visions of Apostolic Mission. Scandinavian Pentecostal Mission to 1935.*

Byposten 1907, 1909.

Carlsson, Carl-Gustav 2013/1990, *Människan, samhället och Gud. Grunddrag i Lewi Pethrus kristendomsuppfattning.*

Confidence 1908–1912, 1921.

---

¹⁷⁷ Endast de källor som hänvisning har gjorts till är upptagna här. Utöver dessa ha ett stort antal böcker och tidskrifter utnyttjats, i synnerhet för kapitel 3.

- Dagen* 1965.
- Dagens Nyheter* 1907, 1935.
- Ek, Andrew 1916, »Pingstväckelsens början i Los Angeles våren 1906« i *Julens Härold. Illustrerad kalender 1917* s. 53–61; redaktörer: Lewi Pethrus och Alfred Gustafsson.
- Ek, Andrew 1933, *Då elden föll. Av ett ögonvittne; en andra upplaga trycktes 1949 med flertal ändringar utan betydelse för sakinnehållet.*
- Eldebo, Runar 1997, *Den ensamma tron. En studie i Frank Mangs predikan. Evangelii Härold 1916–1965.*
- »Fil. 1921«: *Filadelfiaförsamlingens i Stockholm tioårsberättelse för åren 1910–1920* (1921).
- Foursquare Crusader* 1939.
- Froholt, Asbjørn 1982, *De Frie Evangeliske Forsamlingers Misjon. 75 år. Et jubileumsskrift.*
- Fäderneslandet* 1921.
- Församlings-Vännen* 1907.
- Glöd från altaret* 1910.
- Gäreskog, Marianne och Roland 2010, *Lewi Pethrus i konflikt – om några konflikter år 1929 mellan Lewi Pethrus och kända personer inom Pingströrelsen.*
- Gäreskog, Marianne och Roland 2011, *Sprängbataljonen. En tidig pingströrelse.*
- Gäreskog, Roland 2013, *Pingstväckelsen inom Metodistkyrkan i Sverige åren 1907–1922.*
- Göransson, Arnold (red.) 1982, *Smyrna på väg 1922–1982. Bilderna berättar.*
- Halldorf, Joel 2007, *Lewis Brev.*
- Holmberg, Adrian 1976, *Lewi Pethrus. Rätt man på rätt plats.*
- Hägg, Fritz 1953, *Svenska Alliansmissionen genom hundra år.*
- »Julens Härold 1965«: *Julens Härold. Förlaget Filadelfias årsbok 1966*; redaktörer: Lewi Pethrus och Göran Strömbäck.
- Linderholm, Emanuel 1925, *Pingströrelsen i Sverige. Ekstas, under och apokalyptik i nutida svensk folkreligiositet.*
- Los Angeles Times* 1906, 1956.
- Lundgren, Ivar 1973, *Lewi Pethrus i närbild.*
- Mariestadstidningen* 1965.
- Martin, Larry E. 1999, *The true believers part 2.*
- McGee, Gary B. 1999a, »Tongues, The Bible Evidence. The Revival Legacy of Chales F. Parham« i *Enrichment Journal*, sommaren 1999.

- McGee, Gary B. 1999b, »William J. Seymour and the Azusa Street Revival« i *Enrichment Journal*, hösten 1999.
- McGee, Gary B. 2003, »The Calcutta revival of 1907 and the reformation of Charles F. Parham's 'Bible evidence' doctrine« i *Asian Journal of Pentecostal Studies*, januari 2003.
- Närkes-Bladet 1906–1909, 1913.
- Odelberg, Axel 2003, *Hertig Larson. Äventyrare. Missionär. Upptäckare. O.L. Björk. En minnesbok* (1953).
- Osterberg 2006 (1966) <http://enrichmentjournal.ag.org/200602>.
- Owens, Robert R. 2005 (1998), *The Azusa Street Revival. Its Roots and Its Message*.
- Paulsson, Berthil m.fl. 1957, *En man sänd av Gud. En vänbok om Frank Mangs. Pentecostal Testimony* 1911.
- Pethrus, Lewi 1925, *Urkristna kraftkällor*.
- Pethrus, Lewi 1930a, »Bland pingstvännen i Västergötland« i *Pingstliljan. Andlig sommarkalender* 1930.
- Pethrus, Lewi 1930b, *Kristen församlingstukt*.
- Pethrus, Lewi 1937, *Västerut. En resenärs erfarenheter*.
- Pethrus, Lewi 1942, *I dag lek – i morgon tårar*.
- Pethrus, Lewi 1953a, *Den anständiga sanningen*.
- Pethrus, Lewi 1953b, *Medan du stjärnorna räknar*.
- Pethrus, Lewi 1954, *Hänryckningens tid*.
- Pethrus, Lewi 1955, *Hos Herren är makten*.
- Pfingstgrüße* 1909.
- Robeck, Cecil M., Jr. 2006a, »Azusa Street: 100 Years Later« i *Enrichment Journal*, våren 2006.
- Robeck, Cecil M., Jr. 2006b, *The Azusa Street Mission and Revival. The Birth of the Global Pentecostal Movement*.
- Sanders, Rufus G.W. 2003, *William Seymour: 1870–1922*.
- Skaraborgs Läns Annonsblad* 1907.
- Steiner, Leonard 1955, *Med åtföljande tecken. En översikt av den internationella pingstväckelsen*.
- Sundstedt, Arthur 1971, *Pingstväckelsen och dess vidare utveckling. Svenska Morgonbladet* 1921.
- Svenska Tribunen* 1907–1912, 1921.
- Synan, Vinson 1971, *The Holiness-Pentecostal movement in the United States*.
- Söderholm, G.E. 1927, *Den svenska pingstväckelsens historia 1907–1927, del I*.

- Söderholm, G.E. 1928, *Den svenska pingstväckelsens historia 1907–1927, del II*.
- Tallbacka, Edvin 1920, »Det hungrande Wien« i *Julens Härold. Illustrerad kalender 1921*; redaktörer: Lewi Pethrus, Alfred Gustafsson och Edvin Tallbacka.
- The Apostolic Faith* (Los Angeles) 1906–1908.
- The Apostolic Faith* (Portland) 1908–1909.
- The Bridegroom's Messenger* 1909–1912.
- The Household of God* 1906–1909.
- The Pentecost* 1906–1909.
- Tiedemann, R.G. 2009, *Reference Guide to Christian Missionary Societies in China. From the Sixteenth to the Twentieth Century*.
- Tiedemann, R.G. 2011, »The Origins and Organizational Developments of the Pentecostal Missionary Enterprise in China« i *Asian Journal of Pentecostal Studies* 14:1.
- Trons Segrar* 1912.
- Trosvittnet* 1912.
- van der Laan, Cornelis 2006, »What Good Can Come From Los Angeles?« i *The Azusa Street Revival and its Legacy*, redaktörer: Harold D. Hunter och Cecil M. Robeck Jr.
- Warner, Wayne E. (red.) 1978, *Touched by the Fire*.
- Wecko-Posten* 1907, 1920.
- Westin, Gunnar 1965, *Svenska Baptistsamfundet 1887–1914. Den baptistiska organisationsdualismens uppkomst*.
- Zweig, Stefan 1942/2011, *Världen av i går*.

Personregister

Aasbö, Erik
Abednego, Josef – se Hallenby
Alvarsson, Jan-Åke
Andersdotter, Eva Lovisa (1848–1919)
Andersen Nordquelle, Erik (1858–1938)
Andersson
Andersson, A.
Andersson, Axel (1879–1959)
Antonsson, Gustav
Archibald, Mabel Evangeline (1871–1955)
Asbery, Ruth och Richard
Asplund, Anna (1866–1949)
Atteberry, Thomas B.
Barratt, Thomas Ball (1862–1940)
Bartleman, Frank (1871–1936)
Berg, Maria Josefina (1863–1931)
Bergdahl, Karl Otto (1867–1941)
Berglund
Berntsen, Bernt (1863–1933) och Magna f. Berg (1867–1935)
Beruldsen, Chistina
Beruldsen, John
Beruldsen, Thyra
Björk, Olof Leonard (1873–1950)
Blomqvist, A.V.
Boddy, Alexander A. (1854–1930)
Boo, Bertil
Boo, E.
Boo, Fabian
Brownley
Bundy, David
Bushnell

Carlin, V.
Carlsson
Christenson, Alwin (f. 1900)
Clausén
Clifford, Harmon
Condit, Louise M.
Cotton, Emma (1877–1952)
Crawford, Florence Louise (1872–1936)
Cronsjö (Cronsioe), N.
Dahlberg, Hanna A.
Dahlström, Karl
Durham, William Howard (1873–1912)
Edhelberg, Richard (1875–1962)
Edel, Paul
Edenblom, J.N.
Ek, Andrew (1878–1965) och Maria f. Brandberg (1885–1977)
Ek, Birgitta g. Ekström
Ek, Gunnel g. Pettersson
Ek, Gustaf Emanuel (1911–1992) och Valborg
Ek, Ruth Dagmar (193–1994) g. med Svanå (Svano), Sven Gideon
Ek, Torborg Margit Elisabeth (1923–2005)
Eklund, Sara
Eklöf, Per Johan
Endersen, Andreas
Engbom, Mariju
Ericson, Algot
Eriksson, Lars
Eriksson, Joel (1894–1923) och Berta f. Johansson (1892–1923)
Estlander, F.A.
Evans, G.W. och May
Farrow, Lucy (1851–1911)
Fisher, Elmer
Franklin, Anders Petter (1877–1939)
Franson, Fredrik (1852–1908)
Friberg

Friborg, John
Fris, Rikard (1882–1968) och Elsa Augusta (»Rakel«) (1883–1984)
Froholt, Asbjørn
Garr, Alfred G. (1874–1944) och Lillian (1878–1916)
Gauffin, Ossian
Granhem, Ewert
Gustafsson, Karl Algot (1889–1966)
Gustafsson, Alfred (1888–1960)
Gustafsson, Emil (1862–1900)
Gustafsson, Harald (1901–1985)
Halldorf, Joel
Hallenby, Josef (1899–1981)
Hammar, Axel Ludvig Elias (1874–1957)
Hedberg, Hilding (1876–1953)
Hedeen, Carl (1863–1950)
Hedin, Johannes
Hellström K.G. (1860–1909)
Herford, Vernon
Hitler, Adolf
Hjelm, Johan Emil (1878–1949)
Hollingsworth, Eric (f. 1876) och Ida (f. 1875)
Holmberg, Johan Adrian (1896–1990)
Holmgren, A.A.
Holmsten, Hanna
Holmstrand, Erik Fritjof (1861–1926)
Holmqvist, Gustaf Rickard och Hulda
Hutchins (även Hutchinson), Julia W.
Hugo, Carl Viktor (1870–1926)
Jansson, Paul
Johansson, Johan Adolf (1848–1887)
Johansson, Karl
Johansson, Otto
Johnson, Adolph och Linda
Johnson, Emil (1873–1944)
Karlsson

Karlsson, Albin
Karlsson, Anders
Karlsson, Anna
Karlsson, August
Karlsson, Fridolf
Karlsson, Robert
Kleppe, M.K.
Källman C.A.
Lahtivuori, Verner
Landh, Anton
Lantz, Laura (1881–1957)
Larsson, Frans August (1870–1957)
Larsson, Josef
Larsson, Sven
Lawler, H.L.
Leatherman, Lucy M.
Lee, Mattie och Edward
Lidman, Sven
Lindahl, Gösta (1906–1997)
Lindblom, Eric
Lindgren, Axel B., (1882–1953)
Lindgren, Maria (1856–1926)
Lindström, Emil
Ljung, Karl Gottfrid
Loo, A.
Loo, Gustav
Lum, Clara
Lundberg, Filip
Lundgren, Gustaf Simeon (1887–1961) och Ellen Otilia (1881–1954)
Lundgren, Karl
Lundin, Anders Gustaf
Lundin, C.G.
Lundqvist, David
Ljöthner, Carl
Manley, William F.

Martinsson, Eric (1923–1997)
Mason, Charles H. (1866–1831)
McGee, Gary B.
McPherson, Aimee Semple (1890–1944)
Meyer, Emil
Moore, Jennie (1874–1936)
Nelson, Otto
Nilsson, Ernst
Noonan, Gudren (Gudrun)
Nordling, David
Odelberg, Axel
Olofsson
Olsson, Karl
Ongman, John (1845–1931) och Hanna
Ongman, Paul (1885–1957)
Osterberg, Arthur G. (1883–1970)
Osterberg, Louis Carl (1854–1933) och Cecilia (1854–1924)
Palmertz, Erik och Emma
Parham, Charles Fox (1873–1929)
Paul, Jonathan
Paulson, Berthil
Pethrus, Lewi (1884–1974)
Petterson, Helge
Pfaler, Wäinio
Polhill, Cecil
Polman, Gerrit R.
Post, Ansel Howard (f. 1874)
Pålsson, J.A.
Ramsey, Frank Staple
Ring, Lars Olof
Roberts, Evan
Rodge, O.
Ruder, Paul
Rydberg, Axel Emanuel och Anna Stina
Rydberg, Greta (f. 1892) g. Christenson

Samuelsson, Eric
Samuelsson, Ruth
Schaffer, Emma
Scharp, Eva Ulrika (»Ulla«) (1865–1935)
Schilling, Benjamin
Schütz, Eric (1852–1915)
Selander
Severin (även Sewerin), Axel
Seymour, William Joseph (1870–1922)
Sizelove, Rachel A.
Simpson, Albert Benjamin (1843–1919)
Sjödin, Anna (1856–1921)
Sjögren, Klas (»Carl«) Emil (1877–1910)
Sjögren, Simon
Smale, Joseph (1867–1926)
Soland, Maria (f. 1892)
Strömbeck, Göran
Steen, Georg (1892–1981)
Steinberg
Stolar, Josef
Sundstedt, Arthur
Svahn, Willy
Svanå (Svano), Gudrun (Gudren)
Stumpfl, Alois
Svedberg, Johan Alfred
Svensson, Svante
Svano, Sven Gideon (tidigare Svanå) och Ruth Dagmar
Säther, Arvid (1880–1937)
Söderholm, Gustaf Emil (1871–1943)
Tallbacka, Edvin (1889–1955) och Ester f. Blomqvist (1892–1942)
Taranger, Anton och Amalia
Terry, Neely
Thuesen (eller Tuesen)
Tiedemann, R.G.
Truvé, Theodor

Tzu Hsi
Ungerth, Lars Erik (1846–1919)
Wærn, Johannes
Wahl, Ivar
Wahlström, Axel Theodor
Wallenberg, Gustaf Oscar (1863–1937)
Wallenberg, Raoul
van der Laan, Cornelis
Warren, Joseph A.
Westerberg, Karl Erik Gerhard (1893–1972)
Westerling,
Wheaton, Elizabeth Ryder
Widmark, Axel
Widmark, Carl (1887–1955)
Wigglesworth, Smith (1859–1947)
Winqvist, Konrad
Witt, Peter Otto Holjer (1848–1923)
Wolf
Wärn, Karl
Zettersten, Birger (1870–1957)
Zweig, Stefan
Åhgren, Fredrik (1850–1937)
Åkermark, Alfred
Åkerström
Åsman, Gösta
Öberg, S.M.
Österberg, se Osterberg

SKRIFTER UTGIVNA AV INSAMLINGSSTIFTELSEN FÖR PINGSTFORSKNING

1. Bertil Carlsson, *Organisationer och beslutsprocesser inom Pingströrelsen* (2008); nyutgåva
2. Bertil Carlsson, *Organizations and Decision Procedures within the Swedish Pentecostal Movement* (2008); nyutgåva
3. Bertil Carlsson, *Vårt behov av sanning* (2008)
4. Carl-Erik Sahlberg, *Pingströrelsen och tidningen Dagen – från sekt till kristet samhälle 1907–1963* (2009); nyutgåva
5. Carl-Erik Sahlberg, *Pingströrelsen, kyrkorna och samhället – en studie kring tidningen Dagen 1964–1974* (2009); nyutgåva
6. Rhode Struble, *Den samfundsfria församlingen och de karismatiska gåvorna och tjänsterna. Den svenska pingströrelsens församlingssyn 1907–1947* (2009); nyutgåva
7. *Pingstväckelsens riktlinjer* (2009); nyutgåva
8. Börje Norlén och Georg Kjellberg, *Latter Rain-väckelsen i Östermalms Fria Församling på 1950-talet* (2010); nyutgåva
9. Joel Halldorf, *Regn, regn färdas över oss. Algot Niklasson och förnyelseväckelsen inom svensk pingströrelse 1950–1951* (2010); nyutgåva
10. Torsten Bergsten, *Pingströrelsen förr och nu. Valda publikationer 1947–2002 med anknytning till Pingströrelsens historia och tankevärld* (2010)
11. Marianne och Roland Gäreskog, *Lewi Pethrus i konflikt. Om några konflikter år 1929 mellan Lewi Pethrus och kända personer inom Pingströrelsen* (2010)
12. Nils-Eije Stävare, *Georg Gustafsson – församlingsledare, predikant och förebedjare inom den svenska Pingströrelsen* (2011); nyutgåva
13. Marianne och Roland Gäreskog, *Sprängbataljonen. En tidig pingströrelse* (2011)
14. Magnus Wahlström, *Forskning och självreflektion i Pingströrelsen 1973–2008. En sammanställning av reaktioner i tidningar och tidskrifter på flera av de större forskningsarbeten som gjorts inom Pingströrelsen* (2012)

15. Carl-Gustav Carlsson, *Människan, samhället och Gud. Grunddrag i Lewi Pethrus kristendomsuppfattning* (2013); nyutgåva
16. Roland Gäreskog, *Pingstväckelsen inom Metodistkyrkan i Sverige åren 1907–1922* (2013)
17. Roland Gäreskog, *Andrew Ek. Några skeden i hans liv som missionär, predikant och nödhjälpsarbetare* (2015).